

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT POLİTİKASI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YENİ KORUMACI POLİTİKALAR VE ÜLKE GRUPLARI İLE TÜRKİYE
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda GÜLTEKİN

HAZİRAN- 2022

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT POLİTİKASI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YENİ KORUMACI POLİTİKALAR VE ÜLKE GRUPLARI İLE TÜRKİYE
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda GÜLTEKİN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Metin BERBER

HAZİRAN- 2022

TRABZON

ONAY

Eda GÜLTEKİN tarafından hazırlanan “Yeni Korumacı Politikalar ve Ülke Grupları ile Türkiye Üzerindeki Etkileri” adlı bu Çalışma 04.07.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Metin BERBER	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Mehmet DURKAYA	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi BADAY YILDIZ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ- Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Haziran, 2022

Eda GÜLTEKİN

ÖNSÖZ

Bu çalışmada “Yeni Korumacı Politikalar ve Ülke Grupları ile Türkiye Üzerindeki Etkileri” araştırılmaktadır. Yeni korumacı politikalar; 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra dünya ekonomilerinde yoğun şekilde uygulamaya konulan ve günümüzde sürmekte olan korumacılık önlemleridir. Araştırmamızda yeni korumacı politika uygulamaları; Dünya Bankası ülke sınıflandırmaları esas alınarak incelenmektedir. Bu bağlamda, yeni korumacı politikaların uluslararası ticaret, yatırımlar, küresel işsizlik ve enflasyon, dış borçlar, küresel göç ve küresel tedarik zincirleri üzerindeki etkileri ortaya konulmaktadır.

Dünya ekonomisinde yeni korumacı politika uygulamaları Covid-19 salgını döneminde artmıştır. Bu dönemde hükümetler tarafından ek bütçeler ve bütçe dışı fon uygulamaları ile çeşitli kesimlere destekleme ödemeleri yapılmış, ithalatta ve ihracatta korumacı politikalar başvurulmuştur. Covid-19 döneminde başvuru alan korumacı politikalar insan sağlığının korunması gibi haklı bir gerekçe ile yapılmıştır. Ancak sonuçları açısından küresel enflasyona, işsizliğe, küresel borç artışına ve küresel göçlere neden olmuştur. Bu çalışmada 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra artış eğilimine giren korumacı politika uygulamaları, etkileri ve sonuçları ile Covid-19 döneminde uygulanan yeni korumacı politikalar da incelenmektedir. Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak Türkiye ekonomisinde de yeni korumacı politika uygulamaları artmıştır. Türkiye ekonomisinde uygulanan yeni korumacı politikalar da bu çalışmada ele alınmaktadır.

Tez çalışma konusu olarak güncel bir konunun seçilmesinde, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda engin bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren Tez Danışmanım Sayın Prof. Dr. Metin BERBER’e sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Eda GÜLTEKİN
TRABZON- 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI TİCARET POLİTİKALARI VE KORUMACI POLİTİKALAR.....	6-33
1.1. Uluslararası Ticaret Politikaları.....	6
1.2. Uluslararası Ticarete Korumacı Politikalar.....	8
1.2.1. Korumacılık; Çeşitli Tanımlar.....	8
1.2.2. Korumacı Politikalar ve Araçları.....	8
1.2.3. Korumacı Politikaların Ortaya Çıkışı.....	10
1.2.4. Korumacı Politikaların Güçlü Yönleri.....	14
1.2.5. Korumacı Politikaların Zayıf Yönleri.....	15
1.2.6. Dış Ticarete Korumacı Politikaların Uygulanma Nedenleri	16
1.2.7. Dış Ticarete Korumacı Politikaların Olumsuz Yönleri.....	27
1.2.8. Dış Ticarete Serbest Ticaret Politikalarının Olumlu Yönleri.....	29
1.3. Yeni Korumacı Politikalar ve Ticaret Savaşları.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYA EKONOMİSİNDE KORUMACI POLİTİKALAR VE YENİ KORUMACILIK.....	34-67
2.1. Dünya Ekonomisinde Korumacı Politikaların Gelişimi.....	34
2.2. Dünya Ekonomisinde Korumacılık Dönemleri.....	37
2.2.1. 1450- 1750 Korumacı Politikalar: Merkantilizm.....	37
2.2.1.1. Merkantilizme Yol Açan Gelişmeler.....	38

2.2.1.2. Merkantilist Düşüncenin Farklı Uygulama Şekilleri.....	38
2.2.1.3. Merkantilist Düşüncede Korumacı Politikalar.....	39
2.2.2. 1776- 1875 Dönemi Korumacılık/ Serbest Ticaret Politikaları.....	40
2.2.3. 1914- 1944 Dönemi Korumacı Politikalar.....	40
2.3. Dünya Ekonomisinde Korumacı Politika Uygulamaları.....	41
2.4. Dünya Ekonomisinde Yeni Korumacı Politikaların Gelişimi.....	43
2.4.1. Yeni Korumacılık Öncesi Gelişmeler	43
2.4.2. 1970- 1980 Dönemi Yeni Korumacı Politikalar.....	45
2.4.3. 2008- 2018 Dönemi Yeni Korumacı Politikalar.....	46
2.4.3.1. 2008 Küresel Finans Krizine Yol Açan Gelişmeler.....	47
2.4.3.2. 2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Yeni Korumacı Politika Uygulamaları.....	49
2.4.3.3. 2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Uygulanan Yeni Korumacı Politika Araçları...49	
2.4.4. Covid-19 Küresel Sağlık Krizi ve Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar.....	61
2.4.4.1. Covid-19 Salgını ve Küresel Sağlık Krizine Dönüşmesi.....	61
2.4.4.2. Covid-19 Salgını Döneminde Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar.....	61
2.4.4.3. Covid-19 Salgını Döneminde Uygulanan Yeni Korumacı Politika Araçları.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YENİ KORUMACI POLİTİKA UYGULAMALARI: ETKİLER VE

SONUÇLAR.....	68-103
3.1. Genel Olarak Yeni Korumacı Politika Uygulamaları.....	68
3.2. Yeni Korumacı Politika Uygulamalarının Etkileri.....	73
3.2.1. Yeni Korumacı Politika Uygulamalarının Uluslararası Ticaret Açısından Etkileri.....	73
3.2.1.1. Genel Olarak Uluslararası Ticarete Dışa Açıklık ve Korumacılık.....	73
3.2.1.2. Yeni Korumacı Politikaların Uluslararası Ticaret Açısından Etkileri.....	77
3.2.2. Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve Faizler Üzerindeki Etkileri.....	84
3.2.3. Yatırımlar ve Kamu Borçları Üzerindeki Etkileri.....	87
3.2.4. İstihdam ve İşsizlik Üzerindeki Etkileri.....	89
3.2.5. Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri.....	91
3.2.6. Küresel Göç Üzerindeki Etkileri.....	93
3.2.7. Küresel Değer Zinciri Açısından Etkileri.....	94
3.2.8. Dünya Ticaret Örgütü Açısından Etkileri.....	96
3.2.9. Küresel Ticaret Savaşları Açısından Etkileri.....	97
3.3. Yeni Korumacı Politikaların Sonuçları.....	100
3.3.1. Küresel Değer Zincirleri Açısından Sonuçları.....	100
3.3.2. Dünya Ticaret Örgütü Açısından Sonuçları.....	101
3.3.3. Küresel Ticaret Savaşları Açısından Sonuçları.....	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KORUMACILIK VE YENİ KORUMACI POLİTİKA

UYGULAMALARI.....	104-117
4.1. Genel Olarak Türkiye’de Uygulanan Korumacı Politikalar.....	105
4.1.1. İthal İkameci Dönemde Uygulanan Politikalar (1963-1980).....	105
4.1.2. İhracata Yönelik Kalkınma Döneminde Uygulanan Politikalar (1980-2008).....	105
4.1.2.1. 24 Ocak 1980 Kararları ile Uygulanan Politikalar.....	106
4.1.2.2. 5 Nisan 1994 Kararları ile Uygulanan Politikalar.....	107
4.1.2.3. 2001 Ekonomik Krizi Döneminde Uygulanan Politikalar.....	108
4.2. Türkiye Ekonomisinde Yeni Korumacı Politika Uygulamaları.....	109
4.2.1. Cari Açık Nedeniyle Türkiye’de Uygulanan de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar.....	109
4.2.2. Ticaret Savaşları Nedeniyle Türkiye’de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar.....	113
4.2.3. Covid-19 Salgını Nedeniyle Türkiye’de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar.....	114
4.2.4. Döviz Yetersizliği Nedeniyle Türkiye’de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar.....	114
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA.....	127
ÖZGEÇMİŞ.....	136

ÖZET

Dünya ekonomisinde genellikle doğal afet, ekonomik kriz, salgın hastalık ve savaş dönemlerinde korumacı politikalara daha fazla başvurulmaktadır. 2008 Küresel Finans Krizi ve bu krizin etkileri sürerken ortaya çıkan Covid-19 salgını nedeniyle de tüm dünyada korumacı politikalara eğilim artmıştır. Bu dönemde uygulanan korumacı politikalar “yeni korumacılık” olarak adlandırılmaktadır. Çünkü bu dönemde uygulanan politikaların araçları örtülü korumacılık, devletlerin teşvik ve kurtarma paketleri, geri dönüşü teşvik uygulamaları gibi daha önceki dönemlerde görülmeyen yeni ve döneme özgü araçlardır. Ayrıca bu dönemde uygulanan korumacı politikalar önce rekabetçi devalüasyonlar ve kur savaşları ile başlamış daha sonra ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Covid-19 salgını nedeniyle de ülkeler, daha önce görülmedik şekilde içe kapanmışlar, salgının etkilerini azaltmak amacıyla kısıtlayıcı önlemler almışlardır. Bu önlemlerin, insan sağlığının korunması düşüncesi gibi haklı bir gerekçesi vardır. Ancak salgının önlenmesi amacıyla pek çok ülkede ek bütçe ve fonlar yoluyla korumacı önlemler alınmış, yeni korumacı politikalar uygulanmıştır. Ayrıca ihracat yasakları, ithalat kısıtlamaları gibi yeni korumacı politika önlemleri de uygulanmıştır.

Sonuç olarak; serbest ticaret ve korumacı politikalar birbirinin alternatifi değildir. Dünya’da uluslararası ticarete ana akım serbestleşme yönünde gelişmektedir. Korumacı ve günümüzde uygulanan şekli ile yeni korumacı politikalar ekonomik konjonktüre bağlı olarak, özellikle kriz dönemlerinde uygulanan geçici ve tamamlayıcı politikalardır. Özellikle 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra uygulanan yeni korumacı politikalar ülkelerde dışa açıklık oranlarını düşürmüştür. Uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşmadan sağlanan yararlar azalmış, küresel değer zincirlerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Ayrıca yeni korumacı politikalar sermaye piyasalarını olumsuz etkilemiş, yatırımlar azalmış, dış borçlar yükselmiştir. Yeni korumacı politikalar nedeniyle Dünya Ticaret Örgütü’nün işlevselliği azalmış, ticaret savaşlarının da etkisiyle küresel ticarete çatışmalar artmıştır. 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra uygulanan yeni korumacı politikalar sonucu ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar, iş bölümü ve uzmanlaşma ilkesine dayalı serbest ticaretin tüm ülkelerin yararına olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Anahtar Sözcükler: Yeni korumacı politikalar, Ticaret savaşları, Örtülü korumacılık, Küresel değer zincirleri, Dünya Ticaret Örgütü.

ABSTRACT

In the world economy, protectionist policies are used especially in times of natural disasters, economic crises, epidemics, and wars. The tendency towards protectionist policies has increased all over the world due to the 2008 global economic crisis and the Covid-19 epidemic that emerged while the effects of this crisis continued. The protectionist policies implemented in this period are called “new protectionism”. Because the tools of the policies implemented in this period are new and period-specific tools that were not seen in previous periods, such as murky protectionism, stimulus and bailout packages of states, and incentives for return. In addition, the protectionist policies implemented in this period first started with competitive devaluations and currency wars, then turned into trade wars. As a result, global supply has contracted, global inflation, unemployment and global migration have increased. Due to the Covid-19 epidemic, countries have turned inward in an unprecedented way and have taken restrictive measures to reduce the effects of the epidemic. There is a justification for these measures, such as the idea of protecting human health. However, in order to prevent the epidemic, protectionist measures have been taken and new protectionist policies have been implemented in many countries through additional budgets and funds. In addition, new protectionist policy measures such as export bans and import restrictions were also implemented.

As a result, free trade and protectionist policies are not alternatives to each other. The mainstream development in international trade in the world is towards liberalization. Protectionist and new protectionist policies as applied today are temporary and complementary policies applied especially in times of crisis, depending on the economic conjuncture. Especially, the new protectionist policies implemented after the 2008 global crisis decreased the openness rates in countries. Benefits from international division of labour and specialization have decreased, and global value chains have been disrupted. In addition, new protectionist policies affected the capital markets negatively, investments decreased, and foreign debts increased. The functionality of the World Trade Organization has decreased due to new protectionist policies, and conflicts in global trade have increased with the effect of trade wars. The economic and social problems that emerged because of the new protectionist policies implemented after the 2008 global crisis support the idea that free trade based on the principle of division of labour and specialization is for the benefit of all countries.

Keywords: New protectionist policies, Trade wars, Murky protectionism, Global value chains, World Trade Organization.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Dünya Ekonomisinde Serbest Ticaret ve Korumacılık Dönemleri.....	36
2	GATT Turları ve Sonuçları.....	43-44
3	Uluslararası Ticarete Zarar Verici Müdahale Önlemleri.....	68-69
4	Ülkelerin Uyguladıkları ve Maruz Kaldıkları Kısıtlayıcı Müdahale Sayıları.....	69
5	Uluslararası Ticarete Alınan Yeni Önlem Sayıları.....	70
6	Zarar Verici Müdahale Önlemlerinden En Fazla Etkilenen Sektörler.....	71
7	Covid-19 Salgınında Dünyada ve Türkiye’de Alınan Korumacı Politika Önlemleri ve Kısıtlamalar.....	72
8	Dünya Ekonomisinde Yıllar İtibariyle Dışa Açıklık Oranları.....	74
9	Dünya Bankası Ülke Sınıflandırmasına Göre Ülke Gruplarının Dışa Açıklık Oranları.....	75-76
10	Düşük- Gelirli Ekonomiler.....	77-78
11	Düşük- Orta Gelirli Ekonomiler.....	79
12	Üst- Orta Gelirli Ekonomiler.....	80
13	Yüksek Gelirli Ekonomiler.....	81-82
14	5 Yıl Vadeli Tahvil Borçlanma CDS Primi.....	85
15	G20 ülkeleri 2020, 2021 ve 2022 Yılı Enflasyon Oranları.....	86-87
16	Küresel Ekonomik Özgürlük Endeksi 2020 Verileri.....	87
17	Küresel İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020 Yılı Verileri.....	88
18	Dünya Ekonomisinde İşsizlik Oranları.....	90
19	Yürürlükte Bulunan Korunma Önlemleri.....	110
20	Binek Otomobillerin ÖTV Oranları.....	111

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	OECD Ülkeleri Gelir Dağılımı.....	91

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BOJ	: Bank of Japan- Japonya Merkez Bankası
CDS	: Credit Default Swap- Kredi Temerrüt Takası
CGE	: Computaional General Equilibrium- Bilgisayarlı Genel Denge
DAO	: Dışa Açıklık Oranı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECB	: European Central Bank- AB Merkez Bankası
EUROFER	: European Confederation of Iron and Steel Industries- Avrupa Demir Çelik Sanayileri Konfederasyonu
FED	: Federal Reserve Bank- ABD Merkez Bankası
GSA	: Glass- Steagall Yasası
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: International Labour Organization- Dünya Çalışma Örgütü
IMF	: International Monetary Fund- Uluslararası Para Fonu
ITO	: International Trade Organization- Uluslararası Ticaret Örgütü
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development- Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries- Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu

TBT	: The Agreement on Technical Barriers To Trade- Ticaretle Teknik Engeller Anlaşması
TPP	: Trans-Pacific Partnership- Trans Pasifik Ortaklığı
TRIPS	: Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights- Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması
TTIP	: Transatlantik Trade and Investment Partnership- Trans Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
VW	: Volkswagen
WHO	: World Health Organization- Dünya Sağlık Örgütü
WIPO	: World Intellectual Property Organisation- Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü
YY	: Yüzyıl

GİRİŞ

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesiyle, mevcut kaynakların ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre yeniden ve etkin dağılacağı varsayılır. Kaynakların dünya ölçeğinde etkin dağılımı, daha büyük ölçekli üretimi mümkün kılar. Üretim ölçeği büyüdükçe, pozitif ölçek ekonomileri yoluyla maliyetler düşer, tüketici refahı artar.

Uluslararası ticarete serbestleşme yönündeki düşünceler teorik açıdan ana akım (main stream) ekonomistler tarafından savunulmakta ve ampirik çalışmalarla desteklenmektedir. Uygulamada da uluslararası ticarete açık ekonomilerin daha hızlı geliştikleri ve üretim ölçeklerini büyüttükleri görülmektedir. Gelişmiş ülkelerle daha ileri düzeyde ekonomik, teknolojik, bilimsel ve diğer alanlarda entegrasyon kurabilen ülkeler, sorunlarını daha hızlı şekilde çözebilmektedir.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi düşüncesi, tamamen kuralsızlaştırılması olarak algılanmamalıdır. Uluslararası ticaretten tüm ülkelerin eşit ve hakça pay almalarını sağlayacak şeffaf, adil ve öngörülebilir şekilde evrensel kurallar vardır. Bu kurallar, binlerce yıllık uluslararası ticari birikim sonucu oluşmuştur. Günümüzde bu kurallar başlıca ülkelerin katılımı ile uluslararası ticaretin kurumsal yapısı içerisinde oluşmaktadır. Uluslararası ticarete serbestleşme sonsuz, sınırsız, tam serbestleşme şeklinde de değildir. Sağlık, çevre sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı, güvenlik, ekonomi gibi nedenlerle koruma önlemleri alınabilmektedir. Ayrıca dämpinge karşı anti dämping vergisi, sübvansiyona karşı telafi edici vergi, bir endüstriye aşırı derecede zarar veren ithalata karşı korunma önlemleri uygulama gibi yollarla ticaret sınırlandırılabilir. Yine, haklı gerekçeleri varsa, ülkeler ileri düzeyde standart uygulamaları ile ekonomilerini standart dışı ürünlerden koruyabilmektedir. Ayrıca, uluslararası ticaretin kuralları uluslararası anlaşmalar ve sözleşmelerle önceden belirlenmiştir. Bu kuralları ihlal eden haksız uygulamalara karşı çözüm organları da kurulmuştur. Ülkeler arasında çıkan uyuşmazlıklar bu organlar yoluyla çözümlenmekte ve karara bağlanmaktadır.

Dünya ekonomisinde, 1980-2000 yılları arasında serbest ticaret dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde neoliberal politikalar uygulanmış, rekabet artmış, uluslararası ticarete tarife dışı araçlar yaygınlaşmış, finansal küreselleşme sağlanmıştır. Ancak, 2008 yılında; ABD’den başlayarak tüm dünyaya yayılan küresel finans krizi ortaya çıkmıştır. 2008 Küresel Finans Krizi’nin etkileri sürerken, 2019 yılında da Çin’de başlayan ve kısa sürede küresel salgına dönüşen Covid-19 sağlık krizi başlamıştır.

Küresel kriz dönemlerinde dünya ekonomilerinde genellikle korumacı politika uygulamalarına yönelim artmaktadır. 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında da dünya genelinde yeni korumacı politika uygulamaları artmıştır. Kriz sonrası uluslararası anlaşmalara özellikle Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ilkelerine ve serbest piyasa ekonomisinin temel değerlerine aykırı korumacı uygulamalar başlamıştır. Küresel kriz nedeniyle ülkeler, DTÖ kurallarını doğrudan ihlal etmeyen, yeni korumacı politika uygulamalarından birisi olan örtülü korumacılığa da yönelmiştir.

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra ilk korumacı politika uygulamaları Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından başlatılmıştır. ABD 1929 Küresel Finans Krizi sonrasında 1933 yılında kabul ettiği “Amerikan Malı Satın Al (Buy American Act)” yasa tasarısını gözden geçirip yürürlüğe koymuştur. Hazırlanan yeni destek programı tarafından finanse edilen tüm kamu projelerinde yalnızca ABD’de üretilen demir ve çelik kullanılmasının mecburi olmasını öngören bir karar 16 Aralık 2009’da ABD Senatosundan geçmiştir. Bu ve benzeri kararlarla yerli tüketim teşvik edilmiştir. Diğer yandan ABD bazı korumacı önlemler alarak diğer ülkelere zarar veren “komşuyu fakirleştirme politikası” (beggar thy neighbour) uygulamıştır. Yine ekonomik zorluk içerisindeki Amerikan şirketlerine kurtarma paketleri sunmuştur.

ABD’nin korumacı politikalara yönelmesi karşısında diğer gelişmiş ülkeler de bu duruma tepki olarak korumacı politikalara başvurmuşlardır. 1929 Küresel Finans Krizi’nde olduğu gibi gelişmiş ülkeler krizden çıkış yolu olarak yine korumacı politikaları tercih etmişlerdir. Ancak bu dönemde, DTÖ’nün gümrük tarifelerinin düşürülmesi yönündeki çabaları ve korumacı politikaların yerini yeni korumacılığa bırakması nedeniyle ülkelerin uyguladığı korumacı politika araçları daha çok tarife dışı korumacılık araçlarına yönelme, sübvansiyonlar, örtülü korumacılık ve yeni geliştirilen koruma araçları şeklinde olmuştur.

Son yıllarda korumacı politika uygulamaları tüm dünyada artmıştır. Bu süreçte, başta ABD olmak üzere, Çin, Avrupa Birliği (AB), Hindistan, Rusya gibi küresel ekonomik aktörler arasında, karşı önlem ve misillemelerle yaygınlaşan korumacı politikalar ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Sürmekte olan ticaret savaşları sonucunda; iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayalı uluslararası ticaret sisteminde bozulmalar ortaya çıkabilir. Ayrıca; uluslararası ticaret sisteminin serbestleştirilmesi ve kolaylaştırılması için kurumsal alt yapıyı oluşturan ve ticaret müzakerelerinde bir platform görevi olan Dünya Ticaret Örgütü işlevsiz hale gelebilir. Yine; üretimin parçalara ayrılması (fragmentation of production) süreci sonucunda kurulmuş olan hızlı, kaliteli, etkin ve ucuz üretimin gerçekleştirildiği küresel değer zincirlerinde (global value chains) kopmalar meydana gelebilir.

Korumacılık; küreselleşme nedeniyle tüm dünyada ticaret ve yatırım bağlantıları bulunan işletmelerin bu bağları kaybetmesine neden olabilir. Çünkü işletmelerin ve piyasaların küreselleşmesi; ticaret ve teknolojinin tüm dünyaya yayılmasına ve üretime katkıda bulunmuş ve enflasyonun düşük düzeyde kalmasını sağlamıştır. Uluslararası ticarete serbestleşme, dış ticaret

açıklarını azaltmış, özellikle ucuz iş gücü bulunan ülkelerin, gelişmiş ekonomiler ile rekabet etmesine olanak sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler küresel üretim maliyetlerini düşürmüş, küresel üretimin parçalara ayrılması uluslararası ticareti kökten değiştirmiştir. Günümüzde, tarihin hiçbir döneminde görülmemiş ölçekte küresel değer zincirleri (global value chains) kurulmuştur. Küresel değer zincirleri, serbest ticaret koşullarında, ülkelerin karşılıklı rekabet gücü ve ticaret avantajları dikkate alınarak kurulmuştur. Çok hassas dengeler gözetilerek kurulan küresel değer zincirindeki bozulmaların küresel ekonomiye etkisi yıkıcı olabilir.

Bu nedenle, 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında uygulamaya konulan yeni korumacı politikalar ile 2008 Küresel Finans Krizi'ne eklemlenen Covid-19 sağlık krizi nedeniyle ticaret savaşlarına dönüşen uygulamaların, kullanılan araçları ve uygulama sonuçları açısından incelenmesi önem taşımaktadır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan “Yeni Korumacı Politikalar ve Ülke Grupları ile Türkiye Üzerindeki Etkileri” adlı bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; “Uluslararası Ticaret Politikaları ve Korumacı Politikalar” konusu incelenmektedir. Bu bölümde korumacılık kavramı ana hatlarıyla tanımlandıktan sonra, korumacı politikalar ve araçları, korumacı politikaların ortaya çıkışı, korumacı politikaların güçlü ve zayıf yönleri, dış ticarete korumacı politikaların nedenleri ve amaçları, dış ticarete korumacı politikaların olumlu ve olumsuz yönleri ve ticaret savaşları ele alınmıştır.

İkinci Bölümde; “Dünya Ekonomisinde Korumacı Politikalar ve Yeni Korumacılık” konusu analiz edilmiştir. Bu bölümde; dünya ekonomisinde serbest ticaret ve korumacılık alt dönemleri, dünya ekonomisinde korumacı politika uygulamaları, dünya ekonomisinde yeni korumacı politikaların gelişimi, 2008 Küresel Finans Krizi sonrası yeni korumacı politika uygulamaları ve araçları ile Covid-19 küresel sağlık krizi nedeniyle uygulanan yeni korumacı politikalar ve politika araçları incelenmiştir.

2008 Küresel Finans Krizi sonrası uygulanan yeni korumacı politika araçları olarak; “kur savaşları, rekabetçi devalüasyonlar ve komşuyu yoksullaştırma politikası”, “korunma önlemleri (safeguard measures)”, “anti-damping vergisi ve telafi edici vergi uygulamaları”, “iç piyasayı korumaya yönelik yasal düzenlemeler”, “devletlerin kurtarma (bailout) ve teşvik (stimulus) paketleri”, “örtülü korumacılık önlemleri”, “sağlık, bitki ve hayvan sağlığı önlemleri”, “uluslararası ticarete teknik düzenlemeler ve standartlar”, “fikri ve sınai mülkiyet hakları”, “geri dönüşü teşvik uygulamaları” ve “pazara giriş engelleri” örneklerle açıklanmıştır.

İkinci bölümde; Covid-19 küresel sağlık krizi ve uygulanan yeni korumacı politikalar ile politika araçları olan “ihracat kısıtlamaları ve yasakları”, “ek bütçe ve bütçe dışı fon uygulamaları” da örneklerle açıklanmıştır.

Bu bölümde ayrıca 2008 Küresel Finans Krizi sonrası ortaya çıkan ve günümüzde devam eden “yeni korumacılık” olarak adlandırılan politikalar vurgulanmaktadır. Dünya ekonomisinde, 1970-1980 yılları arasında görülen Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) krizi, stagflasyon ve daralma dönemi olarak öne çıkan ve “yeni korumacılık” olarak adlandırılan, uluslararası literatürde çoğunlukla “neo protectionism” olarak yer alan bir dönem yaşanmıştır.

Ancak 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra yaşanan sürece adını veren “yeni korumacılık” kavramı, uluslararası literatürde genellikle “new protectionism” kavramı ile ifade edilmekte olup, uygulanan politikalar ve kullanılan politika araçları yönünden 1970-1980 döneminden oldukça farklıdır. 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra yaşanan ve etkileri günümüzde sürmekte olan yeni korumacı politikalar döneminin özellikleri; finansal kriz ve kur savaşları, ekonomik milliyetçilik ve ticaret savaşlarıdır. Uygulanan politika araçları; doğrudan devlet müdahaleleri, şirket kurtarma operasyonları, sübvansiyonlar ve ihracat sübvansiyonları, örtülü korumacılık (murky protectionism), sübvansiyona karşı telafi edici vergi uygulamaları, dampinge karşı anti damping vergisi uygulamaları, yüksek ürün ve hizmet standartları uygulama vb.dir. Uygulama araçları içerisinde ithalat vergileri ve önlemlerinin oranı sadece %20’dir. Yeni korumacı politikalar döneminin uygulama araçları gümrük tarifeleri gibi klasik koruma araçları veya 1980’li yıllardan sonra geliştirilen tarife dışı engeller değil, çoğunlukla yeni ve döneme özgü örtülü tip politika araçlarıdır.

Üçüncü Bölümde; “Yeni Korumacı Politikalar, Etkileri ve Sonuçları” araştırılmıştır. Bu bölümde, yeni korumacı politikaların etkileri; uluslararası ticaret, ekonomik büyüme, enflasyon ve faizler, yatırımlar ve kamu borçları, istihdam ve işsizlik, gelir dağılımı, küresel göç, küresel değer zinciri, Dünya Ticaret Örgütü ve küresel ticaret savaşları açısından ele alınmıştır.

Yeni korumacı politikaların uluslararası ticaret açısından etkileri dışa açıklık oranı parametresine göre; Dünya Bankası ülke sınıflandırması esas alınarak, düşük gelirli ekonomiler, düşük- orta gelirli ekonomiler, üst- orta gelirli ekonomiler ve yüksek gelirli ekonomiler açısından incelenmektedir. Korumacı politikaların ekonomik büyüme, enflasyon ve faizler üzerindeki etkileri “ülke risk primi” (CDS) ve bunun kredi mekanizması yoluyla etkileri açısından ele alınmaktadır. Yeni korumacı politikaların yatırımlar ve kamu borçları üzerindeki etkileri “ekonomik özgürlükler” ve “iş yapma kolaylığı” verileri kullanılarak ele alınmaktadır. Yeni korumacı politikaların istihdam ve işsizlik üzerindeki etkileri “küresel işsizlik oranları” esas alınarak incelenmektedir. Yeni korumacı politikaların gelir dağılımı üzerindeki etkileri “GINİ katsayısı” ve “dışa açıklık oranları” parametreleri birlikte değerlendirilerek açıklanmaktadır. Yeni korumacı politikaların küresel göç üzerindeki etkileri “UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) verilerine” dayalı

olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada ayrıca; yeni korumacı politikaların küresel değer zinciri açısından etkileri ve sonuçları, Dünya Ticaret Örgütü açısından etkileri ve sonuçları ile küresel ticaret savaşları açısından etkileri ve sonuçları, konu ile ilgili “literatür” temel alınarak incelenmiştir.

Çalışmamız devam ederken, 2019 yılının sonlarında Çin’de başlayan ve tüm dünyaya hızla yayılan Covid-19 salgını ortaya çıkmıştır. Covid-19 aslında sağlık krizi olmakla birlikte, ekonomik alanda da beklenmedik ve şiddetli şekilde hissedilmiştir. Ülkeler, bu salgınla mücadele için çeşitli şekillerde önlemler almışlardır. Genel sağlığın korunması gibi son derece haklı gerekçelerle alınan bu önlemler, ülkelerin salgından korunma güdüsüyle aldıkları korumacı önlemlerdir. Bu önlemlere, ekonomi politikaları açısından etkilerine ve araçlarına yine bu bölümde değinilmiştir.

Dördüncü Bölümde; “Türkiye Ekonomisinde Korumacılık ve Yeni Korumacı Politika Uygulamaları” ortaya konulmuştur. Bu bölümde, genel olarak Türkiye ekonomisinde korumacı politikalar kısaca ele alınmış, Türkiye ekonomisinde yeni korumacı politika uygulamaları ana hatlarıyla araştırılmıştır.

Sonuç ve öneriler kısmında, çalışmanın genelinde işlenen konular dikkate alınarak çıkarımlar yapılmıştır. Özellikle serbest dış ticaret politikası ve korumacı politikaların birbirinin rakibi mi yoksa tamamlayıcısı mı olduğu tartışılmıştır. Korumacı politikaların ana akım politikalardan farklarına değinilmiş ve uygulama örnekleri dikkate alınarak konjonktürel özelliklerine vurgu yapılmıştır. Nihayetinde korumacı politikaların tercihe bağlılık ve süreklilik özellikleri değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI TİCARET POLİTİKALARI VE KORUMACI POLİTİKALAR

1.1. Uluslararası Ticaret Politikaları

Uluslararası ticaret teorisi analizlerinde küresel üretimin, uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşma ile serbest ticaret koşulları altında maksimuma ulaşacağı varsayılmaktadır. Bu varsayımın dayanağı, karşılaştırmalı üstünlükler ve serbest ticaretin dünya kaynaklarının en etkin kullanımını sağlayacak olmasıdır. Bununla birlikte, serbest ticaret teorisi genel anlamda serbest ticaretin erdemleri üzerinde yoğunlaşsa da uygulamada uluslararası mal ve hizmet ticaretinde kısıtlamalar vardır. Hükümetler uluslararası ticarete ekonomik, sosyal ve siyasi amaçlarla müdahalelerde bulunmaktadır.

Hükümetlerin uluslararası ticarete müdahalesi çoğunlukla bu faaliyetlerin engellenmesi veya sınırlandırılması şeklindedir. Ancak, dış ticaret politikasını sadece “sınırlayıcı ve engelleyici” faaliyetler olarak düşünmek yanıltıcıdır. Hükümetlerin; ihracatın ve döviz kazandırıcı işlemlerin özendirilmesi, sübvansiyonlarla ihracata yönelik endüstrilerin desteklenmesi gibi dış ticareti özendirici ve destekleyici dış ticaret politikası araçları da vardır. Bunların yanı sıra devletin uluslararası ticaretin kolaylaştırılması için; gümrük prosedürlerinin kolaylaştırılması, yerinde gümrükleme, yetkilendirilmiş yükümlü statüsü, elektronik gümrük işlemleri gibi politika araçları da mevcuttur.

Hükümetlerin uluslararası ticaret politikası, müdahale şekline göre dolaylı ve dolaysız olabilir. Dolaylı dış ticaret politikası; farklı amaçlar için alınmış olmakla beraber, dış ekonomik ilişkileri de etkileyen politikalardır. Örneğin, ülkede eğitimin kalitesinin yükseltilmesinin, verimliliği yükseltmesi ve ülkeye rekabet gücü kazandırması, gelişmiş lojistik ağların taşımacılık maliyetlerini düşürmesi, ucuz enerji maliyetlerinin üretimi ve ihracatı artırması gibi. Dolaysız dış ticaret politikası ise; hükümetler tarafından, dolaysız şekilde, uluslararası ticaretin özendirilmesi, düzenlenmesi ve kolaylaştırılması şeklinde alınan önlemlerdir.

Hükümetler, dış ticaret politikaları ile pek çok amacı birlikte gerçekleştirmeye çalışabilirler. Ancak, bu genelde mümkün olmaz. Öncelikle amaçlar ve kullanılan araçlar arasında uyumsuzluk ve çatışma yaşanabilir. Uluslararası anlaşmalar ve taahhütler ile küresel ekonomik konjonktür uygun olmayabilir. Hükümetler siyasi destek veya uygun hukuki ortam bulamayabilirler. Bu ve benzeri pek çok faktör nedeniyle hükümetlerin, hangi dış ticaret politikası aracını, hangi amaç için

kullanacaklarına karar vermeleri gerekir. Hükümetlerin bu şekilde hareket etmesi, uluslararası ticaret politikasında korumacılık değil, günümüzde diplomasinin en önemli destek alanlarından birisi olan uluslararası ticaretin gücü ve öneminden yararlanarak devletin makro ekonomik politikasını ülke çıkarını gözeterek yürütmesidir.

Bu nedenle uluslararası ticaret politikasının amaçları ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için uygulanabilir politika araçlarının ortaya konulmasında yarar vardır. Genel olarak uluslararası ticaret politikasının amaçları; dış ödeme dengesizliklerinin giderilmesi, dış rekabetten korunma, ekonomik kalkınma, piyasa aksaklıklarının giderilmesi, iç ekonomik istikrarın sağlanması, hazineye gelir sağlamak, dış piyasalarda monopol gücünden yararlanma, otarşi, ekonominin liberalleşmesi, sosyal ve siyasal nedenler, dış politika amaçları şeklinde özetlenebilir.

Hükümetler, uluslararası ticaret politikasının kavramsal olarak yukarıda ifade edilen amaçlarına ulaşabilmek için çok sayıda araçtan yararlanabilirler. Bu araçların en eski şekli gümrük vergileri iken, zaman içinde gümrük vergilerinin etkinliği ve uygulanabilirliği azalmıştır. Uluslararası ticarete gümrük vergilerinin aşamalı şekilde azaltılması ve tamamen kaldırılması yönünde önceleri Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve günümüzde de Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından yürütülen çabalar olumlu sonuç vermiş ve uluslararası ticarete gümrük vergileri oldukça düşük düzeylere inmiştir. Ülkeler sınırlı sayıda ürünü farklı gerekçelerle gümrük vergileri ile korumaktadır. Gümrük vergilerinin aşamalı şekilde indirilmesi yaklaşımından sonra dünya ticaretinde tarife dışı engeller sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorun da GATT turlarında ele alınmış ve uluslararası ticarete tarife dışı engeller önemli ölçüde azaltılmıştır. DTÖ'nün kurulmasından sonra ise tarife dışı engellerin özel bir türü olan ve özellikle gelişmiş ülkeler tarafından sıklıkla uygulanan uluslararası ticarete teknik engeller konusu çok taraflı anlaşmalara bağlanmış ve büyük ölçüde kontrol altına alınmıştır.

2008 Küresel Finans Krizi ve sonrasında ortaya çıkan Covid-19 sağlık krizi nedeniyle ülkeler, dünya ekonomisinde daha önce görülmedik şekilde korumacı politikalara yönelmişlerdir. Özellikle dünyanın güçlü ekonomilerinde ortaya çıkan korumacı yaklaşımlar “yeni korumacı politikalar” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde uygulanan korumacı politikaların amaçları, uygulama araçları, yöntemleri ve uygulama süresi daha önceki dönemlerde uygulanan korumacı politikalardan oldukça farklıdır. Ayrıca yeni korumacı politikalar dönemi halen devam etmektedir.

Bu bölümde; geleneksel korumacı politikalar ve bu politikaların amaçları, araçları, uygulama şekilleri ve dönemleri gibi konular ele alınacaktır. Yeni korumacı politikalar ve bu politikaların günümüzde uygulama şekilleri izleyen bölümlerde analiz edilecektir.

1.2. Uluslararası Ticarette Korumacı Politikalar

1.2.1. Korumacılık; Çeşitli Tanımlar

Eski dilde “himaye” ve “himayecilik” şeklinde ifade edilen kavram sadeleşme akımından sonra “koruma” ve “korumacılık” şekline dönüşmüş ve literatüre yerleşmiştir. Batı dillerinde ise “protection” ve “protectionism” şeklinde ifade edilmektedir (Tuncer, 1994: 239).

Türkçe ekonomi sözlüğünde, korumacılık şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bir ülke ekonomisinin başka ülkelerin rekabetine karşı korunmasını öngören ekonomi siyaseti...İthalata ağır gümrük resimleri koymak ve ihracata teşvik primleri vermek suretiyle ulusal ekonomi korunmaya çalışılır. Merkantilizm, himayeciliği önerir. İlk, Merkantilizmin kurucusu Colbert tarafından uygulandığı için Colbertizm adıyla da dile getirilir. Dilimizde korumacılık deyişimiyle de anılır. Bir çeşit devletçilik anlayışıdır.” (Hançerlioğlu, 1981: 238).

Yukarıda ifade edilen korumacılık kavramları 1995 öncesi döneme ait tanımlamaları yansıtmaktadır. 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü’nün kurulması ile korumacı politikalar aşamalı şekilde azaltılmış ve korumacılık “örtülü korumacılık” şekline dönüşmüştür. Ayrıca Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları gereği üye ülkeler, klasik koruma araçlarından olan kotaların tamamen kaldırılması, tarifelerin düşürülmesi ve diğer engellerin azaltılması yönünde önlemler almışlardır.

İthal edilen mallara uygulanan tarifeler, kotalar ve diğer kısıtlayıcı yöntemlerle, ülkeler arasındaki ticareti kısıtlayan korumacılık, zaman içinde araçları, uygulama yöntemleri ve gerekçeleri değişerek yeni korumacı politikalara, örtülü korumacılık önlemlerine ve ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Bu haliyle korumacılık, dünya ticaretinin ve dolayısıyla refah artışının önündeki en önemli engel olarak varlığını sürdürmektedir.

1.2.2. Korumacı Politikalar ve Araçları

Ekonomi tarihinde, üretimin arttığı refah dönemlerinde serbest ticaret politikaları uygulanırken, savaş, doğal afet ve ekonomik kriz dönemlerinde korumacı politikalara başvurulmuştur. Serbest ticaret ve korumacılık tamamen ayrı ve alternatif politikalar değildir. Ülkelerin içinde bulunduğu konjonktürel döneme göre, dozu ayarlanarak, birlikte uygulanabilen, “duruma göre” politikalarlardır.

Korumacı politikaların en uç şekli, ticaret ve finans açısından ülkenin tamamen dışa kapanması anlamına gelen “otarşi”dir. Dünya’nın küresel bir köye dönüştüğü çağımızda otarşi politikası, bir anlamda mevcut kaynaklardan, karşılaştırmalı üstünlüklerden ve yeni teknolojilerden yararlanamama ve yoksulluk anlamına gelmektedir.

Küreselleşme nedeniyle uluslararası ticaret oldukça serbestleşmiş olsa da dünyanın hiçbir yerinde ve ülkesinde sınırsız ve sonsuz serbestleşme yoktur. Tam serbestleşme teknik olarak mümkün değildir. Ülkeler, DTÖ kuralları içerisinde kalarak ve uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini askıya almadan, haklı gerekçelerle ticaret engelleri koyabilirler, düzenlemeler yapabilirler. DTÖ anlaşmaları üye ülkelere; sağlık, çevre ve bitki sağlığı, ulusal güvenlik, teknik standartlar, dampinge karşı anti damping vergisi, sübvansiyona karşı telafi edici vergi uygulama, ithalatta haksız rekabete karşı önlem alma gibi haklar tanımaktadır. Bu önlemlerin haklı olup olmadığı da başta DTÖ Anlaşmazlık Çözüm Mekanizması (Dispute Settlement Mechanism) olmak üzere uluslararası alanda şikâyet (dava) konusu edilebilmektedir.

Küresel ticaret sisteminin, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre, adil, şeffaf ve kurala uygun yürütülmesi dünyada tüm ülkelerin yararına. Sistemin şeffaflığı DTÖ kapsamında bulunan Ticaret Politikasını İzleme Mekanizması (Trade Policy Review Mechanism) tarafından takip edilmektedir. Üye ülkeler, ticarete etkili önlemlerini bu mekanizmaya bildirmekte ve ülkelerin aldıkları ticaret önlemleri bu mekanizma tarafından belirli aralıklarla raporlanarak üye ülkelerin bilgisine sunulmaktadır.

Uluslararası ticaret yeni bir olgu değildir. Uluslararası ticaret, binlerce yıllık birikimin sonucu olarak kural ve kurumlara kavuşturulmuştur. Uluslararası spor karşılaşmalarında oyunun kuralları evrensel düzeyde önceden konulduğu, küresel kurumlarca uygulandığı ve denetlendiği gibi, ülkeler arasında trilyon dolarlık ticaret akımlarının gerçekleştirildiği bu alanın kurum ve kuralları da önceden belirlenmektedir.

Uluslararası ticaret sisteminde, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı gibi büyük savaşlar, 1929 ve 2008 Küresel Finans Krizi gibi büyük krizler ve 1973-1979 yılları arasında yaşanan Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) petrol krizi gibi olaylara bağlı olarak sorunlar yaşanmıştır. Ticaret sisteminde ortaya çıkan sorunlar, her ülkenin iç kamuoyunun da baskısıyla, ülkeleri korumacı politikalar uygulamaya zorlayabilmektedir. Genellikle dünya ticaretinde önemli paya sahip büyük bir ülke tarafından başlatılan korumacı politikalar, bir süre sonra diğer ülkeler tarafından alınan karşı önlem ve misillemelerle yaygınlaşmaktadır. Pek çok ülkenin aynı anda korumacı politikalara başvurması, uluslararası ticaret sistemini kaosa, küresel krize ve ticaret savaşlarına sürüklenme riski taşımaktadır.

Bu nedenle; korumacı politikaların yıkıcı etkilerini göze alamayan tarafların, bir süre sonra, ikili veya çok taraflı müzakereler yoluyla soruna çözüm aramaları ve uluslararası mekanizmaları güçlendirmeleri zorunludur. Uluslararası ticarete önemli paya sahip olduğu için “büyük ülke” olarak nitelendirilen ülkelerin, bu konumlarını kullanarak müzakerelerde avantaj sağlamaları ve ticari güçlerini politik bir araç olarak kullanmaları oyunun kuralı gereğidir. ABD ile Çin ve AB arasında

yürütülen ticaret müzakereleri ve diğer ülkelerle diplomatik düzeyde ele alınan ekonomik konular bu sürecin başladığını göstermektedir.

Yine de ülkeler, zaman zaman, değişik ekonomik gerekçelerle veya iç kamuoyunun baskısı ile korumacı politikalarla başvurabilmektedir. Korumacı politikaların uygulama araçları ülkelerin ekonomik yapılarına, konjonktürel şartlara ve politik tercihlere göre değişmektedir. Korumacı politikaların uygulama sürecinde en çok karşılaşılan araçları şunlardır:

A- Gümrük Tarifeleri: Malların ülke sınırından geçişi sırasında alınan vergilerdir.

B- Tarife-Dışı Araçlar: Döviz çıkışına yol açan işlemleri kısıtlamak için hükümetin tek taraflı kararı ile konulan müdahale önlemleridir. Tarife dışı araçlar 6 alt başlık kapsamında incelenebilir;

1) Miktar kısıtlamaları: İthalat kotaları, ithalat yasaklamaları ve döviz kontrolü gibi önlemlerden oluşur.

2) Tarife benzeri faktörler: İthalatı pahalılaştırıp, yerli üretimin kârlılığını artıran, yani fiyat mekanizması yoluyla serbest ticarete müdahale niteliğinde bulunan önlemlerdir. Çoklu kur uygulamaları, yerli katkı oranları, ithal ikamesi endüstrilerine verilen sübvansiyonlar örnek olarak verilebilir.

3) Görünmez engeller: Devletin halk sağlığı, çevre korunması, kamu güvenliği gibi nedenlerle çıkartmış olduğu idari, teknik düzenleme veya standartları içerir.

4) Gönüllü ihracat kısıtlamaları: İthalatçı ülkenin piyasasını bozduğu gerekçesi ile üretici ülkelerin mal ihracını sınırlandırmaya yönelik bir kota uygulamasıdır. Bunlara ihracat kotaları da denir.

5) İhracatın özendirilmesi: İhracatçıya, ülkeye kazandırdığı dövizler karşılığında daha fazla ulusal para ödenmesi, bürokrasinin azaltılması, ihraç malları üretiminde maliyetlerin düşürülmesi gibi uygulamaları kapsar.

6) Bağlı ticaret: İki ülke arasında yapılan ticari sözleşmede, ihracatçı ülkenin, ithalatçı ülkeden ihracat bedeli için döviz dışında başka bir işlem talep etmesi şeklinde yapılan ticarettir. Döviz tasarrufu sağlamak, serbest dövizle satılamayan düşük kaliteli yerli üretimin ihracını gerçekleştirebilmek, yabancı sermaye yoluyla büyük sanayi tesisleri kurmak gibi nedenlerle bağlı ticarete başvurulabilir. Bu tür ticaret ülkelerarası anlaşmalara dayanır ve taraflardan birisi devlet kuruluşu niteliğindedir.

1.2.3. Korumacı Politikaların Ortaya Çıkışı

Uluslararası ticarete korumacılığın ilk olarak Merkantilizm (15-18. yy) ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Bunun nedeni, Merkantilist düşüncenin temelinde yatan, ülkelerin zenginleşmesi için gereken dış ticaret fazlasının, devletin çıkarlarını desteklediği düşüncesidir. Bu nedenle Merkantilist düşünce devletin ekonomiye müdahalesini gerekli gören bir anlayışa sahiptir (Altan, 2013: 29).

Dünya ekonomisinde 1750-1776 yılları arasında fizyokrasi düşüncesi etkili olmuştur. Bu düşünce akımı; merkantilist düşüncenin sürekli dış ticaret fazlası sağlanması gerektiği düşüncesine karşı çıkmış ve bu düşüncenin uygulamada uzun dönemde sürdürülemez olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle fizyokratlar uluslararası ticaretin serbest olmasını savunmuşlardır. Bu savlarını ekonomide doğal düzen düşüncesine ve ekonominin işleyişine müdahale edilmemesi, dolayısıyla da dış ticaretin serbest olması fikrine dayandırmışlardır.

1776-1875 yılları arasında klasik ekonomi (liberal) ekonomi dönemi etkili olmuştur. Bu düşünce akımının genel ilkelerine uygun olarak “serbest ticaret” dönemi yaşanmıştır.

1875-1914 yılları arasında da “serbest ticaret” dönemi yaşanmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği “altın para sistemi”dir. Bu dönemde ticari liberalleşme sağlanmış, dış ticarete genişleme yaşanmıştır.

1914-1944 dönemi Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıç yılı ile İkinci Dünya Savaşı’nın bitiş yılları arasında kalan iki savaş arası dönemdir. Bu dönemde, daha önce uluslararası ticarete büyük ölçüde bağımlı olan ülkeler Birinci Dünya Savaşı nedeniyle, yalnızca koruyucu tarifeler değil, ithalat kotaları ve ithalat yasakları gibi daha katı önlemleri uygulamaya koymuşlardır. Aynı zamanda ihracat sübvansiyonları ve diğer önlemlerle ihracatlarını teşvik etmişlerdir. Bu dönemde, serbest ticareti savunan İngiltere bile, savaşın finansmanı amacıyla gümrük tarifelerine başvurmuştur. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra da sayısı ve oranı artarak uygulanan tarifeler, 1932’den sonra resmî korumacı politikaya dönüşmüştür. Yeni merkantilizm (neo-merkantilizm) olarak adlandırılan bu uygulamalar, diğer ülkelerin karşı önlemler almasıyla yaygınlaşmış, uluslararası ticaretin daha da sınırlandırılmasına yol açmıştır. Nitekim savaştan önceki 20 yıl içinde iki kattan fazla artan dünya ticareti, savaşı izleyen 20 yılda bu düzeyini güçlkle koruyabilmiştir (Kala, 2020: 273).

1944-1970 yılları arasında “serbest ticaret” dönemi yaşanmıştır. Küresel ekonominin temel kurumları olan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) bu dönemde kurulmuş, uluslararası ticaret kurumsal yapıya kavuşturulmuştur. Bu dönemde ticari liberalleşme ve uluslararası ticarete serbestleşme yaşanmıştır.

Dünya ekonomisinde 1970-1980 yılları arasında petrol (enerji) krizi etkili olmuştur. Bu dönemde dünyanın büyük ekonomilerinde stagflasyon olgusu ortaya çıkmıştır. Ülkeler, küresel düzeyde ortaya çıkan ekonomik krizin yıkıcı etkilerinin önlenmesi amacıyla korumacı politikalarla başvurmuştur. Bu dönemde devletin ekonomiye müdahalesini öngören Keynezyen politikalar popüler olmuş ve geniş ölçüde uygulanmıştır.

1980-2000 döneminde dünya ekonomisinde neoliberal politikalar etkili olmuştur. Serbest piyasa ekonomisi kurallarının uygulanmasını savunan bu anlayışa göre, devlet ekonomik

faaliyetlerden çekilmeli, asli görevlerine dönmeli, eğitim, sağlık gibi alanlar özel girişime açılmalı, sendikalar kontrol altına alınmalıdır. Bu akımın güçlenmesinde ve destek bulmasında 1979 yılında İngiltere’de Margaret Thatcher ve 1980 yılında ABD’de Ronald Reagan’ın seçimleri kazanması etkili olmuştur. Thatcher ve Reagan hükümetleri özelleştirmeye hız vermiş ve bazı kamu hizmetlerini piyasa ekonomisine açmıştır. Serbest piyasa ekonomisine müdahaleden oldukça kaçınılmış, uluslararası ticarette serbest ticaret kuralları egemen olmuş, mal, hizmet ve sermaye hareketleri hızlanmıştır. Çok uluslu şirketler küresel güç kazanmış, ticari liberalleşme için adımlar atılmıştır. Örneğin, dünya ticaretinin serbestleştirilmesini ve ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre bu ticarette yer almalarını savunan Dünya Ticaret Örgütü bu dönemde, 1995 yılında kurulmuştur. Dünya Ticaret Örgütü’nün kurulması ve dönemin neoliberal felsefesine uygun olarak, uluslararası ticarette rekabet artmış, gümrük tarifeleri aşamalı şekilde azaltılmıştır. Kotalar ve diğer miktar kısıtlamaları, gönüllü ihracat kısıtlamaları aşamalı olarak kaldırılmıştır. Ancak, tarifelerin azaltılması nedeniyle ortaya çıkan rekabet ortamından endişelenen bazı ülkeler dış ticarette tarife dışı araçlara başvurmuş, bu uygulama diğer ülkeleri de benzer şekilde davranmaya zorlamış, sonuçta tarife dışı engeller dönemi ortaya çıkmıştır.

Dünya ekonomisinde 2000-2008 dönemi finansal küreselleşme dönemidir. Bu dönemde deregülasyon uygulanmış yani küresel finans piyasalarını kısıtlayıcı engeller azaltılmıştır. Bu durum küresel piyasalarda türev araçlar¹ sorununu doğurmuş, spekülasyon balonları oluşmuştur. Ayrıca deregülasyon ve finansal serbestleşme nedeniyle, güvenilirliği düşük müşterilere bile ipotekli konut kredisi açılması (subprime mortgage) kredilerin geri dönüşlerinde aksamalara yol açmıştır. Bu dönemin sonunda, 2008 yılında ABD’nin en büyük yatırım bankalarından olan Lehman Brothers’ın iflas etmesi, bu banka ile ticari ilişkisi bulunan diğer bankaları ve borsayı da tedirgin etmiş ve 1929 Küresel Finans Krizi sonrasında görülen en büyük ekonomik krize yol açmıştır. Bu krizin ortaya çıkmasında finansal piyasaların, daha önce görülmedik ölçüde büyümesinin (özellikle türev ürünler yoluyla) ve kontrolden çıkmasının etkili olduğu kabul edilmektedir. 2008 finansal krizine yol açan nedenler arasında, 1980 sonrasında uygulanan neoliberal politikalarla düzenleyici mekanizmaların tasfiye edilmesinin payının olduğu da vurgulanmaktadır.

Dünya ekonomisinde 2008 Küresel Finans Krizi’nin etkileri sürmektedir. Bu dönemde, dünya ticaretinde önemli paya sahip bütün ekonomilerde korumacı politikalar uygulanmıştır. Pek çok ülkede, krizin olumsuz etkilerinin giderilmesi amacıyla rekabetçi devalüasyonlara² başvurulmuştur.

¹ Türev araçlar bir varlığı temsil eden ve bu varlıktan türetilen finansal araç anlamına gelmektedir. Türev sözleşmelerin konusu gelecek tarihteki varlık fiyatı olup, riskten korunma ya da spekülasyon amaçla kullanılabilirler. Türev araçlar genel olarak, forward, futures, swap ve opsiyonlardır.

² Rekabetçi devalüasyon (kur savaşı), bir ülkenin uluslararası ticarette rekabet avantajı elde etmek amacıyla, kendi para birimlerinin değerini, serbest piyasada oluşan düzeyinin altında tutmak amacıyla izlediği politikadır. Kurların düşmesi ülkenin ihracat mallarının reel fiyatlarının da düşmesi anlamına taşır. Buna karşın ithalat daha pahalı hale gelir. Bir ülkenin rekabetçi devalüasyona başvurması, dış ticareti bundan etkilenen başka ülkeleri de aynı şekilde davranmaya zorlamaktadır. Pek çok ülkenin aynı anda rekabetçi devalüasyona başvurması kur savaşına yol açabilmektedir.

Örneğin, Çin'in rekabetçi devalüasyona başvurduğu (parasının değerini düşük tuttuğu) ABD tarafından öne sürülmüş, bu durumun ABD'de dış ticaret açığına yol açtığı belirtilmiştir. Rekabetçi devalüasyonlar sorunu ve diğer sorunlar birleşince ABD- Çin arasında ticaret savaşları başlamıştır. ABD- Çin arasında başlayan bu ticaret savaşı karşılıklı misillemeler ve önlemlerle şiddetini artırmış ve diğer ülkelere de sıçramıştır.

2018 yılında ABD ve Çin arasında başlayan, hızla diğer ülkelere de yayılan ticaret savaşları ve etkileri sürmektedir. Ticaret savaşları döneminde uygulanan politikalar, dünya ekonomilerinde daha önceki dönemlerde görülmedik şekilde, çok farklı araç ve yöntemlerin kullanıldığı “yeni korumacılık” veya “yeni korumacı politika” uygulamalarıdır.

İçinde bulunduğumuz bu dönemde, 2008 krizinden sonra dünya ekonomilerini etkisi altına alan “yeni korumacı politikalar” sürerken, 2020 yılının mart ayında, daha önce Çin'de ortaya çıkan Covid-19 salgınının küresel ölçekte bir salgına (pandemi) dönüştüğü açıklanmıştır. Bu gelişme de yeni korumacı politika uygulamalarını hızlandırmıştır.

Küresel çapta ortaya çıkan finansal ve makroekonomik krizler, devletlerin korumacılık önlemlerini tetiklemekte ve bu durum dünya ticaretinin yavaşlamasına neden olmaktadır. Kriz dönemlerinde, özellikle gelişmiş ülkelerde, bazı stratejik sektörlerin uluslararası rekabet gücünü koruyabilmek için korumacılık içgüdüğü ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde uygulanan korumacı politikalarla stratejik sektörlerin iç piyasada güçlenmeleri ve uluslararası ticaretten daha fazla pay almaları hedeflenmektedir (Ünay ve Dilek, 2018: 7-26).

Korumacılık ve serbest ticaret politikaları alternatif ve rakip politikalar değildir. Dünya ekonomisinde ana akım ekonomik gelişmeler uluslararası ticaret ve finans alanında serbestleşme yönünde olmakla birlikte, ekonomik kriz ve savaş yıllarında istisnai ve geçici süreli olarak korumacı politikalarla başvurulmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, 1929 Küresel Finans Krizi, 1973 Enerji Krizi, 2008 Küresel Finans Krizi ve 2020 Covid-19 Salgını dönemlerinde korumacı önlemlerin arttığı görülmektedir.

Korumacı politikaların amaçları; ulusal güvenlik, iktisadi kalkınma, küçük sanayilerin korunması, istihdam düzeyinin yükseltilmesi, reel ücretlerin yüksek düzeyde tutulması, ticaret hadlerinin iyileştirilmesi ve uluslararası rekabet gücünün artırılması şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bu klasik amaçlarının dışında, günümüzde korumacı politikalar, ülkelerin dış ticarete daha açık hale gelmeleri nedeniyle, yürütülen ticaret savaşlarında, rakip ülkeleri pazarlığa zorlama ve ikna aracı olarak da kullanılmaktadır.

Korumacı politikalar her durumda, kural dışı ve haksız şekilde uygulanmamaktadır. Dünya ticaret sisteminde ülkelerin haklılığı varsa, korumacı politikalarla başvurabilme ve uygulayabilme

hakları bulunmaktadır. Örneğin, günümüzde sürmekte olan Covid-19 krizi nedeniyle pek çok ülke dış ticarete korumacı önlemlere başvurmuş ve bu dönemde korumacı önlemlerin sayısında, daha önce görülmedik şekilde artış olmuştur. Ülkelerin halk sağlığı ve gıda güvenliği gibi gerekçelerle başvurdukları bu korumacı politikaların uygulamada haklılığı bulunmaktadır.

Korumacılık, gümrük vergileri (tarifeler) yoluyla olabileceği gibi, uluslararası ticarete teknik engeller oluşturma yoluyla da yapılabilir. Korumacılığın ilk dönemlerinde tarifeler, ithalat kotaları ve kambiyo denetimi gibi araçlar kullanılmaktaydı. Ancak, 1970'li yıllara gelindiğinde ortaya çıkan petrol krizi nedeniyle, korumacılık uygulamaları şekil değiştirmiş ve yeni korumacı politikalara dönüşmüştür. Günümüzde ise farklı araç ve yöntemlerle yürütülmekte olan ticaret savaşları ve yeni korumacı politikalar dönemi devam etmektedir.

1.2.4. Korumacı Politikaların Güçlü Yönleri

Ekonomik kriz dönemlerinde dünya ekonomilerinde, korumacı politika uygulamaları, geri dönülemez bir strateji olarak değil, yeniden düzenleme aracı olarak kullanılmaktadır. Korumacı politika uygulamalarından beklenen yararlar bulunmaktadır. Bu bağlamda korumacılığın bazı güçlü ya da üstün yönlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Kalaycı, 2011: 78):

- 1) İthalat sınırlandırılarak yerli üretim ve iç talep artar. Böylece sektörel korumacılık önlemleri ile işsizlik azalır.
- 2) Korumacılık, rekabetçi devalüasyonlar gerektirmeden döviz stokunun korunmasını sağlar.
- 3) Korumacı politikalar yerli üreticileri dış rekabete karşı korur. Böylece ithalat düşer, yerli şirketler daha az rekabetle karşılaşır.
- 4) Korumacılık dampingi önler. Damping, ihracatçı firmanın malını dış piyasada, iç piyasada sattığı fiyattan daha düşük fiyatla satmasıdır.
- 5) Korumacılık ülkenin yerli sanayisinin gelişmesini, bebek endüstrilerin korunmasını sağlar.
- 6) Korumacılık sayesinde, ithalata bağlı döviz giderleri azalır ve kamu gelirleri artar. Eğer varsa, dış ticaret (ve cari işlemler) açığı azaltılabilir/ kapatılabilir.
- 7) Korumacılık, dış ülkelerle olan ticareti kısıtlayarak ya da düzenleyerek, bir ülkedeki işletmeleri ve ücret düzeylerini korur.

Korumacılığın yukarıda belirtilen güçlü ya da üstün yönleri ithalatın gümrük vergileri ve diğer vergi benzeri önlemler ile kotalar gibi engellerle sınırlandırılması, tamamen yasaklanması şeklinde uygulanan uluslararası ticaret politikası araçlarının sonuçlarına göre yapılan değerlendirmelere dayanmaktadır.

Oysa, günümüzde ülkelerin, uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri nedeniyle bu tür klasik koruma araçlarını kullanma imkânı bulunmamaktadır. Günümüzde ülkeler, uluslararası

ticaretin evrensel kuralları ile açıkça çatışmayan, ancak sonuçta fiilen ticaretin sınırlandırılmasına yol açan, üzerinde ayrıntılı şekilde düşünülmüş ve aykırılığı kolaylıkla ispat edilemeyen örtülü korumacılık (murky protectionism) araçlarına sıklıkla başvurmaktadır. Bu tür araçlar insan sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı, çevre sağlığı, bilimsel ve teknik standartlar, fikri mülkiyet hakları, gıda güvenliği- gıda güvencesi, yatırımların korunması, serbest rekabet, yabancı hakem kararlarının tanınması ve tahkim gibi haklılığı genel kabul gören kavramlar ve düzenlemeler içerisinde yerleştirilmektedir.

Bu nedenle, araştırmamızın ilerleyen bölümlerinde değinildiği gibi günümüzde korumacı politikaların araçları ve uygulama yöntemleri oldukça değişmiştir. Doğal olarak etkileri ve sonuçları da değişmiştir. Değişen şartlara uygun olarak yeni analizlerin yapılmasına ve yeni politikaların geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

1.2.5. Korumacı Politikaların Zayıf Yönleri

Korumacı politikaların zayıf yönleri şunlardır (Kalaycı, 2011: 79-80):

1) Korumacılık, karşı ülkenin misilleme yapmasına neden olabilir. Bu iki ülke büyük rakip ise, misilleme kaçınılmaz olup onların ticaret ortaklarının da katılımıyla ‘zincirleme misilleme ’ye bile yol açabilir.

2) Korumacı yasalar, ithal mallar üzerindeki vergileri (tarifeleri) arttırır ya da hükümetin ülkeye girmesine izin verdiği mal miktarına kota (limit) koyar. Böylece, sadece tüketim malları seçimi sınırlandırılmaz, aynı zamanda büyük ölçüde malların maliyeti de artar.

3) Korumacı yasalar nedeniyle hükümetin vergi gelirlerinin artacağı sanılır. Oysa tam tersine, hükümetin ithalata yüksek tarife uyguladığını gören ithalatçılar ithalat talebini azaltır. Bu durumda, bir bakıma “Laffer Eğrisi” kuramı işlemeye başlar.

4) Krizlere karşı ticari korumacılığa yönelmek, ‘kendiliğinden tepki’ (otomatik refleks) haline gelmiştir. Sadece “ulusal malı satın alın” koşulu ile başlanan korumacılık, yabancılaşma veya ötekileştirme gibi bir zihniyeti tetikleyebilir.

5) Az gelişmiş ülkeler için korumacılık, yerli sanayinin gereksinimi olan temel ithal ara ve yatırım mallarının yurda girmesini de zorlaştırabilir. Benzer şekilde, dış pazarlara açılmak isteyen sektörleri de tembelliğe iter. Elbette bu olumsuz durum, korumacılığı zorunlu hale getirmiş olan kriz koşulları sona erince ortadan kalkabilir.

6) Korumacı politikaların uygulandığı bir ekonomide rekabet olmaz, rekabetin olmadığı yerde zamanla ürünlerin kalitesi düşer, tüketicilerin satın alacağı malların fiyatı ise artar. Ayrıca, yerli işletmeler rekabet etme ve kendilerini geliştirme gereği duymazlar.

Korumacı politikaların güçsüz ve zayıf yönleri olarak ifade edilen hususlar da büyük ölçüde geçersiz veya yetersizdir. Örneğin, günümüzde özellikle gelişmiş ülkeler, ileri düzeyde çevre, kalite, ürün ve hizmet standartları uygulamaktadır. Bu standartların bilimsel olarak haklılığı varsa, uygulanmasına izin verilmektedir. Gelişmiş ülkeler bu yolla, yüksek teknolojik standartlara sahip iç endüstrilerini, gelişmekte olan ülkelerin düşük teknolojili ve düşük standartlı mal ve hizmetlerine karşı koruyabilmektedir. Bu şekilde gelişmiş ülkeler tüketicilerini de düşük standartlı mal ve hizmet ithalatına karşı korumaktadır. Burada tüketicinin korunması düşüncesi ön plandadır.

Benzer şekilde, AB iç piyasasını, insan sağlığı gerekçesiyle, ABD kaynaklı tütün ürünleri ve sigara üreticilerine karşı, çeşitli düzenlemeler yaparak korumakta ve düzenlemelere uymadığı gerekçesiyle, ABD şirketlerine milyarlarca dolarlık tazminat davaları açmaktadır. ABD ise, taşıt emisyonlarının belirlenen eşik değerleri aştığı gerekçesiyle, AB menşeli otomotiv üreticileri aleyhine milyarlarca dolarlık tazminatlara hükmetmektedir.

Ülkeler arasında benzer uygulamalar çok sık görülmektedir. Bu durum, günümüzde korumacı politikalara başvurmanın ve karşı önlem almanın çok karmaşık mekanizmaları harekete geçirerek beklenmeyen sonuçlar doğurabileceğini, uluslararası ticaret sistemine olan güveni sarsabileceğini, ticaret savaşlarına dönüşebileceğini ve beklenildiğinin aksine yıkıcı sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

1.2.6. Dış Ticarete Korumacı Politikaların Uygulanma Nedenleri

Korumacı politikalara başvurma nedenleri ve amaçları ülkeden ülkeye, korumacı politikaların uygulandığı konjonktürel döneme, ülkelerin siyasal sistemlerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

Genel olarak korumacılığın öne çıkan nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Kaya, 2019: 18-30):

- 1) Dış ticaret dengesinin sağlanması, dış ticaret hadlerinin iyileştirilmesi,
- 2) İşsizliğin önlenmesi,
- 3) Ulusal güvenliğin sağlanması,
- 4) İstihdamın artırılması,
- 5) Stratejik dış ticaret politikası,
- 6) Bilimsel tarife görüşü,
- 7) Bebek endüstriler tezi,
- 8) Hazineye gelir sağlama,

9) Yerli üreticileri dampinge karşı koruma.

Uluslararası ticarete klasik ekonomistlerden günümüze kadar yapılan teorik analizler ve uygulamalardan elde edilen sonuçlara göre; korumacı dış ticaret politikaları toplumsal refahı genelde azaltmaktadır. Ancak bazı özel durumlarda korumacı dış ticaret politikası uygulanması toplumsal refahı artırabilir. Bu refah artışı kısmi ve geçici olabilir. Günümüzde başta DTÖ Anlaşmaları olmak üzere, uluslararası ticaret sistemi, bilimsel olarak haklılığı ve gerekliliği olan durumlarda korumacı politikaların uygulanmasına izin vermektedir.

Ayrıca ülkeler, ulusal güvenlik ve politik nedenler, ödemeler bilançosu dengesinin sağlanması, bebek endüstrilerinin korunması, eksik rekabet nedeniyle oluşan piyasa aksaklıklarının giderilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve istihdamın artırılması gibi ekonomik amaçlarla korumacı politikalara başvurabilmektedir (Gençosmanoğlu, 2014: 149).

Ülkelerin uluslararası ticarete korumacı politikalara yönelmesinin politik (siyasal) nedenleri de vardır. Politik nedenler bu araştırmanın alanı ile doğrudan ilgili değildir. Bu nedenle, yukarıda genel olarak ifade edilen, ülkeleri korumacı politikalar uygulamaya yönelten nedenler ve ekonomik amaçlar aşağıda açıklanmıştır.

A- Dış Ticaret Dengesinin İyileştirilmesi: Ülkeler, korumacılığın dış ticaret dengesini iyileştireceği görüşüne dayanarak dış ticarete korumacı politika uygulamalarına başvurmaktadır. Korumacılık uygulandığında ithalatın azalması nedeniyle dış ticaret dengesinde iyileşme ortaya çıkabilir. DTÖ, dış ticaret açığı sorunu ile karşılaşan ülkelerin, geçici olarak dış ticarete kısıtlayıcı politikalara başvurmaya olanak tanımaktadır. Ancak dış ticaret dengesini iyileştirmek amacıyla korumacı uygulamaya başvuran ülkeye gerçekleştirdikleri ihracatları azalan ülkelerin karşı önlem ve misillemelere başvurmaya hâlinde ticaret savaşları ortaya çıkmakta ve bu durumdan korumacı önlemlere başvuran ülkelerin tümü zarar görmektedir. Çünkü sonuçta dünya ticaret hacmi daraldığından dünya refahı düşmektedir (Dağdemir, 2019: 7).

Uluslararası ticarete sürdürülemez düzeyde ödemeler bilançosu açığı ile karşılaşan ülkelerin DTÖ Anlaşmaları uyarınca, ithalatta geçici süreli ve gerektiği ölçüde kısıtlayıcı önlemlere başvurmaları mümkündür. Örneğin bir ülkenin ekonomik yapısı güçlü, ticareti de rekabetçi düzeyde olabilir. Ancak, deprem, sel felaketi, salgın hastalık, uzun süren kuraklık, ülkeye yönelik ani bir göç dalgası, siyasal istikrarsızlık gibi nedenlerle ekonomik yapısı olumsuz etkilenmiş ve ödemeler bilançosu açık vermiş olabilir. Geçici olarak uygulanmasına izin verilen kısıtlayıcı politikalar uzun dönemde ülkeye zarar verir. Ülke rekabet gücünü kaybeder ve uluslararası ticaret sisteminden kopabilir.

B- Dış Ticaret Hadlerinin İyileştirilmesi ve Optimum Tarife Argümanı: Bir ülkenin uluslararası rekabet gücünü gösteren makroekonomik değerlerden birisi de o ülkenin dış ticaret hadleridir. Dış ticaret haddi kavram olarak, uluslararası ekonomik ilişkilerde ülkelerin dış ticaretten elde ettikleri gelirlerinin belirlenmesinde yaygın olarak başvuru olan ölçüdür. Dış ticaret haddi, en geniş tanımı ile ihracat fiyat endeksi ile ithalat fiyat endeksi arasındaki oran şeklinde tanımlanabilir. Dış ticaret haddi, toplam harcamalar içinde dış ticaretinin payı yüksek olan ülkelerde ödemeler dengesi ve ulusal gelire önemli ölçüde etki yapar. Ayrıca dış ticaret hadleri, ülkeler arasında artan gelir farklılıklarını da azaltıcı bir rol oynar. Yani dış ticaret haddinin olumlu yönde ilerlemesi halinde, ülkenin kişi başına düşen gelir açısından refahında bir artış gerçekleşecektir (Aydoğuş ve Diler, 2006: 90-91).

Genel olarak dış ticaret hadlerindeki düzelme, diğer bir deyişle ihracat fiyat indeksinin ithalat fiyat indeksinden daha hızlı artması, ülkenin uluslararası pazarlardaki satın alma gücünü artırır. Ülke, belli miktarda ihracat ile daha fazla ithalatta bulunarak ekonomik kalkınması için gerekli yatırım malları ile hammaddeleri ithal edebilir. Dış ticaret hadlerinin düzelmesi, ihraç fiyatlarının yükselmesi anlamına gelir ki, bu da ülkeye yönelik yabancı sermaye akımını hızlandırır. Eğer dış ticaret hadlerinde olumsuz bir gelişme gözleniyorsa bu durum ihraç malları fiyatlarının düşmesini gerektirerek ülkenin dış ekonomilerinden olan satın alma gücünün azalmasına neden olur. Böylece, ekonomik kalkınma için gerekli olan mal ve hizmetlerin ithali için eskisine göre daha çok mal ve hizmet ihraç etmek gerekir. Ayrıca, ülkeye gelen yabancı sermaye akımı yavaşlar ve kaynakların ihracat sektörü dışında başka alanlara kayması söz konusu olur (Karluk, 1998: 125).

Büyük bir ülkenin toplumsal refahı maksimize etmek için serbest dış ticaret politikası yerine korumacı bir dış ticaret politikası izlemesi gerektiğini içeren düşünce optimum tarife argümanıdır. Büyük ülke durumunda tarifenin büyüklüğüne bağlı olarak toplumsal refahın artmasının veya azalmasının mümkün olması, toplumsal refahı maksimize eden belirli bir tarife düzeyinin var olması demektir. Büyük bir ülkede toplumsal refahı maksimize eden tarife düzeyine optimum- optimal tarife denir (Ünsal, 2005: 384).

Optimum tarife uygulaması büyük ülkedeki toplumsal refahı artırırken, büyük ülkenin ithal ettiği malı üreten ve tarife sonrasında daha düşük fiyattan satmak zorunda kalan ülkelerin (büyük ülkenin ihraç ettiği malı satın alan ve tarife sonrasında daha yüksek fiyattan satın almak zorunda kalan ülkelerin) kısaca büyük ülke ile ticaret yapan ve tarife sonrasında dış ticaret haddi aleyhine değişen ülkelerin refahını azaltır. Dolayısıyla da optimum tarife uygulamasında, büyük ülke aslında ticaret yaptığı ülkeler aleyhinde refah düzeyini artırır. Bu yüzden de optimum tarife uygulaması, bir tür komşudan dilenme politikası (beggar thy neighbour policy) olarak değerlendirilir. Diğer taraftan optimum tarife uygulamasının toplumsal refahı maksimize edebilmesi için, bu uygulamaya muhatap olan (büyük) ülkelerin misilleme (retaliation) yapmamaları, bu uygulamaya kendileri de optimum tarife uygulamak suretiyle cevap vermemeleri gerekir. Optimum tarifeye maruz kalan ülkeler

misilleme yaparsa ortaya bir tarife savaşı (tariff war) çıkar, optimum tarife uygulaması her iki tarafında refah düzeyinin düşmesine yol açar (Ünsal, 2005: 386).

Uygulamada optimum tarife argümanına göre uluslararası ticarete korumacı politikalarla başvurmak sanıldığı kadar kolay değildir. Öncelikle bu argümanı kullanarak dış ticaretine tarife uygulamak isteyen ülkenin büyük ülke (tarifeye konu malın ithalatında veya ihracatında dünya ticaret hacmini önemli miktarda etkileyebilecek paya sahip bir ülke) olması gerekir. Ayrıca, dünya ticaretinde önemli paya sahip diğer ülkelerin misillemeye başvurmaması gerekir. Bu koşulların birlikte gerçekleşme olasılığı oldukça düşüktür. 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra ABD'nin, çelik ve alüminyum ithalatına ek gümrük tarifesi uygulayacağını duyurması sonucu başlayan tarife savaşları başka alanlara da yayılınca, tarife savaşları olarak kalmamış, ticaret savaşlarına dönüşmüştür.

C- Piyasa Başarısızlıklarına Müdahale: Dışsallıklar: Piyasa mekanizması ve bu mekanizmanın etkin kaynak dağılımı gerçekleştirmesini sağlayan görünmez el, bazı durumlarda ekonomik etkinliği sağlamada yetersiz kalmaktadır. Ekonomik etkinliğin sağlanamadığı durumlara piyasa başarısızlıkları denilmektedir. Piyasa başarısızlıklarının temel nedenleri; dışsallıklar, kamu malları, eksik bilgi, aksak rekabet ve gelir dağılımında adaletsizliktir. Piyasa başarısızlıklarının telafisi için devlet (hükümet) müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Dışsallık, belirli bir üretim sürecinde marjinal sosyal maliyetin marjinal özel maliyetten; belirli bir tüketim sürecinde marjinal sosyal faydanın marjinal özel faydadan farklı olması durumudur. Dışsallıklar üretim sürecinde olduğu gibi tüketim sürecinde de ortaya çıkabilir (Dağdemir, 2019: 9).

Ekonominin Pareto Optimum dengesi ideal olan durumdur ve “birinci en iyi” politikadır. Serbest ticaret taraftarları, iç piyasa başarısızlıklarının, sorunun doğrudan kaynağına yönelik “birinci en iyi” politika ile düzeltilebileceğini ileri sürmektedir. Ekonomik denge Pareto Optimumundan uzaklaştığında; uzaklaşma iç piyasa şartlarından kaynaklanmışsa, vergi ve sübvansiyon gibi iç politika araçlarıyla, dış piyasadan kaynaklanmışsa, tarife ve kota gibi dış politika araçlarıyla müdahale edilmelidir.

Eğer sorun yüksek işsizlik oranı ise emek maliyeti veya emek yoğun malların üretimi, hükümet tarafından sübvansiyon edilebilir. Bu politika, tarifeden kaynaklanan ekonomik etkinlik kayıplarını da önler.

Gerçek dünyada piyasa başarısızlığının ne zaman ve ne ölçüde var olduğunu belirlemek zordur. Piyasa başarısızlıklarına yönelik korumacı politikalarının, güçlü politik gruplarca manipüle edilmesi mümkündür. Korumacı ticaret politikaları, üretici ve tüketici davranışlarında sapmalara yol açabilir.

Kaldı ki, pozitif dışsallık yaratan ve toplumun bütün kesimlerinin yararına olan birçok hizmet her ülkede kamu tarafından sunulmaktadır. Aşılama, temel ve koruyucu sağlık hizmetleri, çevrenin ve tüketicinin korunması, sosyal güvenlik, adalet, iç ve dış güvenlik, eğitim gibi pek çok hizmet büyük ölçüde kamu ekonomisi koşulları altında sunulmaktadır. Bu tür hizmetler olumlu dışsallık yarattığı gibi, serbest piyasa ekonomisinin gelişmesini sağlayan altyapıyı da güçlendirmektedir. Devletin bu alanlarda ekonomiye müdahalesi uluslararası ticarete korumacı politika olarak nitelendirilemez.

D- Ulusal Güvenlik: Korumacı politika uygulamalarında en çok karşılaşılan argümanlardan birisi de ulusal güvenlik gerekçesidir. Bu düşünceye göre serbest ticaret nedeniyle ithal mallara, dolayısıyla dış dünyaya bağımlılık artar. Bir ülkenin, ulusal güvenliğiyle ilgili olarak ihtiyacı olan malları üretmek yerine ithal etmesi büyük risktir. Olağanüstü koşullarda, özellikle de savaş durumunda ticaret ortaklarının ulusal güvenlikle ilgili ürünleri o ülkeye ihraç etmeyi durdurması söz konusu olabilir. Bu nedenle mümkünse tüm endüstrilerin, özellikle “stratejik” önemdeki endüstrilerin korumacı politikalarla desteklenmesi ve kendine yeterli duruma getirilmesi gerekir (Acar, 2004: 1- 23).

Ulusal güvenlik ve savunma ile doğrudan ilgili olan endüstrilerin kurulması ve geliştirilmesi için dış koruma gereklidir. Liberalizmin önde gelen savunucularından Adam Smith dahi ulusal güvenlik, adalet, eğitim ve sağlık gibi konularda devletin işlevini kabul etmiştir (Demir, 2019: 17).

Ancak; Acar’a göre (Acar, 2004), ulusal güvenlik argümanı geçersizdir. Öncelikle, bir ülkenin belirli bir mal grubunda, ithalat nedeniyle tamamen dışa bağımlı olması ve savaş durumunda diğer ülkelerin ülkemize mal satmayı reddetmesi gibi gerçekçi olmayan varsayımlara dayanmaktadır. Bu argümanın gerçekleşmesi örtülü olarak; söz konusu malın yalnızca bir ülkeden ithal edilmesi, aynı malın ithal edilebileceği başka ticaret ortaklarının bulunmaması, tüm dünya ülkelerinin ülkemize karşı birleşmiş olması ve yüksek maliyetle de olsa aynı malın ülke içerisinde üretilmesinin mümkün olmaması gibi koşullara bağlıdır. Günümüz dünyasında, son derece stratejik de olsa pek çok malı farklı ülkelerden ithal etmek mümkündür. Bazı ülkelerle ilişkilerin bozulması durumunda bile başka ülkelerle iş birliği yapılarak stratejik ürünler sağlanabilir.

Ulusal güvenlik argümanı adı altında belirtilen düşünceler olayın ticari boyutunu açıklamaya yöneliktir. Ancak günümüzde ülkelerin güçlü ekonomik ve askeri organizasyonlar içerisinde bulunmaları önem taşımaktadır. Çok ileri teknolojiler gerektiren savunma sistemleri bu organizasyonların üyeleri arasında ortak üretilmekte veya paylaşılmaktadır. Yani gelişmiş savunma sistemleri serbest ticarete değil, ülkeler arasında yürütülen diplomatik ve ticari ilişkilere konu olmaktadır. Bu tür teknolojilerin ithal veya ihracına iş adamları değil, devlet (veya hükümet) başkanları karar vermektedir. Dünya ticareti sonuna kadar serbestleştirilse bile savunma sanayii, atom enerjisi gibi stratejik teknolojiler üzerinde korumacılık her dönemde bulunacaktır.

E- Dampinge Karşı Korunma: Damping; uluslararası ticarete malların üretilen ülkedeki satış fiyatından daha düşük bir bedelle, dış piyasalarda satılmasıdır. Bazı durumlarda damping malların maliyet fiyatının altında bir fiyatla satılarak uluslararası piyasalarda hakimiyet kurma amacını da taşımaktadır. Damping dış piyasalarda ucuz mal satmak değildir. Ülkeler karşılaştırmalı üstünlüklerini, iç maliyet ve teknoloji avantajlarını kullanarak diğer ülkelere ucuz mal satabilir. Damping, ithalatçı ülke sanayisinin potansiyel üretim gücünü zayıflatmak ve zarar vermek veya zarar tehdidinde bulunmak gibi bilinçli bir politika izlenilmesi nedeniyle doğar. Damping, uygulamada, malların ülke dışı piyasalarda üretim maliyetlerinin altında satılması olarak nitelendirilmektedir. Damping yapılan ülkede iç piyasada üreticiler dampingli satışlardan zarar görürler. Bu nedenle damping uluslararası ticarete haksız rekabet uygulamasıdır (Gültekin, 2010a: 11).

Bir ürünün sadece ihrac fiyatını bilerek dampingli olup olmadığını belirlemek mümkün değildir. Örneğin; bir ürün ucuz fakat dampingsiz veya pahalı fakat dampingli olabilir. Aslında damping kavramı göreceli olup, bir karşılaştırma meselesidir. Bu karşılaştırma, bir ürünün ihrac fiyatı ile ihracatçı ülkedeki eşdeğer ürünün “normal değer”i (genellikle yerel piyasa fiyatı) arasında yapılmalıdır. Eğer, ihrac fiyatı normal değerden düşükse, ürünün dampingli olduğu kabul edilir (Anti- Damping Uygulamaları (t.y.), <https://ticaret.gov.tr>).

Dampingin belirli düzeyleri aşması haksız rekabete yol açarak ithalatçı ülkeyi zarara uğratabilir. İthalatçı ülke bu haksız rekabete dayalı zararı gidermek ve dış ticarete dampingli ithalattan korunmak için bazı önlemler alabilir. Bunlar; dampingli ithalata karşı soruşturma açılması, geçici önlem alınması, kesin önlem alınması ve yapılan soruşturma sonucunda dampinge karşı vergi konulması gibi önlemlerdir.

F- Sübvansiyona Karşı Korunma: Sübvansiyon, hükümetlerin çeşitli amaçlarla üreticilere sağladıkları desteklerdir. Sübvansiyon iç destekleme şeklinde verilse de dış ticareti etkiler. Ülke içerisinde üretimin artması o ürün grubunda ithalatı azaltıcı hatta ihracatı artırıcı etki yapar. Doğrudan ihracatı artırmaya yönelik sübvansiyonlar ise dış ticareti önemli ölçüde etkilemektedir. DTÖ sınıflandırmasına göre yasaklanmış sübvansiyonlar ile önlem alınabilir sübvansiyonlar uluslararası ticarete haksız rekabete neden olduğundan, bu tür sübvansiyonların aşamalı şekilde azaltılması karara bağlanmıştır. Ülkeler DTÖ tarafından uygulanması serbest olarak nitelendirilmiş olan sübvansiyon türlerini destekleme politikaları kapsamında uygulayabilirler.

Dünya ticaretinde uygulanmasına izin verilen sübvansiyonlar da vardır. Ancak serbest ticareti bozucu etkisi nedeniyle bazı sübvansiyon türlerine karşı önlem alınması, telafi edici vergi uygulanması ve DTÖ nezdinde şikâyet (dava) konusu edilmesi mümkündür.

Üyeler tarafından yapılan şikâyet başvurusu üzerine başlatılan soruşturma sonucunda ithal edilen malların üretildiği ülkede sübvansiyonla desteklenmiş olduğu sonucuna varılırsa, bu malın

ithalatçısı ülke, ilgili malın ithalatında, hesaplanan sübvansiyonun değeri kadar telafi edici vergi uygulayabilir. Sübvansiyonlar ithalatçı ülkede aynı malı üreten yerli üreticiler üzerinde haksız rekabet oluşturduğundan, DTÖ, belirli bir süreç sonucunda, haksız rekabeti ortadan kaldırmaya yetecek ölçüde telafi edici vergi uygulanmasına izin vermektedir.

G- Bebek (Genç) Endüstriler Tezi: Bebek endüstriler tezi (infant industry argument) ticari korumacılığın ekonomik mantığını oluşturur. Bu tezin ana düşüncesi, gelişmekte olan endüstrilerin genellikle diğer ülkelerde önceden kurulan rakiplerinin ölçek ekonomilerine sahip olmadıkları ve bu nedenle benzer ölçek ekonomilerine ulaşana kadar korunması gerektiği yönündedir.

Gelişmekte olan ülkelerin yeni kurulan endüstrilerinin, üretim teknolojisi, tesis ölçeği, yetişmiş işgücü, standardizasyon ve pazarlama olanakları açısından gelişmiş ülkelerin olgunlaşmış endüstrileriyle rekabet etmeleri çok güç hatta imkansızdır. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerin yeterince gelişmemiş sanayilerini, rekabete dayanacak düzeye gelinceye kadar korumaları gerekmektedir. Bu nedenle önerilen koruyucu dış ticaret politikasına “bebek endüstriler” tezi adı verilmektedir (Dinler, 1995: 465).

Bu tez, Daniel Raymond tarafından sistematik olarak geliştirilmiş ve daha sonra 1841 yılında “Ulusal Politik Ekonomi Sistemi” adlı çalışmasında Friedrich List tarafından ele alınmıştır (Chang, 2002).

Bebek endüstriler tezinin ilk savunucusunun Amerika Birleşik Devletleri’nin ilk maliye bakanı olan Alexander Hamilton (1757- 1804) olduğu bilinmektedir. Hamilton, “Report on Manufactures (1790)” adlı raporunda bebek endüstriler tezine değinmektedir. Hamilton’dan sonra yine Amerika’da Daniel Raymond (1786- 1849) ile Henry Charles Carey (1793- 1879) ve Almanya’da da Friedrich List (1789- 1846) de bebek endüstriler tezinin savunucularıdır (Kibritçioğlu, 1996: 50).

Ülkeler arasında kaynak dağılımı ve teknolojik yeniliklerin yaygınlaşması açısından farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca tarihi ve doğal nedenlerle bazı sanayi dalları belli ülkelerde daha erken kurulmuş olabilir. Daha önce kurulan sanayi dallarının elde ettikleri yönetim deneyimi, teknik bilgi birikimi, ölçek ekonomileri, pazar hakimiyeti, marka imajı gibi faktörler onlara belirli bir rekabet üstünlüğü sağlayabilir. Oysa her ülkede, doğal kaynaklar, işgücü özellikleri ve piyasa yapısı açısından kurulması oldukça uygun olan endüstriler bulunabilir. Bu nedenle genç endüstrilerin belirli bir düzeye kadar dış rekabetten korunmaları gerekir. Bu şekilde bir koruma olmaması durumunda, aslında uzun dönemde verimli ve dış rekabet gücü kazanabilecek olan endüstriler, gelişme fırsatı bulamadan piyasadan çekilmek durumunda kalabilecektir.

Bebek endüstriler tezi, endüstriyel gelişmenin her aşamasında, genellikle dışsal ekonomilerden kaynaklanan bir öğrenme sürecinin bulunduğunu varsayar. Yeni kurulan endüstriler bu öğrenme

süreci yoluyla pozitif dışsal ve içsel ekonomilerden yararlanarak optimum üretim hacmine yaklaşır ve yabancı işletmelerle rekabet edebilecek düzeye gelirler. Bu nedenle, bebek endüstriler tezi esas olarak serbest ticareti reddetmemektedir. Koruma ve kamu müdahalesi öğrenme ve optimum üretim hacmine ulaşma süreci ile sınırlıdır. Ülkelerin karşılaştırmalı olarak dezavantajlı olduğu malları yaparak öğrenme süreci sonunda diğer ülkelerle rekabet edebilecek düzeyde üretmeyi öğrenmeleri durumunda, uzun dönemde bu mallarda uzmanlaşmaları ve maliyetleri düşürerek rekabet üstünlüğü ve kazanç elde etmeleri mümkündür. Ayrıca, yeni kurulan endüstriler geliştikçe teknik bilginin yayılması, nitelikli işgücü oluşması ve üretim altyapısının iyileşmesi gibi olumlu dışsal ekonomilerden kaynaklanan yararlar elde edilebilir (Aktan ve Vural, 2019).

Bebek endüstriler argümanının ardındaki temel düşünce, yeni endüstrilerin korumaya ihtiyaç duymasındır, çünkü bu endüstriler rakiplerin sahip oldukları ölçek ekonomilerinden yoksundurlar. Daha önce kurulmuş işletmelerle benzer ölçek ekonomileri elde edinceye kadar korumaya ihtiyaç duyarlar. Ayrıca, bebek endüstrisi argümanının arkasında başka nedenler de vardır (Infant Industry Argument (2021), <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/infant-industry-argument/>).

- 1) Yerli üretimi teşvik etmek,
- 2) Ulusal güvenliği teşvik etmek ve yurt dışı üretimine olan güveni azaltmak,
- 3) Bebek endüstrisi olgunluğa ulaştığında devletin gelir kaynağı olmak,
- 4) Yabancı yatırımı çekmek,
- 5) İstihdam yaratmak ve iç pazarı geliştirmek,
- 6) Yurt içinde üretilen malların tüketimini teşvik etmek,

Bebek endüstri tezi, endüstrileri uluslararası ticaretten korumayı meşrulaştırmak için kullanılan en eski argümandır. Ancak bazı ekonomistler özel birtakım koşulların varlığı halinde bu tür korumanın yapılabileceğini belirtmektedir. Bunlardan biri John Stuart Mill'dir. Mill; korumanın geçici olması, bebek endüstrilerin korumasız olgunluğa erişebilme ve korumasız yaşayabilme yeteneğine sahip olması gerektiğini ileri sürmüştür. Daha sonra Charles Francis Bastable da korunan endüstrinin toplam çıktısının korumanın toplam maliyetini aşması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu koşullar birlikte Mill- Bastable testi olarak bilinmektedir (Melitz, 1999).

Ekonomik literatürde (klasik) bebek endüstrilerin korunması tezi eleştirilmektedir. Bebek endüstrilerin ithalat tarifeleri ve kotalarla korunması yerine, bu endüstrilere daha etkili olan sübvansiyonlarla destekleme yapılması gerektiği önerilmektedir. Diğer yandan korumanın çeşitli şekillerde rant arayışına yol açtığı, hangi endüstrilerin korunması, hangi endüstrilerin serbest ticarete açılması gerektiği konusunun net olmadığı, bu durumun lobiciliğe yol açabileceği, lobiciliğin korunan endüstrilerde bir süre sonra korumacılığın kaldırılmasını güçleştirebileceği ileri sürülmektedir (Govers, 2012: 20).

Bebek endüstriler tezine göre, gelecekte gelişme ve rakip endüstrilere göre karşılaştırmalı üstünlük potansiyeli bulunan endüstrilerin optimum üretim düzeyine ulaşınca kadar dış ticaret politikası araçları ile korunmaları gerekir. Ancak, uygulamada karşılaşılan gerçekler, bebek endüstrilerin asla büyüemediklerini, kendiliklerinden korumaların kaldırılmasını istemediklerini göstermektedir. Korunan endüstrilerin uluslararası rekabete karşı güçlü olup olmadıklarının anlaşılması bu endüstrilerin dış rekabete açılmaları ile mümkündür.

Sonuç olarak, bebek endüstriler tezi seçici bir uygulamadır. Ekonominin tüm sektörlerini değil, bir veya birkaç sektörü desteklemeyi içeren istisnai bir uygulamadır. Oysa günümüzde sanayi sektörünün GSYH içerisindeki payı azalmakta, hizmet sektörünün payı ise artmaktadır. Bu nedenle, payı azalmakta olan sanayi sektörü içerisinde seçilecek az sayıda endüstrinin geliştirilmesinin genel ekonomiye yansımaları çok sınırlı olacaktır. Bu tez, sanayileşmenin ekonomi politikalarının en önemli hedefi olduğu sanayi devrimi sonrası dönemin koşullarında belirli ölçüde geçerli olabilir. Ancak günümüzde uluslararası ticarete mal ticaretinden başka, hizmet ticareti, sermaye ticareti, fikri mülkiyet hakları ticareti gibi diğer ticaret alanları da vardır.

H- Stratejik Dış Ticaret Politikası: Stratejik dış ticaret politikası, ülkelerin, belirli sayıda kilit endüstrileri desteklediği bir politik yaklaşımdır. Bu şekilde; yarı iletken, mikroçip, bilgisayar gibi kilit endüstrilerde karşılaştırmalı üstünlük yaratılarak yüksek oranlı ekonomik büyüme sağlamak amaçlanmaktadır. Bu nedenle devlet, ilgili endüstrileri korumak için korumacı dış ticaret politikası önlemleri uygulamaktadır. Bu önlemler, alınan ihracat vergilerinin düşürülmesi, yerli firmaya sübvansiyon verilmesi, desteklenen endüstri dallarında ithalat vergilerinin yükseltilmesi gibi yerli endüstriyi geçici olarak koruma altına alan önlemlerdir. Böylelikle, yüksek teknoloji üreten endüstriler rakip işletmelere karşı koruma altına alınarak, üretim miktarlarını arttıracak şekilde pozitif ölçek ekonomilerinin oluşması sağlanır. Büyük miktardaki üretimden doğan pozitif ölçek ekonomileri yoluyla yerel endüstriler karlı hale gelerek dünya rekabetine açılabilir (Uçar, 2017: 1).

Stratejik dış ticaret yaklaşımı, yeni dış ticaret teorilerinin oligopolistik piyasa varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda “rant (ya da kar) aktarıcı” ve “korunan yerli piyasa” olarak iki temel yaklaşımdan oluşmaktadır. Rant aktarıcı yaklaşım, hükümetin, ihracat vergisi ya da ihracat sübvansiyonu gibi politikalarla yurt içi “stratejik” sektörleri destekleyerek, o sektördeki yabancı firmalardan yerli firmalara doğru bir rant aktarımı yaratmasını ifade etmektedir. 1984 yılında Krugman tarafından ileri sürülen, korunan yerli piyasa yaklaşımı ise ölçek ekonomilerini temel alarak korunan yerli firmaların iç ve dış piyasalarda karlılıklarını nasıl arttırdıklarını ve bu sayede yabancı ülke refahı pahasına yurt içi refahın nasıl yükseldiğini konu edinmiştir (Çakmak, 2004: 48-66).

I- Hazineye Gelir Sağlanması: Geleneksel korumacı politikaların amaçlarından birisi de hazineye gelir sağlamaktır. Ancak hazineye gelir sağlanması argümanı günümüzde önemini kaybetmiştir çünkü uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve gümrük vergilerinin aşamalı şekilde azaltılması sonucu pek çok ürün grubunda gümrük vergileri ya kaldırılmış ya da çok düşük oranlara indirilmiştir. Ülkelerin bu yolla önemli bir gelir sağlaması mümkün değildir.

Ülkeler bazı lüks tüketim mallarında ithalatı sınırlandırmak amacıyla “özel tüketim vergisi” benzeri adlar altında iç tüketim vergileri ve katma değer vergisi uygulamaktadır. Bu vergiler ithalat esnasında değil, vergiye tabi ürünlerin satışı sırasında ödenmekte ve dış ticaretten alınan vergiler sınıflandırmasına girmemektedir. Bu nedenle doğrudan dış ticaret politikası aracı değil, örtülü korumacılık yöntemleridir.

J- İşsizliğin Önlenmesi: Korumacı politikaların savunulmasının gerekçelerinden birisi de korunan endüstrilerde istihdamın korunması, işsizliğin azaltılması/ önlenmesidir. İthalatın sınırlandırılmasının ithalata rakip endüstrilerde iç talebi canlandırması ve üretimin artırılmasına yol açması öngörülmektedir. Üretimin artması; istihdamın artmasına, işsizliğin düşmesine neden olabilir.

Oysa korumacı politikaların işsizliği önlemediği, sadece başka sektörlere kaydırıldığı görülmektedir. Özellikle küresel değer zincirlerinin bu denli yaygınlaştığı günümüz dünyasında, ihracat ve ithalat arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır ve ithalat kısıtlamaları ihracatı da olumsuz yönde etkilemektedir. İthalat kısıtlamaları veya maliyetlerin artması, ithal hammadde, ara malı, makine ve yedek parça maliyetlerini de artırmakta bu da ihracat endüstrilerinin üretim maliyetlerini yükseltmekte veya tedarik sürecini zorlaştırmaktadır.

K- Çevrenin Korunması: Korumacı politikaların uygulanma gerekçelerinden birisi de çevrenin korunmasıdır. Çevreyi kirleten ve doğaya geri dönülemez şekilde zarar veren teknolojileri ve kimyasalları kullanan gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelerle ticaret yapılmaması, bunların çevre standartlarına uygun olmayan ürünlerinin ithal edilmemesi önerilmektedir. Çevrenin korunması gerekçesiyle yapılan kısıtlamaların haklılığı öne sürülmektedir. Bu yolla gelişmekte olan ülkelerin de çevreye daha duyarlı hale gelecekleri beklenmektedir.

Çevre konusu yalnızca gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin değil, tüm ülkelerin ortak sorunudur. Küresel sorunlara küresel çözümler üretmek gerekmektedir. Bu da uluslararası platformlarda ortak kararlar alınması ile mümkündür. Oysa, korumacı politikalar, bu politikalar nedeniyle ortaya çıkan ticaret savaşları ve güven bunalımı, uluslararası kuruluşların etkinliğini azaltmakta ve küresel düzeyde ortak kararlar alınmasını güçleştirmektedir. Nitekim çevre konusunda Kyoto Protokolü ve Paris İklim Anlaşması, ülkeler arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları nedeniyle hedeflerine ulaşamamıştır. Özellikle, Paris İklim Anlaşması'nın en güçlü taraflarından ABD' nin Eski

Başkanı Donald Trump'ın 2017 yılında ülkesinin anlaşmadan çekileceğini duyurmasından sonra, çevre konularında ortak çözüm beklentileri azalmıştır. Ancak ABD Başkanı Joe Biden'ın Paris İklim Anlaşması'na ABD'nin geri döneceğini duyurması çözüm umutlarını tekrar artırmıştır.

Görüldüğü gibi, küresel nitelikte sorunların çözümü için dünyada iş birliği, güven ve barış ortamına ihtiyaç vardır. Küresel sorunların çözümünde etkin rol oynayan başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere, DTÖ, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların güçlü ve tartışmadan uzak olması gerekmektedir. Bu da ancak uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve ticari çıkar çatışmalarının ortadan kaldırılması ile mümkündür.

L- Adil Ticaret veya “Koşulların Eşitlenmesi” Argümanı: Bu argümana göre esas olan serbest ticaretin değil, adaletli veya hakça ticaretin sağlanmasıdır. Yerli ve yabancı işletmelerin karşılaştıkları üretim ve maliyet koşulları eşit değildir. Doğal koşullar, hükümetler tarafından sağlanan destekler, teknolojik koşullar, işgücü ve çevre koşulları farklı olduğu için genellikle yabancı işletmeler yerli işletmeler karşısında daha avantajlı durumdadır. Bu avantaj farkını giderecek düzenlemeler yapılmadan serbest ticarete girişmek yerli firmalara karşı haksız rekabet demektir. Bu nedenle tarifeler, kotalar, sübvansiyonlar veya başka koruma araçlarıyla üretim ve maliyet koşulları eşitlenmelidir (Acar, 2004: 1-23).

Burada ileri sürülen gerekçeler doğru olmakla birlikte önerilen çözüm yöntemleri tartışmalıdır. DTÖ, uluslararası ticaretin hakça veya adil olması için kısıtlanmasını değil serbestleştirilmesini savunmaktadır. Bu nedenle, ülkelerin kısıtlayıcı önlemleri kaldırılması ve haksız rekabet yaratacak uygulamalardan kaçınmaları gerektiği uluslararası anlaşmalarla karara bağlanmıştır. Örneğin, komşumuzun bizim penceremizin camını kırması durumunda bizim de onun penceresinin camını kırmanız çözüm değildir. Önemli olan kimsenin diğerinin penceresine taş atmamasını sağlayacak mekanizmaların kurulmasıdır.

Ülkelerin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, uluslararası pazarlara yakınlığı, iklim koşulları farklıdır. Bu farklar sonucunda üretim koşulları ve maliyetlerin farklı dağılmasının ülkeler arasında haksız rekabet yarattığı görüşü ileri sürülmektedir. Ancak ülkeler arasında uluslararası ticaret yapılmasının önemli nedenlerinden birisi de üretim ve maliyet koşullarının eşitsizliğidir. Bu açıdan Bastiat özetle şunu söylemektedir (Acar, 2004: 1-23):

- 1) Üretim koşullarının eşitliği, değişim olgusuna esastan saldırmaktır.
- 2) Üretim üstünlüğü bulunan ülkelerin rekabetinin bir ülkede iş olanaklarını yok edeceği düşüncesi doğru değildir.
- 3) Bu şekilde bir düşünce doğru olsa bile, koruyucu tarifeler üretim koşullarını eşitlemez.
- 4) Serbest ticaret zaten üretim koşullarını mümkün olduğu ölçüde eşit hale getirir.

5) Son olarak, değişimden en fazla yarar sağlayacak ülkeler en dezavantajlı durumdaki ülkelerdir.

M- İş Gücü İstismarının Önlenmesi: Korumacı politikaların gerekçelerinden birisi de gelişmekte olan ülkelerin ağır çalışma koşulları ve düşük ücretler, ocuk işçi alıştırma gibi yollarla iş gücünün sefaleti pahasına karşılaştırmalı üstünlük elde ettikleri, bunun da uluslararası ticarete haksız rekabet oluşturduğudur. Yani bu düşünce serbest ticaretin, ülkelerin göreceli üstünlük sağlamak veya rekabet üstünlüğünü sürdürebilmek için iş gücünü istismara zorladığı görüşüne dayanmaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde büyük ölçüde uygulanan çalışma standartlarına uymayan ülkelerle serbest ticaret yapılmaması, bu ülkelerden yapılacak ithalata yasaklama ve kısıtlama getirilmesi önerilmektedir.

1.2.7. Dış Ticarete Korumacı Politikaların Olumsuz Yönleri

A- Tüketici ve Üretici Refahının Azalması: Serbest ticaret kaliteyi artırıp fiyatı düşürür. Tüketici mevcut geliri ile daha kaliteli mal ve hizmetleri daha düşük bir bedelle satın alabilir duruma gelir. Ayrıca, iç piyasada bulunmayan veya kıtlığı nedeniyle yüksek fiyattan satılan mallar, dış ticaret sayesinde daha bol ve ucuz hale gelir. Örneğin; Türkiye’de üretimi yetersiz olan muz, 1980 öncesi dönemde, göreceli olarak yüksek fiyattan satıldığı için sadece hastalara ikram edilen veya yüksek gelirliilerin tükettiği bir ürün iken, 1980 sonrası dönemde dış ticaretin serbestleşmesi ile daha ucuz ve bol hale gelmiş, tüketimi yaygınlaşmıştır.

Günümüzde, serbest ticaret sayesinde; uçaklar, ilaçlar, bilgisayarlar, elektronik eşyalar, otomobiller, kredi kartı, internet, e-ticaret, sosyal medya araçları vs. milyonlarca mal ve hizmet tüketicilere, hızlı ve ulaşılabilir şekilde sunulmaktadır. Bu da tüketici refahını artırmaktadır. Korumacı politikalar ile bu süreci tersine döndürmek artık mümkün değildir.

Korumacı politikalar; tüketici refahını ve sonuçta ülke refahını olumsuz etkiler. Korumacı politikalar sonucu tüketici sınırlı türde, düşük kaliteli, daha az ürünü daha yüksek fiyattan satın almak zorunda kalır. Tüketim miktarının azalması ve maliyetlerin artması toplumsal açıdan net refah kaybına yol açar.

Korumacı politikalar üretici refahında da olumsuz etkilere yol açar. Korumacılık, kaynakların yüksek verimlilikte kullanılabilecekleri iş kollarında değil, koruma altında olan alanlarda kullanılmasına yol açar. Kaynakların etkin olmadığı alanlarda kullanılarak israf edilmesi maliyetleri yükseltir, rekabet gücünü düşürür, teknolojik geriliğe neden olur. Bu durum gelişmiş teknoloji ve yüksek rekabet gücüne sahip olabilecek sektörlerin de refahını azaltır. Sektörlerden birinin korunması, diğer sektörlerin ihmal edilmesi pahasına gerçekleşir. Kamu hizmeti şeklinde topluma dönmesi gereken vergiler, korunan sektörlere aktarılarak gelir dağılımında da adaletsizlik yaratılır.

B- Ekonomik Kaynakların İsrâf Edilmesi: Ekonomi biliminin temel amaçlarından birisi de kıt kaynakların tam ve etkin kullanımıdır. Gelişmiş- gelişmemiş ülkeler ayrımında sınır çizgisi, kaynak kullanımında etkinliktir. Nijerya, Pakistan, Bangladeş, Mısır, Türkiye, İran gibi ülkeler, kaynakları bol olduğu halde kaynak kullanımında etkinlikleri zayıf olduğundan, sorunlarını akıl ve bilim yoluyla değil, ideolojik kısıtlar altında çözmeye çalıştıklarından, kaynakları daha az ancak kaynak kullanımında daha etkin ülkelere göre az gelişmiş konumdadırlar.

Korumacı politikalar nedeniyle daha ucuza dışarıdan alınabilecek mal ve hizmetler iç piyasada üretilmeye çalışılır. Ülkenin kıt kaynaklarının, pek çok nedenle, göreceli üstünlüğünün bulunmadığı alanlara tahsis edilmesi, başka alanlarda daha verimli şekilde kullanılabilecek kaynakların israf edilmesine yol açar. Bu nedenle korumacılık, kaynakların etkin dağılımını bozmaktadır. Serbest ticarete her ülke göreceli olarak daha üstün olduğu alanlarda uzmanlaştığı için, tüm ülkelerin de kazançlı çıktığı ticaret sistemi kurulmuş olur. Korumacılık durumunda ise; ülkelerin dünyaya kapanması ve dış rekabetin olmaması sonucu üretim maliyetleri yükselir, ülke kaynakları verimli oldukları alanların dışında kullanıldığından kaynak israfı ortaya çıkar, ülke göreceli üstünlüğü olan alanlardan uzaklaşarak yoksullaşır ve geri kalır.

C- Rant Arayışının Artması: Korumacı politikalar rant yaratır, rant arayışını özendirir. Rant, bir kişi ya da grubun, değer yaratma faaliyetlerinde katkısından daha fazla pay, getiri elde etmesidir. Tam ve serbest rekabet sonucu rant ve aşırı kar zaman içinde azalır. Korumacı politikalar nedeniyle dış rekabete karşı korunan endüstrilerde bu korumadan yararlanan kişiler ve şirketler koruma duvarlarının sürmesini isterler. Bu nedenle, verimli alanlara ayrılması gereken kaynaklar, korumacı politikaların sürmesi için politikacıların, bürokratların veya diğer karar vericilerin ikna edilmesi için harcanır. Sonuçta kıt ekonomik kaynaklar israf edilir.

Ayrıca, korumacı politika araçlarından tarifelerin uygulanması durumunda ithalattan vergiler yoluyla devlet hazinesi gelir elde etmektedir. Oysa, tarife dışı koruma araçları özellikle kotalar nedeniyle ithalatın dolayısıyla toplam arzın azalması sonucu fiyatlar yükselmekte ve kota rantı doğmaktadır. Kota rantı ithalat lisansına sahip yerli şirketlere gitmektedir. Bu kota rantını elde etmek isteyen şirketlerin, ithalat lisansını alabilmek için, siyasetçilere, bürokratlara ve diğer ilgililere rüşvet veya çıkar sağlaması, iş adamları arasında rant paylaşımı anlaşmaları yapılması gibi etik dışı yollara başvurulması mümkündür.

Bu nedenle, Dünya Ticaret Örgütü ilkelerine göre; etik dışı uygulamalara ve kaynak israfına yol açan kotaların tarifelere dönüştürülmesi ve tarifelerin de aşamalı şekilde azaltılması gerekmektedir.

D- Düşük Teknoloji ve Rekabet Gücünün Kaybedilmesi: Korumacı politikalarla korunan endüstrilerde, koruma duvarları ile dış dünyanın rekabetinden soyutlanan yerli üreticiler, yeni ve

çağdaş teknolojilere uyum sağlama, kaliteli ürün geliştirme ve maliyetleri azaltma gibi konularda duyarsız hale gelebilir. Bu nedenle, ülke sanayisi teknolojik açıdan geri kalır. Sonuçta düşük teknoloji üretim ve rekabet gününün kaybedilmesi uluslararası piyasalarda faaliyette bulunan işletmelerin ürünlerinin satılmasını güçleştirebilir.

E- Komşuyu Yoksullaştırma Politikaları ve Güvensizlik: Korumacı politikalar genellikle, bir ülkenin kendi çıkarlarını düşünerek, diğer ülkelere zarar verici politika uygulamaları ile başlamaktadır. Bu politikalar komşuyu yoksullaştırma (beggar thy neighbour) politikasıdır. Uluslararası ticarete önemli paya sahip (büyük) ülkelerden birisi bu tür bir korumacı politika uygulamaya başladığında, bu politikalardan zarar gören rakip ülkeler karşı önlem ve misillemelere başvururlar. Bu şekilde karşı önlem ve misillemeler sonucu ticaret savaşı başlar. Ticaret savaşları, küresel değer (arz) zincirlerinin görülmemiş ölçüde yaygınlaştığı çağımızda, bu zincirlerde bozulmalara ve kopmalara yol açmaktadır. Bu durum, üretim maliyetlerinin yükselmesine, tedarik süreçlerinin gecikmesine sonuçta uluslararası ticaret hacminin daralmasına neden olabilir. Ayrıca ülkelerin geliştirdikleri örtülü korumacılık (murky protectionism) önlemleri nedeniyle Dünya Ticaret Örgütü de işlevini yitirmektedir. Alevlenen ticaret savaşları sonucu, uluslararası ilişkilerde istikrar ve iş birliği ortamı kaybolmakta, tedirginlik ve güvensizlik artmaktadır. Uluslararası toplumda oluşan kuşku ve güvensizlik ortamı, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlarda karar alınmasını zorlaştırmaktadır. Küresel platformlarda ortak karar alamayan uluslararası toplum, daha da güvensiz bir ortama sürüklenmekte, savunma harcamaları yükselmekte, ekonomik hedeflere ayrılması gereken kıt kaynaklar silahlara harcanmaktadır. Bu yönüyle serbest ticaret, ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisini güçlendirerek, “kazan-kazan” politikasıyla çatışmaları azaltmaktadır.

1.2.8. Dış Ticarete Serbest Ticaret Politikalarının Olumlu Yönleri

Yukarıda korumacı politikaların olumsuz yönleri üzerinde durulmuştur. Ancak korumacı politikaların olumsuz yönleri serbest ticaret politikalarının olumlu yönleridir veya korumacı politikaların olumlu yönleri serbest ticaret politikalarının olumsuz yönleridir şeklinde bir kanı doğru değildir. Çünkü bu iki politika türü tam olarak birbirini ikame eden politikalar değildir. Dünya ekonomisinde serbest ticaret politikalarının artması yönünde bir eğilim vardır. Ancak ülkeler özellikle ekonomik kriz dönemlerinde korumacı politikalara geçici olarak başvurabilmektedir.

Bu nedenle, serbest ticaret politikalarının olumlu yönlerine de aşağıda kısaca değinilmiştir:

A- Karşılaştırmalı Üstünlüklere Göre Uzmanlaşma: Serbest ticaret politikaları, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre uluslararası ticarete uzmanlaşmalarını sağlar. Bütün ülkeler karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunduğu, maliyet avantajına sahip oldukları malların üretiminde

uzmanlaşp bunları dünya pazarlarına satarak; göreceli olarak dezavantajlı durumda bulundukları malları da ucuza üreten ülkelerden satın alarak uluslararası ticaretten yarar sağlayabilir.

Karşılaştırmalı üstünlük ilkesine göre uzmanlaşmanın doğal sonucu kaynak dağılımında israfın önlenmesi ve etkin kaynak dağılımının sağlanmasıdır. Bu şekilde ekonomik kaynakların en verimli oldukları alanlarda dağılımı sağlanır. Belirli sektörlerin başka sektörler üzerinde olumsuz etkiler doğurmasına yol açılmadan tüm sektörler rekabet güçlerine göre korunmaktadır. Üretim faktörlerinin, katkıları oranında üretimden pay almasını amaçlayan bu sistemde aynı zamanda âdil gelir dağılımı da sağlanmaktadır. Ayrıca, tüm sektörlerde faktör verimleri de eşitlenmektedir.

B- Rant Arayışının Sona Ermesi: Serbest ticaret politikaları; korumacı sistemin kaçınılmaz şekilde yol açtığı rant yaratma, kayırmacılık, rüşvet ve yolsuzluk gibi etik dışı ve kaynak israfına yol açan sorunları azaltmakta, rant arayışını sona erdirmektedir. Korumanın alternatif maliyeti çoğu kez beklenen yararlarından daha fazladır. Korunan sektörler, koruma altına alınmayan sektörlerden kaynak transferi yapılarak finanse edilmektedir. Dış ticarette yüksek korumaların olduğu dönemlerde, gümrüklerde yolsuzluk olayları artmıştır. Ayrıca, kota uygulamasında ithalat lisanslarının dağıtılacağı kişi ve kuruluşların belirlenmesi, hangi sektörün koruma kapsamına alınacağı, koruma konusu ve oranı, koruma önlemlerinin süresi gibi konularda pazarlıklar, lobiler, rant kollama faaliyetleri, rüşvet teklifleri gibi etik dışı davranışlar yaşanması mümkündür. İşletmelerin uluslararası rekabet gücünü yükseltmeleri, yeni teknolojiler geliştirmeleri, kaliteyi iyileştirmeleri ve maliyetleri düşürmeleri açısından serbest rekabet korumacı politikalara göre daha üstündür.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve korumacılık karşılaştırılmalarında aşağıda yer alan 4 faktörün dikkate alınması gerekir (Acar, 2004: 1-23):

1) Korumacı uygulamalar başlangıçta konulan hedeflerin tersi sonuçlara yol açar. Korumacılık sonucunda ülke ekonomisinin rekabet gücü yükselmez. Aksine düşük teknolojili, işletmelerin dünya ile rekabet edemediği, kalitenin iyileştirilmesi ve maliyetlerin azaltılması yerine korumanın sürmesi için kaynak harcayan, tüketicilerin de kalitesiz ürünleri yüksek fiyatlardan satın aldığı, yoksul bir ülke durumuna gelir.

2) Bir ülkenin kendine yeterlilik, dışa bağımlı olmamak veya tam bağımsızlık gibi düşüncelerle ihtiyacı olan tüm malları kendisinin üretmeye kalkışması sefaletle yol açar. Ne kadar büyük olursa olsun, hiçbir ülkenin kaynakları tam ve yeterli değildir. Bu nedenle ihtiyaç duyduğu her şeyi kendisi üretmeye kalkışan bir ülke, hiçbir alanda uzmanlaşamaz ve uluslararası ticaretin avantajlarından yararlanamaz. Otarşi durumu; mal ve hizmet fiyatlarının yükselmesine, kıtlıklara, yoksulluğa, ekonomik kaynakların israf edilmesine yol açar. Oysa ülkelerin dış dünya ile iş birliği içerisinde, belirli alanlarda uzmanlaşmaları ve ticaretin karşılıklı avantajlarından yararlanmaları daha akılcıdır. Korumacılık ve kendine yeterlik ülkelerin yararına politikalar olsaydı, uluslararası

ilişkilerde ambargolar, yaptırımlar ve misillemeler yoluyla cezalandırma yöntemi kullanılamazdı. Aksine, çeşitli nedenlerle cezalandırılmak istenen bu ülkelerle serbest ticaretin teşvik edilmesi gerekirdi.

3) Bastiat'ın "Malların geçmesine izin verilmeyen sınırlardan askerler geçer" şeklinde ifade edilen veciz sözüne göre; uluslararası ticaret nedeniyle ülkeler arasında ortaya çıkan ekonomik ve ticari açıdan karşılıklı bağımlılık çatışma ve savaş olasılığını azaltır.

4) Korumacılık insanların hayal dünyalarını sınırlar. Barış, huzur, zenginlik, refah ve dinamizm içerisinde bir dünyada yaşamak için, ülkeler arasında ticaretin serbest, kolay ve engelsiz olması gerekir.

1.3. Yeni Korumacı Politikalar ve Ticaret Savaşları

Savaşlar insanlık tarihinde karşılaşılan en acı olaylardan birisidir. Savaşların fiziki savaş, soğuk savaş, psikolojik savaş gibi türleri vardır. Tarih boyunca savaşlar genellikle silahlı çatışmalar şeklinde olmuştur. Hızla küreselleşen dünyamızda, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte yeni bir çatışma türü olan ticaret savaşları olgusu ortaya çıkmıştır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde başvurulan kur savaşları, dış ticaret kısıtlamaları, ambargolar ve diğer ekonomik yaptırımlar gibi korumacı politikalar sonucu ortaya çıkan uygulamalar, uluslararası ticarete, hedef ülkelerin misilleme yapması ile ticaret savaşlarına dönüşmektedir.

Ticaret savaşı, uluslararası ticarete yüksek pazar payına sahip ülkelerden birinin ithalatta tarifelerini artırması veya kota uygulamasına başlamasına diğer ülkelerin karşı önlem ve misillemelerde bulunması ile başlamaktadır. Ticaret savaşı başladığında uluslararası ticaret hacmi azalır. Ülkelerin istihdam yaratmak için yerli sanayilerini korumaya çalışmaları da ticaret savaşına yol açabilir. İthalat vergilerinin artırılması belirli bir ürünün yerli üreticilerine kısa dönemde rekabet avantajı sağlayabilir. Yurtiçi işletmelerin üretimlerine olan talep artar ve gelirleri yükselir. Fakat uzun dönemde ticaret savaşı tüm ülkelerde istihdamın azalmasına, büyümenin yavaşlamasına yol açabilir. Yine ithalat tarifelerinin yükseltilmesi nedeniyle ithal malların fiyatlarının artması enflasyonu yükseltebilir (Amedeo, 2022).

Küresel Finans Krizi 2008 yılında ABD'de başlamış ise de bu ülkenin dünya ekonomisi içerisindeki payına bağlı olarak tüm dünyaya hızla yayılmıştır. Üretimin küreselleşmesi nedeniyle ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ve tamamlayıcılık ilişkisinin artmış olması bu krizin hızla yayılmasında etken olmuştur.

ABD Eski Başkanı Trump seçim sloganı olarak "Amerika First: Önce Amerika" politikası başlatmıştır. Korumacı ve içe dönük bu politika kapsamında ABD, pek çok ülkeden gerçekleştirilen ithalatta gümrük vergilerini artırmıştır. Bu karara karşı başta AB, Çin, Kanada, Japonya, Brezilya, Meksika olmak üzere pek çok ülke karşı önlem ve misilleme kararı almıştır. Sonuç olarak ABD'nin

başlattığı korumacı politikalar tüm dünyayı yeni bir ticaret savaşına sürüklemiştir. ABD ayrıca daha önceki dönemlerde imzalanan Trans Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Trans Pasifik Ortaklığı (TPP) anlaşmalarından, Paris İklim Değişikliği Anlaşmasından çekilmiştir. İran Nükleer Anlaşmasının ABD tarafından iptal edilmesi, ABD- Meksika sınırına duvar çekilmesi, Kudüs'ün ABD tarafından İsrail'in başkenti olarak tanınması gibi gelişmeler ticaret savaşlarını alevlendirmiştir.

Son ticaret savaşı, ABD'de Eski Başkan Trump yönetiminin Çin başta olmak üzere, pek çok ülkeden yapılan ithalatta ek gümrük vergisi uygulama kararı alması ve ticaretle ilgili başka kısıtlayıcı önlemlerin alınacağını duyurması ile başlamış bulunmaktadır (Gültekin, 2019b: 382).

Ticaret savaşları ABD için yeni bir olgu değildir. ABD yönetimleri, daha önce de uluslararası ticaret sistemini derinden etkileyen kararlar almıştır. Bu kararlar bugünkü anlamda ticaret savaşlarına dönüşme de dünya ekonomisinde önemli etkilere ve karşı önlemlere yol açmıştır. Alınan karşı önlemler sonucu dünya ticareti daralmış, korumacı politikalar artmıştır. ABD'nin korumacı politikalara yol açan kararlarından bazıları kısaca şunlardır:

1922 yılında ABD Kongresi tarafından kabul edilen Fordney- McCumber yasası ile tarifeler yükseltilmiş, ithalattan alınan gümrük vergisi oranları ortalama %38 düzeyine yükselmiştir. 1929 Küresel Finans Krizi'nden sonra yürürlüğe giren Smooth- Hawley tarifeleri ile de oransal olarak ithalat işlemlerinde uygulanan gümrük vergileri yirminci yüzyılın en yüksek düzeyi olan %52'nin üzerine çıkmıştır (Ünay ve Dilek, 2018: 11).

ABD'de, 1930 yılında Smoot- Hawley yasası çerçevesinde ithalat vergilerinin yükseltilmesi ülkenin ithalatında ve ihracatında büyük sorunlara yol açmış, bazı bankaların ve işletmelerin iflas etmesine neden olmuş, işsizlik oranları yükselmiştir. Pek çok ekonomist Smoot- Hawley Tarife Yasası'nın 1929 Küresel Finans Krizi'nin etkilerini ağırlaştırdığını ileri sürmektedir.

Dönemin ABD Başkanı Herbert Hoover 1028 ABD'li ekonomistin dilekçesine rağmen yasayı onaylamıştır. Yasa sonrası uygulanan tarife artışları Büyük Buhran'ın esas nedeni olmasa da etkilerini artırmış ve dünya ticaretinin çökmesine yol açmıştır (The Economist (2019), <https://iccwbo.ru/aftershock-the-pervasive-effects-of-tariff-hikes-2019.pdf>).

Smoot-Hawley tarife yasası uluslararası ticarete korumacılığın küresel ekonomi için tehlikelerini göstermiştir. Bu deneyimden sonra dünya liderleri, tüm ülkelerin refah düzeyini artıran serbest ticaret politikalarını savunmaktadır.

Smoot-Hawley tarife yasasının kabul edildiği dönemde ihracat, ABD gayri safi yurtiçi hasılasının %5'ini oluşturmaktaydı. Korumacılık, günümüzde 1929'dakinden daha da yıkıcı etkiler

yaratacaktır. Bunun nedeni, ihracatın artık ABD GSYİH'sının %13'ünü oluşturmastır. Bunların çoğu petrol, ticari uçak ve otomobillerdir. Bu endüstriler ticaret savaşından büyük zarar görürler.

Chicken War (1962-63) ABD'den gelen düşük fiyatlı dondurulmuş piliç etine Avrupa ülkelerinin daha yüksek oranlı ithalat vergisi uygulaması ile başlamıştır. ABD ise Avrupa ülkelerinden (özellikle Almanya) ithal ettiği hafif ticari araç tarifelerini yükselterek misillemeye bulunmuştur (Gültekin, 2019a: 416).

1980'lerde ABD ile Japonya arasında da ticari anlaşmazlık yaşanmıştır. Bu dönemde Japonya ABD'ye gittikçe artan ölçüde tüketici ürünleri satmaya başlamıştır. Örneğin Japon otomobiller 1973'te ABD otomobil pazarında %6 oranında bulunmasına karşılık, 1980'de %21'e yükselmiştir. ABD Japonya ile olan ticaret açığını azaltmak istemiştir. Bunun üzerine Japonya ile yaptığı ticaret görüşmeleri sonucunda yeni bir ticaret anlaşması imzalamış ve Japonya'ya ABD pazarına gönüllü ihracat kısıtlaması yapmayı kabul ettirmiştir (CNBC, 2018, <https://www.cnbc.com/2018/09/26/trump-doesnt-realize-trade-war-impact-on-consumers-alliancebernstein.html>).

Görüldüğü gibi, ABD ekonomisinin dünya ekonomisi içerisinde göreceli büyüklüğü nedeniyle, ABD'nin uyguladığı korumacı politikalar diğer ülke ekonomilerini derinden etkilemekte ve karşı önlemleri, misillemeleri ve sonuçta ticaret savaşlarını tetiklemektedir. ABD dolarının dünya ticaretinde rezerv paralardan birisi olması nedeniyle ABD'nin uluslararası ticarete uyguladığı korumacı politikalar, diğer gelişmiş ülkelere de yaygınlaşınca, özellikle parası konvertibl olmayan gelişmekte olan ülkelerin dış ödemelerinde sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin de ithalatı kısıtlayıcı önlemlere başvurmalarına neden olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYA EKONOMİSİNDE KORUMACI POLİTİKALAR VE YENİ KORUMACILIK

Bu bölümde; dünya ekonomisi korumacı politikalarının gelişim süreci ve 2008’de yaşanan küresel ekonomik krizi ile başlayan ve devam etmekte olan son dönem “yeni korumacı politikalar” araştırılmıştır. Ancak, dünya ekonomisinde, 1970-1980 yılları arasında uygulanan ve “yeni korumacılık” olarak adlandırılan bir dönem yaşanmıştır. Bu nedenle, 1970- 1980 dönemi “yeni korumacı politikalar” ana hatları ile ele alındıktan sonra, çalışmanın esas konusu olan 2008 Küresel Finans Krizi sonrası uygulanan “yeni korumacı politikalar” ayrıntılı şekilde değerlendirilmektedir.

Çalışma sürmekte iken, 2019 yılı sonunda Covid-19 sağlık krizi meydana gelmiştir. Kriz Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkmış olmasına rağmen tüm dünyaya yayılmış ve ekonomi alanında yıkıcı bir etki yaratmıştır. Dünya genelinde pek çok ülke, krizden çıkış yolu olarak tercih edilen kısıtlayıcı politikalara başvurmuştur. Ülkeler beklenmedik şekilde içe kapanmıştır. Başvurulan önlemler uluslararası ticaretin işleyişinde ve küresel değer zincirinde aksaklıklara neden olmuştur. Bu sebeple, çalışmamıza uygun şekilde Covid-19 krizi etkisiyle başvurulanan korumacı politikalar da bu bölümde incelenmektedir.

2.1. Dünya Ekonomisinde Korumacı Politikaların Gelişimi

Dünya ekonomi tarihinde serbest ticaretin egemen olduğu dönemler olduğu gibi korumacı politikaların öne çıktığı dönemler de yaşanmıştır. Özellikle savaş, doğal afet ve ekonomik kriz dönemlerinde korumacı politikalar neredeyse zorunlu bir araç olarak kullanılmıştır. Genel anlamda ise serbest ticareti öngören düşünceler uygulamada ve ekonomi literatüründe daha fazla kabul görmüş, korumacı politikalar serbest ticaret politikalarının alternatifi değil, geçici süreli ve istisnai olarak uygulanan politikalar olarak görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel ekonomik düzen serbest ticaret ilkeleri üzerine kurulmuştur. Bu dönemin ana aktörleri olan Dünya Bankası, IMF ve GATT (DTÖ) rekabete dayalı serbest ticaret sistemini öngörmekte ve desteklemektedir. Günümüzde 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra ve bu krizin etkileri sona ermeden yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle korumacı politika uygulamaları artmıştır. Buna rağmen dünya ekonomisinde rekabete dayalı serbest ticaret sistemi varlığını korumaktadır.

Dünya ekonomi tarihinde, belirgin özellikleri ile diğerinden ayrılan ekonomik dönemler olmuştur. Her dönem kendi ekonomik ve sosyal koşulları içerisinde şekillenmiş ve bu durum o dönemin düşünce tarzına da yansımıştır. Dünya ekonomisinin geçmişi serbest ticaret ve korumacı dönemler kapsamında kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir:

1450-1750 yılları arasında “merkantilist dönem” yaşanmıştır. Bu dönemde sömürgecilik ve ekonomik milliyetçilik olguları öne çıkmıştır. Temel felsefe güçlü devlet ve güçlü ordu olan bu dönemin korumacılığın doğuş yılları olduğu söylenebilir.

1750-1776 dönemi dünya ekonomisinde fizyokrasi ve fizyokratların serbest ticaret düşüncesi egemen olmuştur.

1776-1875 yılları arasında “serbest ticaret dönemi” yaşanmıştır. Bu dönemin öncesinde fizyokratlar tarafından korumacı politikalara yöneltilen eleştiriler etkili olmuş, Adam Smith ile başlayan ve serbest ticareti savunan klasik iktisadi düşünce doğmuştur.

1875-1914 yılları arasında da “serbest ticaret dönemi” yaşanmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği “altın para sistemi”dir. Bu dönemde ticari liberalleşme sağlanmış, dış ticarete genişleme görülmüştür.

1914-1944 dönemi, Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıç yılı ile İkinci Dünya Savaşı’nın bitiş yılları arasında kalan iki savaş arası dönemdir. Bu dönemde “korumacı politikalar” uygulanmıştır. Dünya tarihinde bugüne kadar görülen en büyük depresyon olan 1929 Küresel Finans Krizi bu dönemde meydana gelmiştir. Ekonomik durgunluk ve daralma, depresyon haline dönüşmüş, dönemin güçlü ekonomileri korumacı önlemlere başvurmuştur.

1944-1970 yılları arasında “serbest ticaret dönemi” yaşanmıştır. Küresel ekonominin temel kurumları olan IMF, Dünya Bankası ve GATT bu dönemde kurulmuş, uluslararası ticaret kurumsal yapıya kavuşturulmuştur. Bu dönemde ticari liberalleşme ve dış ticarete genişleme görülmüştür.

1970-1980 yılları arası “yeni korumacılık neo-protectionism)” dönemidir. Bu dönemde OPEC krizi yaşanmış, başlıca ekonomilerde stagflasyon ve daralma görülmüştür. Yeni korumacı politika araçları, klasik koruma araçları olan tarifeler yerine geliştirilmiş ve kullanılmıştır. İhracat ve yabancı sermaye girişleri, enerji krizi yaşayan ülkelerde döviz kazandırıcı faaliyetler teşvik edilmiştir.

1980-2008 yılları arası “serbest ticaret” dönemidir. Neo-liberal politikalar uygulanmış, çok uluslu şirketler güçlenmiş, dış ticarete serbestleşme gerçekleşmiş, tarife dışı araçlar yaygınlaşmış, finansal küreselleşme sağlanmıştır. Bu dönemin sonlarına doğru genişlemeci para ve düşük faiz politikaları uygulanmış, küresel sermaye bollaşmıştır.

2008’den günümüze sürmekte olan dönem “yeni korumacılık (new protectionism)” dönemidir. 2008 finansal krizi ile başlamış, kur savaşları, ekonomik ulusalcılık ve yeni korumacı politika uygulamaları ile sürdürülmüştür. Uygulanan yeni korumacı politikalar sonucunda ticaret savaşları dönemine girilmiştir.

Tablo 1: Dünya Ekonomisinde Serbest Ticaret ve Korumacılık Dönemleri

YILLAR	UYGULANAN POLİTİKA	DÖNEM-ARAÇLAR-SONUÇLAR
1450-1750	Korumacılık	Merkantilizm ve sömürgecilik dönemidir. Ekonomik milliyetçilik, korumacılık görülmüştür.
1750-1776	Serbest Ticaret	Fizyokrazi dönemidir. Bu dönemde “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” ilkesi benimsenmiştir. Ekonomide devlet müdahalesine karşı çıkmıştır. Serbest ticaret savunulmuştur.
1776-1875	Korumacılık /Serbest Ticaret	Öncesinde Fizyokratlar, sonrasında Adam Smith ile başlayan korumacılığa karşı tepkiler ve serbestleşme düşüncesi gelişmiştir.
1875-1914	Serbest Ticaret	Altın para çağı dönemi ve ticari liberalleşme-dış ticarete ilk genişleme dönemidir.
1914-1944	Korumacılık	Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıç yılı ile İkinci Dünya Savaşı’nın bitiş yılları arasında kalan iki savaş arası dönemdir. Bu dönemde korumacı politikalar uygulanmıştır. 1929 ekonomik krizi, durgunluk, depresyon, daralma meydana gelmiştir.
1944-1970	Serbest Ticaret	Kurumsal kapitalizm dönemi, ticari liberalleşme, dış ticarete genişleme dönemidir.
1970-1980	Yeni Korumacılık	OPEC krizi, stagflasyon, daralma dönemidir. Yeni korumacı politika araçları geliştirilmiştir.
1980-2008	Serbest Ticaret	Neoliberal politikalar uygulanmış, çok uluslu şirketler güç kazanmış, ticari liberalleşme, rekabet, tarife dışı araçlar, finansal küreselleşme görülmüştür.
2008-2018	Yeni Korumacılık	Finansal kriz ve kur savaşları, yeni merkantilist/yeni korumacılık dönemidir.
2018-	Yeni korumacılık	Ticaret savaşları görülmüştür. Ekonomik milliyetçilik, yeni merkantilist/yeni korumacılık, örtülü korumacılık politikaları uygulanmıştır.

Kaynak: Ünay ve Dilek (2018) ile Yılmaz ve Divani (2018)’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1’de belirtildiği şekilde, yeni korumacı politikalar dönemi 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında kur savaşları ile başlamış ve 2018 yılında ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Bu dönem örtülü korumacılık uygulamaları ile sürmektedir.

2.2. Dünya Ekonomisinde Korumacılık Dönemleri

2.2.1. 1450- 1750 Dönemi Korumacı Politikalar: Merkantilizm

Avrupa kıtasında, özellikle de Batı Avrupa’da 15.yy’dan 18.yy’ın ikinci yarısına kadar uzanan yaklaşık 300 yıllık dönemde hâkim olan ekonomi politikaları “Merkantilizm” olarak adlandırılır. Latince’de merkant; tüccar ya da tacir, merkantil ise ticaret ya da ticarete özgü anlamında kullanılmaktadır. Merkantilizm, Batı Avrupa’da devletlerin iktisat politikalarını belirleme ve yönlendirmede rol oynamıştır. Bu düşünce akımının üzerine inşa edildiği temel felsefe, hayatın pratik değerlerinden yola çıkarak oluşturulan fikirlere dayanır. Ticari kapitalizmin mantığına uygun olarak ekonomik zenginlik ya da büyüme, ülkelerin sahip olduğu değerli maden stoklarıyla ölçülmüştür. Büyüme için ülkelerin; sahip olduğu değerli maden stoklarını artırması, sanayi ve ticaret alanlarında uyulma zorunluluğu olan kuralları tesis etmesi, ödemeler bilançosunun fazla vermesine imkân tanıyan uygulamalar tercih etmesi ve uluslararası ilişkilerde kendi ülkesinin çıkarını üstün tutan politikalar izlemesi öngörülen temel politikalarlardır. Farklı şekillerde ve adlarda uygulanmakla birlikte merkantilist düşünce İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya gibi ülkelerde yaklaşık 300 yıl boyunca (1450-1750) etkin bir şekilde uygulanmış, diğer Avrupa ülkelerinde hatta Rusya’da bile takip edilmiştir. Sanayi devrimi süreciyle de mevcut gücü zayıflamış ve o dönem itibarıyla misyonunu tamamlamıştır (Berber, 2019: 60).

Merkantilist düşünce sisteminin özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Yılmaz ve Divani, 2018: 12):

- Altın, gümüş ve kıymetli metaller en arzu edilir servet şeklidir,
- Ekonomik milliyetçilik vardır,
- Ülkede üretilmeyen hammaddelerin ithalatında gümrük vergisi alınmaması, yerli mamul ve hammaddelerin gümrük duvarları ile korunması, hammadde çıkışının sınırlandırılması durumu söz konusudur,
- Sömürge ticaretinin tekelleşmesi ortaya çıkmıştır,
- Mal hareketlerinde geçiş ücreti, vergi ve diğer engellere karşı olma durumu gündeme gelmiştir,
- Güçlü merkezi hükümetler oluşmuştur.

Sonuç olarak merkantilist düşünce; güçlü devlet olgusu üzerinde durmaktadır ve uygulandığı dönemde, sömürgeciliğe ulaşabilmenin kuram ya da doktrin haline gelmiş şeklidir. Bu düşünce teorik olarak uygulandığı dönemde geniş kabul görmüş ise de uygulamada sürdürülebilir olmadığı ortaya çıkmış ve bu düşünce akımına tepki olarak Fizyokrasi gelişmiştir.

2.2.1.1. Merkantilizme Yol Açan Gelişmeler

Merkantilist felsefenin ortaya çıkışında politik, sosyal, ekonomik ve dinsel alandaki birçok faktörün etkisi söz konusudur. Orta çağın sonunda Batı Avrupa’da ulusçuluk-milliyetçilik gibi akımlar popüler hale gelmiştir. Reform ve Rönesans hareketleri, matbaanın icadı, Amerika kıtasının keşfi gibi gelişmeler Avrupa’da köklü politik değişmelere neden olmuştur. Feodalizm yıkılmış, yerine krallıklar ve güçlü ulus devletler (İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya gibi) ortaya çıkmıştır. Bağımsızlığını korumak ve varlığını sürdürmek isteyen her ulus devlet diğer devletleri her alanda mücadele edilmesi gereken bir rakip olarak görmüştür (Berber, 2019: 60).

16. Yüzyıl itibari ile ulus devlerin meydana gelmesi sosyal yapı üzerinde de değişikliklere sebep olmuştur. Ulus devletin ortaya çıkması ile milli iktisat da ortaya çıkmış ve güç kazanmıştır. Bu süreçte rasyonalizm (akılcılık) birçok alanda ön plana çıkmıştır. Kişisel özgürlükler artmış, dinden bağımsız siyaset gerekliliği savunulmuştur. Devletin hem ülke içi hem de ülke dışında ileri düzey bir ekonomi aracılığıyla güce haiz olması gerektiğine inanılmıştır (Peker, 2015: 3).

Merkantilist dönemde zenginlik ve güç göstergesi olan sömürgeleştirme, devletleri devamlı ve merkezi bir ordu bulundurmaya zorunda bırakmıştır. Bu zorunluluk finansman sorunu yaratmış ve hazinede devamlı olarak altın bulundurulmasını gerektirmiştir. Bu gerekliliğin uygulanması, hükümdarların başlıca görevleri olmuştur. Bu görevin gerçekleştirilebilmesi için ise, dış ticaret dengesinin fazla vermesi gerekir. Bu nedenle, merkantilizmin korumacı politikaları öngören bir düşünce akımı olduğu söylenebilir (Peker, 2015: 3).

2.2.1.2. Merkantilist Düşüncenin Farklı Uygulama Şekilleri

Ticari kapitalizmin fikir sistemini yansıtan merkantilizm, Avrupa’da birçok ülkede farklılık gösteren bir ekonomi politikası sistemi olmuş, hep aynı biçimde sürüp giden bir düşünce sistemi olmamıştır. Ükelere göre değişiklik gösteren bu düşünce sistemi, ana hatlarıyla 4 sınıfta toplanabilir (Kazgan, 1984: 32-33):

1) İngiliz- Hollanda Okulu biraz daha serbest ticaret ve üretime yönelmiş, diğerlerinden daha çok “tüccarların düşüncesi” olmuştur.

2) Fransız Okulu (Colbertism) devlet aracılığıyla sanayileşmeyi desteklemiş; sanayileşmek için koruyucu dış ticaret politikasının, F. List’den çok daha önce eğitici etkisi üzerinde durmuş, devlet yöneticilerinin fikirlerini yansıtmıştır.

3) Alman Okulu (Kameralistler) devlet maliyesi ve yönetimi konularına büyük önem vermiş, merkantilist yayınları devlet danışmanları, kamu teşebbüsü yöneticileri tarafından kaleme alınmıştır.

4) İtalyan- İspanyol Okulu daha çok mali konular ile ilgilenmiş, Katolik kalmaları sebebiyle Orta Çağ düşüncesinden tam anlamıyla kendisini kurtaramamıştır.

2.2.1.3. Merkantilist Düşüncede Korumacı Politikalar

Merkantilist düşüncenin temel görüşleri ekonomide korumacılığı öngörmektedir. Merkantilistlere göre de bir ülkenin zenginliğinin yolu dış ticarettir. Bu nedenle Merkantilizmin geçerli olduğu dönemde hammaddenin ihracatı yasaklar aracılığıyla engellenmiş, mamul madde ihracatı yapılması teşvik edilmiştir. Ayrıca dış ticaret fazlası sağlamak için ithalat kısıtlanmalıdır. İthalatın kısıtlanması ve ihracatın büyümesi, ülkenin değerli maden stokunu arttıracak ve dolayısıyla ihracatı ithalatından büyük olan ülke zenginleşecektir. Devletin bu alandaki birincil görevi, gerekli görülen önlemlerin alınmasını sağlamaktır (Yılmaz ve Divani, 2018: 12).

Merkantilist düşüncenin kabul gördüğü dönemlerde özetle;

- İthalatı kısmak için yüksek gümrük duvarları konulmuş,
- Yerli sanayi tarafından kullanılabilecek hammaddelerin ihracatı yasaklanmış,
- Nitelikli işçilerin göç etmesine engel olunmuş,
- Nitelikli işçilerin yurtdışından ülke içine gelmeleri teşvik edilmiş,
- Ve değerli madenlerin yabancılara satılması yasaklanmıştır.

Bu tedbirler, çıkar çatışması olduğu için her ülkede başarıya ulaşamamıştır. Söz konusu tedbirlerin başarılı olduğu ülkelerde ise ekonomik büyümeye imkân veren istihdam sağlanmıştır (Bocutoğlu vd., 2003: 291).

Kısaca Merkantilizm, ekonomi tarihinde görülen en korumacı düşünce akımıdır. Daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan ve korumacı yönü ağır basan uygulamalar new-merkantilizm veya neo-merkantilizm gibi isimlerle anılmıştır. Merkantilizm ticari sınıfın çıkarlarını yansıtan bir düşünce akımıdır. Dünya kaynaklarının ülkeler arasında dengesiz dağılması nedeniyle, ülkeler arasında ortaya çıkabilecek iş bölümü ve uzmanlaşmanın yararları dikkate alınmamıştır. Ayrıca ithalat yoluyla tüketicilere sağlanan faydalar ve rekabet ortamının yararları göz ardı edilmiştir. Yine, Merkantilist düşüncenin yaygın olduğu dönemde, hammadde ve işgücü sağlamak için güçsüz ülkeler kolonileştirilmiş ve dünyanın değişik bölgelerinden köle ticareti yoluyla işgücü sağlanmıştır. İhracata dayalı tek yönlü ticaret değerli madenlerin, hammadde ve işgücünün yoksul ülkelere zengin ülkelere doğru hareketine yol açmış, dünyanın pek çok yöresinde açlık, kıtlık, salgın hastalıklar, isyan ve ayaklanmalara neden olmuş, ülkeler arasında gelişmişlik farklarını derinleştirmiştir.

2.2.2. 1776- 1875 Dönemi Korumacılık/ Serbest Ticaret Politikaları

Dünya ekonomisinde 1776-1875 yılları arası dönem klasik ekonomik düşüncenin egemen olduğu dönemdir. Klasik ekonomistlere göre; rekabete dayalı piyasalarda fiyat mekanizması veya “görünmez el” ekonomik faaliyetlerin etkili şekilde yönlendirilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle ekonomiye müdahale gereksizdir ve ekonomik dengeleri bozar. Klasik ekonomistlere göre tüm piyasalar gibi dış ticaret de serbest olmalıdır. Adam Smith’in mutlak üstünlük ve David Ricardo’nun mukayeseli üstünlük teorilerinde öne sürülen koşulların gerçekleşmesi durumunda uluslararası ticarete iş bölümü ve uzmanlaşma sağlanacak ve uluslararası ticaret, ticarete katılan ülkelerin tamamının refahını artıracaktır. Yani ulusların zenginliği iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayanan uluslararası ticaret yoluyla sağlanacaktır. Yine klasiklere göre dış ticaretin serbest hale getirilmesi durumunda ödemeler bilançosunun bir ülke aleyhine devamlı açık vermesi olası değildir. Dünyada altın standardının geçerli olduğu bu dönemde David Ricardo tarafından geliştirilen “Otomatik Altın Standardı Teoremi” yoluyla da dış ticaret dengesi sağlanmaktadır.

Ayrıca, klasik ekonomik düşüncenin yaygın olduğu dönem aynı zamanda sanayi devriminin de başladığı ve özellikle İngiltere’de sanayi üretiminin hızla arttığı döneme denk gelmektedir. Bu dönemde artan sanayi üretiminin dünya pazarlarına satılması ve sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddenin de sağlanması açısından uluslararası ticaretin serbest olması gerekiyordu. Bu nedenle klasik ekonomistler korumacı politikalara karşıt görüşler ileri sürmüşler ve serbest ticareti savunmuşlardır.

Ancak bu dönemde, İngiltere’ye göre ekonomik gelişme bakımından geride bulunan ABD’de Alexander Hamilton ve Almanya’da Friedrich List tarafından korumacı politikalar savunulmuştur. Yine de bu dönemde serbest ticaret politikalarının uygulandığı ve korumacı politikalara büyük ölçüde başvurulmadığı söylenebilir.

2.2.3. 1914- 1944 Dönemi Korumacı Politikalar

Bu dönem; Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcı olan 1914 yılı ile İkinci Dünya Savaşı’nın sona yaklaştığı 1944 yılları arasını kapsamaktadır. Dönemin temel özelliği yoğun şekilde korumacı politikalarla başvurulmasıdır. Ayrıca dünya ekonomisinde görülen en büyük ekonomik kriz olan 1929 Küresel Finans Krizi de bu dönemde yaşanmıştır. Gelişmiş ülkelerde küresel krizden çıkış için öngörülen Keynezyen politikalar bu dönemin sonlarına doğru uygulanmıştır. Keynezyen politikalar serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisine karşıt görüşler içermediği halde ekonomiye yoğun devlet müdahalesi öngörmektedir. Müdahaleci devlet politikalarının da korumacılığı artırdığı bilinmektedir.

1914 öncesi dönemde dünya ekonomisinde serbest ticaret kuralları aktif şekilde işlemekteydi. Birinci Dünya Savaşı esnasında devletler fiyatlara, üretime ve işgücü dağılımına müdahalelerde

bulunarak bazı sektörleri teşvik ederken bazılarını sınırlamıştır. Uluslararası ticarete bağımlı olan ülkeler sadece koruyucu tarifeleri değil aynı zamanda ithalat kotaları ve ithalat yasakları gibi daha sert tedbirleri de içeren çeşitli kısıtlamaları uygulamaya koymuşlardır. Ayrıca destekler ve diğer önlemlerle ihracatlarını teşvik etmişlerdir. Serbest ticaretin öncüsü olan İngiltere, savaşın finansmanı için savaş esnasında gümrük tarifelerini uygulamıştır. Savaşın sona ermesiyle birlikte uygulanan tarifeler 1932'den itibaren resmi korumacı politikaya dönüşmüştür. Yeni merkantilizm (neo-merkantilizm) şeklinde adlandırılan uygulamalar, diğer ülkelerin karşı önlemler almasıyla yaygınlaşarak ticaretin kısıtlanmasına neden olmuştur (Kala, 2022: 271-273).

ABD menkul kıymetler borsası Wall Street, 30 Ekim 1929 Çarşamba günü çökmüş, 4,2 milyar dolar ABD borsasında yok olmuştur. Oluşan panik ortamında küresel ham madde fiyatları hızla düşmeye başlamıştır. Bu düşüşü gayrimenkul fiyatları izlemiştir. ABD'de 9 bin banka kapanmış, yatırımlar durmuş, tarım sektörü gerilemiştir. Hisse senetleri 1925 yılına göre %75'ten fazla değer kaybetmiştir. Yüzlerce şirket iflas etmiş, 50 milyona yakın kişi işsiz kalmıştır. Dünyada toplam üretim %42 oranında düşmüş ve dünya ticaret hacmi %65 oranında azalmıştır.

1929 Küresel Finans Krizi sonrası 1932'de ABD'de yapılan seçim sonucunda Franklin D. Roosevelt başkan olmuştur. Roosevelt başkan olmasının ardından ilk olarak yeni ekonomik politikaları hayata geçirmiştir. Dış ticarete korumacılığın arttığı bu yıllarda, gümrük tarifesini, kota, takas ve kliring gibi ticareti kısıtlayıcı önlemlerin alındığı söylenebilir.

1929 yılının ardından pek çok ülke dünya ekonomik bunalımıyla yüz yüze gelince dış ticareti sınırlama yolunu tercih etmiştir. Ülkemizde de benzer sınırlamalar tercih edilmiş, ithalatta kota uygulaması ve TL'nin dış kıymetini korumak amacıyla alınan önlemler ile dış ticaret sınırlandırılmıştır. Bundan dolayı, 1930'ların başlangıcında ülke ekonomisi iç ve dış koşulların etkisiyle giderek daha içe dönük, dışa bağımlılığı daha az bir noktaya gelmiştir. Dış ticaret büyük oranda ikili antlaşmalarla yürütülmüştür. Almanya'nın da içinde bulunduğu birçok ülke ile kliring antlaşmaları yapılmıştır. İhracat karşılığı ithalat yaklaşımı uygulanmıştır. 1940 yılında çıkarılan "Milli Koruma Kanunu" çerçevesinde ithal ve ihraç malların fiyatlarına kontrol getirilmiş, hükümetin ülke ihtiyacı için hariçten ithali zorunlu olan malların miktar, cins ve çeşitlerini gerektiğinde tespit edebileceği hükme bağlanmıştır (Kalyoncu vd., 2013: 46).

2.3. Dünya Ekonomisinde Korumacı Politika Uygulamaları

1860 yılında İngiltere ve Fransa arasında yapılan "Cobden- Chevalier Serbest Ticaret Anlaşması" ile uygulamaya konulmuştur. Ayrıca diğer Avrupa ülkeleri arasında da ikili ticaret anlaşmalarının yapılması ile süren bu dönemde dünya ekonomisi serbest ticaretin en gözde çağını yaşamıştır. 1860'tan başlayarak Büyük Depresyona kadar geçen süreçte gelişen serbest ticaretin önde gelen ülkesi esas itibariye İngiltere'dir. Bu dönemde, 1873 yılında tarım ürünleri ticaretinde kriz

yaşanmaya başlamış ise de İngiltere serbest ticaretin öncüsü olma rolünü devam ettirmiştir. Ancak Avrupa'nın diğer ülkelerinde ticari korumacılık eğilimleri artış göstermiştir. Özellikle Almanya'da 1879 yılında gümrük yasası yürürlüğe girmiş ve tarifelerde artışlar yapılarak korumacılık başlamıştır. Rusya, Avusturya ve İspanya'da da benzer şekilde uygulamalar serbest ticaretin yerini korumacılığa bırakması bakımından önemlidir. 1890- 1914 arasında geçen dönemde Kıta Avrupa'sında korumacılık giderek artış göstermiştir. Bu bağlamda önemli aşamalardan birisi de Fransa'da "The Meline Tariff" yasasının 1892 yılında yürürlüğe girmesidir. Bu yasa ile ithalat tarifelerinin uygulanmaya başlaması, Fransa'da serbest ticaret dönemini sonlandırmış ve ülkenin yüksek koruma politikası benimsemesine yol açmıştır. 1892 yılı, milliyetçi duyguların artması ve daha önceki dönemde etkin olan serbest ticaret anlaşmalarının yenilenmeyerek yürürlükten kalkmasının da mihenk taşı olarak kabul edilmektedir (Arslan ve Sönmez, 2019: 1759).

1890-1914 arası dönemdeki gelişmeler dikkate alındığında, bu dönem "tarife savaşları" dönemi olarak ifade edilebilir. Süresi dolan serbest ticaret anlaşmalarının yeniden görüşülmesi sırasında üstünlük sağlamak amacıyla geçici süre için normal karşılanamayacak düzeyde yükseltelen tarifeler, tarife savaşlarına yol açan ortamı oluşturmaktadır. Görüşmelerin bir tarafınca uygulanan bu taktik genellikle karşı tarafça da örnek alınmakta ve yeni anlaşmaya, önceki anlaşmaya göre oranları artırılmış tarifelerin uyarlanması ile devam edilmektedir. Oranları yükselen tarifeler diğer ülkenin tüm ürünlerini hedef alabilmekte, ikili ticaretin önemli kalemleri için de geçerli olabilmektedir. Bu şekilde karşı önlem ve misillemeler yoluyla tarife savaşları ortaya çıkmaktadır (Arslan ve Sönmez, 2019: 1759).

Uluslararası ticarete liberalleşme ve serbestleşme süreci, 1929 Büyük Buhran, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğramış, korumacı politika uygulamaları yoğunlaşmıştır. Üretim ve ticaret hacminde daralmaların yaşandığı bu dönemde, talebi artırıcı politikalar uygulanmış, Keynesyen politika uygulamaları geniş şekilde kabul görmüştür. İhracat teşvik edilmiş ancak ithalat, gümrük tarife duvarları ve döviz kurları ile kontrol edilmeye çalışılmıştır (Mangır ve Acet, 2014: 94).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasında geçen dönemde yaşanan 1929 Küresel Finans Krizi yıllarında hemen her ülke tariflerini yükseltmiş, ticari korumacılık politikaları artmış, rekabetçi devalüasyonlar dönemine geçilmiştir. Geleneksel olarak serbest ticaretin öncülüğünü yapan İngiltere bile 1932 yılında "Commonwealth Tercihli Tarife Sistemi"ni kurmuş ve bu bölgelerin dışındaki ülkelere karşı tarifelerini önemli ölçüde yükseltmiştir. Bu ara dönemde uygulanan korumacı politikalar dünya ekonomisinde küçülmeye yol açmıştır. Ayrıca ticari korumacılığın genel anlamda dünya savaşlarının çıkmasında rol oynadığı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde uygulanacak ticaret politikalarının serbest ticaret şeklinde olması gerekliliği devletler tarafından benimsenmiştir. Savaş yıllarında uygulanan korumacı politikaların ortaya çıkardığı temel sonuç, ticari korumacılık politikalarının kazananı olmadığı hatta herkesin

kaybetmeye mahkûm olduğu bir ortam meydana getirdiğidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan Bretton Woods sistemi serbest ticaret ekseninde kurulmuştur. Uluslararası alanda güven ve iş birliği kurma düşüncesi ağırlık kazanmış ve Uluslararası Para Fonu, Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO), Dünya Bankası, gibi uluslararası örgütler meydana gelmiştir. Bu kurumsal yapılanmanın esas amacı, savaş dönemlerinde uygulanan korumacı politikaların yeniden tercih edilmesine neden olmayacak bir uluslararası sistem kurmaktır.

Bretton Woods sisteminin üçüncü ayağı olan Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organisation- ITO)'nın kuruluş anlaşması 1947 yılında görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Kuruluş Anlaşması kabul edilip Uluslararası Ticaret Örgütü aktif şekilde rol alana kadar geçecek süre içerisinde uygulanacak olan ve hukuki çerçeve içinde ticari ilişkilerin yürütülmesine imkân tanıyacak geçici başka bir anlaşma da aynı konferansta kabul edilmiştir. ABD Kongresinin ITO'yu reddetmesi nedeniyle 1995 senesine kadar yürürlükte kalmaya devam eden ve dış ticaret alanındaki tek çok taraflı oluşum olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT) Havana'da doğmuştur (Kuneralp, 2018: 2). GATT tarafından yürütülen görüşmelerin ardından, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde gümrük tarifeleri kayda değer ölçüde azalmıştır.

1994'te yapılan Uruguay Toplantıları sonucunda GATT 47 Anlaşmasını da kapsayan bir dizi yeni anlaşma imzalanmasıyla Dünya Ticaret Örgütü kurulmuştur. DTÖ halen dünya ticaretini serbestleştirme çabalarını sürdürmektedir.

2.4. Dünya Ekonomisinde Yeni Korumacı Politikaların Gelişimi

2.4.1. Yeni Korumacılık Öncesi Gelişmeler

1947 yılında GATT'ın yürürlüğe girmesinden sonra bu Anlaşma kapsamında uluslararası ticaret müzakereleri (GATT Turları) başlamıştır. GATT kapsamında 8 adet müzakere turu yapılmış ve Uruguay Turu sonucunda DTÖ kurulmuştur. 1995 yılından itibaren uluslararası ticaretle ilgili konularda müzakereler DTÖ kapsamında yürütülmektedir. GATT kapsamında yürütülen turlarda müzakere konuları ve ulaşılan sonuçlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: GATT Turları ve Sonuçları

YIL	MÜZAKERE TURU	KATILIMCI ÜLKE SAYISI	SONUÇ	TARİFE İNDİRİMİ (%)
1947	Geneva	23	Tarifeler	35,0
1949	Annecy	13	Tarifeler	35,1
1951	Torquay	38	Tarifeler	26,0

Tablo 2 (Devam)

YIL	MÜZAKERE TURU	KATILIMCI ÜLKE SAYISI	SONUÇ	TARİFE İNDİRİMİ (%)
1956	Geneva	26	Tarifeler	15,6
1960-61	Dillon	26	Tarifeler	12,0
1964-67	Kennedy	62	Tarifeler, Anti-damping önlemleri,	45,5
1973-79	Tokyo	102	Tarifeler, Tarife dışı engeller, Ticarî ilişkiler için çerçeve anlaşmaların tesisi	33,0
1986-94	Uruguay	125	Tarifeler, Tarife dışı engeller, Tarım, Tekstil ve Konfeksiyon, Hizmetler, Fikrî mülkiyet haklarının korunması, GATT sisteminin işler hâle gelmesi (DTÖ'nün kurulması)	40,0

Kaynak: Seyidoğlu, 2003: 194.

Tablo 2’de görüldüğü üzere GATT’ın 1947 ile 1961 yılları arasında gerçekleştirilen ilk 5 müzakere turlarında sadece tarife indirimleri görüşmelere konu olmuş ve tarifelerde önemli oranlarda indirim sağlanmıştır. Yine 1964-1967 yılları arasında sürdürülen altıncı tur (Kennedy Turu) görüşmelerde ise tarifeler ve anti damping önlemleri konusu ele alınmış, tarifelerde %45,5 indirim sağlanmış, GATT Anti-Damping Kodu kabul edilmiştir. GATT’ın ilk altı müzakere turu ile dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde önemli başarılar sağlanmıştır.

Ancak 1970 sonrası dönemde küresel ekonomide yaşanan enerji krizi ve diğer ekonomik gelişmeler nedeniyle dünyada pek çok ülke korumacı politikalara başvurmuştur. Bu dönemde yaygın olarak kullanılan korumacı politika araçları tarife dışı engeller şeklinde olmuştur. Bu nedenle 1973-1979 yılları arasında gerçekleştirilen GATT’ın yedinci müzakere turu (Tokyo Turu) ve 1986-1994 yılları arasında gerçekleştirilen GATT’ın sekizinci müzakere turu (Uruguay Turu) görüşmelerinin ana gündem maddelerinden birisi tarife dışı engeller konusu olmuştur.

Ülkelerin; standartlardan çevrenin korunmasına, ambalajlamadan etiketlemeye kadar her türlü gerekçe ile yüzlerce türünü ürettiği bu uygulamalar uluslararası ticareti önemli ölçüde engellemiş ve tarifelerle elde edilen başarıları önemli ölçüde etkisizleştirmiştir. Yeni korumacı politikalar olarak adlandırılan bu uygulamalar günümüzde de farklı araç ve uygulamalarla devam etmektedir. Yeni korumacı politika uygulamaları 1970-80 dönemi ve 2008 dönemi sonrası şeklinde analiz edilmektedir.

2.4.2. 1970- 1980 Dönemi Yeni Korumacı Politikalar

Dünya ekonomisinde 1970 sonrasında korumacı politikalar tekrar uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde uygulanan korumacı politikalara “yeni korumacılık” adı verilmektedir. Yeni tip korumacı politikaların temel özelliği, gümrük tarifelerinden çok, gönüllü ihracat kısıtlamaları ve diğer görünmez ticaret engellerine dayanmasıdır.

1970 sonrası dönemde ticaretin yavaşlamasının ve ekonomik korumacılığa başvurulmasının nedenleri arasında öne çıkan hususlar şu şekilde sıralanmaktadır (Ünay ve Dilek, 2018: 13):

- Bretton Woods sisteminin çökmesi (dalgalı kura geçiş),
- 1973-74 OPEC krizi ve enerji fiyatlarındaki artışlar,
- Yeni sanayileşen ülkelerin dünya piyasasına girmesi (Japonya’nın artan rekabet gücü) diğer taraftan ABD ekonomisinin nispeten zayıflaması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) giderek içine kapanması,
- Küresel stagflasyonun ortaya çıkışı.

Yeni korumacılık uygulamalarında başvuru araçları tarifelerden oldukça farklıdır. Bu araçlar görünmez engeller ile teknik veya idari kısıtlamalar olarak literatürde yer edinmiştir. Ülkeler, GATT Turlarında tarife indirimi yükümlülükleri nedeniyle geleneksel kota ve tarife yerine, kontrol edilebilirliği ve anlaşılması güç olan bu araçları kullanmayı tercih etmişlerdir. Yeni korumacılığa yönelik engeller, zamanla dış ticaret üzerindeki tarifeler kadar etkili hale gelmiştir. Bu ve benzeri engeller ihracat maliyetini artırmakta, ülkelerin ithal mallara olan talebinin düşmesine yol açabilmektedir. Görünmez veya teknik engellerin çeşitliliği ve bu engeller uygulanırken birçok farklı nedenlerin ileri sürülmesi bu konudaki tanımlamanın net bir şekilde yapılamamasına neden olmaktadır (Alagöz ve Ceylan, 2015: 63).

Bu dönemde uygulanan farklı korumacı politika araçlarından birisi de gönüllü ihracat kısıtlamalarıdır. 1970’lerde ortaya çıkan petrol krizi nedeniyle, ABD piyasasında daha az yakıt tüketen küçük Japon otomobilleri yaygınlaşmaya başlamıştı. Bunun üzerine ABD otomotiv endüstrisi yöneticileri Japon otomobillerine ithalat kotaları oluşturmak için Başkan Ronald Reagan yönetimine talepte bulunmuşlardır. ABD’de Reagan yönetimi, Japon hükümetini 1981’de ABD’ye otomobil ihracatını geçici olarak durdurması konusunda ikna etmede başarılı olmuştur. Uluslararası ticarete yeni korumacı politika araçlarından olan gönüllü ihracat kısıtlamaları uygulamasının, GATT’ın Uruguay Turu sonrası, 1995 yılında DTÖ’nün kurulmasıyla aşamalı olarak kaldırılması kararlaştırılmıştır.

Özetle, 1973-1974 yıllarındaki OPEC petrol krizinin ve 1974-1975 yıllarındaki ekonomik durgunluğun akabinde “yeni korumacı” politikalar, gelişmiş ülkeler tarafından sistematik bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca, bahsi geçen dönemlerde, geleneksel korumacılığın temel enstrümanı olan gümrük tarifelerinin yerine tarife dışı araçların uluslararası ticarete uygulanmaya başlandığı, yerli sektörlerin hükümet desteklerinden faydalandığı ve dünya ticaretinin düzenlenmesine yönelik uygulamaların ağırlıkta olduğu görülmektedir.

2.4.3. 2008- 2018 Dönemi Yeni Korumacı Politikalar

2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra dünyada pek çok ülke, farklı tür ve nitelikte korumacı önlemlere başvurmuştur. Gelişmiş ülkeler güçlü finansal yapıları nedeniyle daha çok sübvansiyon ve teşvik uygulamalarını, gelişmekte olan ülkeler ise diğer ticareti kısıtlayıcı araçları kullanmayı tercih etmişlerdir.

ABD’de, 1929 Küresel Finans Krizi’nden sonra yürürlüğe konulan Smooth-Hawley yasasına benzer bir uygulama olan “Amerikan Malı Kullan” yasası 2009 yılında kabul edilmiştir. Bu yasa, kamu projelerinde yer alabilmek için üretimde tercih edilen çelik ve demirin ABD içerisinde üretilmiş olması şartını getirmiştir. ABD’den sonra, Endonezya ve Avustralya benzer yasaları kabul etmişlerdir.

Bu dönemde bazı ülkelerde ithalat yasakları konulmuştur. Örneğin Hindistan, 2009 başlarında belirlenen bazı standartları taşımayan Çin üretimi oyuncakların ithalatını yasaklayacağını duyurmuştur. Hindistan’a ilaveten Endonezya ve Arjantin gibi ülkeler de ithalat lisansı uygulaması başlatmışlardır.

Yeni korumacı politikalar döneminde yoğun şekilde devlet desteklerine başvurulmuştur. 2008 krizinden sonra ABD, AB, Japonya gibi gelişmiş ülkeler ekonomik durgunluğun etkilerini azaltmak amacıyla devlet desteklerine başlamışlardır.

Yeni korumacı politikalar döneminde uygulanan korumacılık araçlarından bir diğeri de dumpingdir.

2008 Küresel Finans Krizi sonrası dönemde anti-dumping uygulamalarında da artış olmuştur. 2008’in ilk altı ayında anti-damping önlem sayısı 35 iken yılın devamında yükselerek 120’ye ulaşmıştır. Bu dönemde anti dumping vergisinin en çok uygulandığı ülke Çin’dir.

Kriz sonrası dönemde, durgunluk içindeki gelişmiş ülke ekonomilerinde, iç tüketimin artırılmasını desteklemek amacıyla hükümetler tarafından yerli ürünlerin tüketimine bağlı olarak tüketicilere tüketim sübvansiyonu verilmiştir.

Yeni korumacı politikalar döneminde, daha önceki dönemlerde başvurulmayan kurtarma (bailout) veya teşvik (stimulus) paketleri uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda iflas tehlikesiyle karşı karşıya olan mali bünyesi güçsüz işletmelere hükümetler tarafından direkt olarak maddi destek sağlanmıştır.

Kısaca, 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan korumacı önlemler tür ve nitelik bakımından daha önceki dönemlerden farklılaşmaktadır. Ayrıca bu önlemler çok sayıda ülke tarafından uygulanmış ve kısa sürede yaygınlaşmıştır. Korumacılık dalgasının kısa sürede karşılıklı önlem ve misillemelerle yaygınlaşmasında ülkeler arasında kurulan değer zincirlerinin ve karşılıklı bağımlılık ilişkisinin güçlü olmasının rolü büyüktür.

2008 Küresel Finans Krizi'ne yol açan gelişmeler, kriz sonrası uygulanan yeni korumacı politika uygulamaları ve bu politikaların araçları aşağıda açıklanmıştır:

2.4.3.1. 2008 Küresel Finans Krizine Yol Açan Gelişmeler

ABD'de mali sistem kaynaklı olan ve hızlı bir şekilde diğer ekonomilere yayılan küresel mali krizin kötü etkileri, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren yıkıcı halde ortaya çıkmıştır. ABD'de faiz oranının düşük olduğu dönemde ödeme gücü olmayan kişilere verilen konut kredilerinin (mortgage) mesken fiyatlarında artışa sebebiyet vermesi, sonrasında ise FED'in faiz oranlarını yükseltmesi ile değişken faizle kullanılan mesken kredilerinin geri ödenmesinde yaşanan birtakım aksaklıklar 2008 Küresel Finans Krizi'ni ortaya çıkarmıştır. Menkulleştirilen mesken kredilerinin türev araçlara dönüştürülmesi ve finansal kurumların risk kontrolünde özensiz davranarak bu ürünlere yatırım yapması, krizin boyutunda artışa sebep olmuştur. Diğer bir deyişle küresel kriz, konut kredisinin kendisi yerine konut kredisine dayalı türev araçların ortaya çıkardığı bir kriz türüdür. ABD'deki mali piyasaların sahip olduğu problemleri hisse senetleri ve türev araçların birçok ülkenin banka portföylerinde bulundurulması, bu problemleri varlıkların değerlerindeki düşüş ile birlikte krizin daha küresel hale gelmesine yol açmıştır (Polat, 2018: 177).

2008 Küresel Finans Krizi konut piyasasında oluşan balonun patlaması sonucuna bağlanmakta ise de literatürde krizin oluşmasına yol açan başka nedenler de gösterilmektedir. Bu nedenler aşağıda kısaca açıklanmıştır:

A) FED'in Düşük Faiz Politikası ve Denetimsizlik: 2008 Küresel Finans Krizi'nin sebepleri içinde ilk etapta mesken sektörü kaynaklı kredi patlaması (mortgage) ve mesken fiyatlarındaki aşırı artış gösterilmektedir. Bu duruma FED'in özellikle federal fonların faiz oranlarını uzun dönemler süresince düşük seviyelerde sürdürmesi neden olmuştur. Düşük faiz oranlarının hem konut fiyatlarında aşırı bir şişkinlik yarattığı hem de kredi patlamasına neden olduğu öne sürülmektedir.

FED'in düşük faiz oranı amaçlaması sebebiyle bankalar ucuz fon elde etmişler ve elde ettikleri bu ucuz fonlar aracılığıyla düşük faizli ve ulaşımı kolay krediler pazarlamışlardır.

Aynı zamanda piyasadaki denetim otoritelerinin ve FED' in, mortgage piyasasını kontrol ve denetleme durumlarındaki başarısızlıkları da krizin diğer bir nedeni olarak gösterilmektedir (Berberoğlu, 2011: 108).

B) Geleneksel Bankacılığın Gerileyişi ve Gölge Bankacılık Sisteminin Ortaya Çıkması: 2008 Küresel Finans Krizi öncesi bankaların geleneksel aracı rolü zayıflamış, kısa vadeli mevduat toplayıp uzun vadeli yatırımlara girişen yapıya dönüşmüştür. Ayrıca banka gibi faaliyet göstermesine rağmen banka olmayan ve bankalar gibi düzenlenip denetlenmeyen mali kuruluşlar (gölge bankacılık sistemi) ortaya çıkmıştır.

C) ABD'de Glass – Steagall Yasası (GSA)'nın Yürürlükten Kaldırılması: 1933 tarihinde yürürlüğe giren GSA, ticari bankaların menkul kıymetler endüstrisi ile riskli ortaklıklar kurup spekülasyon işlemleri yapmasını engellemiş ve bu yasa 1999 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durum 2008 Küresel Finans Krizi'ni tetiklemiştir. Bu yasanın yürürlükten kaldırılması ile dev finans şirketleri kurulmuş, finansal yenilikler ve menkul kıymetleştirme yapılmıştır. Kredili işlemlere dayalı türev ürünler yaratılmıştır. Türev araçlar, kredinin geri ödenmemesi riskini hedge fonlar gibi üçüncü kişilere devretmek için kullanılmıştır. Risk devrinde bulunan kredi kuruluşları çok daha büyük risklere girmiş ve türev araçlar hızla artmıştır (Kaderli ve Küçükkaya, 2012: 86).

D) Yatırımların Finansmanında Borç Kaynak (Kaldıraç) Oranının Yüksekliği: Kaldıraç, bir finansal kuruluşun, yatırımlarının finansmanında borç kaynak oranıdır. Yatırımların yüksek oranda borç kaynakla finanse edilmesi iflas riskini artırmaktadır. 2008 krizi öncesi dönemde kaldıraç (borç kaynak) oranının yüksekliği ile küresel kriz arasında bağlantı olduğu ileri sürülmektedir.

2008 Küresel Finans Krizi'nin ekonomi politikası ve piyasa ekonomisi üzerinde önemli sonuçları olmuştur. İlki; finans sektörü üzerindeki devlet kontrolü, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İngiltere'de Reagan ve Thatcher döneminde azaltılmıştır. Denetimdeki azalma, mali krize neden olan önemli bir faktördür. Kriz kendini gösterdiğinde, finans sektörü ABD hükümeti tarafından sıkı şekilde devlet kontrolü altına alınmıştır. Bu nedenle, finans sektörünün kontrolü piyasa ekonomisinin bir gereği olarak kabul edilmiştir. İkincisi; küresel krize karşı finansal sektörde, devletin mali yardımı yanında yoğun Keynesgil makro politikalar uygulanmıştır; düşük faiz oranları (para politikası), kamu yatırım programları ve vergi sisteminde (maliye politikası) değişiklikler gibi. Böylece Keynesyen makro müdahale gerekliliği doğrulanmıştır. Üçüncüsü; krizle mücadelede G7 yerine G20 üzerinden uluslararası iş birliği benimsenmiş, ancak özü itibarıyla 1990'lı yıllarda başlayan küreselleşme sürecinden ve piyasa ekonomisinden vazgeçilmemiştir (Hiç, 2017: 129).

2.4.3.2. 2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Yeni Korumacı Politika Uygulamaları

2008 Küresel Finans Krizi sonrası dönemde, gelişmekte olan ülkelerin mal ticaretinde, gelişmiş ülkelerin ise hizmet, fikri mülkiyet hakları ve sermaye ticaretinde uzmanlaştıkları gözlemlenmektedir. 2008 Küresel Finans Krizi sonrası dönem endüstri içi ticaretin oldukça yaygın olduğu bir dönemdir. Küresel değer zincirlerine dayalı üretim sistemi kurulmuştur. Bu durum ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığı artırmıştır. Karşılıklı bağımlılık nedeniyle ülkelerin krizlerden etkilenme derecesi ve kırılganlıklar yükselmiştir. Bu nedenle 2008'de ABD'de başlayıp küresel bir mesele haline gelen finans krizinin etkileri hızla yayılmıştır. Ülkelerden herhangi birinin krizden çıkış yolu olarak gördüğü bir korumacı politika aracı diğer ülkelerin karşı önlem ve misillemelerine yol açmaktadır. Karşı önlem ve misillemeler önce ülkeler arasında kur savaşlarına yol açmış sonradan ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Özellikle uluslararası ticaretin en önemli aktörlerinden ABD ve Çin arasında yürütülen ticaret savaşları uluslar arasında tedirginlik yaratmıştır.

2.4.3.3. 2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Uygulanan Yeni Korumacı Politika Araçları

Geleneksel dış ticaret politikası araçlarının dış ticarete etkileri üç farklı şekilde olabilmektedir. Bunlar; sınırlandırıcı, kısıtlayıcı ve teşvik edici etkilerdir. İlk iki etkiyi genelde tarife, gümrük kotası, gümrük vergisi, tarife harici engeller gibi araçlar oluşturmaktadır. İhracata ilişkin sübvansiyon ödemeleri, ödenen katma değer vergilerine ilişkin iadeler gibi araçlar ise dış ticarete teşvik edici önlemler olarak sıralanabilir (Elitaş ve Şeker, 2017: 53).

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra, dünyada korumacı politikalara yönelim güçlenmiştir. Günümüzde uygulanan ve yeni korumacılık olarak adlandırılan politikalar 1930'ların korumacı politikalarından büyük ölçüde farklıdır. Bu politika araçları içerisinde dış ticarete müdahale amacıyla kullanılan tarifeler ve tarife dışı araçlar yanında, telafi edici vergiler, anti-damping vergileri, sübvansiyonlar, misillemeler, kur savaşları, ticaret savaşları, örtülü korumacılık, devletlerin kurtarma ve teşvik paketleri gibi çok sayıda araç kullanılmaktadır.

2008 Küresel Finans Krizi, dünya çapında, korumacılık döngüsü korkusunu ve ithalat tarifesi gibi geleneksel ticaret politikası araçlarından örtülü korumacılığa (murky protectionism) kayma endişesini tetiklemiştir. Kriz sonrası dönemde korumacı önlemlerin sayısında sürekli bir artış ortaya çıkmış, uluslararası ticarete zarar veren müdahale araçlarının sayısı yılda ortalama olarak 800'ün üstünde artmıştır. Ayrıca, geleneksel ticaret politikası engelleri hala uygulanan en etkili politika araçları olmasına rağmen, örtülü korumacılık önlemleri artmaktadır. Örtülü korumacılık türleri, üyelerin DTÖ yükümlülüklerini ihlal etmeyen fakat ticaret ortaklarının ticari çıkarlarına zarar veren, yasal ancak kötü niyetli uygulamalardır. Örneğin; kurtarma (bailout) veya teşvik (stimulus) paketleri ya da yeşil korumacılık (green protectionism) gibi. 2009 yılından sonra uygulanan yeni korumacı engellerin (sadece) dörtte biri ithalat tarifelerinin artırılması şeklindedir. Anti-damping vergileri gibi

efektif tarife oranının yükselmesine yol açan yeni korumacı önlemler ikinci sırada yer almaktadır (Kutlina-Dimitrova ve Lakatos, 2017: 5).

Bir tarife-dışı engel olan çevrenin korunması, uluslararası ticareti sınırlayan bir engel olarak gittikçe daha fazla kullanılmaktadır. Bunun iki nedeni vardır: Birincisi; bu tür engelleri uygulamanın sıradan vatandaşın gözünde üst düzeyde haklılığı vardır. İkincisi ise; bu önlemler büyük ölçüde yoruma açıktır (Lottici ve Galperin, 2014: 2).

Bugün, çıkarlarının zedelendiği bir ortamda gelişmiş ülkeler de korumacı politika önlemlerine başvurmadan çekinmemektedir. Şu farkla ki, uygulamada klasik-geleneksel korumacılık yerine, modern tekniklerle yeni korumacılık yöntemleri uygulanmaktadır. Böylece korumacılıkta yeni bir aşama ve yeni bir dönem başlatılmış olmaktadır (Tuncer, 2012: 254).

Uluslararası ticaretin küresel ölçekte ve küresel kurallara göre yürütüldüğü çağımızda, ülkeler, dış ticaret politikalarını yürütürken uluslararası taahhütlerini, diğer ülkelerin tepkilerini ve başta DTÖ olmak üzere uluslararası kuruluşların kurallarını ve ilkelerini dikkate almak zorundadır. Bu nedenle, 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan uluslararası ticaret politikaları dikkatlice seçilmiş, bir ölçüde meşru (haklı) gerekçelere dayanan, yeni ve farklı tipte politikalarlardır. 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan uluslararası ticaret politikası önlemlerinden bazıları aşağıda açıklanmıştır:

A- Kur Savaşları, Rekabetçi Devalüasyonlar ve Komşuyu Yoksullaştırma Politikası: Kur savaşları, ticari avantaj elde etmek adına, ülkelerin para birimlerinin değerini düşük tutma çabalarıdır. Bir ülkenin para birimi, diğer ülkelerin para birimleri karşısında değer kaybettiğinde, o ülkenin mal ve hizmetleri diğer ülkelere göre daha ucuz hale gelmektedir. Ucuz olan mal ve hizmet pahalısına tercih edileceğine göre, bu durum ihracatçı ülkenin rekabet ortamında öne geçmesini sağlayacaktır. Para biriminin değer kaybetmesi, ihracatı ucuzlatacağı gibi ithalatı da pahalı hale getirecektir. Bu durumda para birimi değer kaybeden ülkenin vatandaşlarının ithal mallara ilişkin satın alma gücü düşecektir. Para biriminde oluşan değer kaybı, ilgili ülkeye ihracatta yarattığı avantajın yanında oluşan bir dezavantaj olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, bütün ülkeler para biriminin değerini düşürüp ihracatta avantajlı hale gelmek için çabalarlarsa, oluşacak çıkar çatışması sonucu uluslararası ticarete genel bir kayıp yaşanacaktır (Kızıldere, 2018: 1069).

Kur savaşı; ülkelerin ekonomik büyümeyi dış ticaret kanalıyla desteklemek için ulusal para biriminin değerini düşürmek suretiyle ihracat miktarlarını artırmaya çalışmaları sonucu başlamaktadır. Rekabetçi devalüasyon olarak nitelendirilen bu politikaya ilk başvuran ülke bundan kısa süreli bir avantaj elde edebilir. Ancak, bir süre sonra dünya ticaretinde önemli paya sahip ülkelerin de rekabetçi devalüasyonlara ve misilleme olarak farklı önlemlere başvurusu kur savaşlarını boşa çıkardığı gibi ticaret savaşlarının başlamasına da yol açabilir.

Rekabetçi devalüasyonlar ekonomik açıdan bir tür komşuyu yoksullaştırma (beggar-thy-neighbour) politikasıdır. Bu politika, bir ülkenin ekonomisinde ortaya çıkan enflasyon, ödemeler dengesi açıkları ve işsizlik gibi olguları çözmek amacıyla ticaret yaptığı ülkelere karşı uyguladığı kur politikaları, zarar verici ithalat kısıtlamaları gibi politikalardır. Bu politikalara ilişkin temel argüman yerli para biriminin diğer para birimlerine göre değerinin düşürülmesidir (Pınar ve Uzunoğlu, 2013: 5).

Bretton Woods sisteminin içindeki ülkelerin çoğu ihracatta rekabet avantajından dolayı ince döviz kuru ayarlamaları uygulamaktayken henüz sistematik olarak bir kur savaşının başladığı söylenemezdi. Fakat 2008 Küresel Finans Krizi bu eğilimi temelinden değiştirmiştir. Japonya, ABD ve AB’de iç piyasalarda yaşanan durgunluğu giderebilmek amacıyla rekabetçi devalüasyonlara başvurulmuştur. Birçok ülkenin aynı anda rekabetçi devalüasyon politikaları uygulaması tüm para birimlerinin aynı anda değer kaybına ve 1930’lardaki gibi nihai galibi olmayan bir kur (ve ticaret) savaşının başlamasına yol açmıştır.

B- Korunma Önlemleri (Safeguard Measures): İthalatta Korunma Önlemleri Hakkında 2004/7305 Sayılı Karar’ın 6. Maddesine göre “Bir malın benzer veya doğrudan rakip mallar üreten yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi oluşturacak şekilde artan miktar ve şartlarda ithal edildiği hallerde ülke yararı göz önüne alınarak, yapılacak soruşturma sonucunda korunma önlemi alınabilir. Korunma önlemi; gümrük vergisinde artış yapılması, ek mali mükellefiyet getirilmesi, miktar/ değer kısıtlaması, tarife kontenjanı uygulaması veya bunların birlikte uygulanması şeklinde olabilir.”

DTÖ Korunma Hükümleri Anlaşması’nın 2. Maddesi uyarınca ithalatın yerli üretime karşın mutlak veya göreceli olarak yüksek miktarlarda olması beklenir. İthalattaki artış için herhangi bir üst sınır veya bir artış oranı belirlenmemiştir. Bu durum ithalatçı ülkelerin yetkili makamlarına ithalattaki gelişmeleri değerlendirmede bir takdir hakkı vermektedir. DTÖ hükümlerine göre, ithalatta yaşanan artışın son dönemlerde ortaya çıkması; yeterince ani ve yeterince keskin bir şekilde görülmesi beklenir. Yerli üretici bu beklenmedik geçici durum karşısında rekabet şartlarında uyum sağlayabilene kadar ithalat kısıtlanır. Yani ithalat miktarında mutlak ya da göreceli her artış böyle bir önlem yasal duruma getirmez (Akman, 2015: 8).

Ülkeler tarafından uygulanan koruma önlemleri ile ilgili olarak DTÖ nezdinde 1995 yılından başlayarak 02.04.2022 tarihi itibarıyla toplam 62 adet soruşturma başlatılmıştır. Bu soruşturmalar ABD tarafından alınan korunma önlemlerine karşı 27, Şili 8, Arjantin 8, AB 5, Dominik Cumhuriyeti 4, Endonezya 2, Türkiye 2, Ukrayna 1, Ekvator 1, Slovak Cumhuriyeti 1 ve Güney Kore tarafından alınan korunma önlemlerine karşı 1 şeklinde sıralanmaktadır (WTO, 2015).

Türkiye tarafından uygulanan ve yürürlükte bulunan 8 adet korunma önlemi bulunmaktadır. Ayrıca 31 adet korunma önlemi yürürlükten kaldırılmıştır.³ Halen yürürlükte bulunan ve yürürlükten kaldırılan korunma önlemlerinden ikisine karşı DTÖ nezdinde soruşturma açılmıştır. Bunlardan birisi Türkiye'nin Tayland'dan ithal edilen klima cihazları ithalatında ek gümrük vergisi uygulamasına karşı açılan DS 573 kodlu soruşturmadır. Diğerisi ise pamuk ipliği ithalatında korunma önlemi uygulamasına karşı açılan DS 428 kodlu soruşturmadır (Ticaret Bakanlığı, 2022a).

C- Anti-Damping Vergisi ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları: Anti-damping vergisi ve telafi edici vergi uygulanması korunma önlemlerinden farklıdır. Anti-damping vergisinin temel amacı, normal değer altındaki bir fiyatla ihraç edilen dumpingli ürünlerin neden olduğu haksız rekabetin önlenmesi ve zararın telafisidir. Bu vergi devlete gelir sağlamak gibi bir amaçla alınmaz. Anti-damping önlemleri sadece dumping yapan ülkelere ve bu ülkelerin işletmelerine karşı uygulanabilmektedir. Anti-damping vergisi ile ilgili düzenlemeler sadece ülke kanunlarında değil GATT gibi milletlerarası bir örgütün koyduğu kurallar ile ikili veya çok taraflı anlaşmalarda da yer almaktadır.

Dumpingli ithalat halinde, görevli kurumlar bu durumun yerli üretim dalı üzerindeki etkileri, nedensellik bağı gibi konular üzerinde incelemeler yaparlar. Yapılan araştırmalar sonucu, zararın dumpingli ithalattan kaynaklandığı tespit edilirse, ithalatçı ülke anti-damping uygulamalarına başvurur (Tekbaş, 2014: 130). Yine bir üye ülkeden yapılan ithalat sübvansiyonlu (yasaklanmış sübvansiyonlar ile karşı önlem alınabilir sübvansiyonlar) ise, sübvansiyon nedeniyle zarara uğrayan ülke DTÖ nezdinde şikâyetle bulunabilir. Yapılan soruşturma sonucunda ithalatın sübvansiyonlu olduğu sonucuna varılırsa, sübvansiyondan zarar gören ülke, sübvansiyonlu ürünün ithalatında telafi edici vergi uygulayabilmektedir.

Örneğin; AB, Çin'den ithal edilen bisikletlere 1993 yılından itibaren %48,5 oranında anti-damping vergisi uygulamaktadır. AB bisiklet ithalatında anti-damping vergisi uygulamasını 2013 yılından itibaren Endonezya, Malezya, Sri Lanka, Tunus'a ve 2015 yılından itibaren de Kamboçya, Filipinler ve Pakistan'a genişletmiştir. AB'de tüketiciler yılda yaklaşık 18 milyon bisiklet satın almaktadır. Bunun %60'ı yerli üretimdir. Çin'den ithalat anti-damping vergisi nedeniyle sadece %4 düzeyindedir (Staff, 2019).

D- İç Piyasayı Korumaya Yönelik Yasal Düzenlemeler: Pek çok ülkede, rekabetin korunması, tüketicinin korunması, çevrenin korunması, halk sağlığının, gıda güvenliğinin korunması gibi amaçlarla kurulmuş düzenleyici ve denetleyici kurullar ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurullar ve kuruluşlar bağlı bulundukları ülke yasalarına göre denetim, izleme ve inceleme faaliyetlerini

³ Türkiye tarafından uygulanan, yürürlükte bulunan ve yürürlükten kaldırılan korunma önlemleri dördüncü bölümde belirtilmiştir.

sürdürürken çok uluslu şirketlerin ülkelerindeki faaliyetlerine veya ürünlerine belirli gerekçelerle ceza verebilmektedir. Bu cezalar iç piyasayı uluslararası ticaretten kaynaklanan olumsuzluklardan korumak amacını taşısa da zamanla uluslararası ticaret engeline dönüşebilmektedir.

Apple, Deutsche Bank ve Volkswagen gibi dünya devlerine verilen para cezalarının arkasında korumacı politikaların olduğu tartışılmaktadır. Volkswagen, dizel araçlarının emisyon testlerinin hatalı olduğu gerekçesiyle para cezasına çarptırılmıştır. ABD'nin, rekabet gücü düşmeye devam eden yerli otomobil üreticilerine avantaj sağlamak için Volkswagen'e para cezası verdiği öne sürülmektedir. ABD'nin bu cezaları Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) için yapılan görüşmelerde AB'ye karşı pazarlık gücü elde etmeyi hesaba katarak bu tür bir ceza uygulaması da başka bir ihtimaldir (Gür, 2016).

Avrupa Komisyonu, Apple'ın İrlanda'daki satışlarından ödemesi gereken vergi miktarından çok daha azını ödediğine hükmederek, 13 milyar euro geriye dönük vergi borcu çıkarmış ve bu miktarın faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmiştir. 3 yıllık soruşturmanın ardından verilen cezanın, AB tarafından kesilen en büyük meblağlı vergi cezası olduğu ve Avrupa Komisyonu'nun bugüne kadar buna benzer cezalar için talep ettiği tutarın tam 40 katına denk geldiği belirtilmiştir (Sputnik, 2016, <https://tr.sputniknews.com/20160830/ab-apple-irlanda-vergi-borcu-ceza-1024624641.html>).

AB'nin Apple'a uyguladığı cezanın aslında karşı hamle olduğu da dile getirilmektedir. Pek çok şirketin yasa dışı eylemleri göz ardı edilirken, son zamanlarda ABD ve AB arasında tenis maçını andıran bir şekilde karşılıklı cezalar kesilmektedir. Bu cezaların yerli şirketlere avantaj sağlamak ve siyasi mesaj vermek için kesilmiş olması şaşırtıcı değildir (Gür, 2016).

E- Devletlerin Şirket Kurtarma ve Teşvik Paketleri: 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra dünyada pek çok ülke piyasaya doğrudan müdahale ederek iflas etmiş veya mali durumu bozulmuş şirketleri kurtarma planları yapmış, hazine kaynaklarından bu durumdaki şirketlere fon aktarmıştır. Yine zarar nedeniyle üretimini ülke dışına taşıma kararı alan şirketlere hükümetler ülke içerisinde üretimlerini sürdürmeleri için teşvik ödemelerinde bulunmuştur. Bu uygulamalar serbest rekabete dayalı uluslararası ticaret sisteminin doğasına aykırı bir durumdur ve haksız rekabete yol açmaktadır. Çünkü gelişmiş ülkeler kendi şirketlerini kurtarma veya teşvik paketleri ile korurken gelişmekte olan ülkelerin bu imkanları sınırlıdır.

2008 Küresel Finans Krizi'nin ortaya çıkmasından hemen sonra ABD, piyasaya hazine bonoları satarak, 1.7 trilyon dolar borçlanmıştır. Borçlanma sonucu elde edilen gelirin kabaca 250 milyar doları bütçe açığının finansmanında, 700 milyar doları kurtarma paketleri için ve 800 milyar doları da teşvik paketleri için kullanılmıştır. Bu miktar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin borçlandığı en yüksek miktardır. Buna ek olarak 17 Şubat 2009 tarihinde Obama Yönetimi 780 milyar dolarlık yeni bir teşvik paketini onaylamıştır.

ABD Kongresi, Kasım 2008’de, General Motors, Ford ve Chrysler şirketlerinin, ekonomik krizde ayakta kalabilmek için istediği 25 milyar dolar mali yardımı ve buna ek olarak 25 milyar dolar da yakıt ekonomisi sağlayan teknolojilerin geliştirilmesi için ek yardım talebini onaylamıştır (NPR, 2008).

Bunun üzerine İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Rusya, İsveç ve Çin kendi otomotiv endüstrilerini korumak için kurtarma önlemlerine başvurmuşlardır (Baldwin ve Evenett, 2009: 4).

AB Komisyonu Air France için 4 milyar avroluk kurtarma paketini onaylamıştır. Komisyondan yapılan açıklamaya göre Fransa şirkete 1 milyar avro sermaye koyacak ve farklı enstrümanlarla şirkete 3 milyar avro kredi tahsis edilecektir. Küresel Covid-19 salgını nedeniyle mali yapısı bozulan havayolu şirketi AB fonları ile iflastan kurtarılmıştır (Bloomberg, 2021a).

Yukarıda yer alan örneklerden de görüldüğü gibi haksız rekabete yol açan ve yeni korumacılık önlemi olan bu tür uygulamalar daha çok gelişmiş ülkeler tarafından yapılmaktadır.

F- Örtülü Korumacılık Önlemleri: 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra pek çok ülke, DTÖ kurallarını doğrudan ihlal etmeyen, örtülü1 korumacılığa (murky protectionism) yönelmiştir. Örtülü korumacılık önlemlerinin yarısı tarife artışı şeklinde olurken diğer yarısı tarife dışı engellere yönelme şeklindedir. Örneğin; Rusya kullanılmış otomobil tarifelerini artırmıştır. Ekvator 900’den fazla ürünün tarifelerini yükseltmiştir. Tarife dışı önlem olarak; örneğin Arjantin otomobil parçaları, tekstil, televizyon, oyuncak, ayakkabı, deri eşya ithalatında ithalat lisansı zorunluluğu getirmiştir. Endonezya 5 kategori ithal eşyasının (hazır giyim, ayakkabı, oyuncak, elektronik, yiyecek-içecek) sadece 5 liman ve hava limanından ithalatına izin vermektedir. Bazı ülkelerde yüksek standart uygulamaları ithal eşya girişini yavaşlatmaktadır. Örneğin; Hindistan, Çin oyuncaklarını yasaklamış, Çin, İrlanda’dan domuz eti, Belçika’dan çikolata, İtalya’dan Brendi, İngiltere’den sos, Hollanda’dan yumurta ve İspanya’dan süt ürünleri ithalatını sınırlandırmıştır (Baldwin ve Evenett, 2009: 4).

G-Sağlık, Bitki ve Hayvan Sağlığı Önlemleri: Dünya Ticaret Örgütü’nün temel anlaşmalarından birisi de “Sağlık, Bitki ve Hayvan Sağlığı Önlemleri Anlaşması (The Sanitary and Phytosanitary Measures Agreement)”dır. Bu Anlaşmaya göre ülkeler insan sağlığı, gıda güvenliği, bitki ve hayvan sağlığı önlemleri alabilirler. Ancak bu önlemler, uluslararası ticarete haksız ve orantısız kısıtlamalara dönüşmemelidir. Anlaşma ile ülkeler belirli ilkelere uygun hareket etmek zorundadır.

- Önlemler; diğer ülkelere karşı haksız, ayrımcı ve korumacı bir şekilde uygulanmamalıdır.
- Önlemler; insan, hayvan ve bitki sağlığını korumak ve gıda güvenliğini sağlamak için gerekli olduğu ölçüde uygulanmalıdır.
- Önlemler; bilimsel verilere dayandırılmalı, uluslararası ticarete keyfi, ayırım gözetken, gizli veya haksız engel oluşturmamalıdır.
- Önlemler; yerli-yabancı ve yabancı-yabancı arasında ayrımcılık oluşturmamalı ve uluslararası ticareti kısıtlayıcı gizli bir önleme dönüştürülmemelidir.
- Önlemler; şeffaf olmalı, alınan önlemler DTÖ içerisinde Anlaşma ile kurulan bir birime bildirilmeli, ayrıca talep eden üyelere de bildirilmelidir.

Örneğin, Türkiye’de büyükbaş hayvanlarda görülen şap hastalığı, Avrupa’da büyükbaş hayvanlarda ortaya çıkan deli dana hastalığı ve Asya’dan başlayıp tüm dünyaya yayılan, kanatlı hayvanlarda görülen kuş gripi nedeniyle pek çok ülkede ithalat yasakları getirilmiş, hastalıklı hayvanlar itlaf edilmiştir.

H- Uluslararası Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standartlar:

Teknik düzenleme;⁴ bir ürünün, ilgili idari hükümler de dahil olmak üzere, özellikleri, işleme ve üretim yöntemleri, bunlarla ilgili terminoloji, sembol, ambalajlama, işaretleme, etiketleme ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri hususlarından biri veya birkaçını belirten ve uyulması zorunlu olan her türlü düzenlemedir.

Standardizasyon;⁵ belirli bir faaliyetten ekonomik ve sosyal fayda sağlamak üzere, bütün ilgili tarafların katkı ve iş birliği ile standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemlerini içerecek şekilde belirli kurallar koyma ve bu kuralları uygulama işlemidir.

Ülkeler, ilgili standart veya teknik düzenlemede belirtilen kriterlere göre, insan sağlığının ve güvenliğinin, hayvan veya bitki varlığının, çevrenin korunması, ulusal güvenlik gerekçesiyle veya tüketicinin doğru bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla uluslararası ticarete teknik düzenlemeler ve standartlar uygulayabilmektedir. Dünya Ticaret Örgütü kurallarına göre; ülkeler bilimsel olarak haklılığı varsa, bu tür düzenlemeler yapabilmektedir. Çünkü, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, kuralsızlaştırılması anlamında değildir. Ülkeler, haklı gerekçelerle, belirli ilkeler çerçevesinde korunma önlemleri alabilmektedir.

⁴ Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği

⁵ Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği

Ancak, korunma önlemleri, amacı ve ilkeleri dışına çıkılarak kullanıldığında, farklı ticaret engelleri oluşturabilmektedir. Bu engellerin uygulamada pek çok türü vardır. Paketleme ve etiketlemeye ilişkin düzenlemeler, sağlıkla ilgili kurallar, kalite standartları, sanayi standartları (ISO 9000 serisi gibi), milli standart düzenlemeleri, lisanslar, bitki ve hayvan sağlığı önlemleri ve dış ticarete teknik düzenlemeler uluslararası ticaret engellerine örnektir.

Ticarete teknik engeller konusunda ilk uluslararası düzenleme 1979 yılında, GATT'ın Tokyo Turu'nda imzalanan "Ticarete Teknik Engeller Kodu (Standard Kod)" ile getirilmiştir. Bu Anlaşma ile ithal mallarına yurt içinde üretilen benzer mallara uygulanan standartların uygulanması ve tüm kaynaklardan yapılan ithalatın aynı işleme tabi olması öngörülmüştür. Kod'a katılan ülkeler, sağlık, tüketicinin ve çevrenin korunması veya diğer amaçlarla teknik düzenlemeler (standartlar) uygulayarak ticarete gereksiz engeller çıkaramazlar (Gültekin, 2010b: 32-36).

Yine 1994 yılında sona eren GATT'ın Uruguay Turu görüşmeleri sonunda GATT 94'ün ek anlaşmalarından biri olarak "Ticarete Teknik Engeller Anlaşması (The Agreement on Technical Barriers to Trade-TBT)" kabul edilmiştir. Anlaşmanın temel amacı ulusal nitelikteki teknik düzenlemelerin dış ticarete engel oluşturacak şekilde yapılmasını önlemektir. TBT anlaşması ile üye ülkeler arasında teknik düzenlemeler konusunda bilgi akışını sağlamak için bildirim sistemi kurulmuştur. Bildirim sisteminin işleyebilmesi ve ülkeler arasında karşılıklı danışmaların yapılabilmesi için Ticarete Teknik Engeller Komitesi kurulmuştur. Bildirim sistemi; üye ülkelerin uluslararası standartlardan sapan ve ticareti engelleyecek nitelikteki teknik mevzuatının taslak halindeyken DTÖ Sekreteryası'na ve talep edilmesi halinde bu talebi gerçekleştiren diğer üye ülkelere bildirilmesini öngörmektedir. Bu sistem ile uygulamada şeffaflığın sağlanması, uluslararası standartlardan sapan uygulamalardan kaynaklanan teknik engellerin azaltılması hedeflenmektedir (Gültekin, 2010b: 32-36).

DTÖ kurallarına göre; her ülke kendi sağlık standartlarını belirleyebilir. Fakat bu standartlar bilimsel esaslara dayalı olarak konulmalıdır. Ayrıca bu standartlar insan, bitki ve hayvan sağlığını korumaya yetecek ölçüde uygulanmalıdır. Yine bu standartların uygulanması konusunda, anlaşma ile veya hukuka aykırı başka şekillerde, aynı veya benzer koşulların geçerli olduğu ülkeler arasında ayırım yapılmamalıdır. Ayrıca, şeffaflık sağlamak için, üye ülkeler tarafından kabul edilen standartların yayımlanması ve önerilen ya da kabul edilen standartların DTÖ'ye bildirilmesi zorunludur (Gültekin, 2010b: 32-36).

Uluslararası ticarete önceden belirlenen teknik düzenlemeler ve standartlar nedeniyle, şirketler ürünlerinden kaynaklanan zararları tazmin etmek zorundadır. Bireysel tazminat davaları sonucu ödenen tazminatların yanında, devletler de sağlık, çevre sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı, gıda güvenliği alanında konulmuş bulunan kurallara aykırı hareket eden ilaç şirketleri, kimya şirketleri, telekomünikasyon ve medya şirketleri, sigara şirketleri, otomotiv şirketleri gibi yüzlerce şirkete rekor

düzeyde ceza uygulamaktadır. Örneğin; Alman otomotiv üreticisi VW şirketi, Eylül 2015'te ortaya çıkan dizel motor emisyon skandalı nedeniyle tüm dünyada toplam 27 milyar euro ceza ödemiştir.

I- Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Bir eser üzerinde sahip olunabilecek maddi ve manevi hakların tamamını ve komşu haklarını ifade eden Fikri Mülkiyet kavramı, Telif hakları veya Fikri haklar olarak da tanımlanmaktadır. Fikri mülkiyet, bir kişiye ve/veya kuruluşa ait olan fikir ürünüdür ve söz konusu kişi ve/veya kuruluş, bunu sonradan serbestçe paylaşmayı veya kullanımını belirli biçimlerde kontrol etmeyi tercih edebilir. Sınai Mülkiyet kavramı ise, genel olarak ifade edilecek olursa, sanayide ve tarımdaki buluşların, yeniliklerin ve özgün çalışmaların öncüleri adına; ticaret alanında üretilen ve satılan malların üzerlerindeki üretici veya satıcısının ayırt edilmesini sağlayacak işaretlerin sahipleri adına tescil edilmesini ve böylece ilk uygulayıcıların ürünü üretme ve satma hakkına belirli bir süre sahip olmalarını sağlayan gayri maddi bir haktır (Ticaret Bakanlığı, 2022b).

Fikri ve sınai mülkiyet hakları yedi temel gruba ayrılmaktadır: fikir-sanat eserleri, entegre devre topografyaları, yeni bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı haklar, patent, endüstriyel tasarım, coğrafi işaretler ve marka. Söz konusu bu haklar, uluslararası düzeyde, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (World Intellectual Property Organisation-WIPO) Anlaşmaları ile korunmaktadır. Ayrıca bu hakların korunması için yapılan Paris ve Bern Sözleşmeleri vardır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (Trade Related Intellectual Property Rights-TRIP) ticaret açısından fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda düzenlemeler getirmektedir. TRIPS Anlaşması ile Paris ve Bern Sözleşmelerinin bazı maddelerine atıflar yapılmaktadır. Ayrıca WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü) sistemi ve Anlaşmaları da referans alınmaktadır. Anlaşma, fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması konusunda DTÖ üyelerinin uyacağı ilkeleri ve asgari standartları belirlemekte, çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümü konusunda DTÖ Anlaşmazlık Çözüm Organına başvurma ve gereken hallerde yaptırım uygulama olanağı sağlamaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.), <https://www.telifhaklari.gov.tr/Ticaretle-Baglantili-Fikri-Mulkiyet-Anlasmasi-TRIPS>).

Dünya Ticaret Örgütü'nün varlık nedenlerinden birisi de hakça, adil ve öngörülebilir bir ticaret sisteminin sağlanmasıdır. Bunun için, üyeler arasında hak ve çıkar çatışmaları yaşanması ve bu çatışmaların karşılıklı yaptırımlara ve ticaret savaşlarına dönüşmesi önlenmelidir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması konusu GATT ve DTÖ sisteminden çok eskilere dayanmaktadır. Ancak TRIPS Anlaşması ile bu hakların korunması güçlendirilmiştir. İnsan, hayvan, bitki ve çevre sağlığı veya gıda güvenliği ile ilgili konularda yüksek standartlar belirlenmiştir. Bu standartlar sınai haklarla korunmaktadır. Sınai haklar üretici haklarını koruduğu gibi tüketiciyi de korumaktadır. Sahte ve taklit ürünler, başta insan sağlığı olmak üzere, hayvan, bitki, çevre sağlığı ile gıda güvenliğini ciddi şekilde tehlikeye atabilir. Sahte ve taklit ürünler ticareti konusu ABD ile Çin arasında başlayan son ticaret savaşlarının da en önemli gündem maddelerinden birini

oluşturmaktadır. Bu konuda kuralların olması değil, kuralların ihlal edilmesi uluslararası ticaret sisteminin sağlıklı çalışmasını güçleştirmekte ve çatışma yaratmaktadır. Dünya’da fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması sayesinde çok yüksek bilimsel ve teknolojik araştırma ile yatırım harcaması gerektiren buluşlar yapılabilmekte ve ticarileştirilebilmektedir. Örneğin, Covid-19 krizinin başlangıç döneminde Türkiye’den ABD’ye maske ve diğer sağlık malzemeleri sevkiyatı yapılmıştır. Salgının bu aşamasında ise ABD- Alman üretimi Pfizer Biontech aşısı ABD’den Türkiye’ye getirilmiş ve aşılama kullanılmıştır.

Çok sıkı ve dikkatli onay süreçlerinden sonra verilen bu hakların varlığı ve korunması, daha ileri teknoloji gerektiren yenilerinin üretilmesi için bir güvence oluşturmaktadır. Teknolojik ilerlemeler ve buluşlar üretim maliyetlerini düşürmekte, dünya ticaretinin ve insan refahının yükselmesine katkıda bulunmaktadır.

J- Geri Dönüşü Teşvik Uygulamaları: Gelişmiş ülkelerden diğer ülkelere sermaye kaçışı, gelişmiş ülkelerin yaşadığı önemli ekonomik sıkıntılardan biridir. Gelişmiş ülkelerde yaşanan rekabet sürecine dayanamayan kurulu şirketler başka ülkelere taşınmakta veya mal ve hizmet tedarik zincirini başka ülkelere kaydırmaktadır. Bazı şirketler ise faaliyetlerine son vermektedirler. Bu durum işsizlik sorununu tetiklemektedir (Duran, 2019).

Söz konusu ülkeler, istihdam ve yatırım bakımından ülkelerinin cazibelerini artırmak adına yeni tedbirler almaya başlamışlardır. Bu tedbirlerin ilki, istihdama ilişkin maliyetin düşürülmesi, esnek istihdam piyasasının sağlanması ve firmaların yatırıma ve işletmeciliğe ilişkin maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla doğrudan ve dolaylı desteklerin verilmesidir. Dış ülkelerde faaliyetlerini sürdüren Alman firmalarının tekrar anavatanlarına dönme niyetinde olduğuna ilişkin girişimler, bu duruma örnek gösterilebilir. Ayrıca güvenlik ürünleri üreten Format, yükselen işçilik maliyetleri nedeniyle Almanya’ya döneceğini açıklamıştır. Otomotiv üreticisi Volkswagen de benzer nedenleri gerekçe göstererek Polonya’dan ayrılacağını ve Almanya’ya döneceğini bildirmiştir. VW, Almanya işçi sendikaları ile yapılan görüşmeler neticesinde yeni geliştirdiği bir ürünü de Portekiz’de üretmekten vazgeçmiş ve Almanya’da üretme kararı almıştır. İlgili anlaşma, işçilerin ücretlerini %20 azaltarak işçilere ayda 1 saatlik ek çalışma öngörmektedir. Bu şekilde işçiler işlerini korurken, firma da otomobil başına 850 avroluk bir maliyetten kurtulmuş olacaktır. Daimler Chrysler de daha düşük ücret ile daha fazla çalışma sunduğu bir anlaşma yaparak başka ülkeye taşınma kararından vazgeçmiştir (Duran, 2019).

Görüldüğü gibi geri dönüşü teşvik uygulamaları da örtülü korumacılık araçlarıdır ve yeni korumacılık döneminde sıklıkla uygulanmaktadır. Küresel ölçekte ülkelerin rekabet avantajlarına göre serbest ticaretin oluşmasını engelleyen bir durumdur.

K- Pazara Giriş Engelleri: Uygulamada yeni korumacı politika şekillerinden birisi de pazara giriş engelleridir. Pazara giriş engelleri çok sayıda olup, zaman ve şartlara göre değişiklik göstermektedir. Bazı haklı gerekçelerin arkasına saklanarak örtülü korumacılık şeklinde uygulandığı gibi tarife dışı engeller şeklinde de uygulanabilmektedir. Bu tür engeller, ihracatçıların uluslararası pazarlara girişte karşılaştıkları haksız engeller ve kısıtlamalar şeklinde olabileceği gibi, ithalatta iç pazarın haksız rekabetten korunması konusunda da karşılaşılabilen uygulamalar olabilmektedir.

Uluslararası ticarete sıklıkla karşılaşılabilen pazara giriş engelleri 7 grup halinde aşağıda belirtilmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022c).

1- Genel Olarak Pazara Giriş Engelleri:

- Yerel ürünlerin uluslararası kurallara aykırı olarak sübvansiyon edilmesi nedeniyle pazara girişin mümkün olmaması,
- Uluslararası kurallara aykırı olarak anti-damping, sübvansiyon ve korunma önlemleri uygulamaları,
- Pazarın uluslararası kurallara aykırı şekilde yerli bir firma ya da tekel tarafından kontrolü,
- Ürünün ülke içinde dağıtımı, pazarlanması, satılması, satın alınmasına ilişkin belgelendirme, lisans verme gibi şartlar konusunda toptancılar, perakendeciler, müşteriler bakımından sınırlamalar getirilmesi,

2- Fikri Mülkiyet Haklarının Korunması ile İlgili Problemler:

- Patentli, markalı ya da telif hakkına sahip ürünlerin dış pazarlarda taklidi,
- Patent, marka ya da telif hakkının yabancı ülkelerde tescil ettirilmesinde yaşanan sorunlar,
- Patent, marka ya da telif hakkının yabancı ülkelerde tescili için sunulan ve ticari sır niteliğini taşıyan bilgi, teknoloji ve iş yapma tekniklerinin izinsiz olarak yerel firmalara verilmesi,
- Yabancı ülkenin, ihracatçı firmanın distribütörü, ithalatçısı tarafından fikri mülkiyet haklarının ihlalinin önlenmesi için yapılan başvuruları dikkate almaması,

3- Uluslararası Anlaşma ve Kurallara Uygun Olmayan Hizmet Ticareti Engelleri:

- Hizmet sunucu sayısının sınırlandırılması, bir hizmeti sunan gerçek kişilerin sayısının kısıtlanması,
- Hizmetle ilgili işlemlerin veya varlıkların toplam değerinin, toplam sayısı ve hizmet çıktısının toplam miktarının kısıtlanması,

- Yabancı sermaye katılımıyla ilgili olarak, hissedarlık ya da bireysel veya toplu yatırım üzerinde maksimum yüzde limiti şeklindeki kısıtlamalar,
- Kuruluş türüne ve ortak girişimlere ilişkin kısıtlar veya gereksinimler,
- Üye bir ülkenin diğer bir Üye ülke hizmetleri ve hizmet sunucuları ile kendi hizmetleri ve hizmet sunucularına eşit muamele göstermemesi,

4- Menşe Kuralları ile İlgili Engeller:

- Menşe ülke belgelendirmesi ve işaretlemesi ile ilgili problemler,
- Menşe kazandırma ile ilgili problemler,
- İthalatçı ülkenin menşe kuralları ile ilgili bilgi ve verilerine ulaşamaması,

5- Standartlar, Test, Etiketleme veya Sertifikasyon Engelleri:

- Uluslararası anlaşma ve kurallara uygun olmayan teknik mevzuat, zorunlu standart uygulamaları,
- Teknik mevzuat ve standartların çok sık değiştirilmesi,
- Külfetli ve zaman alıcı test gerekleri, belirsiz süreçler,
- Külfetli ve zaman alıcı sertifikasyon (Belgelendirme) gerekleri, diğer engeller,

6- Tarife ve Gümrük Engelleri:

- Ürünlerin yanlış tarife satırında sınıflandırılması, minimum ya da referans fiyat uygulamaları,
- Gümrük idaresinin gereksiz belge talebi, ithalatçı ülkenin gümrük prosedürleri ile ilgili bilgi ve verilerine ulaşamaması,
- Gümrük Müşavirliği hizmetlerinde yaşanan problemler,
- Gümrük vergilerinin olması gerekenden daha yüksek düzeyde uygulanması,
- En Çok Kayrılan Ülke ve Ulusal Muamele kurallarına aykırı uygulamalar,

7- Yatırımlarla Bağlantılı Ticari Engeller:

- Yatırımlarda belli oranlarda ya da belli miktarlarda yerli ürün kullanılması zorunluluğu,
- Yabancı ülkenin belli oranda yerli ürün kullanılması karşılığında vergi veya teşviklerin sağlanacağı vaadi,
- Yatırım için gerekli olan ürün kadar ya da belli oranda yerli ürünün ihracı şartlarının öngörülmesi,
- Yatırımlarla ilgili kuralların yerli ve yabancı yatırımcılar bakımından farklı uygulanması,

- Yatırımların devletleştirilmesi ya da yatırımcıların elinden alınması, diğer engeller.

2.4.4. Covid-19 Küresel Sağlık Krizi ve Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar

2.4.4.1. Covid-19 Salgını ve Küresel Sağlık Krizine Dönüşmesi

Koronavirüs hastalığına neden olan SARS-CoV-2 isimli virüs bilindiği kadarıyla ilk kez Aralık 2019'da Wuhan'da ortaya çıkmıştır. Çin yönetimi, ilk kez 31 Aralık 2019'da Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) Çin'deki ofisine hastalık ile ilgili bilgi vermiş ve DSÖ bir ay sonra uluslararası acil durum ilan etmiştir (Gür vd., 2020: 25-27).

Koronavirüsün hızla yayılması üzerine Wuhan 23 Ocak'ta tamamen karantinaya alınmıştır. Uçak ve tren seferleri iptal edilirken şehirden çıkışlar durdurulmuş ve sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Diğer şehirlerden de Wuhan'a havadan ve karadan girişler durdurulmuştur. 28 Ocak'ta ise Wuhan'ın yanı sıra 15 şehir daha karantina altına alınmıştır. Koronavirüs Aralık 2019'da ortaya çıkmakla birlikte hastalığın ciddiyetinin geç anlaşılması nedeniyle salgına karşı önlemler de görece geç alınmıştır. Bu da virüsün önce tüm Çin'e daha sonra da tüm dünyaya yayılmasına neden olmuştur (Gür vd., 2020: 25-27).

11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO), yayınladığı basın bildirisi ile Covid-19 vakalarının Çin dışında 13 kat arttığını, 114 ülkede 118 binden fazla vaka görüldüğünü, 4291 kişinin hayatını kaybettiğini duyurmuş ve Covid-19'u pandemi (salgın) ilan etmiştir (WHO, 2020).

2.4.4.2. Covid-19 Salgını Döneminde Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, "kuralsızlaştırılması" değil, aksine ticaretin kurallarının önceden belirlenmesi, açık (şeffaf), uzlaşmaya dayalı ve etkili olmasıdır. Uluslararası ticaretin gereksiz ve haksız engellerden arındırılmasıdır. Haksız engellerin ortadan kaldırılması için ticaretin kolaylaştırılması, üyeler arasında çıkan anlaşmazlıklar için bir çözüm mekanizmasının kurulmasıdır. Ticaret savaşlarından kaçınma ve komşuyu fakirleştirme politikasına başvurmamaktır.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda, ülkelerin uluslararası ticareti düzenleyen kurallar koymamaları düşünülemez. Ülkeler, belirli gerekçelerle, uluslararası ticarete kısıtlama da getirebilirler. Örneğin, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını nedeniyle dünyada pek çok ülke uluslararası ticarete kısıtlayıcı politikalara başvurmuştur. Bu kısıtlamaların çoğunlukla haklılığı vardır ve DTÖ Anlaşmaları üyelere, bu tür salgın dönemlerinde kısıtlayıcı politikalara başvurma yetkisi tanımaktadır.

Ancak, salgın süresince geçici olarak uygulanması gereken bu önlemler kalıcı hale getirilmemelidir. Sadece sağlık ve gıda güvenliği alanı ile sınırlı olmalı, kapsamı diğer alanlara yaygınlaştırılmamalıdır. Açık ve şeffaf uygulanmalı, örtülü korumacılığa (murky protectionism) dönüştürülmemelidir. Sadece salgınla mücadelede yeterli ölçüde kullanılmalı, aşırı ve yaygın korumacılığa dönüşmemeli, diğer ülkelerin misillemelerine ve ticaret savaşlarına neden olmamalıdır. Ülkelerin uluslararası anlaşmalarla ve sözleşmelerle belirlenen taahhütlerine uygun olmalı, uluslararası ticaret sisteminin sağlıklı işleyişini aksatmamalıdır. Tüm ülkelere eşit ve ayırım yapmadan uygulanmalı, kutuplaşmalara ve ayrışmalara yol açmamalıdır. Uluslararası standartlara ve normlara uygun, bilimsel açıdan haklılığı olan gerekçelere dayalı olmalı, tek taraflı keyfi uygulamalardan kaçınılmalıdır.

Covid-19 döneminde uygulanan kısıtlayıcı politikaların genel olarak haklılığı bulunsa da uygulamada DTÖ ilkelerinin ve üyelerin uluslararası taahhütlerinin dışına taşıdığı ve haksız ticaret engellerine dönüştüğü gözlemlenmiştir. Bu nedenle, dünyanın önde gelen kuruluşları bu konuda endişelerini belirtmişlerdir.

Dünya genelinde hükümetler, Covid-19 sağlık krizi nedeniyle felç olan, en azından hızla küçülen sektörlerde krizin etkisini azaltmak için önlemlere başvurmuşlardır. GATT 94'ün XI. maddesine ve DTÖ'nün bazı anlaşmalarına göre, ülkeler bu tür zorunlu hallerde kısıtlayıcı önlemlere başvurabilirler. Ancak, bu tür önlemlerin de bilimsel haklılığı olmalıdır. Seyahat kısıtlamaları ve sınırların kapatılması Covid-19 salgını ile mücadelede ilk uygulanan politika önlemleri olmuştur ve bu önlemler mal ve hizmet ticaretini doğrudan (olumsuz) etkilemiştir (WTO, 2020).

Bu nedenle; 21-22 Kasım 2020 tarihlerinde, Riyad'da yapılan G-20 Liderler Zirvesi'nin Sonuç Bildirgesinde; Covid-19 ile ilgili kısıtlayıcı önlemlerin, sadece salgını önleme ve etkilerini giderme hedefine yönelik, salgınla mücadele için gerekli ve orantılı, şeffaf, açık ve öngörülebilir ve üye ülkelerin uluslararası anlaşmalarla belirlenen yükümlülüklerine uygun olması gerektiği vurgulanmış ve sağlanması taahhüt edilmiştir (Europa Press, 2020).

2020 yılının ilk yarısında toplam dünya ticareti 2019 yılının aynı dönemine göre %14 azalırken, tıbbi ürünler ithalat ve ihracatı %16 artmış ve değer olarak 1.139 milyar dolara ulaşmıştır. Covid-19 salgını döneminde hızla artan talebi karşılamak için ticaret kritik rol oynamış, salgınla mücadelede kullanılan ürünlerin küresel ticareti %29 artmıştır (WTO, 2015).

Tüm dünyada geçmişte bu kadar yaygın ölçekte görülmeyen bir sağlık krizi yaşanmaktadır. Bu krizin ekonomik etkileri ve sonuçları da bulunmaktadır. Krizle mücadelede ülkeler, genellikle sağlıkla ve hijyenle ilgili mal ve malzemelerin, az da olsa temel gıda maddelerinin ithalat ve ihracatında kısıtlayıcı önlemlere başvurmuşlardır.

Ülkeler ilk şoku atlattıktan sonra hem kendi ekonomilerini korumak hem dünya ekonomisini ayakta tutabilmek amacı ile destek paketleri, para ve maliye politikalarını devreye koymuşlardır. Hükümetlerin uygulamış oldukları önlem paketlerinin toplamı 7 trilyon dolara ulaşmıştır (Nakiboğlu ve Bozkaya, 2020: 220).

Türkiye’de de yerli üretimi desteklemek için ithalatta vergiler artırılmış, yaklaşık 4 bin ürünün ithalatına ek vergi getirilmiştir. Türkiye’de olduğu gibi dünyada da tüm ülkeler ithalat kapılarını kapatmaya başlamışlardır. Bu da dünyada korumacı politikaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Pek çok ülkenin içe kapanmaya başlaması, küresel çapta yeni bir “ticaret savaşları” döneminin yaklaştığını göstermektedir (Özgentürk, 2020).

Türkiye 4 Mart 2020 tarihinde maske ve koruyucu kişisel malzeme ihracatını kayda bağlı mallar listesine almıştır ve bu ürünler için bu durum sürmektedir. Yine 18 Mart 2020 tarihinde etil alkol, kolonya, dezenfektan, hidrojen peroksit ihracatı kayda bağlı ihracat listesine alınmış ve 2 Mayıs 2020 tarihinde yeni bir tebliğ ile listeden çıkarılmıştır. Limon ihracatı 7 Nisan 2020 tarihinde kayda bağlı ihracat listesine alınmış, 7 Ağustos 2020’de listeden çıkarılmıştır. Maske yapımında kullanılan meltblown kumaş ihracatı da kayda bağlı mallar listesine alınmıştır. Solunum cihazı ve diğer Covid-19 ile ilgili malzemelerin ihracatı 26 Mart 2020 tarihinde sınırlandırılmış ve bu karar da 2 Mayıs 2020 tarihinde sonlandırılmıştır. Covid-19 test kiti alımında 2 Nisan 2020 tarihinde alınan, ithalat lisansı uygulaması devam etmektedir (ITC, 2020).

Görüldüğü gibi Covid-19 salgını sürecinde, diğer ülkeler gibi Türkiye de ihracatı sınırlandırmak için geçici önlemlere başvurmuştur. Bu önlemlerin büyük çoğunluğunu kısa süre içerisinde kaldırmıştır. Türkiye, aynı zamanda, salgın sürecinde ihtiyaç duyulan etil alkol, tek kullanımlık maske ve solunum cihazı ithalatında vergileri kaldırmıştır.

2.4.4.3. Covid-19 Salgını Döneminde Uygulanan Yeni Korumacı Politika Araçları

Covid-19 döneminde Dünya’da ve Türkiye’de uygulanan yeni korumacı politika araçları esas olarak ihracat kısıtlamaları ve yasakları ile ek bütçe ve bütçe dışı fon uygulamalarıdır. Covid-19 döneminde uygulanan yeni politika araçları genel hatlarıyla aşağıda açıklanmıştır:

A- İhracat Kısıtlamaları ve Yasakları: Covid-19 salgını dünyayı beklenmedik bir sağlık tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Salgının yayılmasını önlemek için alınan önlemler dünya ekonomisini sarmıştır. Salgınla mücadele için tıbbi ürünler talebi görülmedik düzeydedir. Tüm ülkeler bu ürünleri sağlamak için küresel değer zincirine bağımlıdır. Ayrıca, taşımacılıkta, özellikle havayolu kargo ve yolcu taşımacılığında zorluklar yaşanmaktadır. Durumu daha da karmaşık hale getiren diğer bir faktör de bazı DTÖ üyelerinin ulusal düzeyde yetersizlikleri önlemek için uyguladıkları ihracat yasakları ve kısıtlamaları sayısının artmasıdır. Covid-19 ile başa çıkabilmek

için zorunlu tıbbi malzemenin küresel üretiminin artırılması gerekmektedir. İyi işleyen bir değer zinciri, maliyet artışlarına yol açmadan, üretimin artırılmasına yardım edebilir. Yeni üretim yapıldığında, hastalığın değişik zamanlarda, değişik yerlerde zirve yapması durumunda, bol olan yerden kıt olan yere arz mümkün olacaktır. Arz riskini ortadan kaldırmak için, acil olarak, küresel iş birliğine ihtiyaç vardır (WTO, 2015).

Covid-19 salgını nedeniyle, şu ana kadar 80 ülkenin ihracat yasakları ve kısıtlamaları uyguladıkları konusunda bilgiler bulunmaktadır. Bu önlemlerin çoğunluğu geçici önlemler olarak ifade edilmektedir. Üyeler, bu önlemlerden bazılarını kaldırmaya başlamışlardır. Yeni ihracat yasakları ve kısıtlama önlemlerinin kapsamı büyük değişkenlik göstermekle birlikte, çoğunluğu yüz maskeleri ve kalkanları gibi tıbbi ürünler, ilaç ve tıbbi malzeme (örneğin solunum cihazı), gıda maddeleri ve tuvalet kâğıdı gibi ürünlere odaklanmaktadır (WTO, 2015).

Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) 94'ün XI. maddesi, genel olarak ihracat yasaklarını ve kısıtlamalarını yasaklamaktadır. Ancak, üyelerin, gıda maddeleri ve diğer zorunlu ürünlerde ciddi yetersizlikleri önlemek açısından, ihracat yasakları ve kısıtlamaları uygulamalarına izin verilmektedir. DTÖ Tarım Anlaşmasına göre, gıda maddeleri ihracatını geçici olarak kısıtlayacak olan ülkenin, diğer ülkelerin gıda güvenliği ihtiyacını da dikkate alması gerekmektedir. DTÖ kurallarının çok sayıda istisnası vardır. Ancak bu hükümler, üye ülkelerin, açık ya da gizli şekilde, uluslararası ticarete ayırıcı ve haksız kısıtlamaları meşru göstermek için kullanılamaz. Bu tür önlemler ancak haklılığı varsa ve geçici olarak uygulanabilir (WTO, 2015).

Büyük ihracatçı ülkeler tarafından uygulanan ihracat yasakları ve kısıtlamaları, kısa vadede, işleme konu malların yurtiçi fiyatlarını düşürebilir ve bulunabilirliğini artırabilir. Fakat bu strateji maliyetsiz de değildir: Bu önlemler ilgili malın dünya arzını azaltır ve bu ürünleri üretme kapasitesi olmayan ithalatçı ülkeler bundan zarar görür. Ayrıca, bu malların ihracatçıları da bundan zarar görürler ve uzun vadede pazarlarını kaybetme riskleri de vardır. Diğer yandan, düşük yurtiçi fiyatlar, bu malın iç piyasada üretmenin cazibesini azaltır ve yüksek yurtdışı fiyatlar, kaçak yollarla yurt dışına çıkarılması için bir teşvik unsuru oluşturur. Bu iki durum, ürünün yurt içinde bulunabilirliğini azaltabilir. Diğer yandan, bir ülke tarafından başlatılan kısıtlamalar domino etkisinin tetiklenmesi ile sonuçlanabilir.

Eğer ticaret, temel mallara, güvenli ve öngörülebilir şekilde ulaşmayı sağlayamıyorsa, ülkeler kendilerini ihracata kapatmak zorunda hissedebilir ve bunun yerine, çok daha yüksek maliyetlerle de olsa yerli üretim politikası izleyebilirler. Bu tür bir senaryonun, çok ihtiyaç duyulan ticari mallarda düşük arz ve yüksek maliyetle sonuçlanması muhtemeldir (WTO, 2015).

İhracat kısıtlamaları arz yetersizlikleri için çözüm değildir. Tam tersine, ihracat kısıtlamaları, yıkıcı sinyal göndererek, domino etkisine neden olabilir. Hiçbir ülke, tüm tıbbi tedavi ürünlerini ve

gerekli ara mallarını üretmemektedir. Eğer tüm ülkeler bu ürünleri engellerse, hiçbir ülke, salgınla mücadele etmek için gerekli sağlık ürünlerinin tümüne sahip olamayacaktır. Kişisel koruyucu malzemelerin ihracatının sınırlandırılması, bu malzemelerle yetkilendirilmiş hijyenik alanlarda çalışmak durumunda olan, özellikle kimya ve ilaç sanayinde üretimi durma noktasına getirebilir. Sonuçta, dünya çapında acil ihtiyaç duyulan, özellikle hastanelerin acil bakım üniteleri için gerekli üretim de tehlikeye girebilir. İhracat kısıtlamaları ayrıca sanayinin üretim kapasitesinin, şu anda acilen ihtiyaç duyulan tıbbi malzemeler üretimine dönüştürülmesini de geciktirebilir. Bu, gerekli temel malzemeler ve bileşenleri açısından da böyledir (WTO, 2015).

B- Ek Bütçe ve Bütçe Dışı Fon Uygulamaları: Covid-19 ile mücadelede, pek çok ülke mevcut bütçelerini yeniden programlamış, yedek akçeleri devreye sokmuş ve tamamlayıcı (ek) bütçeler yapmıştır. Pek çok ülkede, Covid-19 ile mücadelede, kaynakları iyi yönlendirebilmek ve acil harcamaları hızla yapabilmek için ayrı bütçeler yapılmıştır. Dünya’da 40’tan fazla ülke, Covid-19 krizi ile daha geniş ölçüde mücadele etmek için fonlar oluşturmuşlardır ve bunların çoğunluğu da bütçe dışı fonlardır (Rahim vd., 2020).

Koronavirüs salgını nedeniyle tüm dünyada hükümetler çeşitli şekillerde ekonomiye müdahalelerde bulunmuşlardır. Bu müdahaleler, virüsün küresel salgına (pandemi) dönüştüğünün Dünya Sağlık Örgütü tarafından açıklandığı Mart 2020’den başlamak üzere günümüze kadar sürdürülmektedir. Salgının başlangıcı sayılan Mart 2020’de bazı ülkeler aşağıdaki kararları almışlardır (Deutsche Welle, 2020).

AB’de en büyük ekonomiye sahip olan Almanya Mart 2020’de 750 milyar euro değerinde teşvik paketine onay vermiştir. Böylelikle Almanya 2013 yılından beri ilk kez borçlanmıştır.

Fransa Maliye Bakanlığı, şirketleri ve çalışanları desteklemek amacıyla geçen Mart 2020’de 45 milyar euro değerinde yardım paketi açıklamış, bunu devamının geleceğini bildirmiştir. Maliye Bakanı Bruno Le Maire 2020’de Fransa’nın borcunun Gayri Safi Yurtiçi Hasılasını (GSYİH) geçeceğini açıklamıştır. AB standartlarına göre bir ülke GSYİH değerinin en fazla %60’ı kadar borçlanabilir. Le Marie, Koronavirüse karşı savaşın ekonomik ve finansal alanda olacağını kaydetmiştir.

AB Komisyonu, borçlanma ve bütçe açığı konusunda üye ülkelerin uyması gereken kuralları gevşetmiştir. Bu İtalya gibi ekonomik istikrarsızlığın olduğu ülkelere Koronavirüsle mücadelede esneklik sağlamıştır. Avrupa Merkez Bankası ise AB üyelerine daha fazla likidite sağlamak için 750 milyar euro değerinde tahvil alım programı olan "Pandemi Acil Satın Alma Programı"nı açıklamıştır.

ABD Kongresi sarsıntıya uğrayan ekonominin resesyona girmesini önlemek amacıyla 2 trilyon dolar büyüklüğündeki teşvik paketinde uzlaşmıştır. Paket küçük işletmelere hibe, havayolları

sektörüne önemli krediler ve bireyler için işsizlik yardımlarının iyileştirilmesini içermektedir. Paketin 130 milyar doları ise sağlık sistemini desteklemeye ayrılmıştır.

Koronavirüsün ilk ortaya çıktığı ülke olan Çin’de Merkez Bankası, bankaların kullandırabileceği kredi miktarını toplamda 65 milyar euro artırmış ve banka rezerv gereksinimlerini düşürmüştür. Ayrıca bankalar ve büyük şirketler için faiz oranları düşürülmüştür. Hükümet de ticari kredilerin koşullarının hafifletilmesini ve mülk sahiplerinden ticari mülklerin kiralalarını azaltmalarını istemiştir.

2018’de büyük bir kur krizi yaşayan Türkiye salgının yarattığı zararı karşılamak için 100 milyar lira (14, 3 milyar euro) değerinde teşvik paketi açıklamıştır. Pakette yer alan önlemlere göre perakende, AVM, otomotiv, lojistik gibi sektörlerin muhtasar, KDV, SGK primleri altışar ay ertelenmiştir. Nakit akışı bozulan firmaların bankalara olan borçları üç ay ertelenmiştir. Konaklama vergisi Kasım ayına kadar ötelenirken, iç havayolu taşımacılığında ise üç ay süreyle KDV oranı %18’den %1’e indirilmiştir (Deutsche Welle, 2020).

10 Aralık 2020 tarihinde Brüksel’de toplanan AB Liderleri, tarihi 2.2 trilyon dolar (yaklaşık 2 trilyon euro) tutarında teşvik planını onaylamıştır. Plan ile 2020’nin son aylarında hızlanan Koronavirüs salgını nedeniyle, üye ülkelerde salgından etkilenen sektörlerin korunması amaçlanmaktadır (Dendrinou vd., 2020).

Diğer yandan ABD’de Senato, 20 Aralık 2020 tarihinde her iki partinin de üzerinde uzlaştığı bir kararla, 900 milyar dolarlık “Acil Kurtarma Paketi”ni kabul etmiştir (Stein ve DeBonis, 2020).

Ayrıca, 6 Mart 2021 tarihinde, ABD Başkanı Joe Biden’ın 1,9 trilyon dolarlık Kovid-19 yardım paketi önerisi Senato’da onaylanmıştır. Yeni mali teşvik tasarısına göre, çoğu Amerikalıya 1.400 dolarlık nakit para yardımı, salgın sürecinde işten çıkarılan 9,5 milyon kişi için haftada 300 dolarlık işsizlik ödemesi ve devlet ile yerel yönetimler için 350 milyar dolarlık nakdi yardım sağlanmaktadır (Bloomberg, 2021b).

Görüldüğü gibi, Covid-19 salgını nedeniyle, hükümetler bütçe disiplini ve mali disiplin kurallarını aşarak, bütçe dışı fonlar ve ek bütçeler yoluyla ekonomilere yoğun şekilde müdahalelerde bulunmuşlardır. Bütçe dışı fon uygulamaları Covid-19’la mücadelede kısa dönemde esneklik ve hız sağlasa da uzun dönemde, bütçe ve harcama disiplininin sapma ve bu uygulamayı gereksiz şekilde genişletme riski taşımaktadır. Salgın nedeniyle pek çok ülkede aynı anda uygulamaya konulan harcama artırıcı ve müdahaleci politikaların, uzun dönemde, uluslararası ekonomide rekor düzeyde iç ve dış borçlar ile bunların ödenmesinde güçlükler, küresel enflasyon, küresel ödeme ve kredi krizi gibi sonuçlar doğurması mümkündür.

Diğer yandan, kriz dönemlerinde bir ölçüde haklı gerekçelerle yapılan harcama artışlarının, uzun dönemde, ülke ekonomilerinde ödeme güçlüklerine yol açması durumunda, bu durumdaki ülkelerin, daha fazla kısıtlayıcı önlemlere başvurarak, daha fazla içe kapanmaları, küresel boyutlu ekonomik kriz başlatabilir. Bu da yeni korumacı politikaları güçlendirebilir ve kalıcı hale getirebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YENİ KORUMACI POLİTİKA UYGULAMALARI: ETKİLER VE SONUÇLAR

3.1. Genel Olarak Yeni Korumacı Politika Uygulamaları

Yeni korumacı politika uygulamaları 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra tüm dünyada artış göstermiştir. 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkileri sürerken, 2019 yılının sonlarında Çin'de ortaya çıkan ve 2020 yılında tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını nedeniyle de pek çok ülkede korumacı politika uygulamaları ağırlık kazanmıştır. Araştırmamızın bu bölümünde esas olarak 2008-2019 dönemi yeni korumacı politika uygulamaları ele alınmakla birlikte, 2019-2022 dönemi Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan korumacı politikalara da değinilmektedir. Korumacı politikalar daha çok uluslararası ticarete uygulandığından araştırmamızda genellikle uluslararası ticaret alanında uygulanan korumacı politikalar incelenmekte, diğer ekonomik politika alanlarında uygulanan korumacı politikalara ise araştırma konusu ile bağlantısı halinde değinilmektedir.

Küresel Ticaret Alarmı (Global Trade Alert) tarafından yayınlanan 2022 yılı verilerine göre, Dünya'da Kasım 2008 tarihinden sonra (17.05.2022 tarihi itibarıyla) toplam 34457 kırmızı kutu, 1077 amber kutu, 7360 yeşil kutu müdahale önlemi alınmıştır. Kırmızı kutu ticaret önlemleri; diğer ülkelerin ticari çıkarlarına kesinlikle zarar verici önlemlerdir. Amber kutu ticaret önlemleri; diğer ülkelerin ticari çıkarlarına zarar verme ihtimali yüksek önlemler ile resmi kaynak bulunmadığı için belgelendirilemeyen ve bu gruba atılan önlemlerdir. Yeşil kutu önlemler ise; diğer ülkelerin ticari çıkarlarına fayda sağlayan, ticareti kolaylaştıran ve serbestleştiren önlemlerdir (Global Trade Alert, 2022, https://www.globaltradealert.org/global_dynamics).

Uluslararası ticarete zarar verici müdahale önlemleri 6 grup olarak Tablo 3'te sınıflandırılmıştır:

Tablo 3: Uluslararası Ticarete Zarar Verici Müdahale Önlemleri

	ÖNLEM TÜRÜ	ÖNLEM SAYISI	ORANI (%)
1	Sübvansiyonlar (ihracat sübvansiyonları hariç)	18811	53,4
2	İhracatla ilgili önlemler (ihracat sübvansiyonları dahil)	7061	20
3	Tarife önlemleri	3029	8,6
4	Koşullu korumacı önlemler	2195	6,2

Tablo 3 (Devam)

	ÖNLEM TÜRÜ	ÖNLEM SAYISI	ORANI (%)
5	Ticaretle bağlantılı yatırım önlemleri	1076	3,1
6	Diğer önlemler	3070	8,7

Kaynak: (Global Trade Alert (2022) verilerine dayalı olarak 17.05.2022 tarihinde düzenlenmiştir.

Tablo 3'te yer alan veriler incelendiğinde, alınan zarar verici müdahale önlemlerinin %73,4'ü sübvansiyonlar ve ihracatla ilgili önlemlerden oluşmaktadır. Alınan zarar verici önlemler arasında tarife önlemlerinin oranı sadece %8,6'dır. Bu durum, yeni korumacı politikaların tarife dışı araçlar, özellikle 2008 krizinden sonra geliştirilen örtülü korumacılık araçları ile yürütüldüğünü göstermektedir.

Dünya ticaretinde sadece zarar verici müdahale önlemleri uygulanmamakta, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde önlemler de alınmaktadır. 17 Mayıs 2022 tarihi itibarıyla 7360 adet ticaret kısıtlamalarını kaldıran düzenleme yapılmıştır. Bunlardan 1715 düzenleme Türkiye'nin ticaretini olumlu etkilemektedir. Türkiye tarafından yapılan 195 düzenleme ise ülkemizin diğer ülkelerle olan ticaretini serbestleştirmeye yönelik düzenlemelerdir (Global Trade Alert, 2022, https://www.globaltradealert.org/global_dynamics).

Tablo 4: Ülkelerin Uyguladıkları ve Maruz Kaldıkları Kısıtlayıcı Müdahale Sayıları

ÜLKE	UYGULADIĞI MÜDAHALE SAYISI	ÜLKE	MARUZ KALDIĞI MÜDAHALE SAYISI
1. ABD	7328	1. Almanya	12500
2. Çin	5913	2. İtalya	11818
3. Almanya	2705	3. Fransa	11788
4. İtalya	1692	4. Birleşik Krallık	11353
5. İspanya	1430	5. ABD	10815
6. Fransa	1362	6. Japonya	10807
7. Birleşik Krallık	1318	7. Güney Kore	10548
8. Hindistan	1306	8. Hollanda	10466
9. Kanada	1126	9. İspanya	10343
10. Polonya	1080	10. Çin	10334
11. Rusya	1073	11. Kanada	10109
12. Brezilya	1046	12. Hindistan	10091
13. Arjantin	938	13. Belçika	9849
14. Finlandiya	885	14. Tayland	9705
15. İsveç	871	15. İsveç	9395
37. Türkiye	629	29. Türkiye	7772

Kaynak: Global Trade Alert (2022) verilerine dayalı olarak 17.05.2022 tarihinde düzenlenmiştir.

Tablo 4'ün incelenmesinden araştırmamızın konusu açısından ulaşılan sonuçlar şunlardır:

1- Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ilk üç ülke, ABD, Çin ve Almanya, uygulanan ve maruz kalınan kısıtlayıcı müdahale önlemleri sıralamasında her iki bakımından da ilk sıralarda yer almaktadır.

2- Uyguladığı müdahale önlemleri açısından orta sıralarda yer alan ülkeler, maruz kaldıkları önlemler bakımından da orta sıralardadır.

3- Türkiye, uyguladığı zarar verici müdahale önlemi bakımından 629 önlem ile 37. sırada ve maruz kaldığı müdahale önlemi bakımından ise 7772 önlem ile 29. sıradadır.

4- Ülkelerden Rusya (Federasyonu) belirtilen genel trendin dışında kalmaktadır. Rusya uyguladığı 1073 adet zarar verici/kısıtlayıcı önlem ile 11. sırada olduğu halde, tablodan görülmekle birlikte, maruz kaldığı önlemler bakımından 7257 önlem ile 32. sıradadır. Bu durum, son yıllarda dünya enerji fiyatlarının düşük seyretmesi nedeniyle ihracat gelirleri azalan Rusya'nın ithalatta daha fazla kısıtlayıcı önleme başvurduğunu göstermektedir.

5- Uygulanan ve maruz kalınan ticaret önlemleri ülkelerin dünya ticaretindeki payları ile orantılıdır. Büyük ekonomiler daha fazla ticaret önlemi uygulamakta ve daha fazla ticaret önlemine maruz kalmaktadır.

6- Bir ülke ticari önleme başvurduğunda, bundan etkilenen ülkeler karşı önlem veya misillemelere başvurmaktadır. 2008 Küresel Finans Krizi döneminde artma eğilimi gösteren kısıtlayıcı önlemler, karşı önlemler ve kısıtlamalarla ticaret savaşlarına dönüşmüştür.

Tablo 5'te 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra yıllar itibariyle uluslararası ticarete zarar verici (kısıtlayıcı) ve serbestleştirici müdahale önlemleri ile toplam önlem sayıları yer almaktadır.

Tablo 5: Uluslararası Ticarete Alınan Yeni Önlem Sayıları (2009-Mayıs 2022)

YILLAR	ZARAR VERİCİ ÖNLEM SAYISI	SERBESTLEŞTİRİCİ ÖNLEM SAYISI	TOPLAM ÖNLEM SAYISI
2009	0	0	0
2010	148	33	181
2011	119	35	154
2012	117	25	142
2013	245	66	311
2014	242	61	303
2015	228	64	292
2016	290	117	407
2017	281	68	349
2018	320	113	433
2019	431	110	541
2020	571	250	821
2021	800	191	991
2022	727	148	875

Kaynak: Global Trade Alert (2022) verilere dayalı olarak 17.05.2022 tarihinde düzenlenmiştir.

Tablo 5'ten de görüleceği gibi uluslararası ticarete zarar veren müdahale önlemleri (korumacı politikalar) 2008 krizinden sonra artış eğilimine girmiştir. Özellikle Covid-19 salgınının ortaya çıktığı 2019 yılından sonra zarar verici müdahale önlemleri hızla yükselmiş, 2021 yılında 800'e ulaşmıştır. 2022 yılının ilk 5 ayında alınan zarar verici müdahale önlemleri sayısının 727 olduğu dikkate alındığında, uluslararası ticarete korumacı politikalar döneminin henüz sona ermediği görülmektedir.

Son yıllarda etkili olan korumacı politikalar ve Covid-19 salgını nedeniyle pek çok alanda çok sayıda koruma önlemine başvurulmuştur. 17 Mayıs 2022 tarihi itibarıyla uygulanan zarar verici müdahale önlemlerinden bugüne kadar en fazla etkilenen sektörler Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Zarar Verici Müdahale Önlemlerinden En Fazla Etkilenen Sektörler

ÜRÜN KODU	ETKİLENEN SEKTÖR	MÜDAHALE SAYISI
412	Demir-çelik ürünleri	2437
491	Motorlu araçlar, dorseler, parçaları	2366
429	Diğer işlenmiş metal ürünler	2029
171	Elektrik enerjisi	1695
352	İlaç ve tıbbi ürünler	1670

Kaynak: Global Trade Alert (2022) verilerine dayalı olarak 17.05.2022 tarihinde düzenlenmiştir.

Tablo 6'da yer alan bilgilere göre, geleneksel olarak dünyada en çok korumaya maruz kalan sektörler demir-çelik ürünleri, otomotiv ve yedek parçaları ile diğer işlenmiş metaller sektörüne ek olarak özellikle 2020 ve 2021 yıllarında görülen Covid-19 salgını nedeniyle ilaç ve tıbbi ürünler alanında da korumacı (kısıtlayıcı- zarar verici) politikalara başvurulduğu görülmektedir.

Dünya ekonomisinde, Covid-19 salgını nedeniyle, sadece uluslararası ticaret alanında değil, diğer alanlarda da korumacı önlemlere başvurulmuş, kısıtlamalar uygulanmıştır. Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan korumacı politikalar ve kısıtlamalar, daha önceki dönemlerde uygulanan korumacı politikalardan farklı olarak, “insan sağlığı” gibi haklı bir gerekçeye dayandırılmış ve tüm dünyada farklı araç ve önlemlerle yaygın şekilde uygulanmıştır. Bu dönemde uygulanan korumacı politikalar, haklı gerekçeye dayandırılmış olması nedeniyle, misillemelere ve ticaret savaşlarına yol açmamıştır. Aşağıda, Tablo 7'de Covid-19 salgını döneminde Dünya'da ve Türkiye'de alınan korumacı politika önlemleri ve kısıtlamalar yer almaktadır:

Tablo 7: Covid-19 Salgınında Dünyada ve Türkiye’de Alınan Korumacı Politika Önlemleri ve Kısıtlamalar

Tür	Alınan Politika Önlemleri	Ülkeler
Para Politikası Önlemleri	Bankalara zorlayıcı düzenlemeler, Covid- 19 etkilenen borçlulara anapara ve faiz moratoryumu	İrlanda, Çin, Nijerya ve İtalya
	Merkez bankalarının finansal (tahvil ve hisse senedi) piyasalara likidite sağlanması	Çin, ABD
	Merkez bankalarının hızla değer kazanan tahvil ve menkul kıymetleri satın alması	Avustralya, AB ve Kanada
	Merkez bankaları tarafından faiz oranlarının düşürülmesi	Türkiye, ABD, Yeni Zelanda, Japonya ve İngiltere, Nijerya, Güney Kore ve Kanada
	Bankalara, KOBİ'lere, halk sağlığı sektörüne, bireylere ve önemli işletmelere sürekli kredi akışı	Avustralya, Nijerya, ABD ve İngiltere
Mali Önlemler	Covid-19 salgından en fazla etkilenen sektörler ve endüstriler için büyük bir teşvik paketini onaylayan hükümetler	İngiltere, ABD, Avustralya ve Nijerya
	Bireyler için gelir desteği sağlanması	Avustralya, ABD, İngiltere ve Hindistan
	Her hane halkını desteklemek için sosyal yardım ödemeleri	Avustralya, ABD
Halk Sağlığı Önlemleri	Halk karantinası	Hindistan, ABD, İngiltere ve neredeyse her ülke
	Sınır karantinası	Polonya, Vietnam, Hindistan, İngiltere, ABD, Pakistan, Avustralya ve Kolombiya
	Evde kalma politikası	İtalya, İran, Nijerya ve İngiltere
	Sosyal mesafe politikası	Güney Afrika, ABD, İngiltere, BAE, Singapur, Nijerya, Japonya, Çin, Hindistan, Almanya, Pakistan, Avustralya, Güney Kore ve İsrail
İnsanları Kontrol Önlemleri	Aşırı kalabalık cezaevlerinden mahkûmların geçici olarak serbest bırakılması	İran, ABD
	Hava, kara ve deniz sınırlarının kapatılması	Tayvan, Hindistan, Meksika, ABD, Almanya, Sırbistan ve Nijerya
	Okulların kapatılması	İngiltere, İspanya, İtalya, Güney Afrika, Nijerya ve ABD
	Korona virüse karşı evde kalma karantinasında kolluk kuvvetlerinin kullanılması	Malezya, İtalya, ABD, İsrail, Güney Afrika ve İspanya
	Seyahat yasağı	AB, ABD, Arjantin, Avusturya, Avustralya, Bolivya, Kamboçya, Kanada, Çin, Cape Verde, Kamboçya, Kolombiya, Hırvatistan, Danimarka, Mısır, Almanya, Yunanistan ve Haiti
	Vize reddi ve askıya alma	Güney Afrika, Kanada, Singapur, Çin, Nijerya, Gana, Kenya, Bolivya ve Brezilya

Kaynak: (Durmuş ve Şahin, 2020: 932).

Tablo 7’de yer alan korumacı politika önlemleri daha önceki dönemlerde başvurulmamış, Covid-19 dönemine özgü politika önlemleridir. Uluslararası ticaret, para politikası, maliye politikası, halk sağlığı, seyahat kısıtlamaları gibi çok geniş bir alanda, tüm ülkeler tarafından farklı araç ve yöntemlerle uygulanmıştır. Salgınla mücadele amacıyla alınan bu önlemler, her ne kadar insan sağlığı gibi haklı bir gerekçeye dayandırılrsa da rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisinin temel kurallarına aykırı niteliktedir. Bu nedenle dünya ekonomisinde daralmaya, işsizliğin artmasına, ülkelerin dış borçlarının yükselmesine, küresel göç ve küresel enflasyona neden olmuş, diğer pek çok olumsuz ekonomik ve sosyal sonuç doğurmuştur. 2008 Küresel Finans Krizi nedeniyle uygulanan yeni korumacı politikaların ve bu dönemde ortaya çıkan Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan korumacı ve kısıtlayıcı politikaların etkileri ve sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

3.2. Yeni Korumacı Politika Uygulamalarının Etkileri

Yeni korumacı politikaların ülke ekonomileri üzerinde farklı ekonomik etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler çok sayıda ekonomik parametre yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bu başlık altında, yeni korumacı politikaların uluslararası ticaret, ekonomik büyüme, enflasyon, faizler, yatırımlar, küresel gelir dağılımı ve küresel göç, küresel değer zinciri, küresel ticaret savaşları ve DTÖ açısından etkileri ele alınmaktadır. Ayrıca yeni korumacı politikaların sonuçlarına da yer verilmektedir. Yeni korumacı politikaların Türkiye açısından etkileri konusu dördüncü bölümde incelendiğinden bu bölümde değerlendirilmemiştir.

3.2.1. Yeni Korumacı Politika Uygulamalarının Uluslararası Ticaret Açısından Etkileri

3.2.1.1. Genel Olarak Uluslararası Ticarete Dışa Açıklık ve Korumacılık

Dünya tarihinde görülen en büyük ekonomik kriz 1929 yılında yaşanmıştır. 1929 Küresel Finans Krizi’nin ekonomik etkileri dünyanın farklı ülkelerinde farklı tarihlerde son bulmuş ve etkileri 1940’lara kadar sürmüştür. Tarihe “Kara Perşembe” olarak geçen 24 Ekim 1929’da ABD’de Wall Street Borsasında başlayan bu ekonomik krizin uzun süren etkileri ve uluslararası ticarete yarattığı güven bunalımı İkinci Dünya Savaşı ile sonuçlanmıştır. Savaş sonrası dönemde, İkinci Dünya Savaşı gibi yıkıcı felaketlerin yaşanmaması, dünya barışının sağlanması, savaşta harap olan ülkelerin yeniden imarı, ülkelerin karşılaştırmalı avantajlarına göre yer alacakları serbest bir ticaret sisteminin oluşturulması gibi amaçlarla Dünya Bankası, IMF ve GATT gibi uluslararası örgütler kurulmuştur. Bu kuruluşlar büyük ölçüde amaçlarına ulaşmışlar ve dünyada barışın, istikrarın ve ticaretin artmasına katkıda bulunmuşlardır. Ancak 1990’lı yıllara kadar dünya iki kutuplu yapıdadır. ABD öncülüğünde hareket eden “Batı Dünyası” her alanda daha fazla liberal politika arayışında iken Sovyetler Birliği öncülüğünde hareket eden “Sosyalist Ülkeler” dünyaya kapalı “demir perde”

ülkeleridir. Bloklaşmış bu yapı, dünya ticaretinin gelişimini olumsuz etkilemiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bu bloktan ayrılarak bağımsızlığını kazanan pek çok ülke hızla dışa açık politikalar izlemeye ve dünya ile bütünleşmeye başlamıştır. Bu ülkelerden bazıları AB'ye katılmıştır. Bu durum bir yandan küresel üretimi artırmış diğer yandan da dünya uluslararası ticaret toplamının dünya GSYH'sına oranını (DAO) yükseltmiştir.

Bir ülkenin dışa açıklık oranı, genel olarak dış ticaret hacminin (ihracat + ithalat hacmi) GSMH'ya oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Bu oranın büyüklüğü ülke ekonomisi için dış ticaretin ne kadar önem taşıdığını ve ülke ekonomisinin ne kadar dışa açık olduğunu göstermektedir (Kurt ve Berber, 2008: 58).

Klasik ve neoklasik düşünceye göre dış ticaret ülkenin kalkınmasına önemli katkı sağlar. Dış ticaret sadece etkin bir verimlilik aracı değil, aynı zamanda büyümenin motorudur. Ülkenin dışa açılması ile iç piyasalar dış rekabetle karşılaşacak, uluslararası fiyatlarla rekabet edemeyen yurt içi endüstriler üretim faktörlerini daha verimli olan diğer sektörlerde kullanacaklar ve kaynakların daha optimal dağılımı sonucunda refah artışı sağlanacaktır. Yine içsel büyüme teorilerinde de ülkenin dış ticarete açıklığının ve yatırımların yeni teknoloji girişi sağlayacağı ve ekonomik büyümeyi hızlandıracağı varsayılmaktadır. Yapılan ampirik çalışmaların büyük çoğunluğu dışa açıklık-büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu desteklemektedir (Kurt ve Berber, 2008: 61).

Tablo 8: Dünya Ekonomisinde Yıllar İtibariyle Dışa Açıklık Oranları

(Dünya Mal ve Hizmet Ticareti İthalat ve İhracatı Toplamı/ GSYH) = Dışa Açıklık Oranı Dışa Açıklık Oranı = DAO					
YILLAR	DAO %	YILLAR	DAO %	YILLAR	DAO %
1970	27	2008	60	2016	56
1975	33	2009	52	2017	57
1980	38	2010	57	2018	59
1985	38	2011	60	2019	60
1990	38	2012	60	2020	
1995	43	2013	60	2021	
2000	51	2014	60		
2005	56	2015	57		

Kaynak: World Bank (2022) verilerine dayalı olarak 22.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Tablo 8'de yıllar itibariyle uluslararası ticaretin dünya GSYH'sına oranı yer almaktadır. Dünya mal ve hizmet ithalatı ve ihracatı toplamının (dünya ticaret hacmi) GSYH'ya oranı (dışa açıklık oranı) 1970 yılında %27'dir. Bu oran 1980 ile 1990 arasında 10 yıl boyunca 38 olarak kalmış ve yatay seyretmiştir. Oysa 1995 yılında 43'e yükselmiştir. Bunda Sovyetler Birliğinin dağılmasının da etkisi bulunmaktadır. Dışa açıklık oranı 1970 yılından 2008 yılına kadar sürekli yükselmiş, 2008

yılında en yüksek değeri olan %60'a ulaşmıştır. Ancak, 2008 yılından sonra düşmeye başlamış ve 2019 yılında bile %60 düzeyini aşamamıştır. Bu oranın 2020 ve 2021 yılları için daha da azalacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılında başlayan küresel ekonomik kriz nedeniyle dünyada korumacı eğilimler artmıştır. Bu nedenle 2008 yılında %60 olan dışa açıklık oranı 2009 yılında %52'ye düşmüş, izleyen yıllarda da korumacı eğilimler sürdüğü için dünya ticaret hacmi artmamış, ülkelerin dışa açıklık oranları da yükselmemiştir. Ayrıca, 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkileri sürerken, 2019 yılının son çeyreğinden itibaren küresel ekonomide yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle, kısıtlayıcı önlemlerin sayısı artmış, pek çok ülke ithalatta kısıtlayıcı önlemlerin yanında ihracatta da kısıtlayıcı önlemlere başvurmuştur. Covid-19 salgını ayrıca lojistik ve turizm sektörlerini de olumsuz etkilemiştir. Tablo 8'de yer alan verilerin, araştırmamızın konusu açısından değerlendirilmesi sonucu bu şekilde bir yargıya ulaşmak mümkündür.

Tablo 9'da Dünya Bankası tarafından yapılan ülke sınıflandırmasına göre ülke gruplarının dışa açıklık oranları yer almaktadır.

Tablo 9: Dünya Bankası Ülke Sınıflandırmasına Göre Ülke Gruplarının Dışa Açıklık Oranları

SIRA NO.	DÜNYA BANKASI SINIFLANDIRMASINA GÖRE ÜLKE GRUPLARI	TİCARET (GSYİH'NİN YÜZDESİ)
1	Dünya Ortalaması	60
2	Arap Dünyası	84
3	Orta Avrupa ve Baltıklar	125
4	Doğu Asya ve Pasifik	57
5	Doğu Asya ve Pasifik (Yüksek Gelir Hariç)	46
6	Euro Bölgesi	88
7	Avrupa ve Orta Asya	84
8	Avrupa ve Orta Asya (Yüksek Gelir Hariç)	62
9	Avrupa Birliği Ülkeleri	91
10	Kırılgan ve Çatışmadan Etkilenen Ülkeler	57
11	Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler	56
12	Latin Amerika ve Karayipler	46
13	Latin Amerika ve Karayipler (Yüksek Gelir Hariç)	45
14	En Az Gelişmiş Ülkeler (BM Sınıflandırması)	52
15	Ortadoğu ve Kuzey Afrika	78
16	Ortadoğu ve Kuzey Afrika (Yüksek Gelir Hariç)	66
17	Kuzey Amerika	30
18	OECD Üyeleri	61
19	Diğer Küçük Devletler	105
20	Pasifik Adası Küçük Devletler	101
21	Güney Asya	39
22	Sahra- Altı Afrika	53

Tablo 9 (Devam)

SIRA NO.	DÜNYA BANKASI SINIFLANDIRMASINA GÖRE ÜLKE GRUPLARI	TİCARET (GSYİH’NİN YÜZDESİ)
23	Sahra- Altı Afrika (Yüksek Gelir Hariç)	53
24	Yüksek Gelirli Ülkeler	65
25	Düşük ve Orta Gelirli Ülkeler	49
26	Düşük Gelirli Ülkeler	56
27	Düşük Orta Gelirli Ülkeler	54
28	Orta Gelirli Ülkeler	49

Kaynak: World Bank (2022) verilerine dayalı olarak 20.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Yukarıda yer alan Tablo 9’dan elde edilen verilere göre, dış ticarete açıklık oranı bakımından dünya ortalaması %60’tır. Dünya Bankası ülke sınıflandırmasına göre Yüksek Gelirli Ülkeler grubunda bu oran dünya ortalamasının üstünde ve %65’tir. Düşük gelirli ülkelerde bu oran %56, Düşük- Orta Gelirli Ülkelerde %54, Orta Gelirli Ülkelerde %49, Üst- Orta Gelirli Ülkelerde %48’dir. Bu oranlara göre, ülkelerin gelir düzeyi yükseldikçe dış ticarete açıklık oranı da yükselmektedir.

Yine Tablo 9’a göre; Pasifik Adası Küçük Devletler ile Diğer Küçük Devletlerde dışa açıklık oranı %100’ün üzerindedir. Bunun nedeni, bu gruba giren ülkelerin sınırlı sayıda ürünün üretiminde yoğunlaşması ve büyük ölçüde ithalata bağımlı olmasıdır.

Dışa açıklık oranı Orta Avrupa ve Baltıklarda %125’tir. Bu ülkeler Avrupa Birliği üyesidir. Güçlü bir ekonomik birlik içerisinde bulunmanın avantajlarını kullanarak gerek AB ülkeleri ile gerekse diğer ülkelerle entegrasyon sağlamıştır. Genellikle iç pazarı dar, küçük, belirli ürünlerin üretiminde tedarik zincirinin sınırlı sayıda aşamasının gerçekleştirildiği ülkelerdir. Bu nedenle ithal ettikleri ürünlere belli bir katma değer kazandırdıktan sonra ihraç etmektedirler.

Kuzey Amerika’da ise dışa açıklık oranı %30’dur. Bu bölgede ABD’nin dışa açıklık oranı %26’dır. Çünkü ABD iç piyasası oldukça geniş ve her türlü mal ve hizmetin sunulduğu bir ülkedir. İç piyasasını her türlü önlemi alarak korumaktadır. Bu önlemlerin çoğunluğu DTÖ kuralları ile çatışmayan, ithalatta teknik düzenlemeler ve standartlardır. ABD dünyanın en gelişmiş standardizasyon mevzuatına sahip ülkesidir. Standart dışı ürünler bu ülkeye giremediği gibi, ABD’nin kendisine özgü metroloji ve kalifikasyon (ölçme ve kalite kontrol) standartları vardır. Bu standartlara uyum konusunda gelişmiş ülkeler bile zorlanmaktadır. Çin ve Hindistan gibi ülkelerde üretilen ürünler ABD piyasasına girmek için zorlanmakta, ABD ile ortak üretim, ABD’de üretim veya yüksek teknoloji transferi gibi yollara başvurmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ise ABD pazarlarına emek yoğun ürünler, düşük teknoloji standart ürünler veya değer zincirinde yer alan ürünler gibi alanlarda girebilmektedir. Bölgenin diğer ülkesi Kanada’da dışa açıklık oranı %65 ise de Kanada ticaretinin büyük bölümünü ABD ile gerçekleştirdiğinden, ortalama oran düşük

kalmaktadır. Bu iki ülkenin dünya ticaretine daha fazla entegre olmaları ve daha liberal politikalar izlemeleri durumunda özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından daha fazla pazar fırsatları doğacaktır. Başka bir deyişle, ABD ve Kanada gibi büyük iç pazara sahip ülkelerin uluslararası ticarete korumacı önlemlere başvurmaları, bu pazarlara girmekte zorlanan gelişmekte olan ülkeleri olumsuz etkilemektedir.

AB'nin dışa açıklık oranı %91, AB içinde Euro Bölgesinin ise %88'dir. AB dünyada en fazla dışa açık ekonomik birliktir. AB içerisinde en güçlü ülke olan Almanya'da bu oran %88'dir. Ekonomik büyüklük olarak Almanya ile yakın büyüklükte Japonya'da (Tablo 9'da yer almamakla birlikte) dışa açıklık oranının %37 olduğu düşünüldüğünde Almanya'nın ve genel olarak AB'nin dışa açıklık oranı oldukça yüksektir. Bu oranın yüksek olması Türkiye Ekonomisi açısından fırsatlar yaratmaktadır. Bilindiği gibi AB ile Gümrük Birliği ilişkisi bulunan Türkiye'nin dış ticaretinin yarısından fazlası AB ülkeleri ile gerçekleştirilmektedir. AB'nin dış ticarete korumacı politikalara yönelmesi ise Türkiye'yi olumsuz etkilemektedir.

3.2.1.2. Yeni Korumacı Politikaların Uluslararası Ticaret Açısından Etkileri

Uluslararası mal ve hizmet ticareti ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonunu göstermektedir. GSYH'larına göre küçük ülkeler dünya ticaretine daha entegredir. Bu ülkeler sınırlı sayıda sektörde uzmanlaşma eğilimindedir ve iç talebi karşılamak için, büyük ülkelere göre, daha fazla ithalat ve ihracat yapmaları gerekmektedir. ABD ve Japonya gibi büyük ekonomiler iç talebi karşılamak için dış pazarlara daha az bağımlıdır. Bununla birlikte, ülke büyüklüğü tek başına ticarete entegrasyon derecesini belirlemez (OECD, 2022).

Aşağıda, Dünya Bankası ülke gruplarına göre, ülkelerin dışa açıklık oranları açısından, dünya ekonomisine entegrasyon dereceleri ele alınmaktadır. Ülkelerin uluslararası ticarete entegrasyonunu belirleyen pek çok etken bulunmaktadır. Bu etkenler ülkelerin karşı karşıya bulunduğu değişik parametrelere göre farklılık göstermektedir. Ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik çevre, karşılaştırmalı avantaj yapıları vb. çok farklıdır.

A- Düşük Gelirli Ekonomiler

Tablo 10: Düşük- Gelirli Ekonomiler (1.036\$ veya daha az). 29 Ülke veya Bölge Ekonomisi, Dışa Açıklık Oranı (D.A.O). İhracat ve İthalat Toplamları/GSYH'nin % 'si Olarak.

SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O	SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O
1	Afganistan	25	16	Malawi	67
2	Burkina Faso	57	17	Mali	58
3	Burundi	42	18	Mozambik	117
4	Merkezi Afrika Cumhuriyeti	66	19	Nijer	38
5	Çad	75	20	Ruanda	58

Tablo 10 (Devam)

SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O	SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O
6	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	63	21	Sierra Leone	54
7	Eritre	47	22	Somali	134
8	Etiyopya	29	23	Güney Sudan	66
9	Gambia	56	24	Sudan	17
10	Gine	76	25	Suriye	76
11	Gine- Bissau	57	26	Tacikistan	57
12	Haiti	47	27	Togo	72
13	Kuzey Kore	---	28	Uganda	40
14	Liberya	127	29	Yemen	---
15	Madagaskar	60			

Kaynak: World Bank verilerine dayalı olarak 20.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Bu grupta yer alan ülkelerin çoğunluğu Afrika kıtasında bulunmaktadır. Afrika kıtası etnik çatışmaların, savaşların, doğal afetlerin, yolsuzluğun ve siyasal istikrarsızlıkların sıklıkla yaşandığı bir bölgedir. Bu faktörler kalkınmayı olumsuz etkilemekte ve gelir düzeyi düşük kalmaktadır. Gelir düzeyinin düşük olması ise başta sermaye birikimi olmak üzere yine kendi kısır döngüsünü beslemektedir.

Bu grupta yer alan ülkelere Afganistan'ın dışa açıklık oranı %25'tir. Bu oranın düşük olmasının nedeni gelir düşüklüğü, iç karışıklıklar ve uzun süren savaşlar nedeniyle ülkede yaşanan istikrarsızlıklardır. Kuzey Kore'de sağlıklı işleyen bir piyasa mekanizması olmadığı için oran hesaplanamamıştır. Kuzey Kore'nin başlıca ticari ortağının Çin olduğu ve Kuzey Kore'nin uluslararası ticarete oldukça kapalı olduğu bilinmektedir. Sudan'da iç karışıklıklar ve savaş nedeniyle dışa açıklık oranı %17'dir. Yemen'de ise savaş nedeniyle sağlıklı veri elde edilemediğinden bu oran hesaplanamamıştır ve Yemen'in dışa açıklık oranının oldukça düşük olduğu bilinmektedir.

Görüldüğü gibi, dünyanın en yoksul ülkelerini oluşturan “düşük gelirli ekonomiler” grubunda dışa açıklık oranı da düşüktür. Bu grupta yer alan ekonomilerin dünya pazarlarına açılmamış olmaları yapısal sorunları nedeniyledir. Bu sorunlar ülkelerin rekabet gücünü zayıflatmakta ve daha fazla içe kapanmaya neden olmaktadır. Dünya piyasalarından izolasyon ise kaynak kullanımında yetersizliklere, iç savaşlara, küresel terörizme, göç olgusuna, kronikleşmiş ekonomik sorunlara yol açmaktadır.

B- Düşük-Orta Gelirli Ekonomiler

Tablo 11: Düşük- Orta Gelirli Ekonomiler (1.036\$ - 4.045\$). 50 Ülke veya Bölge Ekonomisi, Dışa Açıklık Oranı (D.A.O). İhracat ve İthalat Toplamları/GSYİH'nın %'si Olarak.

SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O	SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O
1	Angola	69	26	Mikronezya	101
2	Cezayir	52	27	Moldavya	87
3	Bangladeş	37	28	Moğolistan	126
4	Benin	64	29	Fas	87
5	Butan	84	30	Myanmar	61
6	Bolivya	56	31	Nepal	55
7	Cape Verde	116	32	Nikaragua	95
8	Kamboçya	124	33	Nijerya	34
9	Kamerun	45	34	Pakistan	30
10	Komorlar	42	35	Papua Yeni Gine	131
11	Kongo	122	36	Filipinler	69
12	Fildişi Sahili	46	37	Sao Tome ve Principe	--
13	Cibuti	288	38	Senegal	61
14	Mısır	43	39	Solomon Adaları	87
15	El Salvador	77	40	Sri Lanka	52
16	Svaziland	----	41	Tanzanya	32
17	Gana	71	42	Doğu Timor	84
18	Honduras	97	43	Tunus	109
19	Hindistan	40	44	Ukrayna	90
20	Kenya	33	45	Özbekistan	73
21	Kiribati	98	46	Vanuatu	98
22	Kırgızistan	103	47	Vietnam	210
23	Lao	75	48	Batı Şeria ve Gazze	69
24	Lesoto	139	49	Zambiya	69
25	Moritanya	93	50	Zimbabve	50

Kaynak: World Bank verilerine dayalı olarak 20.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Bu grupta Bangladeş, Nijerya, Mısır, Hindistan, Pakistan gibi kalabalık nüfuslu ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerde nüfusun kendi ülkelerinde yeterli düzeyde istihdam olanağı bulamaması gelişmiş ülkelere yönelik göç olgusuna yol açmakta, diğer demografik sorunlara neden olmaktadır. Bu grupta yer alan tüm ülkelerin, özellikle de yüksek nüfuslu ülkelerin istikrarlı şekilde, küresel ekonomiye ve küresel değer zincirine entegrasyonu gerekmektedir. Bunun sağlanması için uluslararası ticarete gereksiz şekilde uygulanan korumacı önlemlerin kaldırılması önem taşımaktadır. Bu şekilde yüksek nüfuslu bu ülkeler var olan kaynaklarını daha iyi değerlendirerek dünya tedarik zincirlerine entegre olabilecek, değer zincirlerine katkıda bulunabileceklerdir. Bu ülkelerin sorunu gelişmiş ülkelerin ileri teknoloji ürünleri ile rekabet edememek değil, kaynaklarını akılcı şekilde değerlendirip ürünlerini uluslararası pazarlara yeterince sunamamaktır.

C- Üst- Orta Gelirli Ekonomiler

Tablo 12: Üst- Orta Gelirli Ekonomiler (4.046\$ - 12.535\$). 56 Ülke veya Bölge Ekonomisi, Dışa Açıklık Oranı (D.A.O). İhracat ve İthalat Toplamları/GSYH'nin %'si Olarak.

SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O	SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O
1	Arnavutluk	77	29	Jamaika	89
2	Amerikan Samoa'sı	168	30	Ürdün	86
3	Arjantin	33	31	Kazakistan	64
4	Ermenistan	96	32	Kosova	85
5	Azerbaycan	86	33	Lübnan	96
6	Belarus (Beyaz Rusya)	133	34	Libya	117
7	Belize	116	35	Malezya	123
8	Bosna Hersek	95	36	Maldivler	147
9	Botsvana	74	37	Marşal Adaları	126
10	Brezilya	29	38	Meksika	78
11	Bulgaristan	125	39	Karadağ	109
12	Çin	36	40	Namibya	83
13	Kolombiya	38	41	Kuzey Makedonya	139
14	Kosta Rika	66	42	Paraguay	69
15	Küba	27	43	Peru	47
16	Dominik	109	44	Rusya Federasyonu	49
17	Dominik Cumhuriyeti	51	45	Samoa	89
18	Ekvator Gine'si	107	46	Sırbistan	112
19	Ekvador	47	47	Güney Afrika	59
20	Fiji	103	48	St. Lucia	---
21	Gabon	72	49	St. Vincent ve Grenadinler	85
22	Gürcistan	119	50	Surinam	91
23	Grenada	110	51	Tayland	110
24	Guatemala	46	52	Tonga	88
25	Guyana	194	53	Türkiye	63
26	Endonezya	37	54	Türkmenistan	35
27	İran	56	55	Tuvalu	---
28	Irak	77	56	Venezuela	48

Kaynak: World Bank verilerine dayalı olarak 20.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Bu grubun en önemli özelliği “Yeni Sanayileşen Ülke” ekonomilerinin çoğunun bu grupta yer almasıdır. Yeni sanayileşen ülke ekonomileri Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, Güney Afrika, Endonezya, Meksika, Malezya ve Filipinler ve Türkiye’dir. Yeni sanayileşen ülke ekonomilerinden Hindistan ve Filipinler düşük orta gelirli ekonomiler arasında olup bir alt gelir grubunda bulunmaktadır. Buna rağmen Hindistan ve Filipinler’in uluslararası ticaret politikaları açısından bu grupla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yeni sanayileşen ülkeler olarak adlandırılan bu 10 ülke ekonomisi dünyanın en dinamik ve hızlı büyüyen ekonomileridir. Dışa açıklık oranları dünya ortalaması olan %60'ın altında ise de bu ülkelerin hızla dünya ticaretine katılma hedefi vardır. Çin ve Hindistan son 20 yılda dünyanın tedarik merkezleri haline gelmiş, yüksek büyüme hızı gerçekleştirmişlerdir. Özellikle Çin, sosyalist piyasa ekonomisi adı altında farklı bir ekonomik model geliştirerek dünya ekonomisinde ikinci sıraya yükselmiştir.

Bu grupta yer alan 10 ülke iç pazar, nüfus ve işgücü, doğal kaynak ve coğrafya açısından muazzam potansiyele sahiptir, ancak kaynak kullanımı ve dünya ticaretine entegrasyon sorunları vardır. Bu sorunların aşılması durumunda dünya ticaretine ve küresel değer zincirine mevcut üretimin yarısı kadar ilave yapabilecek kapasiteleri ve potansiyelleri mevcuttur. Öyle ki, bu ülkelerin kapasiteleri ve potansiyelleri yüksek gelir grubunda yer alan ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, Avustralya, Güney Kore (Yüksek Gelirli Büyük Ekonomiler) tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle dünya ticaretinde bu iki grup arasında sürekli ticari çatışmalar yaşanmakta, kısıtlayıcı önlemler alınmaktadır. Hatta ticaret savaşları da büyük ölçüde bu iki grup ülke arasında yaşanmaktadır. ABD- Çin ticaret savaşları bunun en önemli göstergesidir.

D- Yüksek Gelirli Ekonomiler

Tablo 13: Yüksek Gelirli Ekonomiler (12.536\$ veya Daha Fazlası). 83 Ülke veya Bölge Ekonomisi, Dışa Açıklık Oranı (D.A.O). İhracat ve İthalat Toplamları/GSYİH'nın %'si Olarak.

SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O	SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O
1	Andora	---	43	Lihtenştayn	---
2	Antigua ve Barbuda	141	44	Litvanya	150
3	Aruba	145	45	Lüksemburg	382
4	Avustralya	46	46	Makao (Çin)	117
5	Avusturya	108	47	Malta	274
6	Bahamalar	76	48	Mauritius	92
7	Bahreyn	151	49	Monako	---
8	Barbados	84	50	Nauru	99
9	Belçika	163	51	Hollanda	156
10	Bermuda	76	52	Yeni Kaledonya	46
11	Britanya Virjin Adaları	----	53	Yeni Zelenda	56
12	Brunei Darüsselam	109	54	Kuzey Mariana Adaları	109
13	Kanada	65	55	Norveç	72
14	Cayman Adaları	---	56	Umman	107
15	Kanal Adaları	---	57	Palau	125
16	Şili	57	58	Panama	83
17	Hırvatistan	104	59	Polonya	106
18	Curacao	158	60	Portekiz	87
19	Kıbrıs (Güney)	145	61	Porto Riko	106

Tablo 13 (Devamı)

SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O	SIRA	ÜLKE ADI	D. A. O
20	Çek Cumhuriyeti	143	62	Romanya	85
21	Danimarka	109	63	Katar	90
22	Estonya	142	64	San Marino	309
23	Faroe Adaları	102	65	Suudi Arabistan	64
24	Finlandiya	80	66	Seyşeller	172
25	Fransa	65	67	Singapur	319
26	Fransız Polinezyası	29	68	St. Martin (Hollanda)	172
27	Almanya	88	69	Slovakya	184
28	Cebelitarık	---	70	Slovenya	159
29	Yunanistan	74	71	İspanya	67
30	Grönland	86	72	St. Kitts ve Nevis	---
31	Guam	73	73	St. Martin (Fransa)	---
32	Hong Kong (Çin)	353	74	İsveç	90
33	Macaristan	161	75	İsviçre	119
34	İzlanda	86	76	Tayvan (Çin)	---
35	İrlanda	239	77	Trinidad ve Tobago	----
36	Man Adası	---	78	Türks ve Caicos Adaları	----
37	İsrail	57	79	Birleşik Arap Emirlikleri	161
38	İtalya	60	80	Birleşik Krallık (İngiltere)	64
39	Japonya	37	81	ABD	26
40	Güney Kore	77	82	Uruguay	41
41	Kuveyt	100	83	Virgin Adaları (ABD)	151
42	Letonya	121			

Kaynak: World Bank verilerine dayalı olarak 20.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Dünya Bankası ülke sınıflandırmasına göre yüksek gelirli ülke ve bölge ekonomilerinin yer aldığı Tablo 13'te, dışa açıklık oranları açısından değerlendirilmesi sonucu, bu grupta üç ayrı tip ve nitelikte ülke veya bölge ekonomisinin olduğu görülmektedir. Bu ekonomiler; yüksek gelirli küçük ekonomiler, yüksek gelirli orta büyüklükte ekonomiler ve yüksek gelirli büyük ekonomiler şeklinde dışa açıklık oranları açısından aşağıda sınıflandırılmıştır:

1- Yüksek Gelirli Küçük Ekonomiler

Bu ekonomiler az nüfuslu, dışa açıklık oranları yüksek ekonomilerdir. Bu yüzden kişi başına gelir düzeyleri de oldukça yüksektir. Bu ekonomilerin dışa açıklık oranlarının yüksek olması ülkenin GSYH'ni yükseltirken, nüfusun az ve kişi başına gelir düzeyinin yüksek olması da sosyal yardım harcamaları ve kamu yatırımlarının kişi başına yükünü düşürmektedir. Bu grupta; uluslararası para, kredi, yatırım, sermaye, vergiler, mali- bankacılık mevzuatı gibi açılardan olağanüstü cazibeler sunarak, uluslararası piyasalardan büyük fonlar çeken, kıyı ötesi (offshore) bankacılık, vergi cennetleri şeklinde nitelendirilen ekonomiler de vardır. Bu grupta gelişmiş ülkelerin adeta arka

bahçesi konumunda ekonomik bölgeler de bulunmaktadır. Bu nedenle bu ekonomilerde dışa açıklık oranlarının yüksek olması “son derece doğaldır” şeklinde algılanabilir. Faroe Adaları, Virgin Adaları, Fransız Polinezyası gibi.

2- Yüksek Gelirli Orta Büyüklükte Ekonomiler

Bu grup içerisinde küresel değer zincirinde üst sıralarda yer alan gerçek üretim ekonomileri vardır. Bunlardan Hong Kong’un Dışa Açıklık Oranı %353, Singapur’un %319 ve İrlanda’nın %239’dur. Bu üç ekonomi, uluslararası ticarete açık yüksek gelirli küçük ekonomilerin dünya ekonomisine entegrasyon düzeylerini ifade etmek üzere örnek gösterilebilir.

Yine bu grupta son yıllarda dünya ekonomisine hızla entegre olan 4 ülke daha bulunmaktadır. Bunlardan Macaristan’ın dışa açıklık oranı %161, Letonya %121, Slovakya %184, Slovenya %159’dur. Bu ülkelerin ortak özelliği AB üyesi olmaları ve düşük ücret-kalifiye emek avantajları bakımından AB değer zinciri içerisinde yer almalarıdır.

3- Yüksek Gelirli Büyük Ekonomiler

Bu alt grupta aynı zamanda G-20 üyesi de olan 9 ülke ekonomisi yer almaktadır. Bu ekonomilerde dışa açıklık oranı ABD’de %26, Japonya’da %37, Almanya’da %88, İngiltere (Birleşik Krallık) %64, Fransa %65, İtalya %60, Kanada %65, Avustralya %46, Güney Kore %77’dir.

Bu grupta yer alan ülke ekonomilerinin uluslararası ticarete aldıkları her karar diğer ülkeleri yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Bu ülkeler dünya ekonomisinde yüksek piyasa hacmine sahip oldukları gibi aynı zamanda sermaye akımlarını yönlendiren ve teknoloji üreten ülkelerdir.

Bu grupta dünyanın en büyük ekonomisi ABD’de dışa açıklık oranı %26’dır. Bu oran dünya ortalaması olan %60’ın oldukça altındadır. Bu açıdan ABD dünyada en fazla dışa kapalı ekonomiler arasında değerlendirilebilir. Ancak ABD, iç piyasa hacmi büyük bir ülkedir ve pek çok alanda kendine yeterli bir ülkedir. İhtiyaçlarını büyük ölçüde iç piyasadan karşılayabildiği için dış ticarete fazla ihtiyaç duymamaktadır. Ayrıca, ABD’nin GSYH büyüklüğü nominal olarak yaklaşık 20 Trilyon dolardır. Bunun dörtte biri yaklaşık 5 Trilyon dolar ticaret hacmi demektir. Bu ticaret hacminin büyüklüğü nedeniyle ABD’nin uluslararası ticarete uygulayacağı liberal ticaret politikaları diğer ülkelerde istihdamın, gelirin ve yaşam kalitesinin yükselmesine neden olurken, kısıtlayıcı ticaret politikaları (korumacılık) işsizliğe, gelirin ve yaşam kalitesinin düşmesine yol açmaktadır.

Ayrıca, dünya ticaret hacminin büyüklüğü nedeniyle ABD, diğer büyük ülkeler tarafından da yakından izlenilmekte, aldığı önlemlere karşıt yönlü, misilleme ve etkisizleştirme önlemleri de

alınmaktadır. Yani ABD tarafından başlatılan bir hareket, domino etkisi yaratarak, dünyanın tüm ekonomilerini etkileyebilmektedir. En fazla etkilenen ekonomiler ise, karşılıklı önlem ve misillemelerle ticaret savaşlarına dönüşen kaos ortamında, kırılgan ve güçsüz olan az gelişmiş ülke ekonomileridir.

ABD, dış ticarete bağımlılığı göreceli olarak düşük olduğu için, ekonomik kararlarında dış dengeyi bozma endişesi taşımadan iç dengeleri sağlamaya yönelik politikalarında daha esnek davranabilmektedir. Örneğin ABD, Covid-19 ile mücadele amacıyla piyasaya trilyonlarca dolar karşılıksız para arz etmiştir. Burada salgının iç ekonomik ve politik etkileri ön planda tutulmuş, doların uluslararası değeri, küresel enflasyon, bunun ABD ticaret dengesi üzerindeki etkileri geri planda kalmıştır.

Yine, diğer ülkelerde ortaya çıkacak bir ekonomik krizin ABD ekonomisini etkileme derecesi de düşüktür. Yani ABD dünyayı çok etkileyen ancak az etkilenen bir durumdadır. Bunun nedeni de diğer ülke ve bölge ekonomilerinin ticaret hacimlerinin küçüklüğü ve ABD'nin dış ticarete bu ülkelere bağımlılığının az olmasıdır.

Bu grupta Japonya'nın da dışa açıklık oranı %37 olup, dünya ortalamasının çok altındadır. Japonya da iç piyasa hacmi olarak yeterli bir ülke olup ithalata daha az bağımlıdır. Ayrıca Japonya'da işgücü ücretleri dünya ortalamasının çok üzerinde olduğundan Japonya ihracata yönelik üretiminin büyük bölümünü dış yatırımlar veya fason üretim şeklinde başka ülkelerde üretip Japonya'ya girmeden bu ülkelerden ihraç etmektedir. Bu nedenle Japonya'nın uluslararası ticaretteki yeri dışa açıklık oranı açısından yapılan değerlendirmeye göre olduğundan düşük görülmektedir.

Bu grupta Türkiye'nin uluslararası ticareti açısından oldukça önemli yeri olan Almanya, İngiltere ve Fransa bulunmaktadır. Dışa açıklık oranı Almanya'da %88, İngiltere'de %64 ve Fransa'da %65'tir. Dış ticaret hacimleri yüksek olan bu ülkelerin dışa açıklık oranlarının da dünya ortalamasının üzerinde olması Türkiye'nin bu ülkelerle olan ticaretinde avantaj sağlamaktadır.

3.2.2. Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve Faizler Üzerindeki Etkileri

Korumacı politikaların ekonomik büyüme, enflasyon ve faizler üzerindeki etkileri çok farklı parametreler üzerinden gerçekleşmektedir. Bu başlık altında konu genellikle ülke risk primi ve bunun kredi mekanizması yoluyla etkileri açısından ele alınmaktadır.

Ülke risk priminin önemli bir ölçütü olarak kabul edilen Kredi Temerrüt Takası (Credit Default Swap; CDS), borcun geri ödenmemesi riskinden korunmak amacıyla alacaklının bir sigorta primi (CDS primi) karşılığında alacağını garanti etmek için yaptırdığı sigortalama işlemi olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan, CDS işlemleri bir sigorta anlaşmasına benzetilmektedir. CDS primi

oranı yükselirse uluslararası piyasalardan borçlanma faizleri de yükselmektedir. Daha önce örneğin %3 faiz oranı ile borçlanmak mümkün iken, CDS primi oranının yükselmesi ile borçlanma maliyeti örneğin %7'ye yükselebilmektedir. Yani CDS artışı ödenen risk primlerinden dolayı doğrudan faiz oranını artırmaktadır. Çünkü borç veren de parasını garanti altına almak istemektedir.

Tablo 14: 5 Yıl Vadeli Tahvil Borçlanma CDS Primi

ÜLKE SIRASI	ÜLKE ADI	CDS PRİMİ	ÜLKE SIRASI	ÜLKE ADI	CDS PRİMİ
1.	Arjantin	1248	7.	İtalya	100
2.	Türkiye	318	8.	Yunanistan	97
3.	Güney Afrika	229	9.	İspanya	42
4.	Brezilya	171	10.	Portekiz	37
5.	Rusya	97	11.	Japonya	14
6.	Meksika	93	12.	Almanya	11

Kaynak: Bloomberg (2021c) verilerine dayalı olarak 29.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Tablo 14'ün sol tarafı Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişen ekonomiler (emerging economies) olarak adlandırılan ülkelerin CDS primini, sağ taraf ise bazı gelişmiş ülkelerin CDS primlerini (29.01.2021 itibarıyla) göstermektedir. Tablo 14'te Arjantin 1248 baz puanla ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise 318 baz puanla Türkiye bulunmaktadır⁶.

CDS primi hesaplanırken ülkenin GSYH büyüme oranı, cari denge/GSYH, ihracat/GSYH, ithalat/GSYH, ihracat büyüme hızı, nominal faiz oranları, reel faiz oranı, dış borç/GSYH, dış borç/ihracat, dış rezervler/borç, dış rezervler/ithalat, dış rezervler/GSYH, reel döviz kuru, dış borç, kamu gelirleri, hane halkı borcu/GSYH, enflasyon, işsizlik, siyasi istikrar, temerrüt geçmişi, hisse senedi piyasasındaki dalgalanma gibi veriler ve değişkenler dikkate alınmaktadır. CDS priminin her yüz baz puan yükselmesi, borçlanma maliyetlerini de %1 oranında artırmaktadır.

Son yıllarda tüm dünyada yaygınlaşan korumacı politikaların sermaye piyasalarına da olumsuz etkisi olmuştur. 2008 Küresel Finans Krizi ve ardından yaşanan Covid-19 krizi küresel piyasalarda kriz algısını ve dolayısıyla risk algısını güçlendirmiştir. Risk algısının arttığı ortamda CDS primleri de doğal olarak yükselmiştir. Ayrıca üst üste yaşanan bu güçlü krizlerin etkisi ile gelişmekte olan ülkelerin kırılgan ekonomileri daha derin şekilde kriz ortamına sürüklenmiştir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin ekonomik göstergelerinde olumsuz gelişmelere yol açmış ve ülke riskini ayrıca yükseltmiştir. Dünya piyasalarında borçlanma faiz oranları %1'lerin altına inmişken, Türkiye'nin de içinde bulunduğu orta büyüklükte birkaç ülkenin borçlanma maliyetleri rekor düzeydedir.

Faiz oranları ile enflasyon, faiz oranları ile ekonomik büyüme arasında güçlü ilişkiler bulunmaktadır. Bu ilişkilerin yönü ve etkinlik derecesi bu araştırmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Ancak Türkiye ekonomisi ve pek çok gelişmekte olan piyasa ekonomisi 2008 Küresel Finans Krizi

⁶ 10 Haziran 2022 tarihi itibarıyla Türkiye'nin CDS primi 820'dir. Ukrayna'yı işgalinden sonra Rusya'nın CDS primi 13775'e yükselmiştir.

ve bu krizin etkileri sürerken gelen Covid-19 salgını nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde, gelişmiş ülkeler krizden çıkış yolu olarak, trilyon dolarlık ek bütçeler ve fonlarla piyasalara ucuz veya karşılıksız para arz etmişlerdir. Gelişmiş ülkelere bu para bolluğu nedeniyle faizler %1'lerin altına inmiştir. Ancak bu faiz düşüşü Türkiye ve bazı gelişmekte olan ülkelere olumlu yansımamıştır. Çünkü bu ülkelerde ekonomik parametreler kriz nedeniyle ve ekonomik kırılganlık nedeniyle bozulmuş ve bu ülkelerin riskleri yükselmiştir. Risklerin yükselmesi kredi derecelendirme kuruluşlarının raporlarına da olumsuz yansımış, kredi notları düşmüştür. Kredi riski artışı ve kredi notunun düşmesi CDS primini yükseltmiştir. CDS priminin yükselmesi kredi maliyetlerini, kredi maliyetlerinin yükselmesi üretim maliyetlerini, üretim maliyetlerinin yükselmesi ise enflasyonu artırmıştır. Enflasyonun yükselmesi nominal faiz oranını, ülke riskinin yükselmesi de reel faiz marjını yükseltmiştir. Enflasyonun yükselmesi, reel faiz marjının yükselmesi ve CDS priminin yükselmesi birlikte kredi maliyetlerinin artırmıştır.

Kısaca; 2008 Küresel Finans Krizi ve Covid-19 krizi nedeniyle tüm dünyada korumacı politikalara yönelim olmuştur. Uluslararası yatırımlar azalmış, gelişmekte olan piyasalardan fon çıkışları hızlanmıştır. Bu ülkelerin borç çevirme kapasiteleri olumsuz etkilenmiş, ekonomik parametreleri bozulmuştur. Ekonomik parametrelerdeki bozulma kredi notlarının düşmesine CDS primlerinin yükselmesine neden olmuştur. Bu da kredi maliyetlerini yükseltmiştir. Kredi maliyetlerinin yükselmesi ekonomik büyümeyi düşürmüş, enflasyonu artırmıştır.

Sürmekte olan 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkilerini azaltmak ve ekonomileri canlandırmak için uygulanan parasal genişleme adımları talebi tetiklemiş, artan talep karşısında mevcut arz düzeyi yetersiz kalmıştır. Merkez Bankaları, ekonomiyi canlı tutmak ve artan enflasyonu kontrol altına almak arasında bir tercih yapmış ve canlılığın sürdürülebilirliğini seçmiştir. Bu nedenle 2021 yılında enflasyonist baskılar artmıştır. ABD %6,8 ile son 40 yılın en yüksek enflasyon oranı ile karşılaşmıştır. AB ise %4,9'luk enflasyon ile son 25 yılın zirve değerine ulaşmıştır. Türkiye için hesaplanan %36,08'lik enflasyon oranı ise son 19 yılın en yüksek değeridir (Teker, 2022).

Türkiye'nin de içinde bulunmuş olduğu G20 ülkelerinin 2020, 2021 ve 2022 yılı enflasyon oranları Tablo 15'te verilmiştir:

Tablo 15: G20 ülkeleri 2020, 2021 ve 2022 Yılı Enflasyon Oranları

ÜLKE	ENFLASYON (2020)	ENFLASYON (2021)	ENFLASYON (NİSAN 2022)
Arjantin	%39,89	%51,20	%55,1
Türkiye	%14,83	%36,08	%69,97
Brezilya	%4,81	%10,74	%11,3
Rusya	%0,89	%8,39	%16,7
Meksika	%2,90	%7,37	%7,68
ABD	%1,17	%6,8	%8,5
G. Afrika	%5,27	%5,5	%5,9

Tablo 15 (Devam)

ÜLKE	ENFLASYON (2020)	ENFLASYON (2021)	ENFLASYON (NİSAN 2022)
Almanya	%1,6	%5,2	%7,4
İngiltere	%5,86	%5,1	%7
Hindistan	%4,61	%4,91	%6,95
AB Bölgesi	%1,59	%4,90	%7,5
Kanada	%0,77	%4,7	%6,7
Güney Kore	%1,31	%3,7	%4,8
Avustralya	%1,78	%3	%5,1
Fransa	%2,52	%2,8	%4,8
Çin	%0,63	%2,3	%1,5
Endonezya	%-0,46	%1,86	%3,47
Japonya	%0,84	%0,6	%1,2

Kaynak: Trading Economics, 2022.

Covid-19 salgınının pandemi ilan edildiği 2020 yılında dünyada alınan önlemler daha önceki dönemlerden farklı gerekçelerle kontrolsüz şekilde uygulanan korumacı politika önlemleridir. Tablo 15'ten de görüldüğü gibi, 2020 yılında uygulanan korumacı önlemler nedeniyle açıktan para basılması sonucu 2021 yılında G-20 ülkelerinde enflasyon yükselmiş, 2022 yılında ise rekor düzeylere ulaşmıştır.

3.2.3. Yatırımlar ve Kamu Borçları Üzerindeki Etkileri

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan korumacı politikaların ve Covid-19 krizinin yatırımlar üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bu etkiler çok farklı nedenlerle ortaya çıkmıştır. Ancak aşağıda bu etkiler ekonomik özgürlükler ve iş yapma kolaylığı verileri kullanılarak ele alınmaktadır.

Tablo 16: Küresel Ekonomik Özgürlük Endeksi 2020 Verileri

ÜLKE SIRASI	ÜLKE ADI	ENDEKS PUANI	ÜLKE SIRASI	ÜLKE ADI	ENDEKS PUANI
1.	Singapur	89,4	174	Zimbabve	43,1
2.	Hong Kong	89,1	175	Bolivya	42,8
3.	Yeni Zelanda	84,1	176	Kongo Cumhuriyeti	41,8
4.	Avustralya	82,6	177	Eritre	38,5
5.	İsviçre	82,0	178	Küba	26,9
6.	İrlanda	80,9	179	Venezüella	25,2
71.	Türkiye	64,4	180	Kuzey Kore	4,2

Kaynak: The Heritage Foundation verilerine dayalı olarak 29.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Küresel Ekonomik Özgürlük Endeksi 2020 yılı verilerine dayalı olarak hazırlanan Tablo 16 incelendiğinde, dış ticarete açık ekonomilerin aynı zamanda ekonomik özgürlükler bakımından da

üst sıralarda olduğu görülmektedir. Diğer yandan dünyanın en fazla dışa kapalı ekonomileri olan Küba, Kuzey Kore ile iç karışıklık ve ekonomik kriz yaşayan diğer ülkelerin son sıralarda olduğu görülmektedir. Üstelik, Tablo 16’nın kaynak verilerine göre, Irak, Libya, Somali, Suriye ve Yemen hakkında sağlıklı veri elde edilemediğinden sıralama hesaplanamamıştır.

Ekonomik özgürlüklerin olmadığı ülkelere uluslararası yatırımların gitmeyeceği açıktır. Ancak, yatırımlarla uluslararası ticaret ilişkisini tek bir faktöre dayandırarak açıklamak yeterli olmayabilir. Bu nedenle, uluslararası yatırımlar açısından belirleyici olan Dünya Bankası Küresel İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020 yılı verileri Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Küresel İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020 Yılı Verileri

ÜLKE SIRASI	ÜLKE ADI	ENDEKS PUANI	ÜLKE SIRASI	ÜLKE ADI	ENDEKS PUANI
1.	Yeni Zelanda	86,8	183	Kongo Cumhuriyeti	36,2
2.	Singapur	86,2	184	Merkezi Afrika Cumhuriyeti	35,6
3.	Hong Kong	85,3	185	Güney Sudan	34,6
4.	Danimarka	85,3	186	Libya	32,7
5.	Güney Kore	84,0	187	Yemen	31,8
6.	ABD	84,0	188	Venezüella	30,2
7.	Gürcistan	83,7	189	Eritre	21,6
33.	Türkiye	76,8	190	Somali	20,0

Kaynak: Doing Business verilerine dayalı olarak 29.01.2021 tarihinde hazırlanmıştır.

Tablo 17, Dünya Bankası tarafından her yıl hazırlanan “İş Yapma Kolaylığı Endeksi” (Doing Business Index) 2020 yılı verileri esas alınarak hazırlanmıştır. Bu veriler incelendiğinde, küresel ekonomik özgürlük endeksinde ilk sıralarda yer alan ülkelerin bu endekste de ilk sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Yine küresel ekonomik özgürlük endeksi tablosunda son sıralarda yer alan ülkelerin de yine bu endekste de son sıralarda yer aldıkları görülmektedir.

Tablo 16 ve 17 birlikte değerlendirildiğinde; ülkelerin daha fazla yabancı sermaye yatırımı çekebilmeleri için ekonomik özgürlükler ve iş yapma kolaylığı bakımından olumlu göstergelere sahip olmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Ülkelerin temel hak ve özgürlükler ikliminin önemli bir yansıması olan ekonomik özgürlüklerin yeterli düzeyde olmadığı ülkelerde, iş yapma kolaylığı da yeterli değilse, bu ülkelere sermaye girişi sınırlı kalmaktadır. Bu ülkeler genellikle dış borçları yüksek olan ülkelerdir. Dış borçlarını çevirmek ve ithalatlarını sürdürmek için yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadırlar. Yabancı sermayenin aradığı koşulların bulunmadığı bu ülkelere yeterli düzeyde sermaye gelmemesi veya ülkede bulunan yabancı sermayenin bir ekonomik kriz ortamında ülkeyi hızla terk etmesi, istikrarsızlığı daha da derinleştirmektedir. Hızla ekonomik krize sürüklenen ülke, döviz yetersizliği nedeniyle, daha fazla korumacı politikalara yönelmekte, ekonomi çıkmaza

girmektedir. Kısaca, ekonomik özgürlüklerin ve iş yapma kolaylığının yetersiz olduğu ülkelerde korumacı politikalara yönelim artmaktadır.

Covid-19 salgını nedeniyle dünyada uygulanan korumacı politikalar kamu borçlarında da artışa neden olmuştur. Uluslararası Finans Enstitüsü (International Institute of Finance), "Küresel Borç Monitörü" raporuna göre küresel borç miktarı, 2020 yılı sonu itibarıyla 2019'a kıyasla 24,1 trilyon dolar artarak 281,5 trilyon dolara yükselmiştir. Küresel borcun ülkelerin toplam GSYH'sine oranı ise geçen yıl 35 puan artarak %355'in üzerine çıkmıştır. Söz konusu oranda kaydedilen artış, 2008 Küresel Finans Krizi döneminde meydana gelen yükselişten fazladır (www.tr.euronews.com/2021/02/17).

3.2.4. İstihdam ve İşsizlik Üzerindeki Etkileri

Politik tartışmalarda, korumacılığın yurtiçi istihdamı koruyucu ve artırıcı etkisinden söz edilmektedir. Bu argüman, uluslararası ticarete mal ve hizmetlerin küresel değer zincirleri içerisinde yer almaya başlamasından sonra bu kadar basit değildir. Uluslararası ticarete son tüketiciye satılmayan işlenmiş ürünler diğer endüstriler tarafından kullanılmaktadır. Ticaret engellerinin artırılması, ara malları olarak adlandırılan bu ürünleri daha maliyetli hale getirebilir ve bağlantılı endüstrilerde istihdam kaybına yol açabilir. Korumacılık özellikle ithal ara malı kullanan endüstrilerde çok daha zararlıdır. Ayrıca korumacılığın yabancı doğrudan yatırımları ülkeye çekerek istihdamı artıracağı iddia edilmektedir. Ancak, araştırmalar göstermiştir ki, ticaretin serbestleştirilmesi ile doğrudan yabancı sermaye girişleri arasında doğrusal bir ilişki vardır. Küresel değer zincirleri üzerine kurulu modern ekonomik sistemde, ticaretin serbestleştirilmesi doğrudan yabancı sermaye girişlerini artırmaktadır (Stepanok, 2019).

Gerçekten çağımızda üretim ve uluslararası ticaret küresel değer zincirlerine dayanmaktadır. Ayrıca yatırımlar, sermaye hareketleri ve teknoloji de küresel değer zincirlerine bağlı olarak hareket halindedir. Özellikle büyük ülkelerden biri tarafından uygulanan korumacı politikalar rakip ülkeler tarafından alınan karşı önlem ve misillemelere neden olmaktadır. Bu şekilde küresel ticaret savaşlarına dönüşen ortamda küresel değer zincirlerinde kopmalar olmakta, mal, hizmet, sermaye, teknoloji veya üretim hakları sağlanamadığı için küresel ölçekte üretim hacmi azalmaktadır. Bunun sonucunda da küresel istihdamda daralmalar yaşanmakta, işsizlik oranları yükselmektedir.

Tablo 18'de 2008 Küresel Finans Krizi ve 2019 Küresel Finans Krizi dönemini kapsayan 14 yılın dünya işsizlik oranları yer almaktadır:

Tablo 18: Dünya Ekonomisinde İşsizlik Oranları (2008-2021)

YIL	İŞSİZLİK ORANI (%)	YIL	İŞSİZLİK ORANI (%)
2008	5,4	2015	5,6
2009	6,0	2016	5,7
2010	5,9	2017	5,6
2011	5,8	2018	5,4
2012	5,7	2019	5,4
2013	5,7	2020	6,6
2014	5,6	2021	6,2

Kaynak: World Bank, 2022.

Tablo 18’de yer alan Dünya Bankası verilerine göre; küresel ekonomik krizin ortaya çıktığı 2008 yılında %5,4 olan dünya işsizlik oranı krizle birlikte yükselişe geçmiş, 2009 yılında %6’ya yükselmiş, 2018 yılına kadar %5,4 düzeyinin üzerinde seyretmiştir. Covid-19 salgınının ortaya çıktığı 2019 yılında yine %5,4 düzeyinde bulunan dünya işsizlik oranı hızla yükselerek 2020 yılında %6,6’ya yükselmiş, 2021 yılında da %6,2 olarak gerçekleşmiştir.

Bu çalışmada sıkça vurgulandığı gibi 2008 Küresel Finans Krizi ve 2019 Covid-19 krizi nedeniyle dünyada pek çok ülke korumacı politikalara başvurmuştur. İşsizlik olgusu korumacı politikaların hem nedeni hem de sonucudur. Şöyle ki; çok önemli ekonomik ve sosyal bir sorun olan işsizlikle mücadele hükümetlerin temel hedefleri arasında bulunmaktadır. Küresel ekonomide kriz dönemlerinde tüketicilerin ve yatırımcıların tercihleri değişmekte, geleceğe güvenle bakamayan tüketiciler ve yatırımcılar taleplerini kısımtaktadır. Talepte yaşanan daralmalar işsizliğe neden olmaktadır. İşsizlikle mücadele etmek ve ekonomiyi canlandırmak için hükümetler ülke içinde genişlemeci politikalar uygularken, dışarıya karşı korumacı politikalara başvurmaktadır. 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra başta ABD olmak üzere pek çok ülkede içeride genişlemeci politikalar dışarıya karşı ise korumacı politikalar uygulanmıştır. Buna karşı Japonya ve Çin gibi ihracat pazarlarına bağımlı ekonomiler rekabetçi devalüasyonlara başvurmuştur. Karşı önlem ve misillemelerle önce kur savaşları daha sonra ticaret savaşlarına dönüşen korumacı politikalar ortamında dünya ticaret hacmi daraldığından, küresel işsizlik oranları yükselmiştir.

2008 Küresel Finans Krizi’nin etkileri sürerken ortaya çıkan Covid-19 küresel krizi nedeniyle alınan önlemler sonucunda 2020 yılında tüm dünyada hükümetlerin Covid-19 ile mücadele edebilmek için uyguladıkları kısıtlayıcı politikalar nedeniyle ülkelerin yaklaşık %90’ında ekonomik faaliyetler daralmıştır. Bu tür bir daralma Birinci ve İkinci Dünya Savaşı yılları, 1929 Küresel Finans Krizi, 1980’lerde yeni sanayileşen ülkelerde yaşanan borç krizi ve 2007-2009 küresel krizi dönemlerinde görülmüştür. Bu dönemde hükümetler; bireyler ve işletmeler için vergi ertelemeleri, bireylere doğrudan nakit desteği, işletmelere gelir desteği gibi mali, finansal varlık alımı, Merkez Bankası likiditesi, politika faizi değişiklikleri gibi yollarla parasal önlemler almışlar, finansal sektöre

yönelik olarak da hane halkı, mikrofinans borçluları ve işletmelere borç ertelemeleri yapmışlardır (World Bank, 2022: 8).

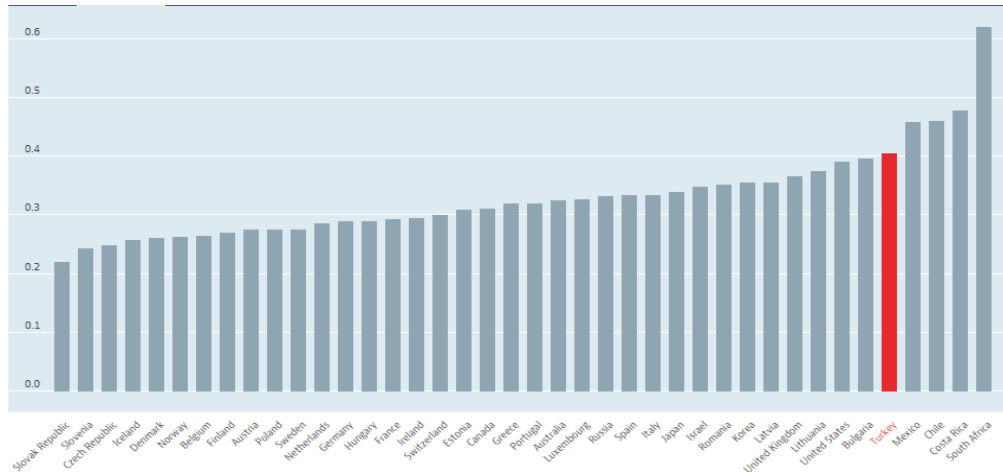
Dünya ticaret hacminin daralması 2019 yılında %5,4 olan işsizlik oranının 2020 yılında %6,6'ya fırlamasına neden olmuş, 2021 yılında dünya ekonomisinde kısmi bir canlanma yaşanmasına rağmen ancak %6,2'ye gerilemiştir.

Dünya Çalışma Örgütü (International Labour Organization- ILO) verilerine göre, Covid-19 salgını nedeniyle, 2020 yılında, dünya genelinde 114 milyon istihdam kaybı yaşanmıştır. Bunun 33 milyonu işsiz kalanlar, 81 milyonu da ücretsiz izne ayrılanlardır. Dünya genelinde, salgın nedeniyle, toplam çalışma süresinde (saat olarak) %8,8 azalma meydana gelmiştir. Bu oran 255 milyon tam zamanlı işgücüne denktir. İşgücü kayıpları nedeniyle oluşan çalışanların gelir kaybı 3,7 Trilyon dolardır ve 2019 yılı dünya GSYH 'sının %4,4'üne denk gelmektedir (International Labour Organization, 2022).

3.2.5. Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Kişisel gelir dağılımı; bir ekonomide yaratılan gelirin, o ekonomideki kişiler arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımı adaletini ölçmek için en yaygın kullanılan araç Gini katsayısıdır. Gini katsayısı sıfır ile bir arasında değişen bir katsayıdır. Bu katsayı sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımı eşitliğinin, bire yaklaştıkça gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığını gösterir. 2019 yılında OECD tarafından Türkiye'nin Gini katsayısı 0,395 olarak açıklanmıştır. Aynı yılda en fakir %20'lik nüfus grubunun ortalama geliriyle en zengin %20'lik grubun ortalama geliri arasındaki fark 7,4 kattır. Türkiye'nin 0,395 olan Gini katsayısı gelir dağılımının bozuk olduğunu göstermektedir. Gelir dağılımı en iyi olan ülkeler Gini katsayısı 0,25– 0,30 arasında olan kuzey ülkeleri ile Gini katsayısı 0,28– 0,33 arasında olan bazı eski sosyalist ülkelerdir (Eğilmez,2020).

Grafik 1: OECD Ülkeleri Gelir Dağılımı (2019 Yılı Verileri)

Kaynak: Eğilmez, 2020b.

Grafik 1’den de görüleceği üzere, Türkiye OECD ülkeleri arasında gelir dağılımı en bozuk ülkeler arasındadır. Meksika, Şili, Kosta Rika ve Güney Afrika’da gelir dağılımı Türkiye’den daha bozuktur.

Meksika dışı açıklık oranı %78, Şili %57, Kosta Rika %66 ve Güney Afrika da %59’dur. Türkiye’de ise bu oran %63’tür⁷. Bu ülkelerin hepsinde belirli yapısal sorunlar vardır ve kronikleşmiştir.

Uluslararası ticaret gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını bozucu değil, düzeltici etkiye bulunmaktadır. Uluslararası ticaret sadece mal ticareti değildir. Yabancı sermaye yatırımlarından fason üretime kadar çok geniş ve karmaşık ilişkiler ağıdır. Bu ağa katılan ülkelerde çok yönlü etkileşim sonucu adeta çarpan etkisi ortaya çıkmakta, GSYH hızla büyümektedir. Örneğin, dünyaca ünlü bir markanın küçük bir ülkeye yatırım yapması, yapılan yatırımın değerinin çok ötesinde gelir yaratmakta, hizmet sektörünü canlandırmakta, ileriye ve geriye doğru endüstri kümelenmesine yol açmaktadır. O güne kadar çoğu kimsenin adını bile duymadığı bir ülke, kısa bir sürede tedarik zincirinde önemli bir halka haline gelebilmektedir. Ancak Meksika örneğinde olduğu gibi, uzun yıllardır çözilemeyen güvenlik, adalet, hukuk devleti, siyasal, ekonomik, yolsuzluk gibi sorunları olan ülkeler, özellikle orta büyüklükte bol nüfuslu ülkeler, tedarik zincirinde kolay yer edinememektedir.

Diğer yandan grafik 1’de gelir dağılımının en iyi olduğu beş ülkeden Slovakya’da dışı açıklık oranı %184, Slovenya’da %159, Çek Cumhuriyeti’nde %143, İzlanda’da %86, Danimarka’da %109’dur⁸. Bu ülkelerin hepsi dışı açık ve dünya ile bütünleşik ülkelerdir.

Sonuç olarak; dışı açıklık oranının yüksek olduğu ülkelerde gelir düzeyinin yüksek ve gelir dağılımının daha düzgün olduğunu yukarıdaki veriler doğrulamaktadır. Dışa açık ülkeler aynı zamanda dünya ile rekabete de açıktır. Küresel rekabetin varlığı iç piyasada fiyatları düşürmekte, kaliteyi yükseltmektedir. Kapalı ekonomik yapıya kıyasla daha fazla seçeneği olan tüketici, çok geniş mal ve hizmet grubu içerisinden, ihtiyaçlarına en uygun mal ve hizmetleri seçebilmektedir. Ayrıca, dünya ekonomisi ile bütünleşik ülkelerde âtil işgücü iş bulduğu ve yaparak öğrenme yoluyla uzmanlaşma sağlandığı için ücretler yükselmektedir. İstihdamın artması bağımlı nüfusu azaltmakta, işgücüne katılım oranını yükseltmekte, bu yolla hane halkı gelirleri yükselmektedir. Toplumlarda en alt gelir basamağında yer alan işsiz veya düşük ücretle çalışanların gelirlerinin yükselmesi ise sonuçta gelir dağılımını düzeltici etkiye yol açmaktadır.

⁷ Bu oranlar araştırmadaki daha önceki başlıklar altında verilen tablolardan elde edilmiştir.

⁸ Bu oranlar araştırmadaki daha önceki başlıklar altında verilen tablolardan elde edilmiştir.

3.2.6. Küresel Göç Üzerindeki Etkileri

Yeni korumacı politikalar gelişmekte olan ülkelerin gelişme süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Bu ülkeler uluslararası ticarete düşük-orta teknoloji, düşük-orta katma değerli, emek yoğun ürünler satarak katılmaktadır. Ayrıca bu ülkeler, çoğunlukla gelişmiş ülkelerin markalı ürünlerini (veya bu ürünlerin belli bir aşamasını) üreterek değer zincirine katılmaktadır. Korumacı politikalar nedeniyle değer zincirinde meydana gelen bozulmalar veya gelişmiş ülkeler tarafından kendi işletmelerine sağlanan destekler, teşvikler, gelişmekte olan ülkelerin rekabet gücü zayıf ve genellikle KOBİ ölçeğindeki işletmelerini kolaylıkla uluslararası ticaretin dışına itebilmektedir.

Yeni korumacı politikalar nedeniyle çok uluslu şirketler, gelişmekte olan ülkelerdeki yatırım ve üretimlerini ana ülkeye geri çağırmaya başlamıştır. Gelişmiş ülkelerde hükümetler de bu süreci çeşitli şekillerde teşvik etmiştir. Bunun sonucunda gelişmekte olan ülkelerde istihdamda daralmalar ve ücretli çalışan toplum kesimlerinin gelirlerinde azalmalar yaşanmıştır. Bu durum uluslararası göç sorununu alevlendirmiştir. Küresel iklim değişikliği, savaşlar, terör ve iç karışıklıklar, insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle artarak sürmekte olan sınır ötesi göçler sorunu, dünyada pek çok ülkede aynı anda uygulanmaya başlayan yeni korumacı politikaların da etkisi ile kronik hale gelmiştir.

Küreselleşme sürecinin gelişimine paralel bir biçimde, sermaye, mallar ve nitelikli işgücü serbestçe dolaşır hale gelmiş ve ulaşım maliyetleri ucuzlamıştır. Ancak serbestçe dolaşmasına izin verilmeyen, nüfusları olağanüstü bir hızla artan yoksul ülkelerin eğitimsiz/niteliksiz işgücü, görece zengin ülkelerde yaşayan insanların hayat standartlarından, mevcut iletişim teknolojileri sayesinde daha kolay haberdar olmaya başlamışlardır. Bu da sınır aşan göçler olgusunu küresel bir soruna dönüştürmüştür. Ayrıca göçün yaygınlaşması, özellikle göç alan gelişmiş ülkelerde, bölgesel bütünleşmeye ve küreselleşmeye kuşkuyla bakanların sayısını artırmıştır (Bozkurt, 2019).

UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) verilerine göre; dünyada 70,8 milyon kişi yerlerinden zorla çıkarılmış durumdadır. Bunlardan 41,3 milyonu ülke içerisinde yer değiştirirken, 25,9 milyon kişi de başka ülkelerde sığınmacı durumundadır. Bu sığınmacıların %57'sini oluşturan 11,7 milyon kişi üç ülkeden (6,7 milyon Suriye, 2,7 milyon Afganistan, 2,3 Güney Sudan) başka ülkelere sığınmışlardır. Sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkeler arasında 3,7 milyon kişi ile Türkiye ilk sıradadır. Bunu 1,4 milyon kişi ile Pakistan, 1,2 milyon kişi ile Uganda, 1,1 milyon kişi ile Sudan ve 1,1 milyon kişi ile Almanya izlemektedir.

Bu sığınmacıların geldikleri ülkeler Afrika'nın, Orta Doğu ve Asya'nın, Güney Amerika'nın az gelişmiş ülkeleridir. Bu ülkelerde savaş, iç savaş, terör, işsizlik, siyasal istikrarsızlık, yolsuzluk, demokrasi ve hukuk devletinin olmaması, ayrımcılık, insan hakları ihlalleri, iklim ve doğal felaketler gibi olumsuz koşullar vardır. Ancak, bu olumsuz koşullar incelendiğinde altyapısında ekonomik geri kalmışlık ve kaynak kullanımında yetersizlik gibi nedenlerin bulunduğu görülür. Yeni korumacı

politikalar nedeniyle az gelişmiş ülkelerden yatırımların, sermayenin ve teknolojinin gelişmiş ülkelere geri çağırılması, bu ülkelerin sınır ötesi göç ve insan kaçakçılığı sorununu daha da kronikleştirecektir.

Günümüzde “modern kölelik” olarak da ifade edilebilen ve en önemli insan hakları ihlallerinden birisi olarak kabul edilen insan ticareti, sosyal bir problem olarak görülmektedir. İnsan ticareti “kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması” anlamına gelir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı).

Dünya’da yılda ortalama 20-40 milyon kişi insan ticaretine maruz kalmaktadır. Bunların %71’i kadın ve kız çocuk, %29’u erkek ve erkek çocuktur. İnsan tacirleri yılda yaklaşık 150 milyar dolar kazanmaktadır. Bunun 99 milyar doları ticari amaçlı cinsel istismardan gelmektedir (Do Something, 2022).

Gelişmekte olan ülkelerin de üretimde değerlendirebilecekleri kaynakları bulunmaktadır. Başta işgücü olmak üzere bu ülkelerde ekonomik kaynaklar etkin ve verimli kullanılamamaktadır. Bu ülkelerde kaynak kullanımında etkinliğin sağlanabilmesi için sermaye, teknoloji ve teknik bilgiye ihtiyaç vardır. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde mal ve hizmet piyasaları da gelişmiştir ve gelişmiş ülkelerin, pazara giriş konusunda gelişmekte olan ülkelere karşı gereksiz engel koymamaları gerekmektedir. Uluslararası ticaret sistemine uygun, hakça ve adil bir iş bölümü ve uzmanlaşma gelişmekte olan ülkelerin, sınır ötesi göç ve insan kaçakçılığına da yol açan sorunlarının çözümünde katkı sağlayacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin nitelikli/yarı nitelikli âtıl işgücü uluslararası ticarete açık sektörlerle transfer edilince, niteliksiz işgücü de tarım, hayvancılık, balıkçılık ve bazı hizmet sektörlerinde istihdam şansı bulacaktır. Bu nedenle, sorunun çözümü korumacı politikalar değil, küresel üretimin ve küresel ticaretin artırılmasıdır.

3.2.7. Küresel Değer Zinciri Açısından Etkileri

1995 yılında Dünya Ticaret Örgütünün (DTÖ) kurulması ile başta tarifeler ve kotalar olmak üzere uluslararası ticarete engellerin aşamalı olarak kaldırılması kararı alınmıştır. Diğer yandan uluslararası taşımacılık maliyetleri düşmüş, gümrük işlemleri basitleştirilmiş, teknolojik ilerlemeler ile küresel değer (arz) zincirleri gibi yeni üretim şekilleri kurulmuştur. 2000 yılından sonra küresel değer zincirleri, dünya üretimini, ticaretini ve istihdamını etkileyen önemli faktör haline gelmiştir.

Küresel değer (arz) zinciri; bir malın veya hizmetin tasarımından başlayıp çeşitli girdilerin ve fiziksel dönüşümün dahil olduğu üretim aşamasından geçtikten sonra tüketiciye ulaştırılması ve tüketilmesi sürecindeki faaliyetler zinciridir. Değer zincirinin halkaları tasarım, ürün geliştirme, üretim, pazarlama, dağıtım ve tüketim gibi aşamalardır.

Çağımızda “küresel değer zinciri (global value chain)” modeli ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler nedeniyle önemli oranda sınır ötesi üretime dayanan yeni bir üretim şekli olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni üretim modelinin gelişmesi ile dünyada pek çok ülke küresel değer zincirine katılmıştır. Ayrıca ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler üretimin parçalara ayrılması (fragmentation of production) sürecini hızlandırmıştır. Günümüzde üretimin değişik aşamalarının aynı coğrafi alan veya ülkede gerçekleştirilmesi (coğrafi kümelenme) zorunlu değildir. Üretim sürecinde kullanılan farklı parçalar maliyetlerin daha düşük olduğu farklı bölgelerde üretilebilmektedir. Tedarik zincirlerinin küreselleşmesi ile daha fazla ara malı uluslararası ticarete konu olmaya başlamıştır.

Uluslararası ticarete uzmanlaşmanın geleneksel biçimi yatay uzmanlaşmadır. Bu uzmanlaşma şeklinde işletmeler ya da ülkeler başlangıcından bitimine kadar sadece bir ülkede üretilen malların üretimini yapmaktadır. Üretim aşamalarında ithal hammadde ve ara malı kullanılsa da ortaya çıkan ürün büyük ölçüde bir ülkeye aittir. Bu ürüne “Amerikan Malı”, “Türk Malı” veya “Çin Malı” menşe işareti verilebilmektedir.

Oysa, günümüzde üretimin parçalara ayrılması (fragmentation of production) nedeniyle, tasarımdan üretime, ambalajlama ve pazarlamaya kadar her aşama farklı bir ülkede gerçekleştirilebilmektedir. Ülkeler üretimin belirli bir aşamasında uzmanlaşırken (görev ticareti= trade of task) farklı ülkelerden ithal edilen ara mallarını üretimlerinde girdi olarak kullandıktan sonra (dış kaynak kullanımı= outsourcing) üretimin izleyen aşamalarında yoğunlaşan ülkelere ihraç etmektedir. Bu nedenle ülkeler arasında dikey uzmanlaşma veya dikey ticaret olarak adlandırılan çok taraflı bağımlılık ilişkisi doğmuştur.

Çağımızda üç ekonomik değer uluslararası ticareti yapılmaktadır. Mallar-hizmetler, sermaye ve fikri mülkiyet hakları. Mal ve hizmet ticareti ile sermaye hareketleri büyük ölçüde serbesttir. Emegın dolaşımı ise serbest değildir ve dolaşımını yasaklayacak kadar katı koşul ve kurallarla kısıtlanmıştır. Mal ve hizmet ticaretinin serbest olması, dış ticarete konu olan malların fiyatlarının serbest dünya fiyatlarına eşitlenmesine veya büyük ölçüde yaklaşmasına neden olmaktadır. Sermaye hareketlerinin serbest olması ise reel faizlerin eşitlenmesine, en azından yaklaşmasına neden olmaktadır. Oysa emegın ülkeler arasında serbest dolaşımının kısıtlanmış olması ülkeler arasında ücret farklılığı yaratmaktadır. Ülkeler arasındaki ücret farklılığı küresel değer zinciri kurulmasının önemli nedenlerinden birisidir. Çin, Hindistan, Brezilya, Meksika, Endonezya,

Bangladeş gibi yüksek nüfusa sahip, emek maliyetlerinin düşük olduğu ülkeler, gelişmiş ülkelerin tedarik merkezleri haline gelmiştir. Emek yoğun üretim ve dağıtım bu merkezlerden yapılmaktadır. Dünyada pek çok ülke, değişik özellikleri veya üstünlükleri nedeniyle bu değer zincirine katılmıştır. Bu karşılıklı yarar esasına dayanan bir ilişkidir. Taraflar avantajlı buldukları için bu ilişkiyi sürdürmektedir.

Günümüzde özellikle büyük ülkeler arasında sürmekte olan ticaret savaşları, ticaretin büyük bölümünün tüketim mallarından oluştuğu daha önceki ticari çatışmaların aksine, ticaretin büyük bölümünün üretimde kullanılan girdilerin oluşturduğu bir dünyada yaşanmaktadır. Küresel tedarik zincirlerinin yaygınlığı ticaret savaşlarının maliyetini artırmaktadır (Krugman, 2018).

Yeni korumacı politikalar yoluyla serbest ticarete getirilecek engeller değer zincirinde bozulmalara ve aksamalara yol açabilir. Değer zincirleri yoluyla kurulmuş bulunan, kaynak dağılımında etkinliğin ve rasyonelliğin zayıflaması, küresel enflasyon, tüketici refahının düşmesi ve işsizliğe neden olabilir.

3.2.8. Dünya Ticaret rgt Açısından Etkileri

Dünya Ticaret rgt, uluslararası ticaretin eşitlik ilkesi gözetilerek serbestleştirilmesini, ye ülkelerdeki yaşam standardının yükseltilmesini, istihdam ve kişi başına düşen gelirin artırılmasını amaçlayan ve bu amaçlar doğrultusunda gümrük vergilerinin azaltılması ve uluslararası ticarete ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yürüten uluslararası bir örgüttür. Serbest dünya ticaretinin rekabeti artıracadığı, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre iş bölümü ve uzmanlaşmaya gideceği ve bu durumun toplam dünya refahını artıracadığı varsayılmaktadır.

Ancak DT, küreselleşme karşıtı eylemciler ve bazı ekonomistler tarafından şiddetle eleştirilmektedir. Bu eleştirilere ana akım ekonomistler katılmadığı gibi, ampirik çalışmalar da yapılan eleştirileri desteklememektedir. Eleştiriler genellikle ideolojik nedenlerden veya derinlemesine bilgi yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Uygulamada dışa açık ekonomilerin daha hızlı büyüme ve kapasite artışı gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Diğer yandan 2008 yılında ABD’den başlayıp, tüm ekonomileri etkileyen ve etkileri halen süren Küresel Finans Krizi nedeniyle başta ABD olmak üzere pek çok ülke uluslararası ticarete korumacı politikalara yönelmiştir. Bu politikalar karşılıklı yaptırım ve misillemelerle srdrlnce ticaret savaşlarına dnşmştir. Ticaret savaşları ile gerginleşen küresel ekonomide güven bunalımı ve istikrarsızlık ortaya ıkımıştır. Bu ortamda ticaret ve yabancı sermaye yatırımları azalmaktadır. Uygulanan korumacı politikalar çoğunlukla DT kuralları ile de çelişmektedir. Bu nedenle “DT

Anlaşmazlık Çözüm Organı”na çok sayıda başvuru yapılmıştır. Yapılan başvuruların kısa zamanda çözömlenememesi veya yaptırım gücünün zayıf olması DTÖ’nün işlevselliğini tartışılır hale getirmektedir.

Yılda yaklaşık 32 trilyon dolar ticaret hacminin gerçekleştirildiğı uluslararası ticaretin DTÖ gibi bir üst kuruluştan yoksun olması düşünölemez. Ancak, ticaret savaşlarının da etkisiyle birçok şikâyet başvurusu alan DTÖ anlaşmazlıkların çözömlü konusunda yavaş ve etkisiz kalmaktadır. Özellikle uluslararası ticarete ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözömlünde üst karar mercii olan Temyiz Organı (Appellate Body)’nın son üyesinin de görev süresi 30 Kasım 2020 tarihinde sona ermiş ve büyük ölkeler uzlaşma sağlayarak bu organın üyelerini seçememişlerdir. Bu nedenle, uluslararası ticarete ortaya çıkan uyuşmazlıklar, temyiz organına götürölünce, fiilen bu organ çalışmadığından, çözömsüz kalmaktadır. Temyiz organının çalışmaması, DTÖ Anlaşmalarına aykırı korumacı engellerin uygulanmasına yol açmaktadır.

DTÖ, yapısı itibariyle ticaret sorunlarına ticaret politikaları ile yanıt vermesi beklenen bir kurumdur. Daha çok makroekonomik sorunlardan kaynaklanacak çatışmaların önlenmesinde DTÖ imkânlarının yetersiz kalması olasılığı yüksektir. Bu durumda, belki de diğör uluslararası kuruluşlarla iş birliğine ihtiyaç duyulacaktır (Deardorff, 2008, s.21).

3.2.9. Küresel Ticaret Savaşları Açısından Etkileri

Uluslararası ticaretin diplomatik argöman olarak kullanılması yeni bir olgu değildir. Ancak günümüzde ortaya çıkan küreselleşme eğilimleri nedeniyle ölkeler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi artmış bu da uluslararası ticaretin etki derecesini artırmıştır. Günümüzde özellikle dünya ticaretinde payı yüksek olan ölkeler, uluslararası ticaretin yaptırım ve etki gücünden yararlanarak, sıcak çatışmaya dönüşmeden, siyasal, ekonomik veya askeri hedeflerini gerçekleştirebilmektedir. Uluslararası ticaret diplomatik alanda güçlü bir ikna ve pazarlık aracı haline gelmiştir.

Gerçekten ölkeler arasında önemli bir iş birliği alanı olan uluslararası ticaret çatışmaya da dönüşebilmektedir. Özellikle büyük ekonomik krizlerden sonra, dünya ticaretinde önemli paya sahip ölkelerden biri, örneğın ABD, korumacı politikalara başvurduğunda, diğör ölkö veya bölgesel ekonomiler tarafından karşı önlem ve misillemelerle karşılaşmaktadır. Diğör ölkelerin karşı önlem ve misilleme şeklinde aldıkları korumacı önlemler, bunları izleyen yaptırım ve ambargo kararları ile uluslararası ekonomide ticaret savaşları başlamaktadır.

Ticaret savaşları; ölkelerin uluslararası ticarete rekabet üstönlüğü elde etmek için, ulusal paralarının değerini düşürerek rekabetçi devalüasyonlara başvurmaları ve bu yolla ihracatlarını artırma çabaları sonucu oluşan kur savaşları ile başlamaktadır. Ancak, ölkelerin, aynı anda,

genişletici para politikası uygulayarak ulusal paralarının değerini düşürmeleri tüm para birimlerinin aynı anda değer kaybına yol açabilir. Bunun sonucunda, 1930'lu yıllarda yaşandığı gibi, sonuçta kazanamı olmayan bir ticaret savaşının ortaya çıkmasına yol açılabilir.

Yeni korumacı politikalar küresel ölçekte ticaret savaşlarına yol açmıştır. Ticaret savaşının tırmanması uluslararası ticaretin azalmasına yol açmaktadır. Ülkelerin bazı ürünlerde ithalat vergilerini artırması, bu ürünlerin yerli üreticilerine rekabet avantajı sağlayarak kısa dönemde yararlı olabilir. Ancak uzun dönemde karşı önlem ve misillemelerle ticaret savaşlarına yol açacaktır. Ticaret savaşı ilgili tüm ülkelerde istihdamın düşmesine neden olduğu gibi büyümeyi de baskı altına almaktadır. Ayrıca artan gümrük vergileri ithalat fiyatlarını artırdığından enflasyon hızlanmasına da neden olmaktadır (Berthou vd, 2018).

Yeni korumacı politikalar, günümüzde 1929 Küresel Finans Krizi'nden daha da yıkıcı etkiler yaratacaktır. Bunun nedeni, o dönemde ihracatın ve ülkelerin dışa açıklık oranlarının düşük olmasıdır. Günümüzde özellikle bazı Asya ülkeleri başta olmak üzere ülkelerin dışa açıklık oranları yükselmiştir.

Küresel krizin derinleşmesi ile gelişmiş ülkelerde de dış ticaret hacminde daralma meydana gelmiştir. Ortaya çıkan ekonomik belirsizlik ortamında bazı ülkeler, reel sektörde istihdamı artırmaya yönelik destek programları ile korumacı önlemler uygulamaya koymuştur. Gelişmiş ülkeler tarafından yerli şirketlere sübvansiyonlar yoluyla destek verilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ise ithalat tarifelerini ve tarife dışı engelleri yükselterek yerli şirketlere destek sağlamıştır.

Yine Japonya ve Çin başta olmak üzere bazı ülkelerin ulusal paralarının değerini diğer ülke paraları karşısında düşük tutarak uluslararası ticarete rekabet avantajı sağlamaya çalışmaları “kur savaşları” olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Yeni korumacı politikaların ve uygulanan bu politikalar sonucunda ortaya çıkan ticaret savaşlarının küresel ekonomide karşılaşılan ve gelecekte ortaya çıkabilecek ekonomik etkileri bulunmaktadır.

Büyük ülke ithalatına düşük oranlı bir tarife uygularsa, ulusal refahı yükselir. Eğer ithalat tarifesi aşırı yüksek tutulursa, ulusal refah düşer. Eğer pozitif bir optimal tarife uygulanırsa ulusal refah maksimum olur (Suranovic, 2004).

Eğer büyük ülke bir dizi ürün ithalatına optimal tarife bile uygulasa, bu ticaret yaptığı ülkelerin ulusal refahında azalmaya yol açar. Ulusal refahında azalma olan büyük ülkeler ise bu durumdan

kaçınmak için misillemelerde bulunacaklar ve ilk tarife uygulayan ülkeye karşı kendi ithalat tarifelerini yükselteceklerdir (Saylor Academy, 2022).

Büyük ülkelerin misilleme yapmasıyla başlayan ticaret savaşı sonuçta diğer ülkeleri de etkileyecek ve dünya refahının azalmasına yol açacaktır.

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch Ratings, ABD'nin gümrük vergisi artışlarıyla başlayan ticaret savaşlarının giderek büyümesi halinde bunun küresel ticarete maliyetinin 2 trilyon ABD dolarını bulabileceği uyarısında bulunmuştur. Kredi derecelendirme kuruluşundan yapılan açıklamada artan küresel ticaret savaşlarında yeni önlemlerin uygulanmasına ilişkin risklerin arttığı, bu durumun küresel ekonomi üzerinde büyük çaplı etkilerinin olabileceği belirtilmiştir (CNN Türk, 2022).

AB Konseyi (Eski) Başkanı Donald TUSK, ticaret savaşlarının önlenmesi, çatışma ve kaos yaşanmaması, küresel düzene zarar verilmemesi için Çin, Rusya ve ABD'ye, ticaret savaşlarının önlenmesi çağrısında bulunmuştur (<https://www.sabah.com.tr/dunya/ab-konseyi>).

Bollen ve Rojas-Ramagosa (2018) tarafından, Bilgisayarlı Genel Denge (Computational General Equilibrium=CGE) tekniği kullanılarak yapılan bir çalışmada ticaret savaşlarının etkileri incelenmiştir. Buna göre; ABD ve AB dahil, ticaret savaşları sonucunda tüm ülkelerin GSYH'larında ciddi düşüşler görülecek ve ticaret savaşının kazananı olmayacaktır (Bollen ve Rojas-Ramagosa, 2018:30)

Ticaret savaşlarının sonuçlarının analizi kolay değildir. Bunun iki önemli nedeni vardır. Birincisi; hangi ürünün, hangi parçasının, hangi ülke tarafından yapıldığının, hangi ülke tarafından pazarlandığının, getirisinin hangi ülke tarafından kullanıldığının saptanmasındaki karmaşıktır. Artık hangi şirketin hangi ülkenin şirketi olduğu bile kolay kararlaştırılamamaktadır. İkincisi ise ürünlerin değişik zincirlerde yer almasıdır. Bu nedenle ticarete getirilen kısıtlamaların sonuçlarının değerlendirilmesinin tek bir sektör veya çalışma alanında değil birkaç sektör ve iş sahasında yapılması zorunluluğu vardır. Bu kolay bir iş değildir (Ataç, 2018).

ABD'de Eski Başkan Trump döneminde başlayan yeni korumacılık dalgası küresel ekonomik düzeni önemli ölçüde etkileyecek bir küresel değişime yol açabilir. Günümüzde ABD tarafından başlatılan yeni korumacılık dalgasının bir “tsunami”ye dönüşüp dönüşmeyeceğini zaman gösterecektir. Küresel kriz döneminde ortaya çıkan küresel likidite fazlası ve bu likiditenin gelişmekte olan ülkelere hızlı şekilde akması parasal sistemlerde sorunlara neden olmuş, para ve kur politikaları ile diğer politika alanlarında ülkelerin diğer ülkelerin stratejilerine göre politikalarını belirlemelerine de yol açmıştır (Babacan, 2018: 46).

3.3. Yeni Korumacı Politikaların Sonuçları

3.3.1. Küresel Değer Zincirleri Açısından Sonuçları

Ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin, uzmanlık sağlanan ürün grubu, coğrafi konum, ekonomik büyüklük, geleneksel rekabetler, iç pazarda yaşanan arz talep dengesi, işgücü yapısı, dış ticaret hadleri, genel makroekonomik yapı, ticari yönelim ve hedefler gibi çok değişkenli bir etki grubu tarafından şekillendirildiği görülmektedir (Karayel, 2019: 438).

Tüm bu hassas dengeleri birlikte gözetecek politikalar üretmek ve korumacı politikaları yürütmek neredeyse imkânsızdır. Günümüzde çok değişkenli ticari bağlar nedeniyle uluslararası ticaretin serbestçe işletilmesini aksatacak her türlü girişim bir şekilde bumerang etkisi yaratacaktır. Görüldüğü gibi çok hassas dengeler üzerine kurulmuş olan değer (tedarik) zincirlerinde meydana gelebilecek aksaklık ve kopmalar, küresel arzı çok önemli miktarlarda kısıtlayabileceği için yıkıcı sonuçları olacaktır.

ABD ile Çin arasında giderek artan ticaret savaşları uluslararası şirketleri tedirgin etmiştir. Taraflardan birinde üretim yapan uluslararası üreticilerin diğer pazara girişte yüksek gümrük vergileriyle karşılaşacak olması büyük sorunlara neden olacaktır. Mevcut gerilimin AB, Hindistan, Rusya ve diğer bölgelere yayılması durumunda uluslararası şirketler yatırım planlarını değiştirmek zorunda kalabileceklerdir. Sanayi üretiminin ayrışması ve buna bağlı olarak oluşan küresel tedarik zincirinde büyüme artık yavaşlamıştır. Değer zincirine yeni halkalar eklenmemektedir. Ticaretteki genişlemeyi sadece mevcut halkalar arasındaki ticaret destekleyecektir. Bu nedenle tedarik zincirine dayalı ithalat artışı da yavaşlamıştır (TİM, 2017: 20).

Ticaret zincirindeki bozulma, kaybedenlerin kazananlardan çok olması ile sonuçlanacaktır. Tedarik zinciri dünyasındaki bir ticaret savaşı pek çok aksamaya neden olacaktır. Bu da zamanla endüstrinin yeniden yapılanmasına yol açacaktır. Bu durum belki de geçmişte yaşanan bir ticaret savaşından çok daha fazla kaybeden ve bazı kazananlar yaratacaktır. Ancak reel gelirdeki toplam kayıp, geleneksel analizin öngördüğünden daha büyük olacaktır (Krugman, 2018).

Yeni korumacı politikalar yoluyla serbest ticarete getirilecek engeller değer zincirinde bozulmalara ve aksamalara yol açabilir. Bu durumda kaynak dağılımında etkinlik ve rasyonellik zayıflayacak, küresel enflasyon, tüketici refahının düşmesi ve işsizlik ortaya çıkacaktır.

3.3.2. Dünya Ticaret Örgütü Açısından Sonuçları

DTÖ, dünya ticaretinin şeffaf, eşit, öngörülebilir ve tüm ülkelere fırsatlar sunacak şekilde gelişmesini sağlama amacına yönelik olarak kurulmuştur. Bu nedenle DTÖ dünya ticaretinin serbestleştirilmesini savunmaktadır. DTÖ ilkelerine göre serbest ticaretin rekabeti, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre iş bölümü ve uzmanlaşmasını ve toplam dünya refahını artıracığı varsayılmaktadır.

ABD Eski Başkanı Donald Trump döneminde izlenen korumacı politikalar tüm dünyada ulusalcılığın artmasına yol açmıştır. Trump'ın uluslararası ticaret kurallarına aykırı kararlar alması, diğer ülkeleri de bu kuralların dışına çıkmaya zorlamıştır. Oysa DTÖ, kuruluş amacına uygun şekilde gümrük engellerinin azaltılması ve daha hakça küresel ticaret sistemi kurulması için çalışmaktadır. Ticaret savaşlarının da etkisiyle başta ABD olmak üzere pek çok ülkenin Dünya Ticaret Örgütünü güçsüzleştirmeye çalışması örgütün misyonunun sorgulanmasına yol açmıştır. Ancak, DTÖ ilkelerinin ve kurallarının aşındırılması misyonunun sorgulanmasına yol açmışsa da DTÖ'nün varlığı ve uluslararası ticaretin vazgeçilmez bir kurumu olduğu konusunda ülkeler arasında fikir birliği bulunmaktadır.

3.3.3. Küresel Ticaret Savaşları Açısından Sonuçları

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra yaygınlaşan yeni korumacı politikalar küresel ticaret savaşlarına yol açmıştır. Uygulanan yeni korumacı politikaların ve ticaret savaşlarının küresel ekonomi açısından oluşabilecek sonuçları şunlardır (Gültekin ve Gültekin, 2019: 598-599):

ABD tarafından önce Çin'e uygulanan ve daha sonra çok sayıda ülkeye yaygınlaştırılan korumacı önlemler, GATT'ın "piyasa mekanizmasına bağlılık" ve "ticaret savaşlarına karşı çıkma" ilkelerinin ihlal edilmesine yol açmıştır. Tarihi süreçte dünya ticaretinin evrensel kurallarının ihlal edilmesi karşılıklı güven bunalımına, misillemelere ve kaosa yol açmıştır. Dünya ticaretinin daha önce görülmemiş düzeyde bütünleşik hale geldiği günümüzde, küresel ticaretin evrensel kurallarından sapmalar, tahmin edilenin çok üstünde ekonomik ve sosyal kayıplara ve yıkımlara yol açabilir.

Yeni korumacı politikaların temeli; ülkelerin uluslararası rekabette üstünlük elde etmek amacıyla, ulusal paralarının değerini düşürmeleri ve ihracatlarını artırmaya çalışmaları sonucu ortaya çıkan kur savaşlarıdır. Ancak, ülkelerin, aynı anda, para arzını artırarak ulusal paralarını değersizleştirmesi, tüm para birimlerinin aynı anda değer kaybına yol açabilir. Bunun sonucunda, 1930'lu yıllarda meydana geldiği gibi, kazananı olmayan bir ticaret savaşı ortaya çıkabilir.

Yeni korumacı politika uygulamalarının artması uluslararası ticarete azalmaya yol açmaktadır. Ülkelerin bazı ürünlerde ithalat vergilerini yükseltmesi, söz konusu ürünün yerli üreticilerine kısa dönemde belirli bir rekabet avantajı sağlayabilir. Fakat uzun dönemde diğer ülkeler tarafından karşı önlem ve misillemeler alınacaktır. Bu nedenle, korumacılık tüm ülkelerde istihdamın düşmesine, büyümenin yavaşlamasına neden olur. Ayrıca ithalat vergileri, ithal mallarda fiyat artışlarına yol açarak enflasyonu hızlandırabilir.

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra ABD Merkez Bankası FED (Federal Reserve Bank), AB Merkez Bankası ECB (European Central Bank) ve Japonya Merkez Bankası BOJ (Bank of Japan) başta olmak üzere pek çok ülkede merkez bankaları, doğrudan şirket tahvilleri satın alarak stratejik sektörlerde kurtarma operasyonları başlatmıştır. Bu durum küresel likidite bolluğuna yol açmıştır. Bu likidite bolluğu, ABD ekonomisinde ortaya çıkan konut balonu benzeri yeni balonların diğer ülke ekonomilerinde de ortaya çıkmasına ve yeni krizlere yol açabilir.

Yeni korumacı politikalar, dünya ekonomisinde daha önce yaşanan korumacı önlem ve benzeri uygulamaların sonuçlarına göre, ülkelerin refah düzeylerinin düşmesine yol açabilir. Büyük ülkeler ile küçük ülkeler arasındaki ticaret savaşında büyük ülkeler kazançlar elde edebilir ve bazı alanlarda da kayıplarla karşılaşabilir. Küçük ülkeler ise her koşulda kaybeden taraf olacaktır. Küresel ticaret savaşına taraf olan tüm ülkeler aynı anda kazanç elde edemez. Ancak iş birliği halinde tüm ülkeler uluslararası ticaretten net refah artışı sağlayabilir. Serbest ticaret durumunda ise tüm ülkeler uluslararası ticaretten daha fazla pay alarak net refah artışı elde edebilir.

ABD, tarafından başlatılan bu ticaret savaşının sonucunun ve etkilerinin ne olacağı ticaret ortaklarının yanıtına bağlı olacaktır. Şimdiden AB, Çin, Kanada, Japonya, Brezilya ve Meksika başta olmak üzere ülkeler karşı önlem ve misilleme kararı almıştır. ABD'nin ticari ambargo ve gümrük vergilerini yükseltme kararına karşı ticari ortaklar da benzer etkili misilleme kararları almaktadır.

Ticaret savaşları nedeniyle dünya ekonomisinde enflasyon ve işsizlik oranları yükselecektir. Bu durum dünyada refah düzeyinin azalmasına, yoksulluğun artmasına ve uluslararası ticaretin düşmesine neden olabilir.

Uluslararası ticaret aynı zamanda ülkeler arasında barış, güven ve iş birliğinin artmasına yardım etmektedir. Ticaret savaşları nedeniyle oluşan güven bunalımı ve çatışma ortamı ülkeler arasında huzursuzluk ve anlaşmazlıklara neden olabilir. Ülkeler arasında misilleme veya yaptırım uygulamaları iş birliği ve sinerji fırsatlarını yok edebilir.

Ülkeler arasında ticaret savaşları nedeniyle oluşan karşılıklı güvensizlik ve çatışma ortamı, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlarda karar

alınmasını güçleştirebilir. Zamanla bu kuruluşların misyonu tartışılır hale gelebilir ve bu kuruluşlar işlevsiz hale gelebilir.

2008 Küresel Finans Krizi sonrası ortaya çıkan ticaret savaşları ve uygulanan yeni korumacı politikalar nedeniyle rekabet gücü kaybeden işletmeler yüksek yatırım harcaması gerektiren teknoloji yatırımlarını erteleyebilir. Bu da yeni teknolojilerin geliştirilmesinde yavaşlamaya neden olabilir.

Başta ABD olmak üzere, büyük ekonomilerde yeni korumacı politika uygulaması olarak uygulanan “uluslararası yatırımların geri dönüşünün teşvik edilmesi” küresel değer zincirinde bozulmalara ve aksamalara yol açabilir. Bu durum küresel üretimde verimlilik ve etkinliğin düşmesine yol açarak dünya refahının azalmasına neden olabilir. Ayrıca yatırımların geri dönüşü nedeniyle ortaya çıkan yeniden yapılanma maliyetleri küresel fiyat düzeyinin yükselmesine dolayısıyla küresel enflasyona neden olabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KORUMACILIK VE YENİ KORUMACI POLİTİKA UYGULAMALARI

Tarihsel süreçte küresel üretimin yüksek olduğu ve üretim fazlasının olduğu ekonomik canlanma dönemlerinde serbest ticaret görüşü ağırlık kazanırken; ekonomik kriz, savaş, salgın hastalık ya da doğal afet gibi üretimin azaldığı dönemlerde korumacı politikalar tercih edilmiştir. Dolayısıyla bu politikalar arasında rekabetten çok, döngüsel ve tamamlayıcı bir ilişki bulunmaktadır (Demir ve Kurt, 2020: 382).

Son yıllarda Türkiye ekonomisinde de dünyada yaşanan 2008 Küresel Finans Krizi ve Covid-19 salgınının etkisiyle korumacı politikalara yönelim olmuştur. Önce, 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkisi ile rekabetçi devalüasyonlar ve ticaret savaşları ortaya çıkmış ve gecikmeli de olsa Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Sonrasında ise küresel bazda ortaya çıkan Covid-19 salgınının etkisiyle, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de korumacı politikalara yönelim artmıştır.

Bu dönemde uygulanan korumacı politikalar daha önceki dönemlerde uygulanan korumacı politikalara göre çok farklı özellikler taşıdığından bu politikalara, daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, "yeni korumacı politikalar" adı verilir. Günümüzde uygulanan yeni korumacı politikaları farklı kılan özelliklerden birisi de bu politikaların, ülkelerin serbest ticaret politikası ana ekseninde kalarak, tamamlayıcı nitelikte uygulanmalarıdır. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu pek çok ülke, dünya ticaret sistemine açıkça ters düşmeyen veya ticaret sisteminin belli koşullarda uygulanmasına izin verdiği örtülü kısıtlamalara başvurmuştur. Ayrıca insan sağlığı gerekçesi ile ülkelerin belirli düzeyde kısıtlamalara başvurmaları mümkündür. Ülkemiz de diğer ülkeler gibi bu haklı gerekçe ile kısıtlayıcı önlemlere başvurmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye Ekonomisinde 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan yeni korumacı politikalar incelenmektedir. Türkiye gerek AB Gümrük Birliği gerekse DTÖ taahhütleri kapsamında gümrük vergisi oranlarını kademeli şekilde düşürmüştür ve bu oranları tekrar yükseltme olanağına sahip değildir. Ancak Türkiye, uluslararası rekabet gücü yetersizliği nedeniyle, dış ticarete cari açık sorunu yaşayan bir ülkedir. Küresel kriz nedeniyle cari açığın finansmanı için gereken krediyi de küresel piyasalardan kolaylıkla bulamamaktadır. Bu nedenle Türkiye ekonomisinde yoğun şekilde yeni korumacı politikalara başvurulmaktadır. Bu bölümde önce Türkiye ekonomisinde korumacı politika uygulamalarına genel olarak yer verilmekte ve daha sonra

Türkiye ekonomisinde 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan korumacı politikalar incelenmektedir.

4.1. Genel Olarak Türkiye’de Uygulanan Korumacı Politikalar

4.1.1. İthal İkameci Dönemde Uygulanan Politikalar (1963-1980)

1929 Küresel Finans Krizi sonrasında piyasa ekonomisinin görünmez el mekanizması yoluyla tüm ekonomik sorunların otomatik olarak çözüleceği argümanı dünya genelinde sorgulanmaya başlamış ve ekonomide müdahaleci politikalar gündeme gelmiştir. Kriz sonrasında küresel konjonktüre uygun şekilde ve ülke içi koşulların da etkisiyle Türkiye’de devletçilik politikası uygulamaya konulmuştur. Devletçilik politikası, yerli sanayiye dünya rekabetinden korumak için çok sayıda korumacı önlemin uygulandığı bir sistemdir. Bu sistemde ithal ikameci politikalar uygulanmış, devletçilik politikası planlar yoluyla yürütülmüştür.

Türkiye’de ithal ikameci politikaların uygulandığı 1963-1980 dönemi aynı zamanda planlı kalkınma dönemidir. Türkiye ekonomisinde planlama düşüncesi 1930’lu yıllarda hazırlanan sanayi planları ile gündeme gelmiş ise de planlı kalkınma dönemi Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasından sonra, 1963 yılında başlamış ve ithal ikameci sanayileşme stratejisine uygun olarak beşer yıllık sürelerle uygulanmıştır. Bu dönemde ithalat yüksek oranlı vergilerle korunduğu gibi, ithalat yasakları, kambiyo kontrolü ve sermaye hareketleri kontrolü gibi korumacı politikalar uygulanmıştır.

Türkiye’de, ithal ikameci politikalara dayanan korumacılık 1980 yılına kadar sürmüştür. Sanayileşme çabaları nedeniyle ekonomide yeni kurulan sanayilerin bebek endüstri tezi yaklaşımı ile korunması gerekmiştir. Bu yaklaşım çerçevesinde ithal ikameci bir politika izlenilmiştir. Bu korumayı sağlamak için gümrük vergileri yükseltilmiş, Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edilmiş, Sanayi Planları uygulamaya konulmuş, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çıkarılmış, ithalatta kota uygulaması başlatılmıştır. Korumacı politikalar nedeniyle yüksek gümrük duvarları ve miktar kısıtlamaları öngören ithalat uygulamaları pek çok endüstri kolunda dünya ile rekabet gücü bulunmayan malların üretilmesine ve dünya fiyatlarından daha yüksek fiyatlarla tüketiciye satılmasına neden olmuştur. Türk sanayisi dünya ile rekabet edemez hale gelmiştir (Eğilmez, 2018).

4.1.2.İhracata Yönelik Kalkınma Döneminde Uygulanan Politikalar (1980-2008)

Dünya ekonomisinde 1973-1979 yılları arasında enerji krizi yaşanmıştır. Bu kriz Türkiye’nin de içinde bulunduğu, enerjide dışa bağımlı çok sayıda ülkede dış ödeme (döviz) darboğazına yol açmıştır. Dış ödeme güçlüğü içerisinde bulunan çok sayıda ülke IMF’den kredi talebinde bulunmuş,

IMF bu taleplerin tümünü karşılamamış, kredi koşullarını ağırlaştırmıştır. Bu durumdan olumsuz etkilenen ülkelerden biri olan Türkiye’de de artan döviz ihtiyacının karşılanması için döviz kazandırıcı faaliyetlerin serbestleştirilmesi hatta teşvik edilmesi yönünde uygulamalar yapılmıştır. 1989 yılında kabul edilen Türk Parasının Kıymetinin Korunmasına ilişkin 32 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ülke içinde konvertibl dövizlerin dolaşımı serbest hale gelmiş, kambiyo kontrolü olarak uygulanan korumacılık kaldırılmıştır. 24 Ocak 1980 Kararları ile de Türkiye’ de konvertibl para birimlerinin tüm ticari ve finansal işlemlerde kullanılması tamamen serbestleştirilmiştir.

24 Ocak 1980 Kararları ile uygulanan politikalar, 5 Nisan 1994 Kararları ile uygulanan politikalar ve 2001 Ekonomik Krizi sonrasında uygulanan politikalar serbest ticaret ve korumacı politikalar açısından aşağıda kısaca ele alınmıştır.

4.1.2.1. 24 Ocak 1980 Kararları ile Uygulanan Politikalar

1950’li yıllara kadar Keynesyen yaklaşımın etkisiyle korumacı politikalar uygulayan ülkeler, daha sonraki yıllarda büyüme ve kalkınma için daha açık ekonomi politikalarını benimsemişlerdir. Çünkü dış dünyadan soyutlanarak büyümeyi hedefleyen içe dönük büyüme stratejisinin ihracatı desteklememesi dış ticaret açıklarını yükseltmiştir. Aynı dönemde liberal dış ticaret politikası benimseyen uzak doğu ülkeleri daha yüksek büyüme hızlarına ulaşmışlardır. Öte yandan ampirik çalışmaların sonuçları da piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmaya çalışan dışa açık ekonomilerin daha yüksek oranda gelişme gösterdiklerini desteklemektedir. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan GATT, WTO ve IMF gibi kuruluşların da neo-liberal politikaları desteklemeleri değişim sürecini hızlandırmıştır (Sever, 2009: 3).

Türkiye ekonomisinde de dünyada görülen bu gelişmeler doğrultusunda dışa açık büyümeyi ve ihracatı hedefleyen, korumacı politikaların aşamalı şekilde kaldırılmasını öngören bir düzenleme süreci başlamış ve bu sürecin sonunda 24 Ocak 1980 kararları açıklanmıştır.

Türkiye ekonomisinde 24 Ocak 1980 Kararları ile ithal ikameci kalkınma modelinden ihracata dönük sanayileşme modeline geçilmiştir. 24 Ocak Kararları ile uygulamaya konulan bu model dışa açık ve uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayanan yeni bir yaklaşımdır. Bu kapsamda yabancı sermaye girişi desteklenmiş ve dünya ekonomisi ile entegre olmak için serbest ve dışa açık büyüme politikası izlenmiştir. Devalüasyonlar ve mali desteklerle ihracatın artırılmasının yanı sıra ithalatın da yasaklar ve miktar kısıtlamalarından arındırılarak liberalleşmesi amaçlanmıştır. Özellikle sürekli olarak gerçekleştirilen devalüasyonlar aracılığıyla Türk lirasının değeri düşük tutularak, yurt dışı piyasalarda Türk mallarına fiyat avantajı sağlanmıştır (Alpay ve Alkin, 2019: 158).

Bu dönemde kambiyo politikası reel devalüasyonlar yapılarak yürütülmüştür. İthalat rejimi aşamalı şekilde serbestleştirilmiştir. İhracat yüksek kur, düşük faizli kredi, vergi iadesi gibi özendirme araçları ve sübvansiyonlarla desteklenmiş ve ulusal öncelik haline getirilmiştir. Temel ürünlerin çoğunda sübvansiyonlar kaldırılmıştır. Fiyat kontrolleri uygulamasına son verilmiştir. Alınan önlemlerle yurtiçi talebin kısılmasına yönelik makro ekonomik politikalar uygulanmıştır. Dış ticaret politikasında dışa açılma ana eksenini doğrultusunda kararlar alınmıştır. Dışa açılma eksenini doğrultusunda çok güçlü ihracat teşvikleri uygulanmış, emek maliyetleri düşürülmüş, rekabetçi devalüasyonlara dayanan döviz kuru politikaları yoluyla sanayi ürünlerinin uluslararası pazarlara girmesi teşvik edilmiştir. Görüldüğü gibi dışa açıklık ve ekonomik serbestleşme 24 Ocak Kararlarının esas unsurlarıdır (Boratav, 2015: 151-154).

4.1.2.2. 5 Nisan 1994 Kararları ile Uygulanan Politikalar

5 Nisan 1994 kararları öncesinde; Türkiye ekonomisinde ithal ikameci sanayileşme modeline son verilmiş ve ihracata dayalı, dışa dönük bir ekonomik modele geçilmiştir. Ancak ekonomide mevcut üretim kapasitesinin kullanımının sınırlarına kadar artırılmasına ve uygulanan kur politikaları ile ihracat desteklenmesine rağmen ihracat artışı durma noktasına gelmiştir. Sanayileşmenin ihmal edilmesi, ekonomide üretim yetersizliği, rant ekonomisi Türkiye’de ekonomik krize yol açmıştır. Uygulanan kur politikaları, kapasite ve verimliliğin artırılamaması, kalite iyileştirmesinin yapılamaması sonucunda ihracatta duraklama, ithalatla ise patlama yaşanmıştır. Bunun sonucunda cari işlemler açığı yükselmiş, Merkez Bankası döviz rezervleri tümüyle sıcak para girişine dayandırılmış, bütçe açıkları yüksek faizle borçlanarak karşılanmıştır. Yüksek enflasyon ve uygulanan kur politikaları nedeniyle Türk lirasından kaçış ortaya çıkmış, döviz tevdiat hesapları TL hesapların iki katına yükselmiş, ekonomide dolarizasyon oluşmuştur. Ülkede gelir dağılımı adaletsizliği artmıştır (TMMOB,2022: 26-27).

Türkiye ekonomisinde yaşanan bu gelişmeler sonrasında 5 Nisan 1994 tarihli “Ekonomik Önlemler Uygulama Planı” adı altında kararlar açıklanmıştır. Bu kararlarla devletin ekonomideki rolü yeniden tanımlanmıştır. Üretici ve destekleyici bir devlet yapısı yerine, düzenleyici ve sosyal dengeleri gözeten bir devlet yapısı hedeflenmiştir. Piyasa mekanizmasına bağlılık ve piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kuralları ile işler hale getirilmesi planın ana hedefleri arasındadır. Ekonomide etkin ve verimli üretimin sağlanması amacıyla özelleştirme çalışmalarının artırılması, özelleştirilemeyecek durumda olan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kapatılması kararlaştırılmıştır. Tarım ürünlerinde destekleme alımı kapsamında bulunan ürün sayısının azaltılması ve prim sisteminin uygulanması, tarımla ilgili kuruluşlara Merkez Bankası kaynaklarından finansman sağlanmasının sona erdirilmesi kararları alınmıştır (Köse, 2000: 100-102).

Ayrıca 5 Nisan 1994 kararları ile ekonomide uygulanan korumacı politikaların azaltılması öngörülmektedir. Aynı zamanda, 5 Nisan kararları ile, ihracatı artırıcı tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda Türk lirasının değerinin beklenen enflasyon oranına göre tespit edilmesi kararı alınmıştır. 5 Nisan Kararları ile ayrıca Eximbank kredi ve sigorta programlarının kapsamının genişletilmesi, bankaya ilave kaynak sağlanması kararı alınmıştır. İç destekler kapsamında ihracata dayalı endüstrinin kullandığı tarımsal hammadde girdilerinin dünya fiyatları düzeyinde bir fiyatla yurt içinde üretilmesinin sağlanması için prim sisteminin kapsamı genişletilmiştir. Bu önlemler dışa açık ve dünya ile bütünleşik bir ekonomik yapıyı hedeflemektedir. Yani 5 Nisan 1994 kararları ile korumacı politikaların azaltılması ile ilgili önlemler alındığı gibi, ihracata yönelik faaliyetlerin özendirilmesi, dolayısıyla daha liberal dış ticaret politikaları öngörülmektedir.

4.1.2.3. 2001 Ekonomik Krizi Döneminde Uygulanan Politikalar

2001 krizi döneminde Türkiye ekonomisinde yüksek oranlı bütçe açığı, işsizlik, faizler ve enflasyon vardı. Toplam borç stoku içerisinde kamu sektörünün borç yükü oranı yüksekti. Özel sektörün borç yükü oranı düşüktü. Bankacılık sektöründe batık kredi oranı yüksekti. Ayrıca Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye miktarı düşüktü. Türk lirasında hızlı bir değer kaybı yaşanmaktaydı. Yüksek enflasyonun oranları nedeniyle halkın Türk lirasına olan güveni sarsılmıştı. Türk lirası yerine yabancı para ikamesi (dolarizasyon) çok yüksek düzeylere ulaşmış, yabancı para mevduatının toplam mevduat içindeki payı %57 oranına yükselmişti (Eğilmez, 2019).

Türkiye ekonomisinde Kasım 2000 ve Şubat 2001'de yaşanan ekonomik krizler bankacılık sektöründe sorunları artırmış ve yeni sorunlara yol açmıştır. Ayrıca bu krizler sonrası dönemde faizler artmış, enflasyon yükselmiş, devalüasyona başvurulmuş ve kur dalgalanmaları olmuştur. Bu sorunlar ekonomide reel sektörü olumsuz etkilemiştir. İç talep ve GSYİH daralmıştır. Şubat 2001 krizinden sonra enflasyonun etkilerini ortadan kaldırmak ve ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla "Güçlü Ekonomiye Geçiş" programı hazırlanmıştır. Bu programdan sonra IMF ile anlaşma yapılmıştır. Yeni program ile bankacılık sektöründe yeniden yapılanma öngörülmektedir. Bu program ile dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Özellikle enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde uygulanan sabit kur politikaları, ulusal paranın aşırı değerlenmesine yol açarak büyük ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Esnek kur sistemlerinde ise merkez bankası müdahaleci politikaları ile ulusal paranın aşırı değerlenmesini önlenmektedir (Seyidoğlu, 2003: 149-154).

Devalüasyon; sabit döviz kuru sistemlerinde hükümetlerin aldıkları kararlar ile ulusal paranın dış değerinin konvertibl paralar karşısında düşürülmesi, diğer bir deyişle resmi döviz kurunun yükseltilmesi işlemidir (Seyidoğlu, 2008: 3).

Devalüasyonlar korumacı politikalardan birisidir. Korumacılık serbest piyasanın işleyişine her türlü müdahale olarak algılandığında, bir ülkenin ulusal parasının değerinin serbestçe oluşumunu engelleyen müdahaleler korumacı politikalardandır. Bu nedenle, 2001 krizi sonrasında Türkiye ekonomisinde dalgalı kur sistemine geçilmiş olması uluslararası ticaret ve finans açısından serbestleşmeye yönelik bir gelişmedir. Dalgalı kur sistemlerinde “rekabetçi devalüasyonlar” olarak adlandırılan korumacı politikalara başvurmak mümkün değildir.

4.2. Türkiye Ekonomisinde Yeni Korumacı Politika Uygulamaları

4.2.1. Cari Açık Nedeniyle Türkiye’de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar

A- Anti-Damping Vergisi ve Sübvansiyona Karşı Telafi Edici Vergi Uygulamaları: Bir malın normal değerinden (ihracatçı veya menşe ülkedeki iç piyasa satış fiyatından) daha düşük bir fiyatla dışarıya satılmasına dumping denir. Dampingle ithalattan yerli üretim dalı zarar görür. Bu zarara maruz kalan yerli üretim dalı, dampingle ithalata karşı önlem alınması için İthalat Genel Müdürlüğü’ne başvurabilir. İthalat Genel Müdürlüğü başvuru üzerine ilgili mevzuat çerçevesinde gerekli şartların sağlanması halinde soruşturma açabilmektedir. Soruşturma sonucunda dampingle ithalatın varlığı tespit edilir, zarar belirlenir ve dumping ile zarar arasında illiyet bağı kurulabilirse önlem alınabilmektedir.

Türkiye’de 20.04.2022 tarihi itibarıyla 191 adet anti-damping vergisi ve sübvansiyona karşı telafi edici vergi uygulaması yürürlükte bulunmaktadır. Damping ve sübvansiyon soruşturmalarına konu ürünler genellikle mensucat, iplikler, pet filmler, motosiklet lastiği, kalemler, çelik borular, çapa makineleri, brandalar, menteşeler, cam elyaf, laminat parkeler, çakmaklar, polyester elyaf, şofbenler ve granitlerdir. Soruşturmaya konu ürünleri üreten ülkeler olarak Çin, Hindistan, Güney Kore, Endonezya, Malezya, ABD ve İtalya ön sıralarda yer almaktadır.

B- Korunma Önlemleri: İthalatta korunma önlemleri alınabilmektedir. Bu önlemler, bir malın benzer veya doğrudan rakip mallar üreten yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi oluşturacak şekilde artan miktar ve şartlarda ithal edilmesi halinde alınabilir. Korunma önlemi, ortaya çıkan zarar veya zarar tehdidini önlemek üzere, söz konusu zarar veya zarar tehdidiyle sınırlı ve geçici olmak kaydıyla alınabilir. Bu amaçla, bir malın ithalatında uygulanan gümrük vergileri artırılır veya miktar kısıtlaması uygulanabilir. Gerekliyse bu önlemlerin kombinasyonu şeklinde de uygulanabilir.

Türkiye’de Mayıs 2022 tarihi itibarıyla 8 adet korunma önlemi yürürlükte bulunmaktadır. Bu önlemlerle ilgili ürün grupları ve ülkeler Tablo 19’da yer almaktadır:

Tablo 19: Yürürlükte Bulunan Korunma Önlemleri

SIRA NO	DOSYA NO	MADDE İSMİ	G.T.İ.P	ÜLKE
1	245	Duvar Kağıtları	4814.20.00.00.00 4814.90.10.00.00 4814.90.70.10.00	Tüm Ülkeler
2	211	Düz Cam (İran Menşeli)	70.04, 70.05,70.06	İran
3	240	Ambalaj Filmi (Bopp)	3920.20.21.00.19	İran
4	242	Polyester Elyaf	5503.20.00.00.00	İran
5	248	Diş Fırçaları	9603.21.00.00.19	Tüm Ülkeler
6	225	Naylon veya Diğer Poliamidlerden İplikler	5402.31 5402.32.00.00.00 5402.45 5402.51 5402.61	Tüm Ülkeler
7	252	Pet Cips	3907.69.00.00.00	Tüm Ülkeler
8	251	Polyester Elyaf	5503.20.00.00.00	Tüm Ülkeler

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022a.

Ayrıca, 2001 ile 2018 yılları arasında 31 adet korunma önlemi alınmış ve bir süre uygulandıktan sonra yürürlükten kaldırılmıştır. Bu önlemler genel olarak; bazı tekstil ve konfeksiyon ürünleri, dokunmuş mensucat, şerit metreler, seramikten izolatörler, vantilatörler, gözlük aksam ve parçaları, düz cam, çuvallar, saraciye eşyası, bentonit, voltmetreler ve ampermetreler, elektrikli süpürge, naylon iplik, buharlı ütü, tuz, ayakkabılar, motosiklet, pamuk İpliği ve elektrikli aletler ithalatında uygulanmıştır. Alınan korunma önlemleri ek mali yükümlülük ve kota şeklindedir. Uygulanan ülkeler genellikle ÇHC, İran, Güney Kore, Rusya ve Ukrayna'dır. 12 önlem ise tüm ülkelere uygulanmıştır.

C- İthalatta Eş Etkili Vergi Uygulamaları: Türkiye, uluslararası taahhütleri nedeniyle gümrük vergilerini yükseltme olanağına sahip olmadığından, artan cari açığın azaltılması amacıyla, örtülü şekilde yeni korumacı politikalara yönelmiştir. Bu politikalardan birisi de aslında tıpkı gümrük vergisi gibi ithalat üzerinde sınırlayıcı ve kısıtlayıcı etkisi bulunan ancak malların ülkeye girişi sırasında değil, satış faturasının düzenlenmesi sırasında tahsil edilen ve satış fiyatını artıran eş etkili vergi uygulamalarıdır.

Türkiye'de dış ticaretten sağlanan vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %20 düzeyindedir. Bu oranın %1,8'i gümrük vergisi, %17-18'i ithalattan alınan KDV, %0,1'lik bölümü ise diğer gelirlerden oluşmaktadır. Bu oranlar içerisinde, ithalattan alınan ÖTV, ek mali

yükümlülükler, anti damping vergileri, telafi edici vergiler, fonlar yer almamaktadır. Bu vergi ve fonların da eklenmesi halinde ithalattan alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %35-%40'lara ulaşmaktadır. Türkiye'de toplam vergi gelirleri içerisinde gümrük vergisinin payı son derece düşüktür. Bu da bir koruma önlemi olarak gümrük vergisinin öneminin son derece azaldığını göstermektedir. Bununla birlikte gümrük vergisi dışında kalan diğer vergi ve fonlar gümrük vergisine benzer şekilde koruma önlemi olarak değerlendirilebilir. Örneğin ülkemizde petrol ürünlerinden alınan yüksek oranlı Özel Tüketim Vergisi tüketimi ve ithalatı azaltmayı hedeflemektedir. Yine yüksek silindir hacimli motoru bulunan lüks otomobillere uygulanan ÖTV oranı normal binek otomobillere göre oldukça yüksektir. Yerli üretimi bulunmayan bu tür lüks araçlara uygulanan Özel Tüketim Vergisi gümrük tarifesi etkisi göstermektedir (Özay, 2015: 29).

D- İthalatta Görünmez Engellerin Artırılması: Ülkemizde “görünmez engeller” şeklinde uluslararası ticarete çok sayıda korunma engeli uygulanmaktadır. Bu engeller insan sağlığı, iç ve dış güvenlik, doğal çevrenin ve tüketicilerin korunması gibi haklı nedenlere dayanmaktadır. İthalatta çok sayıda belge istenilmesi, ithalatla ilgili çok sayıda kurum ve kuruluşla işlem yapma gerekliliği, ithalat mevzuatının karmaşıklığı da ithalatta görünmez engellerdendir. İthalat işlemlerinde gümrük idareleri tarafından istenilen ve diğer kurum ve kuruluşlardan alınan belge sayısı 200'ü aşmaktadır. Bu sayıda belgenin hazırlanması, ilgili kurumlardan onay ya da izin alınması gibi uygulamalar ithalat maliyetini yükseltmektedir. Gümrük denetimleri ve işlem hızı da diğer bir görünmez engel türüdür. Türkiye'ye AB'den ithal edilen mallar daha az denetlenirken, Uzakdoğu çıkışlı mallar daha sıkı denetime tabi tutulmaktadır. Bu da Uzakdoğu çıkışlı malların ithalat maliyetini ve dolayısıyla da fiyatını artırmaktadır. Ayrıca ithalat işlemlerinde kota, gözetim ve lisans uygulaması vardır. İthalat yasağı ve ithalatı ön izne bağlı mallar bulunmaktadır (Özay, 2015: 30).

E- Binek Otomobil Özel Tüketim Vergisi Oranlarının Yükseltilmesi: 12.08.2021 tarihli ve 4373 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararının Eki Karar ile binek otomobillerin Özel Tüketim Vergisi oranları Tablo 20'de görüldüğü şekilde belirlenmiştir.

Tablo 20: Binek Otomobillerin ÖTV Oranları

MOTOR SİLİNDİR HACMİ	VERGİSİZ SATIŞ TUTARI	ÖTV
1600 cm ³ 'e kadar	92.000 TL'ye kadar	%45
1600 cm ³ 'e kadar	92.000 TL - 150.000 TL arası	%50
1600 cm ³ 'e kadar	150.000 TL üzeri	%80
1600 cm ³ ile 2000 cm ³ arası	170.000 TL'ye kadar	%130
1600 cm ³ ile 2000 cm ³ arası	170.000 TL üzeri	%150
2000 cm ³ üzeri	Tutar sınırı yok	%220

Kaynak: İthalatta Korunma Önlemleri Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı, 2004.

Tablo 20'de yer alan oranlar binek otomobillerin faturalı satış fiyatına uygulandıktan sonra bulunan değer KDV matrahı olmakta, ürünün değeri yanında vergisine de %18 KDV

uygulanmaktadır. Bu oranlarla Türkiye dünyada özel araçlara en yüksek ÖTV uygulayan ülke durumundadır.

Türkiye'nin özel otomobillere diğer ülkelerden çok yüksek oranlarda ÖTV uygulamasının en önemli nedeni uluslararası ticarete rekabet gücünün zayıflığıdır. Türkiye uluslararası ticarete rekabet edemediği bu alanda korumacı önlemlere başvurarak ithalatı sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Hatta yüksek silindir hacimli veya donanımlı araçların satış fiyatlarını bir anda aşırı derecede yükselten bu uygulama ithalatı büyük ölçüde azaltarak adeta “yasaklayıcı tarife” işlevi görmektedir.

Bu uygulama sonucunda Avrupa'da alt sınıf olarak nitelendirilen pek çok otomobil Türkiye'de lüks hale gelmiştir. Yollarımızda 20 yaşın üstünde araç sayısı toplam araç sayısının yaklaşık %20'sidir. Bu araçlar çevreyi aşırı kirleten, sürüş güvenliği riski bulunan, daha fazla yakıt tüketen, bakım maliyetleri yüksek, ekonomik ömrünü doldurmuş araçlardır. Bu araçlar genellikle dar gelirli toplum kesimleri tarafından kullanılmaktadır. Bu araçların büyük çoğunluğu da otomobil veya özel hizmetlerde kullanılan taşıtlardır. Türkiye'de uygulanan korumacı politikalar nedeniyle dar gelirli toplum kesimlerinin arzuladığı nitelikte araçları satın alma gücü bulunmamaktadır. Bu alanda da korumacı politikalar negatif refah etkisi yaratmaktadır.

F- Elektrikli Otomobil Özel Tüketim Vergisi Oranlarının Yükseltilmesi: Türkiye'de 2021 yılında elektrikli otomobillere uygulanan özel tüketim vergisi oranları artırılmıştır. Resmî Gazete 'de yayımlanan yeni oranlara göre, sadece elektrik motorlu olan araçların ÖTV oranları; motor gücü 85 kW'ı geçmeyen elektrikli otomobillerde ÖTV oranı %3'ten %10'a, motor gücü 85 ile 120 kW arasında kalan elektrikli otomobillerde ÖTV oranı ise %7'den %25'e yükseltilmiştir. Daha önce %15 oranında ÖTV uygulanan motor gücü 120 kW'ı geçen elektrikli otomobillerin yeni ÖTV oranı ise %60'a yükselmiştir.

Türkiye'de elektrikli otomobillere uygulanan ÖTV artarken, dünyada hava kirliliğini azaltmak için sıfır emisyon üreten elektrikli otomobillere çeşitli teşvikler verilmektedir. Elektrikli otomobillerin çok fazla tercih edildiği ülkelerden birisi olan Norveç'te, elektrikli araçlardan %25 oranındaki KDV alınmamaktadır. Almanya'da %100 elektrikli otomobil alımlarında 4 bin avro'luk devlet desteği verilmektedir. Ayrıca bu araçlardan 10 yıl boyunca taşıt vergisi alınmamaktadır. Otomobillerin emisyon değerine göre vergilendirildiği Fransa'da, elektrikli araçların fiyatının en çok %27'sine kadar devlet desteği verilmektedir. Dünyanın en büyük otomobil ve elektrikli otomobil pazarı Çin'de ise elektrikli araçlara 2 bin 400 ile 3 bin 300 avro arasında değişen tutarlarda indirim uygulanmaktadır. ABD'de de elektrikli araç alıcıları 7 bin 500 dolarlık vergi indirimi almaktadır (<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yola-cikmadan-otv-zammi-geldi-iste-zamli-araba-fiyatlari-1810778>, 2021).

Türkiye'nin, gelişmiş ülkelerde çeşitli şekillerde teşvik edilen elektrikli araçlardan alınan ÖTV oranlarını yükseltmesi, tüketicinin, daha yüksek oranda ÖTV uygulanan konvansiyonel motorlu araçlardan elektrikli araçlara yönelmesini ve böylece ortaya çıkacak vergi kaybını (ÖTV, ÖTV'nin KDV'si) önlemek için alınmış bir karar şeklinde değerlendirilebilir.

Oysa elektrikli araçlar çevreye daha az zarar vermeleri yanında, Türkiye'nin yerli kaynaklarla üretebileceği bir enerji türü olan elektrik enerjisi ile çalışmaktadır. Bu açıdan enerjide dışa bağımlılığı azaltacak çözümler sunmaktadır. Ayrıca, gelişen teknoloji sayesinde elektrikli araçların kendi enerjilerini büyük ölçüde üretebilir duruma gelmeleri ve enerji tüketiminin oldukça azaltılması mümkündür. Hızla gelişen ve geleceği olan bir endüstri dalıdır ve Türkiye'nin bu alanda yerli üretim girişimi bulunmaktadır. Motorlu araçlar ve bunların yedek parça ve aksamı Türkiye'nin ihracatında ilk sırada yer almaktadır. Bu alanda kurulu bulunan endüstrinin geliştirilmesi ve elektrikli araçlara dönüşümünün hızla gerçekleştirilmesi gerekirken, gelir kaygısıyla veya ithalatı kısıtlama amacıyla bu alanda uygulanan korumacı politikalar beklenilenin aksine ekonomik kayıplara yol açabilecek niteliktedir.

G- Vergi Yükünü Artırmaya Yönelik Önlemler: Türkiye'de 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan yeni korumacı politikalar ile vergi yükünü artırmaya yönelik olarak üç yöntemle başvurulmuştur: Bu yöntemlerden birincisi vergi yükünü doğrudan arttıran ithalatta ilave gümrük vergileridir. İkinci uygulama dampingli olduğu tespit edilen malların ithalatında uygulanan anti-damping vergileridir. Üçüncü uygulama ise vergi matrahının artırılması yoluyla uygulanan ve dolaylı olarak vergi yükünü arttıran gözetim uygulamalarıdır (Aytekin ve Uçan, 2018: 854).

Vergi yükünü artırmaya yönelik önlemler kapsamında, bir yeni korumacılık aracı olarak ithalatta ilave gümrük vergisi uygulaması vardır. 2020 yılında 7 ayrı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bazı ürünler için getirilen ve süresi 31 Aralık'ta dolan ilave gümrük vergileri tek bir kararnamede toplanmış ve 31 Aralık tarihli Resmî Gazete'nin 3'üncü mükerrer sayısında İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanmasına İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı yayımlanmıştır (TİM, 2021).

4.2.2. Ticaret Savaşları Nedeniyle Türkiye'de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar

2018 yılında ABD ile Çin arasında başlayıp, sonrasında diğer ülkelere de yaygınlaştırılan "ticaret savaşları" sürmektedir. Ticaret savaşları nedeniyle Türkiye'ye karşı çok sayıda ticaret kısıtlaması ve yaptırım uygulanmıştır. Türkiye tarafından da karşı önlem ve misillemelerle pek çok ülkeye karşı yaptırım uygulanmıştır. Bu yaptırımlar uluslararası ticaretin serbestçe işlenmesini engelleyen kısıtlayıcı önlemlerdir. 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra sıkça başvurulduğu için "yeni korumacı politikalar" kapsamında görülmektedir. Özellikle ABD ve AB tarafından alınan yaptırım kararları Türkiye'nin uluslararası ticaretinde büyük zararlara ve kayıplara yol açmıştır.

ABD'nin Türkiye'ye yaptırım uygulamasının temel nedeni olarak ekonomik veya ticari olaylar değil siyasal olaylar öne çıkmaktadır (Eğilmez, 2018).

Kasım 2008'den 18 Mart 2022 tarihine kadar, Türkiye tarafından toplam 609 adet dış ticarete zarar verici müdahale önlemi uygulamaya konulmuştur. Türkiye'nin dış ticarete zarar verici önlem uyguladığı en önemli sektörler, demir-çelik ürünleri, tahıllar, koruyucu işlem görmüş meyveler ve çerezler, diğer işlenmiş metal ürünleri ile temel organik kimyasallar alanındadır. Türkiye bu dönemde 7615 adet zarar verici müdahale önlemine maruz kalmıştır (Global Trade Alert, 2022).

4.2.3. Covid-19 Salgını Nedeniyle Türkiye'de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar

Ülkemizde para politikasını Merkez Bankası yürütmektedir. Merkez Bankası tarafından daha krizin başında, 17 Mart 2020 tarihinde, Koronavirüs (Covid-19) salgınının küresel çapta yarattığı belirsizliğin Türkiye ekonomisi üzerindeki olası olumsuz etkilerinin sınırlandırılması amacıyla, tedbirler alınmıştır (TCMB, 2020).

Hükümet, Koronavirüs salgının etkilerini azaltmak için 18.03.2020 tarihinde açıklanan "Ekonomik İstikrar Kalkanı" adlı paketle, ekonomik ve mali anlamda 100 milyar liralık bir korumacı politikaya başvurmuştur (Altaş, 2020).

4.2.4. Döviz Yetersizliği Nedeniyle Türkiye'de Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar

Araştırmamızın üçüncü bölümünde de değinildiği gibi; 2008 Küresel Finans Krizi ve Covid-19 krizi nedeniyle tüm dünyada korumacı politikalara yönelim olmuştur. Uluslararası yatırımlar azalmış, gelişmekte olan piyasalardan fon çıkışları hızlanmıştır. Bu ülkelerin borç çevirme kapasiteleri olumsuz etkilenmiş, ekonomik göstergeleri bozulmuştur. Ekonomik parametrelerdeki bozulma kredi notlarının düşmesine CDS primlerinin yükselmesine neden olmuştur. Bu da kredi maliyetlerini yükseltmiştir. Kredi maliyetlerinin yükselmesi ekonomik büyümeyi düşürmüş, enflasyonu artırmıştır.

Bu gelişmeler nedeniyle, Türkiye ekonomisinden, daha önceki dönemlerde ülkeye gelen, sıcak para olarak nitelendirilen kısa vadeli yabancı sermaye çıkışları başlamıştır. Yeni fon girişlerinin oldukça yavaşladığı bu dönemde, kısa vadeli yabancı sermaye çıkışlarının Merkez Bankası rezervlerinden karşılandığı öne sürülmektedir. Ayrıca BOTAŞ başta olmak üzere bazı kamu kurumlarının ve özel sektörün döviz ihtiyacının karşılanması amacıyla Merkez Bankası rezervleri kullanılmıştır. Yine Merkez Bankası Hazine ile yaptığı bir protokol ile Hazineye de döviz transferinde bulunmuştur. Merkez Bankasının bu işlemleri nedeniyle döviz rezervlerinin eridiği ve Merkez Bankası rezervlerinin eksiye düştüğü şeklinde iddialar kamuoyuna yansımıştır.

Kamuoyunda bu yönde iddialar yayılırken Hazine ve Maliye Bakanı ile kısa süre içerisinde Merkez Bankası Başkanlarının değiştirilmesi piyasalarda tedirginlik yaratmış, Koronavirüs salgınının da sürmekte olduğu bu dönemde altın ve döviz talebi artmış, döviz kurları yükselmiştir. Aynı dönemde Merkez Bankası üst üste faiz indirimlerine gitmiş, kurlar daha da yükselmiştir.

Bu süreçte, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bir programda "Bazıları hâlâ 2023 hedeflerimizi sıradan bir orta-uzun vadeli kalkınma programı sanmaya devam ediyor. Halbuki biz, bu iradeyi ortaya koyarak cumhuriyet tarihinin en iddialı ve cesur makas değişikliğini gerçekleştirdik" şeklinde beyanatta bulunmuştur (www.cumhuriyet.com.tr/haber).

Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından sosyal medya üzerinden 2 Aralık 2021 tarihinde yapılan bir paylaşımda “Bugün açıklanan dış ticaret verilerine göre Kasım ayı ihracatımız geçen yılın aynı ayına oranla %33,44 artarak 21,5 milyar dolar olarak gerçekleşti. Yıllık bazda ihracatımız da 221 milyar dolara ulaştı. Daha çok çalışacağız, daha çok üreteceğiz, daha çok büyüyeceğiz” ifadelerine yer verilmiştir (<https://www.dunya.com/gundem/erdogan-ihracatimiz-221-milyar-dolara-ulasti-haberi-641670>).

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yukarıda alıntılanan ifadelerinden yola çıkılarak aşağıda yer alan değerlendirmelere ulaşmak mümkündür:

1-Türkiye ekonomisinde “makas değişikliği” olarak ifade edilen köklü bir politika değişikliğine gidilmektedir. Uygulanan politikalar daha önce uygulanan politikalardan farklı yönde olacaktır.

2-Bu politikalar içerisinde ana politika eksenini “uluslararası ticaret politikası” oluşturacaktır.

3-Uluslararası ticaret politikasının ana hedefi ihracatın artırılması ve ihracata dayalı üretim ve büyümedir. Eğilmez (2020) tarafından Türkiye Ekonomisinde 2002-2018 yıllarına ait büyüme-cari açık ilişkisini gösteren bir grafik üzerinden yapılan açıklamada, Türkiye Ekonomisinde büyümenin önemli ölçüde cari açığa dayalı olarak gerçekleştiği, büyümenin yüksek olduğu yıllarda cari açığın da yüksek olduğu, cari açığın azaldığı yıllarda büyümenin de yavaşladığı ileri sürülmektedir (Eğilmez, 2020a: 115). Cari açığa dayalı büyüme sağlıklı bir büyüme değildir ve ülkenin borçluluk düzeyini artırarak krizlere yol açar. Önemli olan üretime ve rekabet gücüne dayalı sağlıklı bir büyümedir.

4-Bunu başarmanın yolu da rekabetçi kur politikasıdır. Yani hükümet uzun yıllar uygulanan “yüksek faiz düşük kur” politikasını terk etmiş ve tam tersi bir politika olan “düşük faiz yüksek kur” politikasına yönelmiştir. Son aylarda Merkez Bankasının faiz indirimleri de bu yargıyı desteklemektedir.

5-Bu nedenle hükümet artık uluslararası ticarete korumacı politika araçlarından birisi olan “rekabetçi devalüasyon” politikasına yönelmiştir.

Türkiye’de dalgalı kur sistemi uygulanmaktadır. Dalgalı kur sisteminde devalüasyon söz konusu değildir. Ancak, Merkez Bankasının ekonominin koşulları uygun olmadığı halde üst üste ve yüksek oranlarda faiz indirimine gitmiş olması piyasalarda adeta bir devalüasyon etkisi yaratmış, hatta piyasada döviz kurları rekabetçi kur düzeyini de aşmış, spekülatif balonlar oluşmuştur.

“Rekabetçi kur”, bir ülke parasının, uluslararası ticarete rekabet gücü elde etmek amacıyla, diğer ülke para birimleri karşısında bilinçli olarak değerinin düşük tutulması politikasıdır (Arslan, 2021).

Türkiye’de adeta devalüasyon etkisi yaratan gelişmeler ekonomik anlamda “yeni korumacı politika” uygulamalarıdır. Bu yolla piyasada oluşacak rekabetçi kur etkisiyle ihracatın artırılması, ithalatın azaltılması, dış ticaret açığının kapanması ve ekonominin kısa vadeli yabancı sermayeye (sıcak para) bağımlılığının azaltılması hedeflenmektedir. Türkiye’nin, uluslararası ticarete Japonya, Almanya, Çin kadar büyük paya sahip bir ülke olmadığından, bu ülkelere yapıldığı gibi müzakere ve misilleme tehdidi ile karşılaşması ihtimali düşük bulunmaktadır.

Türkiye’de dalgalı kur sistemi uygulandığı halde döviz kurları neden rekabetçi düzeyde oluşmamış ve günümüzde politika değişikliğine yol açmıştır. Bu sorunun cevabı geçmişte doğru şekilde uygulanmayan faiz ve kur politikalarıdır. Dünya’da yaşanan likidite bolluğu nedeniyle reel faizlerin yüksek olduğu Türkiye’ye sıcak para akımı oluşmuş, sıcak para döviz kurunu düşürerek TL’nin aşırı değerlenmesine yol açmıştır. Aşırı değerli TL, yaklaşık 10 yıl boyunca, ihracatın azalmasına, ithalatın artmasına neden olmuştur. Yıllarca rekor düzeyde cari açıklar meydana gelmiştir. Bu açıklar önemsizlenmiş, “büyüyen ekonomilerde cari açık normal sonuçtur” şeklinde savunulmuştur. İthalata aşırı bağımlılık yurtiçi üretimi de azaltmıştır. Hammadde, ara malı ve yatırım malı ithalatı yanında tüketim malları da büyük ölçüde ithalata bağımlı hale gelmiştir. Bir yandan yurtiçi üretimin azalması, diğer yandan cari açığın artması, kümülatif olarak iç ve dış borç yükünün de artmasına yol açmıştır. Uzun yıllar devam eden bu olumsuz gidişatın sürdürülemeyeceği açıktır. Bu nedenle politika değişikliğine gidilmiştir. Ancak politikanın önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi de dış borçların yüksekliğidir. Uygulanan politika döviz cinsi dış borçlarının TL karşılıklarını yükselttiğinden, dış borçların çevrilmesini güçleştirmektedir. Rekabetçi kur politikası cari açığın oluşmaya başladığının hissedildiği anda, faiz indirimleri yoluyla, derhal uygulanması gereken bir dış ticaret politikası aracıdır. Yıllarca aşırı değerli milli para nedeniyle kronik hale gelen dış borç sorununun çözümü için en azından kısa vadede sihirli çözümler sunamaz.

Kısaca, dalgalı kur sistemi uygulayan ülkemizde, milli paranın aşırı değerlenmesini ve kronik dış ticaret açıklarının dolayısıyla sürdürülemez düzeyde dış borçların ortaya çıkmasını önlemek için Merkez Bankası döviz kurlarına anlık ve küçük müdahalelerde bulunarak rekabetçi kur oluşumunu sağlamalıdır. Merkez Bankasının faiz oranları veya döviz alımı/satımı şeklinde küçük müdahaleleri

ile piyasalarda deprem etkisi yaratılmadan, rekabetçi kurun sürdürülmesi mümkündür. Dalgalı kur sisteminin mantığı budur. Ancak, yıllarca ekonominin dış dengesi dikkate alınmamış, Merkez Bankası fiyat istikrarı hedefi üzerinde yoğunlaşmıştır. Yanlış müdahalelerle ters yönde uygulanan politikalar sonucu oluşan durumu ortadan kaldırmak için alınan geç kalmış önlemler piyasalarda şok etkisi yaratarak ekonomik istikrarı bozmakta, krize dönüştürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası ticaret teorisi analizlerinde dünya üretiminin, uluslararası uzmanlaşma ve serbest ticaret koşulları altında maksimuma ulaşacağı varsayılmaktadır. Bu varsayımın dayanağı, karşılaştırmalı üstünlükler ve serbest ticaretin dünya kaynaklarının en etkin kullanımını sağlayacak olmasıdır. Küresel ticaret sisteminin, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre, adil, şeffaf ve kurala uygun yürütülmesi dünyada tüm ülkelerin yararınaadır. Küreselleşme nedeniyle uluslararası ticaret oldukça serbestleşmiş olsa da dünyanın hiçbir yerinde ve ülkesinde sınırsız ve sonsuz serbestleşme yoktur. Tam serbestleşme teknik olarak mümkün değildir. Ülkeler, DTÖ kuralları içerisinde kalarak ve uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini askıya almadan, haklı gerekçelerle ticaret engelleri koyabilirler, düzenlemeler yapabilirler.

Hükümetlerin uluslararası ticarete müdahalesi çoğunlukla bu faaliyetlerin engellenmesi veya sınırlandırılması şeklindedir. Ancak dış ticaret politikasını sadece “sınırlayıcı ve engelleyici” faaliyetler olarak düşünmek yanıltıcıdır. Hükümetlerin dış ticareti özendirici, kolaylaştırıcı ve destekleyici dış ticaret politikası araçları da vardır. Ülkeler, zaman zaman, farklı ekonomik gerekçelerle veya iç kamuoyunun baskısı ile korumacı politikalara başvurabilir. Korumacı politikaların uygulama araçları ülkelerin ekonomik yapılarına, konjonktürel şartlara ve politik tercihlere göre değişmektedir. 2008 Küresel Finans Krizi’nden sonra dünyada “yeni korumacı politikalar” dönemi başlamıştır. 2019 yılında ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında da yoğun şekilde korumacı politikalara başvurulmuştur. Bu dönemde Dünya’da uygulanan yeni korumacı politikalar, nedenleri, araçları, etkileri ve sonuçları ile Türkiye’de uygulanan yeni korumacı politikaların etkileri ve sonuçları şu şekilde özetlenmektedir;

A-Yeni Korumacı Politikaların Nedenleri ve Araçları

Dünya ekonomi tarihinde serbest ticaretin egemen olduğu dönemlerin yanı sıra korumacı politikaların öne çıktığı dönemler de yaşanmıştır. Özellikle savaş, doğal afet ve ekonomik kriz dönemlerinde bir çıkış yolu olarak görülen korumacı politikalara eğilim artmıştır. Serbest ticaret ve korumacı politikalar birbirinin alternatifi değildir. Dünyada ana akım politikalar uluslararası ticarete serbestleşme yönünde gelişmektedir. Korumacı politikalar sert ve geri dönülemez bir politik kayma değil, konjonktürel olarak uygulanan, özellikle kriz dönemlerinde başvuru alan politikalardır.

2008’den bu yana günümüze kadar geçen dönem “yeni korumacılık (new protectionism)” dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem 2008 finansal krizi ile başlamış, kur savaşları,

ekonomik ulusalcılık ve yeni korumacı politika uygulamaları ile sürdürülmüştür. Uygulanan yeni korumacı politikalar sonucunda ticaret savaşları dönemine girilmiştir.

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra dünyada pek çok ülke, farklı tür ve nitelikte korumacı önleme başvurmuştur. Gelişmiş ülkeler güçlü finansal yapıları nedeniyle daha çok sübvansiyon ve teşvik uygulamalarını, gelişmekte olan ülkeler ise diğer ticareti kısıtlayıcı araçları tercih etmişlerdir.

ABD'de, 2009 yılında "Amerikan Malı Kullan" yasası kabul edilmiştir. Bazı ülkelerde ithalat yasakları konulmuş, ithalat lisansı uygulaması başlatılmıştır. 2008 krizinden sonra ABD, AB, Japonya gibi gelişmiş ülkeler ekonomik durgunluğun etkilerini azaltmak amacıyla devlet desteklerine başlamışlardır.

2008 Küresel Finans Krizi sonrası dönemde anti-damping uygulamalarında da artışlar olmuştur. Yine kriz sonrası gelişmiş ülkelerde, hükümetler tarafından yerli ürünlerin tüketimine bağlı olarak tüketicilere de sübvansiyon verilmiştir. Mali bünyesi zayıf durumda olan, iflas tehlikesiyle karşılaşan işletmelere hükümetler tarafından doğrudan finansal destek sağlanmıştır.

Krizden sonra uygulanan korumacı önlemler tür ve nitelik bakımından daha önceki dönemlerden farklılaşmaktadır. Ayrıca bu önlemler çok sayıda ülke tarafından uygulanmış ve kısa sürede yaygınlaşmıştır. Korumacılık dalgasının kısa sürede karşılıklı önlem ve misillemelerle yaygınlaşmasında ülkeler arasında kurulan değer zincirlerinin ve karşılıklı bağımlılık ilişkisinin güçlü olmasının rolü büyüktür.

Bu dönemde, gelişmekte olan ülkelerin mal ticareti alanında, gelişmiş ülkelerin ise hizmet sektörü, fikri mülkiyet hakları ve sermaye ticaretinde uzmanlaştıkları gözlemlenmektedir. Endüstri içi ticaretin oldukça yaygın olduğu bu dönemde küresel değer zincirlerine dayalı üretim sistemi kurulmuştur. Bu durum ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığı artırmıştır. Karşılıklı bağımlılık nedeniyle ülkelerin krizlerden etkilenme derecesi ve kırılganlıkları yükselmiştir. Bu nedenle 2008 yılında ABD'de ortaya çıkan finansal krizin etkileri hızla yayılmıştır. Ülkelerden herhangi birinin krizden çıkış yolu olarak gördüğü bir korumacı politika aracı diğer ülkelerin karşı önlem ve misillemelerine yol açmıştır. Karşı önlem ve misillemeler önce ülkeler arasında kur savaşlarına neden olmuş, sonradan ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Özellikle uluslararası ticaretin en önemli aktörlerinden ABD ve Çin arasında yürütülen ticaret savaşları uluslar arasında tedirginlik yaratmıştır.

Uluslararası ticaretin küresel kurallara göre yürütüldüğü çağımızda ülkeler, dış ticaret politikalarını yürütürken uluslararası taahhütlerini, diğer ülkelerin tepkilerini ve başta DTÖ olmak üzere uluslararası kuruluşların kurallarını ve ilkelerini dikkate almak zorundadır. Bu nedenle, 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan uluslararası ticaret politikaları dikkatlice seçilmiş, bir ölçüde meşru (haklı) gerekçelere dayanan, yeni ve farklı tipte politika özelliği taşırlar. Kriz

sonrasında, uygulanan yeni korumacılık politikaları 1930'ların korumacı politikalarından büyük ölçüde farklıdır. Bu politika araçları içerisinde dış ticarete müdahale amacıyla kullanılan tarifeler ve tarife dışı araçlar yanında, telafi edici vergiler, anti-damping vergileri, sübvansiyonlar, misillemeler, kur savaşları, ticaret savaşları, örtülü korumacılık, devletlerin kurtarma ve teşvik paketleri gibi çok sayıda araç kullanılmaktadır.

Finans krizi, dünya çapında, örtülü korumacılık, kurtarma ve teşvik paketleri, yeşil korumacılık gibi yeni tip korumacılık araçlarını gündeme getirmiştir. Bir tarife-dışı engel olan çevrenin korunması, uluslararası ticareti sınırlamada bir engel olarak gittikçe daha fazla kullanılmaktadır. Küresel ölçekte ülkelerin rekabet avantajlarına göre serbest ticaretin oluşmasını engelleyen bir durum olan geri dönüşü teşvik uygulamaları da örtülü korumacılık araçlarıdır ve yeni korumacılık döneminde sıklıkla başvurulmuş örtülü korumacılık aracıdır.

Kur savaşları yeni korumacı politika araçlarının bir türüdür. Kur savaşı; ülkelerin ekonomik büyümeyi dış ticaret kanalıyla desteklemek için ulusal paralarının değerini düşürerek ihracatlarını artırmaya çalışmaları ile başlar. Bu nedenle “rekabetçi devalüasyon” olarak da adlandırılır. 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında Japonya, ABD ve AB iç piyasalarda görülen durgunluğu giderebilmek amacıyla rekabetçi devalüasyonlara başvurmuşlardır. Rekabetçi devalüasyonlar ekonomik açıdan bir tür komşuyu yoksullaştırma politikasıdır. Bu politikayı uygulayan ülke açısından olumlu olmakla birlikte diğer ülkelere zarar verebilmektedir.

Covid-19 döneminde uygulanan korumacı politika önlemleri daha önceki dönemlerde başvurulmamış, Covid-19 dönemine özgü politika önlemleridir. Uluslararası ticaret, para politikası, maliye politikası, halk sağlığı, seyahat kısıtlamaları gibi çok geniş bir alanda, tüm ülkeler tarafından değişik araç ve yöntemlerle uygulanmıştır. Salgınla mücadele amacıyla alınan bu önlemler, her ne kadar insan sağlığı gibi haklı bir gerekçeyle dayandırılabilirse de rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisinin temel kurallarına aykırı niteliktedir. Bu nedenle dünya ekonomisinde daralmaya, işsizliğin artmasına, ülkelerin dış borçlarının yükselmesine, küresel göç ve küresel enflasyona neden olmuş, diğer pek çok olumsuz ekonomik ve sosyal sonuç doğurmuştur.

B-Yeni Korumacı Politikaların Etkileri

2008 Küresel Finans Krizi'nin etkileri sürerken, 2019 yılının son çeyreğinden itibaren küresel ekonomide yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle, kısıtlayıcı önlemlerin sayısı artmış, pek çok ülke ithalatta kısıtlayıcı önlemlerin yanında ihracatta da kısıtlayıcı önlemlere başvurmuştur. Bu nedenle ülkeler içe kapanmış, dışa açıklık oranları düşmüştür. Uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşmadan sağlanan yararlar azalmış, küresel değer zincirlerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Yaşanan gelişmeler küresel enflasyona, üretimde daralmaya, işsizliğe, dış borçların artmasına, küresel göç olgusuna ve daha pek çok soruna neden olmuştur.

Dünyanın en yoksul ülkelerini oluşturan “düşük gelirli ekonomiler” grubunda dışa açıklık oranı da düşüktür. Bu grupta yer alan ekonomilerin dünya pazarlarına açılmamış olmalarının nedeni yapısal sorunlardır. Bu sorunlar ülkelerin rekabet gücünü zayıflatmakta ve daha fazla içe kapanmaya zorlamaktadır. Dünya piyasalarından izolasyon ise kaynak kullanımında yetersizliklere, iç savaşlara, küresel terörizme, göç olgusuna, kronikleşmiş ekonomik sorunlara yol açmaktadır.

Bangladeş, Nijerya, Mısır, Hindistan, Pakistan gibi düşük-orta gelirli, kalabalık nüfuslu ülkelerde de nüfusun yeterli düzeyde istihdam olanağının olmaması gelişmiş ülkelere yönelik göçlere yol açmakta ve demografik sorunlara neden olmaktadır. Bu grupta yer alan tüm ülkelerin, özellikle de yüksek nüfuslu ülkelerin istikrarlı şekilde, küresel ekonomiye ve küresel değer zincirine entegrasyonu gerekmektedir. Bunun sağlanması için uluslararası ticarette gereksiz şekilde uygulanan korumacı önlemlerin kaldırılması önem arz etmektedir. Bu şekilde söz konusu ülkeler var olan kaynaklarını daha iyi değerlendirerek dünya tedarik zincirlerine entegre olabilecek, değer zincirlerine katkıda bulunabileceklerdir.

Yeni sanayileşen ülke ekonomileri olarak adlandırılan Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, Güney Afrika, Endonezya, Meksika, Malezya ve Filipinler ve Türkiye dünyanın en dinamik ve hızlı büyüyen ekonomileridir. Üst-orta gelir grubunda yer alan bu ülkeler; iç pazar, nüfus ve işgücü, doğal kaynak ve coğrafya açısından muazzam potansiyele sahiptir. Ancak kaynak kullanımı ve dünya ticaretine entegrasyon sorunları vardır. Bu sorunların aşılması durumunda dünya ticaretine ve küresel değer zincirine mevcut üretimin yarısı kadar ilave yapabilecek kapasiteleri ve potansiyelleri mevcuttur. Öyle ki, bu ülkelerin kapasiteleri ve potansiyelleri yüksek gelir grubunda yer alan ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, Avustralya, Güney Kore tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle dünya ticaretinde bu iki grup arasında sürekli ticari çatışmalar yaşanmakta, kısıtlayıcı önlemler alınmaktadır. Hatta ticaret savaşları da büyük ölçüde bu iki grup ülke arasında yaşanmaktadır.

Yüksek gelirli ülkelerin uluslararası ticaretle ilgili aldıkları her karar diğer ülkeleri yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Bu ülkeler dünya ekonomisinde yüksek piyasa hacmine sahip oldukları gibi aynı zamanda sermaye akımlarını yönlendiren ve teknoloji üreten ülkelerdir. Uluslararası ticaret hacminin büyüklüğü nedeniyle bu ülkelerin uluslararası ticarette uygulayacağı liberal ticaret politikaları diğer ülkelerde istihdamın, gelirin ve yaşam kalitesinin yükselmesine neden olurken, kısıtlayıcı ticaret politikaları işsizliğe, gelirin ve yaşam kalitesinin düşmesine yol açabilmektedir.

Sahip olduğu ticaret hacminin büyüklüğü nedeniyle ABD, diğer büyük ülkeler tarafından da yakından izlenilmekte, aldığı önlemlere karşıt yönlü, misilleme ve etkisizleştirme önlemleri de alınmaktadır. Yani ABD tarafından başlatılan bir hareket, domino etkisi yaratarak, dünyanın tüm

ekonomilerini etkileyebilmektedir. En fazla etkilenen ekonomiler ise, karşılıklı önlem ve misillemelerle ticaret savaşlarına dönüşen kaos ortamında, kırılgan ve güçsüz olan az gelişmiş ülke ekonomileridir. AB'nin dışa açıklık oranı ABD, Kanada ve Japonya'ya göre yüksektir. Bu oranın yüksek olması, ticaretinin büyük bölümünü AB ile gerçekleştiren Türkiye açısından da fırsatlar yaratmaktadır.

Son yıllarda tüm dünyada yaygınlaşan korumacı politikaların sermaye piyasalarına da olumsuz etkisi olmuştur. 2008 Küresel Finans Krizi ve ardından yaşanan Covid-19 krizi küresel piyasalarda kriz algısını ve dolayısıyla risk algısını güçlendirmiştir. Risk algısının arttığı ortamda CDS primleri de doğal olarak yükselmiştir. Ayrıca üst üste yaşanan bu güçlü krizlerin etkisi ile gelişmekte olan ülkelerin kırılgan ekonomileri daha derin şekilde kriz ortamına sürüklenmiştir. Uluslararası yatırımlar azalmış, gelişmekte olan piyasalardan fon çıkışları hızlanmıştır. Bu ülkelerin borç çevirme kapasiteleri olumsuz etkilenmiş, ekonomik parametreleri bozulmuştur. Ekonomik parametrelerdeki bozulma kredi notlarının düşmesine CDS primlerinin yükselmesine neden olmuştur. Bu da kredi maliyetlerini yükseltmiştir. Kredi maliyetlerinin yükselmesi ekonomik büyümeyi düşürmüş, enflasyonu artırmıştır.

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan korumacı politikaların ve Covid-19 krizinin yatırımlar üzerinde de olumsuz etkileri olmuştur. Ülkelerin daha fazla yabancı sermaye yatırımı çekebilmeleri için ekonomik özgürlükler ve iş yapma kolaylığı bakımından olumlu göstergelere sahip olmaları gerekmektedir. Ülkelerin temel hak ve özgürlükler ikliminin önemli bir yansıması olan ekonomik özgürlüklerin yeterli düzeyde olmadığı ülkelerde, iş yapma kolaylığı da yeterli değilse, bu ülkelere sermaye girişi sınırlı kalmaktadır. Bu ülkeler genellikle dış borçları yüksek olan ülkelerdir. Dış borçlarını çevirmek ve ithalatlarını sürdürmek için yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadırlar. Yabancı sermayenin aradığı koşulların bulunmadığı bu ülkelere yeterli düzeyde sermaye gelmemesi veya ülkede bulunan yabancı sermayenin bir ekonomik kriz ortamında ülkeyi hızla terk etmesi, istikrarsızlığı daha da derinleştirmektedir. Hızla ekonomik krize sürüklenen ülke, döviz yetersizliği nedeniyle, daha fazla korumacı politikalara yönelmekte, ekonomi çıkmaza girmektedir.

Küresel ekonomide kriz dönemlerinde tüketicilerin ve yatırımcıların tercihleri değişmekte, geleceğe güvenle bakamayan tüketiciler ve yatırımcılar taleplerini kısmaktadır. Talepte yaşanan daralmalar işsizliğe neden olmaktadır. İşsizlikle mücadele etmek ve ekonomiyi canlandırmak için hükümetler ülke içinde genişlemeci politikalar uygularken, dışarıya karşı korumacı politikalara başvurmaktadır. 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra başta ABD olmak üzere pek çok ülkede içeride genişlemeci politikalar dışarıya karşı ise korumacı politikalar uygulanmıştır. Buna karşı Japonya ve Çin gibi ihracat pazarlarına bağımlı ekonomiler rekabetçi devalüasyonlara başvurmuştur. Karşı önlem ve misillemelerle önce kur savaşları daha sonra ticaret savaşlarına dönüşen korumacı politikalar ortamında dünya ticaret hacmi daraldığından, küresel işsizlik oranları yükselmiştir.

Dışa açıklık oranının yüksek olduğu ülkeler gelir düzeyinin yüksek ve gelir dağılımının daha adil olduğu ülkelerdir. Dışa açık ülkeler aynı zamanda dünya ile rekabete de açıktır. Küresel rekabetin varlığı iç piyasada fiyatları düşürmekte, kaliteyi yükseltmektedir. Kapalı ekonomik yapıya kıyasla daha fazla seçeneği olan tüketici, çok geniş mal ve hizmet grubu içerisinde, ihtiyaçlarına en uygun mal ve hizmetleri seçebilmektedir. Ayrıca, dünya ekonomisi ile bütünleşik ülkelerde atıl işgücü iş bulduğu ve yaparak öğrenme yoluyla uzmanlaşma sağlandığı için ücretler yükselmektedir. İstihdamın artması bağımlı nüfusu azaltmakta, işgücüne katılım oranını yükseltmekte, bu yolla hane halkı gelirleri yükselmektedir. Toplumlarda en alt gelir basamağında yer alan işsiz veya düşük ücretle çalışanların gelirlerinin yükselmesi ise sonuçta gelir dağılımını düzeltici etkiye yol açmaktadır.

Yeni korumacı politikalar gelişmekte olan ülkelerin gelişme süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Bu ülkeler uluslararası ticarete düşük-orta teknoloji, düşük-orta katma değerli, emek yoğun ürünler satarak katılmaktadır. Ayrıca bu ülkeler, çoğunlukla gelişmiş ülkelerin markalı ürünlerini (veya bu ürünlerin belli bir aşamasını) üreterek değer zincirine katılmaktadır. Korumacı politikalar nedeniyle değer zincirinde meydana gelen bozulmalar veya gelişmiş ülkeler tarafından kendi işletmelerine sağlanan destekler, teşvikler, gelişmekte olan ülkelerin rekabet gücü zayıf ve genellikle KOBİ ölçeğindeki işletmelerini kolaylıkla uluslararası ticaretin dışına itebilmektedir. Bunun sonucunda gelişmekte olan ülkelerde istihdamda daralmalar ve ücretli çalışan toplum kesimlerinin gelirlerinde azalmalar yaşanmıştır. Bu durum uluslararası göç sorununu şiddetlendirmiştir. Küresel iklim değişikliği, savaşlar, terör ve iç karışıklıklar, insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle artarak sürmekte olan sınır ötesi göçler sorunu, dünyada pek çok ülkede aynı anda uygulanmaya başlayan yeni korumacı politikaların da etkisi ile kronik hale gelmiştir.

Yeni korumacı politikalara sıklıkla başvuran ülkeler DTÖ'nün denetiminden kaçmak istemektedir. Bu nedenle DTÖ işlevsizleştirilmeye çalışılmaktadır. Hatta üye ülkeler DTÖ Temyiz Organına üye seçiminde uzlaşmamışlardır. Yeni korumacı politikalar küresel ölçekte ticaret savaşlarına yol açmıştır. Ticaret savaşı tırmadıkça uluslararası ticaret azalmaktadır.

C-Yeni Korumacı Politikaların Sonuçları

Günümüzde çok değişkenli ticari bağlar nedeniyle uluslararası ticaretin serbestçe yürütülmesini aksatacak her türlü girişim bir şekilde bumerang etkisi yaratabilir. Dünya ekonomisinde hassas dengeler üzerine kurulmuş olan değer (tedarik) zincirlerinde meydana gelebilecek aksaklık ve kopmalar, küresel arzı önemli miktarlarda kısıtlayabileceği için yıkıcı sonuçları olabilir.

Ticaret savaşlarının da etkisiyle başta ABD olmak üzere pek çok ülkenin Dünya Ticaret Örgütünü güçsüzleştirmeye çalışması örgütü işlevsiz hale getirebilir. Bu durumda da şeffaf, adil ve

öngörülebilir ticaret sisteminin kural ve kurumları ortadan kalkabilir. Sonuç olarak küresel sorunların daha da kronikleşmesi ve çözümsüz kalması durumu yaşanabilir.

Yeni korumacı uygulamalar arttıkça uluslararası ticaret azalmaktadır. Korumacılık ilgili tüm ülkelerde istihdamın azalmasına, büyümenin düşmesine, enflasyonun artmasına yol açabilir. Özellikle Covid-19 nedeniyle uygulanan yeni korumacı politikalar sonucu genel olarak bütün ülkelerde istihdamda daralmalar yaşanmış, büyüme hızları düşmüş, küresel enflasyon artmıştır.

D-Türkiye Ekonomisinde Uygulanan Yeni Korumacı Politikalar

Son yıllarda, Türkiye ekonomisinde de dünyada yaşanan 2008 Küresel Finans Krizi ve Covid-19 salgınının etkisiyle korumacı politikalara yönelim olmuştur. İlk önce 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkisi ile rekabetçi devalüasyonlar ve ticaret savaşları ortaya çıkmış ve gecikmeli de olsa Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. İkinci olarak da küresel bazda ortaya çıkan Covid-19 salgınının etkisiyle, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de korumacı politikalara yönelim artmıştır.

Günümüzde uygulanan yeni korumacı politikaları farklı kılan özelliklerden birisi de bu politikaların, ülkelerin serbest ticaret politikası ana ekseninde kalarak, tamamlayıcı nitelikte uygulanmalarıdır. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu pek çok ülke, dünya ticaret sistemine açıkça ters düşmeyen veya ticaret sisteminin belli koşullarda uygulanmasına izin verdiği örtülü kısıtlamalara başvurmuştur. Ayrıca insan sağlığı gerekçesi ile ülkelerin belirli düzeyde kısıtlamalara başvurmaları mümkündür. Ülkemiz de diğer ülkeler gibi bu haklı gerekçe ile kısıtlayıcı önlemlere başvurmuştur.

Türkiye son yıllarda, uluslararası rekabet gücü yetersizliği nedeniyle, dış ticarete cari açık sorunu yaşamaktadır. Küresel kriz nedeniyle cari açığın finansmanı için gereken krediyi de küresel piyasalardan kolaylıkla bulamamaktadır. Bu nedenle Türkiye ekonomisinde yoğun şekilde yeni korumacı politikalara başvurulmaktadır.

Devalüasyonlar korumacı politikalardan birisidir. Korumacılık serbest piyasanın işleyişine her türlü müdahale olarak algılandığında, bir ülkenin ulusal parasının değerinin serbestçe oluşumunu engelleyen müdahaleler korumacı politikalardandır. Türkiye ekonomisinde 1931, 1946, 1958, 1970, 1980, 1994 ve 2001 yıllarında devalüasyon yapılmıştır. Devalüasyonlar beklenen olumlu etkiyi göstermemiş, devalüasyon kararları sonrası yapılan seçimleri iktidardaki partiler kaybetmiştir.

Türkiye ekonomisinde kronik cari açık sorunu bulunmaktadır. Son yıllarda derinleşen bu sorun nedeniyle yeni korumacı politikalara başvurulmuştur. Bunlar; anti-damping vergisi ve sübvansiyona karşı telafi edici vergi uygulamaları, korunma önlemleri, ithalatta eş etkili vergi uygulamaları, ithalatta görünmez engellerin artırılması, binek otomobil özel tüketim vergisi oranlarının

yükseltilmesi, elektrikli otomobil özel tüketim vergisi oranlarının yükseltilmesi ve vergi yükünü artırmaya yönelik önlemlerdir.

Ticaret savaşları nedeniyle Türkiye'ye karşı çok sayıda ticaret kısıtlaması ve yaptırım uygulanmıştır. Türkiye tarafından da karşı önlem ve misillemelerle pek çok ülkeye karşı yaptırım uygulanmıştır. Bu yaptırımlar uluslararası ticaretin serbestçe işlemlerini engelleyen kısıtlayıcı önlemlerdir. 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra sıkça başvurulduğu için "yeni korumacı politikalar" kapsamında görülmektedir. Özellikle ABD ve AB tarafından alınan yaptırım kararları Türkiye'nin uluslararası ticaretinde büyük zararlara ve kayıplara yol açmıştır.

Kasım 2008'den 18 Mart 2022 tarihine kadar, Türkiye tarafından toplam 609 adet dış ticarete zarar verici müdahale önlemi uygulamaya konulmuştur. Türkiye'nin dış ticarete zarar verici önlem uyguladığı en önemli sektörler, demir-çelik ürünleri, tahıllar, koruyucu işlem görmüş meyveler ve çerezler, diğer işlenmiş metal ürünleri ile temel organik kimyasallar alanındadır. Türkiye bu dönemde 7615 adet zarar verici müdahale önlemine maruz kalmıştır.

Türkiye'de Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan yeni korumacı politikalar da vardır. Hükümet, Covid-19 salgının etkilerini azaltmak için 18.03.2020 tarihinde açıklanan "Ekonomik İstikrar Kalkanı" adlı paketle, ekonomik ve mali alanda 100 milyar liralık korumacı politikaya başvurmuştur.

Türkiye ekonomisinde son yıllarda yaşanan döviz yetersizliği nedeniyle de yeni korumacı politikalarla başvurulmuştur. Merkez Bankası döviz rezervlerinin, döviz kuru istikrarını sağlamak ve hazinenin ve bazı kamu kurumlarının döviz taleplerini karşılamak amacıyla kullanıldığının anlaşılmasından sonra, ülkeden kısa vadeli yabancı sermaye çıkışları olmuş, borçlanma maliyeti (faiz ve CDS primi) yükselmiştir. Bu ortamda rekabetçi devalüasyon politikasına başvurulmuştur. Türkiye'de dalgalı kur sistemi uygulanmaktadır. Dalgalı kur sisteminde devalüasyon söz konusu değildir. Ancak, Merkez Bankasının ekonominin koşulları uygun olmadığı halde üst üste ve yüksek oranlarda faiz indirimine gitmiş olması piyasalarda adeta bir devalüasyon etkisi yaratmış, hatta piyasada döviz kurları rekabetçi kur düzeyini de aşmış, spekülasyon balonları oluşmuştur.

Türkiye'de adeta devalüasyon etkisi yaratan bu gelişmeler ekonomik anlamda "yeni korumacı politika" uygulamalarıdır. Bu yolla piyasada oluşacak rekabetçi kur etkisiyle ihracatın artırılması, ithalatın azaltılması, dış ticaret açığının kapanması ve ekonominin kısa vadeli yabancı sermayeye (sıcak para) bağımlılığının azaltılması hedeflenmektedir.

Sonuç olarak; serbest ticaret ve korumacı politikalar birbirinin alternatifi değildir. Dünya'da uluslararası ticarete ana akım serbestleşme yönünde gelişmektedir. Korumacı ve günümüzde uygulanan şekli ile yeni korumacı politikalar ekonomik konjonktüre bağlı olarak, özellikle kriz

dönemlerinde uygulanan geçici ve tamamlayıcı politikalarıdır. Özellikle 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan yeni korumacı politikalar ülkelerde dışa açıklık oranlarını düşürmüştür. Uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşmadan sağlanan yararlar azalmış, küresel değer zincirlerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Ayrıca yeni korumacı politikalar sermaye piyasalarını olumsuz etkilemiş, yatırımlar azalmış, dış borçlar yükselmiştir. Yeni korumacı politikalar nedeniyle Dünya Ticaret Örgütü'nün işlevselliği azalmış, ticaret savaşlarının da etkisiyle küresel ticarete çatışmalar artmıştır. 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra uygulanan yeni korumacı politikalar sonucu ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar, iş bölümü ve uzmanlaşma ilkesine dayalı serbest ticaretin tüm ülkelerin yararına olduğu düşüncesini desteklemektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Mustafa (2004), “Piyasa, Devlet ve Müdahale”, **Liberal Piyasa Topluluğu**, <http://www.liberal.org.tr/sayfa/iktisadin-ezeli-sorunsali-serbest-ticaret-mi-korumacilik-mi-mustafa-acar,165.php> , (23.01.2020).
- Akman, M. Sait (2015), “Ticarette Korunma Önlemleri ve Korumacılık: Ek Vergi Yoluyla İthalatın Kısıtlanması Hedefe Ulaşıyor Mu?”, **TEPAV**, 201524, 1- 18.
- Aktan, Coşkun C. ve Vural, İstiklal Y. (2019), “Korumacı Politikalar ve Rekabet Politikası”, <http://www.canaktan.org/hukuk/rekabet-hukuk/korumaci-pol.htm#:~:text=Korumac%C4%B1%20politikalar%20d%C3%BC%5%9F%C3%BCk%20maliyetli%20ithal,i%C3%A7i%20rakipleriyle%20rekabet%20imkanlar%C4%B1n%C4%B1%20azalt%C4%B1r.>, (11.03.2020).
- Alagöz, Mehmet ve Onur Ceylan (2015), “Dünya Ticaretinde Tarife Dışı Engeller: 2008 Krizi Sonrası Yaşanan Gelişmeler”, **SÜ İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 15(30), 59-85.
- Alpay, Yalın ve Alkin, Emre (2019), **Olaylarla Türkiye Ekonomisi, Yirminci Yüzyıl Türkiye Ekonomi Tarihi**, Hümanist Kitap Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.
- Altan, Mehmet (2013), **Uluslararası Ekonomi Politik**, 1.Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Nr. 1897, Eskişehir.
- Altaş, 2020, “Hükümet 100 milyar liralık 'Ekonomik İstikrar Kalkanı' paketini açıkladı”, www.aa.com.tr/tr/ekonomi/hukumet-100-milyar-liralik-ekonomik-istikrar-kalkani-paketini-acikladi/1770907.
- Amedeo, Kimberly (2022), “Trade Wars And How They Affect You- Why Trade Wars Are Bad And Nobody Wins”, **The Balance**, <https://www.thebalance.com/trade-wars-definition-how-it-affects-you-4159973>.
- Arslan, Cem B. ve Sönmez, Esma Y. (2019), “Uluslararası Ticarette Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları”, **International Social Sciences Studies Journal**, 5(32), 1756-1764.
- Arslan, H. Bader (2021), “**Rekabetçi Kur ile Rekabetçi Olmayan Ekonomi**”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/rekabetci-kur-rekabetci-olmayan-ekonomi/636356>.
- Ataç, Osman Ata (2018), “**Seyri Sakıncalı Ticaret Savaşları**”, Dünya Gazetesi, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/seyri-sakincali-ticaret-savaslari/410054>.

- Aydoğuş, İsmail ve Diler, H. Gonca (2006), “Dış Ticaret Hadlerinin Gelir Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 8(1), 89-102.
- Aytekin, İbrahim ve Okyay Uçan (2018), “Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(2), 851-862.
- Babacan, Mehmet (2018), “Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları”, **Çerçeve**, (86), 38-47.
- Baldwin, Richard ve Evenett, Simon J. (2009), “The Collapse Of Global Trade, Murky Protectionism, And The Crisis: Recommendations For The G 20”, **Centre For Economic Policy Research**, London.
- Berber, Metin (2019), **İktisadi Büyüme ve Kalkınma**, Ekin Yayınları, Trabzon.
- Berberoğlu, Bahar (2011), “2008 Global Krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği’ndeki Etkilerinin Kümeleme Analizi ile İncelenmesi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(1), 105-130.
- Berthou vd. (2018), “Cost And Consequences Of A Trade War: A Structural Analysis”, **Rue De La Banque**, (72), 1-6.
- Bloomberg (2021a), “AB Komisyonu Air France Kurtarma Paketini Onayladı”, <https://www.bloomberght.com/ab-komisyonu-air-france-kurtarma-paketini-onayladi-2277930>.
- Bloomberg (2021b), “Biden’in Kovid-19 Yardım Paketi ABD Senatosu’nda Onaylandı”, <https://www.bloomberght.com/bidenin-kovid-19-yardim-paketi-abd-senatosunda-onaylandi-2275941>.
- Bloomberg (2021c), “Türkiye'nin 5 Yıllık CDS'i 2008'den Beri En Yüksek Seviyede”, <https://www.bloomberght.com/turkiye-nin-5-yillik-cds-i-2008-den-beri-en-yuksek-seviyede-2307920>.
- Bocutoğlu, Ersan ve Berber, Metin (2003), **Genel İktisada Giriş**, 3. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Bollen, Johannas ve Rojas-Ramagosa, Hugo (2018), “Trade Wars: Economic Impacts Of Us Tariff Increases And Retaliation”, **CPB Background Document**, 1-45.
- Boratav, Korkut (2015), **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**. İmge Kitabevi, 20. Baskı, Ankara.
- Bozkurt, Veysel (2019), “Küreselleşme, Sınır Aşan Göçler ve Kamuoyu”, **Çeto**, (11), 1-16.
- CFI (2021), “Infant Industry Argument”, <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/infant-industry-argument/>.

- Chang, Ha-Joon (2002), “Kicking Away The Ladder: How The Economic And Intellectual Histories Of Capitalism Have Been Re-Written To Justify Neo-Liberal Capitalism”, **Post-Autistic Economics Review**, 15(3).
- CNBC (2018), “Trump doesn’t realize the impact trade war could have on his voters, asset manager warns”, <https://www.cnbc.com/2018/09/26/trump-doesnt-realize-trade-war-impact-on-consumers-alliancebernstein.html> (02.10.2018).
- CNN Türk (2022), "Meksika ve Uyuşturucu Kartelleri Arasında Neler Oluyor?", <https://www.cnnturk.com/dunya/meksika-ve-uyusturucu-kartelleri-arasinda-neler-oluyor?page=1>.
- Çakmak, H. Karaçay (2004), Stratejik Dış Ticaret Politikaları, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 7, 1- 19.
- Dağdemir, Elif Uçkan (2019). **Uluslararası İktisat Politikası**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Deardorff, Alan V. (2008), “Dünya Ekonomisi ve Ticaret Sistemi Nereye Gidiyor?” Çeviren: M. Sait Akman, **Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları**, 3(1-2), 7-24.
- Demir, R. Ayşe (2019), **Dış Ticarete Korumacılık ve Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine Etkileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ruhan Ayşe ve Kurt, Aslı Seda (2020), “Dış Ticarete Korumacılık ve Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine Etkileri”, **Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi**, 47, 381–399.
- Dendrinou, Viktoria vd.(2020), “**EU Approves \$2.2 Trillion Stimulus Plan Backed by Joint Debt**”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-10/eu-leaders-approve-2-2-trillion-stimulus-backed-by-joint-debt#xj4y7vzkg>.
- Deutsche Welle (2020), “Koronavirüs Nedeniyle Hangi Ülke Ne Kadarlık Ekonomik Destek Paketi Hazırladı?”, <https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCs-nedeniyle-hangi-%C3%BClke-ne-kadarl%C4%B1k-ekonomik-destek-paketi-haz%C4%B1rlad%C4%B1/a-52916799>.
- Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği (2003), **T.C. Resmi Gazete**, 25333.
- Dinler, Zeynel (1995), **İktisada Giriş**, 1.Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Do Something (2022), “11 Facts About Human Trafficking”, <https://www.dosomething.org/us/facts/11-facts-about-human-trafficking>.
- Doing Business (2020), “Ease of Doing Business Ranking”, https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/Doing-Business-2020_rankings.pdf.

- Durmuş, Savaş ve Şahin, Dilek (2020), “Covid-19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, 15(4), 923-943.
- Eğilmez, Mahfi (2018), “**Korumacılık ve Türkiye**”, Kendime Yazılar, <https://www.mahfiegilmez.com/2018/10/korumacilk-ve-turkiye.html>.
- Eğilmez, Mahfi (2019), “**Krizden Çıkışın Anahtarı**”, Kendime Yazılar, <https://www.mahfiegilmez.com/2019/11/krizden-cksn-anahtar.html>.
- Eğilmez, Mahfi (2020a), **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eğilmez, Mahfi (2020b), “**Gelir Dağılımında Son Durum**”, Kendime Yazılar, <https://www.mahfiegilmez.com/2020/12/gelir-daglmnda-son-durum.html>.
- Elitaş, Bilge L. ve Şeker, Ayber (2017), “Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Önlemlerin Rolü: Türkiye Tekstil Sektörü Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (74), 51-74.
- Europa Press (2020), “G20 Riyadh Summit: Release of Leaders' Declaration”, <https://www.europapress.es/comunicados/internacional-00907/noticia-comunicado-g20-riyadh-summit-release-of-leaders-declaration-20201122191247.html>.
- Gençosmanoğlu, Ö. Tarık (2014), **Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Engeller ve Kullanım Kısıtları: Türkiye Örneği**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Global Trade Alert (2022), “Global Dynamics”, https://www.globaltradealert.org/global_dynamics.
- Govers, J.M.H. (2012), The Infant Industry Argument: A Critical Scrutiny, **Msc Thesis In Economics Stockholm School Of Economics**, 1- 37, <http://arc.hhs.se/download.aspx?MediumId=1428>, (09.03.2021).
- Gültekin, Sadettin (2010a), “Dış Ticarete Haksız Rekabet: Damping”, **Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi**, 10(1), 9-18.
- Gültekin, Sadettin (2010b), “Tarımsal Ticarete Teknik Engeller, Sağlık, Bitki Sağlığı Önlemleri ve Standartlar”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 5(2), 32- 36.
- Gültekin, Sadettin (2019a), “Küresel Ticaret Savaşları Ve Dünya Ekonomisine Etkileri”, **Karadeniz 1. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi Bildiri Kitabı**, Giresun.
- Gültekin, Sadettin (2019b), “Ticaret Savaşları ve Küresel Değer Zincirine Etkileri”, **Karadeniz 1. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi Bildiri Kitabı**, Giresun.
- Gültekin, Sadettin ve Eda Gültekin (2019), “2008 Küresel Krizi Sonrası Dünya’da Ortaya Çıkan Korumacı Eğilimler”, **Al -Farabi 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı**, 2-5 Mayıs 2019, Erzurum.

- Gür, Nurullah (2016), “Küresel Ekonomide Korumacılık Savaşı”, **SETA (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı)** , <https://www.setav.org/kuresel-ekonomide-korumacilik-savasi/>.
- Gür vd. (2020), “Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi”, **SETA (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Raporu**, Yayın No. 163, <https://setav.org/assets/uploads/2020/06/R163.pdf>.
- Hançerlioğlu, Orhan (1981), **Ekonomi Sözlüğü**, 5. Basım, Remzi Kitabevi, Nr. 238, İstanbul.
- Hiç, Özlen (2017), “Ekonomik Sistemler ve Rejimler”, **Journal of Emerging Economies and Policy**, 2, 124-136.
- Saylor Academy (2022), “International Economics: Theory And Policy”, https://saylordotorg.github.io/text_international-trade-theory-and-policy/index.html.
- International Labour Organization (2022), “ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf.
- İthalatta Korunma Önlemleri Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25476, (13.08.2021).
- Kaderli, Yusuf ve Küçükkaya, Hatice (2012), “2008 Dünya Finansal Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Bazı Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (12), 85-96.
- Kala, Ahmet (2020), “İktisat Tarihi”, **İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notu**, file:///C:/Users/eddgu/Downloads/01B%C4%B0R%20B%C4%B0L%C4%B0M%20ALANI%20OLARAK%20C4%B0KT%C4%B0SAT%20TAR%C4%B0H%C4%B0.pdf
- Kalaycı, İrfan (2011), “Küresel Finans Krizine Karşı Korumacılık: Bir Gfzt Yaklaşımı”, **Sayıştay Dergisi**, 2011(83), 69-96.
- Kalyoncu Figen vd. (2013), “Tanzimat Döneminden İki binli Yıllara Türkiye Ekonomisinin Dış Açıklık Serüveni”, **KHO Bilim Dergisi**, 23(1), 39-60.
- Karayel, İlhan (2019), “Ticaret Savaşları ve Makroekonomik Etkileri”, **International Social Sciences Studies Journal**, 5(29), 425-440.
- Karluk, S. Rıdvan (1998), **Uluslararası Ekonomi**, Beta Yayınları.
- Kaya, Melek (2019), “ABD- Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye”, **Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(2), 18-30.
- Kazgan, Gülten (1984), **İktisadi Düşünce Veya Politik İktisadın Evrimi**, 3.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Kızıldere, Celal (2018), “21. Yüzyılda Yeni Bir Savaş Türü: Ticaret Savaşları ve Yeni Korumacılık”, **Social Mentality and Researcher Thinkers Journal**, 4(14), 1065-1071.
- Kibritçioğlu, Aykut (1996), “Friedrich List’s Infant Industry Argument”, **MPRA** , https://mpra.ub.uni-muenchen.de/2549/1/MPRA_paper_2549.pdf.
- Köse, Salih (2000), “**24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları Çerçevesinde Yapılan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemelerin Mukayeseli Analizi**”, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No:2508, 1-344.
- Krugman, Paul (2018), “Supply Chains And Trade War”, **Economist’s View**, <https://economistsview.typepad.com/economistsview/2018/08/supply-chains-and-tradewar.html>.
- Kuneralp, Selim (2018), “**Korumacılık Savaşları mı Başlıyor?**”, İstanbul: EDAM, <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/korumacilik-savaslari-mi-basliyor.pdf>.
- Kurt, Serdar ve Berber, Metin (2008), “Türkiye’de Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 22, Sayı 2, S.57-80.
- Kutlina-Dimitrova, Zornitsa ve Lakatos, Csilla (2017), “The Global Costs Of Protectionism”, **World Bank Working Paper 8277**, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3088320.
- Lottıcı, Maria Victoria ve Galperin, Carlos (2014), “Green Trade Protectionism: An Analysis of Three New Issues That Affect Developing Countries”, **Chinese Journal of Urban and Environmental Studies**, 2(2), 1-32.
- Mangır, Fatih ve Acet, Hakan (2014), “Serbest Ticaret ve Korumacılık, Avrupa Birliğinde Malların Serbest Dolaşımı ve Türkiye’nin Uyumu”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Dr. Mehmet Yıldız Özel Sayısı, 93-108.
- Melitz, Marc J. (1999). **When And How Should Infant Industries Be Protected?** Research Seminar İn International Economics?, Discursion Paper, No. 451, Michigan.
- NPR (2008), “Big Three U.S. Automakers: Bailout Or Bankruptcy?”, <https://www.npr.org/2008/11/17/97093793/big-three-u-s-automakers-bailout-or-bankruptcy>.
- OECD (2022), “Trade as a Percentage of GDP”, https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/measuring-globalisation-oecd-economic-globalisation-indicators-2010/trade-as-a-percentage-of-gdp_9789264084360-21-en.
- Özay, Nihat (2015), “Uluslararası Ticarete Korumacılık Ve Türkiye’de Uygulanan Koruma Önlemleri”, **Gümrük ve Ticaret Dergisi**, (5), 23-33.
- Özgentürk, Jale (2020), “**Korumacılık Kaygısı**”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/jale-ozgenturk/korumacilik-kaygisi-1740326>.

- Peker, H. Sencer (2015), “Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar Ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5(1), 1-12.
- Pınar, Övgü ve Uzunoğlu, Hande (2013), “Dünya’da Kur Savaşları Alarmı”, **İzmir Ticaret Odası AR-GE Bülteni**, Haziran, 7-21.
- Polat, Mehmet Ali (2018), “Küresel Finans Krizinin Nedenleri”, **Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2(1), 177-195.
- Rahim, Fazeer vd. (2020), “**COVID-19 Funds in Response to the Pandemic**”, file:///C:/Users/eddgu/Downloads/en-special-series-on-covid-19-covid-19-funds-in-response-to-the-pandemic.pdf.
- Sever, Erşan (2009), **Finans, Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi**, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Seyidoğlu, Halil (2003), “Uluslararası Mali Krizler, Imf Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 4 (2), 141-156.
- Seyidoğlu, Halil (2008), **Ekonomi ve İşletmecilik Terimleri**, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Sputnik (2016), “AB’den Apple’a Rekor Ceza: 13 Milyar Euro Vergi Borcu”, <https://tr.sputniknews.com/20160830/ab-apple-irlanda-vergi-borcu-ceza-1024624641.html>.
- Staff, Reuters (2019), “EU Extends Tariffs on Chinese Bicycles, Fearing Import Flood”, **REUTERS**, <https://www.reuters.com/article/us-eu-china-bicycles-idUSKCN1VJ1MI>.
- Stein, Jeff ve DeBonis, Mike (2020), “**Senate Majority Leader Announces Approximately \$900 Billion Deal on Emergency Relief Package**”, <https://www.washingtonpost.com/us-policy/2020/12/20/stimulus-congress/>.
- Suranovic Steven M. (2004), “**International Trade Theory And Policy, The International Economics Study Center**”, George Washington University.
- Tekbaş, Murat (2014), **Dünya’da ve Türkiye’de Yeni Korumacılık Politikaları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teker, Dilek (2022), “Yüksek Kur ve Enflasyon Gölgesinde 2022”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/yuksek-kur-ve-enflasyon-golgesinde-2022/646589>.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, “Genel Bilgi”, <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi56420>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (TRIPS)”, <https://www.telifhaklari.gov.tr/Ticaretle-Baglantili-Fikri-Mulkiyet-Anlasmasi-TRIPS>.

- T.C. Ticaret Bakanlığı, Anti-Damping Uygulamaları, **İthalatçı ve İhracatçılar İçin El Kitabı**, <https://ticaret.gov.tr/data/5b8ee73113b8761b8471c2c4/ithihrelkitabi.pdf>, Erişim Tarihi: 18.03.2020
- T.C Ticaret Bakanlığı (2022a), Korunma Önlemleri, <https://ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/korunma-onlemleri>.
- T.C Ticaret Bakanlığı (2022b), Fikri ve Sınai Haklar, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=17233&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>.
- T.C Ticaret Bakanlığı (2022c), Pazara Giriş Engelleri, <https://ticaret.gov.tr/ihracat/pazara-giris/pazara-giris-engelleri>.
- TCMB (2020), **Koronavirüsün Olası Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan Tedbirlere İlişkin Basın Duyurusu**, Sayı 16, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Koronavirus>
- The Economist (2019), **Aftershock, The Pervasive Effects Of Tariff Hikes, A Report By The Intelligence Unit**, <https://iccwbo.ru/aftershock-the-pervasive-effects-of-tariff-hikes-2019.pdf>.
- The Heritage Foundation (2020), “Country Rankings”, <https://www.heritage.org/index/ranking>.
- Tim (Türkiye İhracatçılar Meclisi) (2017), **Ekonomi Dış Ticaret Raporu**, <https://www.dunya.com/finans/haberler/sirketler-de-savasin-atesini-hissetmeye-basladihaberi-423297>
- Tim (Türkiye İhracatçılar Meclisi) (2021), **İthalatta İlave Gümrük Vergisi Uygulanması**, <https://www.tim.org.tr/tr/duyurular-ithalatta-ilave-gumruk-vergisi-uygulanmasi>.
- TMMOB (2022), **5 Nisan 1994 Tarihli “Ekonomik Önlemler Uygulama Planı” İle İlgili Değerlendirme Raporu**, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/a612be4940bae15_ek.pdf?dergi=haber%20b%20dclten%dd.
- Trading Economics (2022), “Enflasyon Oranı - Ülkeler Listesi- G20” <https://tr.tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate?continent=g20>.
- Tuncer, Selahattin (1994), “Korumacılık Teori ve Uygulama”, **Maliye Araştırma Merkezi Dergisi**, 36, 237-267.
- Tuncer, Selahattin (2012), “Korumacılık, Teori ve Uygulama”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Bildiri Kitabı**, (36), 239-266.
- Uçar, U. Ulaş (2017), **Stratejik Dış Ticaret Politikaları Ve Uluslararası Rekabet Gücü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- URL, “AB Konseyi Başkanı Tusk'tan Ticaret Savaşının Önlenmesi İçin Çağrı”, (2018), www.sabah.com.tr/dunya/ab-konseyi-baskani-tusktan-ticaret-savasinin-onlenmesi-icin-cagri-4344808.
- URL, “Yola Çıkmadan ÖTV Zammı Geldi! İşte Zamlı Araba Fiyatları”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yola-cikmadan-otv-zammi-geldi-iste-zamli-araba-fiyatlari-1810778>.
- URL, “Erdoğan: Cumhuriyet Tarihinin En İddialı ve Cesur Makas Değişikliğini Gerçekleştirdik”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-cumhuriyet-tarihinin-en-iddiali-ve-cesur-makas-degisikligini-gerceklestirdik-1868488>.
- URL, “Erdoğan: İhracatımız 221 Milyar Dolara Ulaştı” <https://twitter.com/rterdogan/status/1466452323539079168?>.
- Ünay, Sadık ve Dilek, Şerif (2018), “Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları”, **Analiz Dergisi**, (228), 1-28.
- Ünsal, Erdal M. (2005), **Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Açık Ekonomi Makro İktisadı**, İmaj Yayınevi, Ankara.
- WHO (2020), **WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020**, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.
- World Bank (2022), “World Development Report 2022: Finance For An Equitable Recovery”, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36883/9781464817304.pdf>.
- World Bank (2022), Trade (% of GDP), file:///C:/Users/eddgu/Downloads/658878.pdf (22.01.2021).
- World Bank (2022), Unemployment, Total (% of Total Labor Force) (Modeled ILO Estimate), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2021&start=2003&view=chart>.
- WTO (2015), “Trade Policy Review”, https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s312_e.pdf.
- WTO (2020), “Export Prohibitions and Restriction”, https://www.wto.org/English/Tratop_E/Covid19_E/Export_Prohibitions_Report_E.Pdf.
- Yılmaz, Mutlu ve Divani, Emir (2018), “Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği”, **İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(10), 10-24.

ÖZGEÇMİŞ

Eda GÜLTEKİN, 2013 yılında Rize Şehit Kemal Mutlu Anadolu Öğretmen Lisesi’ni; 2017 yılında Giresun Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü’nü bitirdi. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Politikası Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

GÜLTEKİN, bekar olup, İngilizce bilmektedir.

